

61340

T. C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Şerif KUTLUDAĞ

DENİZLİ'NİN GÜNEY İLÇESİ VE HAVALİSİ FOLKLORU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

61340

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM VE
DOKÜMANTASYON

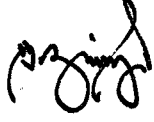
TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Ziyat AKKOYUNLU

DENİZLİ - 1997

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

DENİZLİ

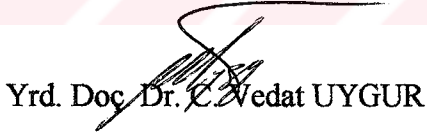
Bu çalışma jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Halk Bilimi Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN

Üye Prof. Dr. Ziyat AKKOYUNLU

Üye Yrd. Doç. Dr. Vedat UYGUR

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

3.../16./1997

Doç. Dr. Mehmet AKGÜN

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****DENİZLİ'NİN GÜNEY İLÇESİ VE HAVALİSİ FOLKLORU****Şerif KUTLUDAĞ****DANIŞMAN : Prof. Dr. Ziyat AKKOYUNLU****1997 - Sayfa 399****JÜRİ**

Bu çalışmada Denizli'nin Güney ilçesine özgü, halk biliminin inceleme sahasına giren kültür varlıklarının derlenmesi, yazılı belgelerin ve yaşayanların hatıralarında olanların bir araya getirilmesi, şu anda yaşayanların yok olmadan kayda geçirilerek gelecek kuşaklara aktarılması ve değişik alanlarda çalışan araştırmacılara malzeme sunulması amaçlanmıştır.

Çalışmaya esas olması için yazılı kaynaklar taranmış, yerleşim yerleri yerinde incelenmiş, pek çok kaynak kişiyle yüz yüze görüşülerek veriler toplanmıştır.

Defalarca sahaya gidilerek bizzat gözlem metoduyla kültürel unsurlar gözlemlenmiş, gerekli olanların fotoğrafı çekilmiştir. Hayat ve kültür karşısında halkın tepkisi, ilgisi ve yorumu anlaşılmasına çalışılmıştır. Bütün bu çalışmalar yapılırken verilere ulaşmada muhatabımız olan herkese karşı mümkün olduğunca dostça davranılarak yaptığımız çalışmalardan insanların mutluluk duymaları ve bize yardımda gönüllü olmalarına özen gösterilmiştir.

Sonuç olarak yörede ilk yerleşimden bugüne bozulmadan gelen bir insan yapısı, buna bağlı olarak insan hayatının çok değişik safhalarında geçmişin derinliklerine uzanan zengin bir kültürel dokunun varlığı; bunun yanında modern hayat tarzının ve teknolojinin büyük bir hızla bu yörede de varlığını ve tesirlerini ortaya koyduğu, bu nedenle eski ile yeninin, gelenek ile modernizmin bir arada yaşadığı; yöre insanının Orta Asya'dan, atalarından yöreye taşıdıkları kültürel unsurları İslami ve batı tarzı değerlerle kaynaştırarak fakat her halükarda koruyarak yaşattıkları ortaya konmuştur.

ABSTRACT**Master Thesis****THE FOLKLOR OF GÜNEY DİSTRİCT OF DENİZLİ
AND İT'S SURROUNDİNGS****Şerif KUTLUDAĞ****Supervisor: Prof. Dr. Ziyat AKKOYUNLU****Jury:**

In this study, it's aimed to gather the cultural components of peculiar to Denizli's Güney beside, to collect documents and memories of citizens, to transfer the living cultural components, to the next generations before death and to present the materials to the researchers who study in different fields.

The literature was researched, the settlements were observed, and the data was collected by talking people to be basis of study.

The cultural components were observed by visiting the region many times, and using observation method, the necessary ones were photographed. The reaction, interest and comments of citizens against life and culture is tried to be understood. During all these studies, we tried to be so kind to all the people whom we talked in data collection, so that they would be glad and be volunteer in helping.

As a result, it was shown that a human behaviour coming uncorrupted from the first settlement in the region to present, according to this, in various phases of human life, the presence of a rich cultural texture going trough to depths of history; however modern life style and technology brings up its existing and effects also in this region with a great speed, because of this, the old and the new, the tradition, and modernism is living together. Also it was shown that the citizens of the region kept the cultural components that they carried from the middle Asia, and their ancestors by going together with the Islamic and west style alive, but by all means preventing.

ÖNSÖZ

Halk bilimi, kısa tarifi ile halkın atalarından intikal eden inançları, töresi, görgüsü, bilgisi ve tecrübesiyle ortaya koyduğu maddî ve manevî her türlü değeri inceleyen bir bilim dalının adıdır. Halk bilimi bir anlamda halkı ile tabiat arasındaki ilişkiyi inceleyen bütün bilim dallarına malzeme veren bir bilim dalı olarak da kabul edilir.

Denizli yöresi, halk bilim açısından henüz yeterince incelenmemiştir. Yapılan çalışmalar mevzî olarak birkaç yerleşim birimi ile sınırlıdır. Bunun yanında halk edebiyatı alanında daha fazla bir çalışma ile karşılaşmaktayız. Güney ilçesini müstakil bir konu olarak ele almamızın sebebi Denizli ilinin halk bilimi açısından araştırma eksikliğini gidermek bu alanda yapılacak olan diğer çalışmalara katkıda bulunmaktır.

Güney ilçesinde yer alan tüm yerleşim yerlerini halk biliminin bütün çalışma alanları bakımından tek tek ele alıp derinlemesine incelemenin teknik ve zaman olarak bazı güçleri haiz olacağını düşünerek tez çalışmamızda Güney merkez ilçe ağırlık olmak üzere ilçenin genel kültür dokusunu tanıtıcı bir tarzda olmasına özen gösterdik. Bu nedenle çok çeşitli bilgilere ulaşmaya çalıştık, ve çalışmamıza 18 yerleşim yerini esas aldık.

On bir ana bölüme ayırdığımız tezimizin ilk bölümünde 18 yerleşim yerini yazılı kaynaklarda bulunabilen belgeler çerçevesinde ilk yerleşimlerinden bugüne tarihî süreç içinde tanıtmaya çalıştık. Bunun için Denizli İl Halk Kütüphanesi ile Denizli Atatürk ve Etnografya Müzesindeki kaynakları inceledik, Denizli ve Güney ile ilgili daha önce yazılmış olan kaynak eserlere ulaşmaya çalıştık. PAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsünde Denizli hakkında yapılan Yüksek Lisans Tezlerini inceledik.

Bu aşamadan sonra Güney'deki yerleşim yerlerinin tamamına defalarca giderek; görüşme ve gözlem yöntemleriyle malzeme topladık. Kaymakamlık, Belediye Başkanlığı ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü yetkililerinin anlayışları, öğretmen ve öğrencilerin yardımlarıyla isteğimiz her türlü bilgiye ulaştık.

İkinci bölümde sözlü edebiyatı konusunda ulaştığımız bol malzeme ile Güney'in ağız özelliklerini, şahıs ve aile lâkaplarını, hitap ve selamlaşma şekillerini, atasözleri ve deyimlerini, bilmecelelerini, ninnilerini, duaları ve beddualarını, mânilerini ve türkülerini inceleyerek millî kültürümüzün ve edebiyatımızın en önemli zenginliklerinden olan bu potansiyeli gözler önüne sermeye çalıştık.

Üçüncü bölümde hayatın safhalarıyla ilgili olarak; geçiş törenleriyle, doğum, sünnet, askere uğurlama, hacı gönderme ve karşılama, evlenme, ölüm ve bayram

törenleriyle Güney yöresi insanın hayatın her anını insanları birbirine yaklaştırmaya nasıl vesile eylediğini görüyoruz.

Dördüncü bölümde halkın modern kıyafet ile geleneksel kıyafeti birlikte yaşattığını görüyoruz.

Beşinci bölümde çocuk oyunlarındaki zenginlik ile yöre çocuklarının her ortamı ve her malzemeyi oyunlaştırma becerisini tespit ediyoruz.

Altıncı bölümde halk hekimliği ile halk veterinerliği incelemesiyle doğayla kurulan dostluk onun sunduğu malzemeyi şifaya dönüştürme gayreti ve becerisini görüyoruz.

Yedinci bölümde Hayvancılık ve tarım kültürüyle yüzyıllar içinde içli dışlı yaşayan yöre insanının halk mutfağında oluşturduğu kendine has bir beğenme ve lezzet kavramına ulaştığı, bunu da ısrarla ve isteyerek koruduğu, sonucuna varıyoruz.

Sekizinci bölümde inanmalar ve inançlar yönüyle yörenin oldukça bol, çeşitli ve özgün malzemeye sahip olduğunu anlıyoruz.

Dokuzuncu bölümde tarıma dayalı kültür ve buna bağlı bazı mesleklerin seyri ve ortadan kalkışını görüyoruz.

Onuncu bölümde yöreye özgü halk takviminin gelenekleştiği ve canlı bir biçimde işlerliğini koruduğunu anlıyoruz.

On birinci bölümde halk mimarisinde doğal malzemenin ve doğallığın tercih edildiği, bu doğallığın bir sadelik içinde ortaya çıktığını dolayısıyla halk mimarisinin insanları birbirine yaklaştıran, kolayca buluşturan ve dost olmaya mecbur bırakan bir oluşum içinde bugüne geldiğini anlıyoruz.

Kaynak kişilerin samimiyeti, resmî makamların içten yaklaşımı ülkemizin pek çok yerinde olduğu gibi uzaktan sessiz, yaklaşıldığında sahip olduğu güzellikleri birlikte paylaşmanın mutluluğuyla, sevgi dolu bir yapıya sahip olan yöre insanının iç dünyasının yörenin fizikî yapısıyla adeta bir benzerlik oluşturduğu kanaatine varıyoruz.

Milletimizin asıl zenginliklerinden olan kültürel değerlerimize yönelik yaptığımız bu derleme ve tasnif çalışmasında bize rehberlik eden değerli hocamız Prof. Dr. Ziyat AKKOYUNLU'ya, görüşlerine başvurduğumuzda gereken yardımı esirgemeyen TDE. Bölünü öğretim üyelerine ve sürekli olarak ilmî diyalog ortamını paylaştığımız araştırma görevlilerine, Güney ilçesi mülkî ve idarî amirlerine, İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü yetkililerine ve öğretmenlerine, öğrencilerine şükranlarımı sunmanın mutluluğunu duyuyorum.

15-08-1997

Şerif KUTLUDAĞ

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR DİZİNİ	XXII
ÇİZELGELER DİZİNİ	XXIV
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	6
1. GÜNEY İLÇESİNE TOPLU BAKIŞ	6
1. 1. TARİHİ VE KURULUŞU.....	6
1. 1. 1. Güneyde İlk Yerleşim.....	6
1. 1. 2. Kurtuluş Savaşında Güney ve Güneyliler.....	7
1. 2. COĞRAFİ DURUMU.....	9
1. 2. 1. Yeri ve Sınırları.....	9
1. 2. 2. Yüzey Şekilleri.....	9
1. 2. 3. Akarsuları.....	10
1. 2. 4. Gölleri.....	10
1. 2. 5. İklimi.....	11
1. 2. 6. Bitki Örtüsü.....	11
1. 2. 7. Hayvanları.....	12
1. 3. İDARİ DURUMU.....	12
1. 3. 1. İdari Durumun Tarihi Gelişimi.....	12
1. 3. 2. Güney Nahiye İken Güney'e Bağlı Yerler.....	13
1. 4. NÜFUS.....	14
1. 4. 1. Tarihi Dönemlerde Güney'in Nüfusu.....	14
1. 4. 2. 1990 Nüfus Sayımında Güney'in Nüfusu.....	14
1. 4. 3. Hane Halkının Büyüklüğü.....	15
1. 4. 4. 1995 Milletvekili Seçimi Sonuçları.....	16

1.5. GÜNEYE BAĞLI BELEDİYELER.....	16
1. 5. 1.Eziler.....	17
1. 6. GÜNEY İLÇESİNİN SOSYAL GELİŞİMİ.....	17
1. 6. 1. Felaketler- Acılar- Hatıralar	17
1. 6. 2. Su.....	18
1. 6. 3. Aydınlatma.....	19
1. 6. 4. Temizlik.....	19
1. 6. 5. Ulaşım.....	20
1. 6. 6. Evler.....	20
1. 7. EĞİTİM.....	21
1. 7. 1. Cumhuriyet Öncesi Eğitim.....	21
1. 7. 2. Cumhuriyet Dönemi Eğitimi	21
1. 7. 2. 1. Güney İlçesi Okulları	22
İKİNCİ BÖLÜM.....	24
2. SÖZLÜ EDEBİYAT.....	25
2. 1. GÜNEY AĞZI.....	25
2. 1. 1. Ağız Özellikleri.....	25
2. 1. 2. En Çok Kullanılan Yöresel Kelimeler, Atasözleri Ve Deyimler.....	28
2. 1. 2. 1. Yöresel Kelimeler.....	28
2. 1. 2. 2. Yöresel Atasözleri.....	29
2. 1. 2. 3. Yöresel Deyimler	29
2. 2. GÜNEY İLÇESİ YERLEŞİM YERLERİ VE ADLARI.....	30
2. 2. 1. Yerleşim yerlerinin adları	30
2. 2. 1. 1. Güney merkez ilçe	31
2. 2. 1. 2. Adıgüzeller	31
2. 2. 1. 3. Aşağıçeşme.....	31
2. 2. 1. 4. Aydoğdu	32
2. 2. 1. 5. Cindere	32
2. 2. 1. 6. Çamrak	32
2. 2. 1. 7. Çorbacılar	32
2. 2. 1. 8. Doğanlı	32

2. 2. 1. 9. Ertuğrul	32
2. 2. 1. 10. Eziler	33
2. 2. 1. 11. Hamidiye	33
2. 2. 1. 12. Haylamaz	33
2. 2. 1. 13. Karagözler	33
2. 2. 1. 14. Kerimler	33
2. 2. 1. 15. Koparan	33
2. 2. 1. 16. Ortaçeşme	33
2. 2. 1. 17. Parmaksızlar	34
2. 2. 1. 18. Yenikonak	34
2. 2. 2. Yerleşim Yeri Adlarının Hikâyesi.....	34
2. 2. 2. 1. Aydoğdu	34
2. 2. 2. 2. Cindere	34
2. 2. 2. 3. Eziler	35
2. 2. 2. 4. Güney	35
2. 2. 2. 5. Haylamaz	35
2. 2. 2. 6. Koparan.....	35
2. 2. 3. Mahalle Adları	36
2. 2. 4. Cadde ve Sokak Adları.....	36
2. 2. 5. Cami Adları.....	37
2. 2. 6. Çeşme Adları.....	37
2. 2. 7. Mevki Adları.....	39
2. 2. 8. Göl-Kuyu Adları.....	41
2. 2. 9. Irmak ve Dere Adları.....	43
2. 2. 10. Tepe Adları.....	44
2. 3. ŞAHIS VE AİLE LÂKAPLARI.....	44
2. 3. 1. Şahıs Lâkapları.....	44
2. 3. 1. 1. Alışkanlık Ve Davranışlarla İlgili Lâkaplar.....	44
2. 3. 1. 2. Dini Ve İلمي Lâkaplar.....	45
2. 3. 1. 3. Mesleki Lâkaplar.....	45
2. 3. 1. 5. Geldiği Memleketle İlgili Lâkaplar.....	46
2. 3. 1. 4. Fiziksel Özelliklerle İlgili Lâkaplar.....	47

2. 3. 1. 6. Boy; Aşiret Ve Mensubiyet Belirten Lâkaplar.....	48
2. 3. 2. Aile Lâkapları.....	48
2. 3. 2. 1. Lâkapların Hikâyelerinden Örnekler.....	62
2. 3. 3. Güney'de Kullanılan İsimler.....	62
2. 4. HİTAP ŞEKİLLERİ VE SELÂMLAŞMA.....	73
2. 4. 1. Hitap şekilleri.....	73
2. 4. 1. 1. Küçüklerin Büyüklere Hitapları.....	73
2. 4. 1. 2. Gençlerin Hitapları.....	74
2. 4. 1. 3. Evli Gençler ve Orta Kuşağın Hitapları.....	74
2. 4. 1. 4. Eşlerin Birbirine Hitabı.....	75
2. 4. 1. 5. Yaşlıların Hitapları.....	75
2. 4. 2. Selâmlaşmalar.....	75
2. 5. ATASÖZLERİ VE DEYİMLER.....	76
2. 5. 1. Atasözleri.....	76
2. 5. 2. Deyimler.....	89
2. 6. BİLMECELER.....	102
2. 6. 1. İnsan Ve Organlarıyla İlgili Bilmeceler.....	102
2. 6. 2. Hayvanlarla İlgili Bilmeceler.....	102
2. 6. 3. Bitki- Meyve- Sebzeyle İlgili Bilmeceler.....	103
2. 6. 4. Eşyalarla İlgili Bilmeceler.....	105
2. 6. 5. Somut Kavramlarla İlgili Bilmeceler.....	107
2. 7. NİNNİLER.....	108
2. 8. HAYIR DUALARI, BEDDUALAR VE YERGİLER.....	121
2. 8. 1. Hayır Duaları.....	121
2. 8. 2. Beddualar.....	121
2. 8. 3. Yergiler Ve Hakaretler.....	123
2. 9. MÂNİLER.....	129
2. 9. 1. Aşk Ve Sevda Mânileri.....	129
2. 9. 2. Gurbet Ve Ayrılık Mânileri.....	146
2. 9. 3. Yergi Ve Sitem Mânileri.....	149
2. 9. 4. Övgü Ve Yüceltme Mânileri.....	162
2. 9. 5. Dilek Ve İstek Mânileri.....	166

2. 9. 6. Beddua Mânileri.....	176
2. 10. TÜRKÜLER.....	178
2. 10. 1. Güney'de En Çok Söylenen Türküler.....	178
2. 10. 1. 1. Sevda Türküleri.....	178
2. 10. 1. 2. Gurbet Türküleri.....	182
2. 10. 1. 3. Düğün, Kına Gecesi Türküleri.....	183
2. 10. 1. 4. Hikâyeli Türküler, Ağıtlar.....	187
2. 10. 1. 5. Kahramanlık Türküleri.....	192
2. 10. 2. Güney'in Mahallî Türküleri.....	197
2. 10. 2. 1. Sevda Türküleri.....	197
2. 10. 2. 2. Düğün, Kına Gecesi Türküleri.....	199
2. 10. 2. 3. Hikâyeli Türküler Ve Ağıtlar.....	200
2. 10. 2. 4. Kaval Havaları.....	209
2. 11. GÜNEY'DE ŞİİR VE ŞAİRLER.....	221
2. 11. 1. Halil Naci Akseki.....	222
2. 11. 2. Lütfi Ayhan.....	226
2. 11. 3. Hüseyin Avni Güner.....	228
2. 12. MASALLAR.....	229
2. 12. 1. Padişahın Hasırcı Olması.....	229
2. 12. 2. Cingen Gızının Saraya Gelin... Olması.....	230
2. 12. 3. Cingen Oğlunun Padişah Olması.....	230
2. 12. 4. Gumru Masalı.....	230
2. 12. 5. Çoban Masalı.....	231
2. 12. 6. Altın Kız.....	232
2. 12. 7. Padişahın Kızı.....	234
2. 12. 8. Kafa Derisi Yüzenler.....	236
2. 12. 9. Üç Asım Efendi İle Tilki.....	238
2. 12. 10. Deli Oğlan.....	240
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	244
3. HAYATIN SAFHALARIYLA İLGİLİ GELENEKLER.....	245
3. 1. GEÇİŞ TÖRENLERİ.....	245

3. 1. 1. Doğum.....	245
3. 1. 1. 1. Doğum Öncesi.....	245
3. 1. 1. 1. 1. Çocuk İsteyen Kadınların Başvurduğu Yöntemler.....	245
3. 1. 1. 1. 2. Kısırlık Giderme Amacı İle Yapılan Uygulamalar.....	245
3. 1. 1. 1. 3. Hamilelik Ve Bebeğin Cinsiyetiyle İlgili İnanmalar.....	245
3. 1. 1. 1. 4. Aşerme	246
3. 1. 1. 1. 5. Doğurmak İstemeyen Kadının Başvurduğu Çareler.....	246
3. 1. 1. 1. 6. Doğum Hazırlıkları.	247
3. 1. 1. 2. Doğum Ve Sonrası.....	247
3. 1. 1. 2. 1. Çocuğun Göbeğinin Kesilmesi.....	247
3. 1. 1. 2. 2. Ad Verme/ Ad Koyma.....	248
3. 1. 1. 2. 3. Tuzlama.....	248
3. 1. 1. 2. 4. Kırkıncı Gün/ Kırk Çıkartmak.....	248
3. 1. 1. 2. 5. Diş Hediyi- Kölle	249
3. 1. 2. Sünnet.....	249
3. 1. 3. Askere Uğurlama.....	249
3. 1. 4. Hacı Gönderme Ve Karşılama.....	250
3. 1. 5. Evlenme, Düğün	250
3. 1. 5. 1. Kız İsteme.....	250
3. 1. 5. 2. Nişan.....	251
3. 1. 5. 3. El Öpüsü.....	251
3. 1. 5. 4. Düğün Törenleri.....	252
3. 1. 5. 5. Düğün Eğlenceleri.....	252
3. 1. 5. 6. Kına Gecesi.....	253
3. 1. 5. 7. Gelin Alma.....	254
3. 1. 6. Ölüm İle İlgili Anlayış Ve Uygulamalar	255
3. 1. 6. 1. Hasta Kişide Ölüm Belirtileri	255
3. 1. 6. 2. Ölüm Anında Yapılan Uygulamalar.....	255
3. 1. 6. 3. Defnetme.....	256
3. 1. 6. 4. Defin Sonrası	256
3. 2. KUTLAMA TÖRENLERİ.....	257
3. 2. 1. Dinî Günler Ve Bayramlar.....	257

3. 2. 1. 1. Aşure Ayı	257
3. 2. 1. 2. Ramazan Ayı Ve Bayramı.....	257
3. 2. 1. 3. Kurban Ayı Ve Bayramı	257
3. 2. 2. Millî Bayramlar	258
3. 2. 2. 1. Güney 3 Eylül Kurtuluş Bayramı	258
3. 2. 3. Bereket Törenleri.....	258
3. 2. 3. 1. Yağmur Duası.....	258
3. 2. 3. 2. Pazar Duası.....	259
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	260
4. HALKIN GİYİMİ.....	261
4. 1. BEBEKLERİN KIYAFETLERİ VE EŞYALARI.....	261
4. 2. ÇOCUKLARI KIYAFETLERİ VE EŞYALARI.....	261
4. 3. GENÇLERİN KIYAFETLERİ VE EŞYALARI.....	261
4. 3. 1. Delikanlıların Kıyafetleri Ve Eşyaları.....	261
4. 3. 2. Genç Kızların Kıyafetleri Ve Eşyaları.....	262
4. 4. ERKEKLERİN KIYAFETLERİ VE EŞYALARI.....	262
4. 5. KADINLARIN KIYAFETLERİ VE EŞYALARI.....	262
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	263
5. OYUNLAR.....	264
5. 1. ÇOCUK OYUNLARI.....	264
5. 1. 1. Çizgi Çizilerek Oynanan Oyunlar.....	264
5. 1. 1. 1. Çiçek.....	264
5. 1. 1. 2. Üç Taş.....	264
5. 1. 1. 3. İmparator	264
5. 1. 2. Aletsiz Oynanan Oyunlar.....	265
5. 1. 2. 1. Hamam Kızdı.....	265
5. 1. 2. 2. Kemik	265
5. 1. 2. 3. Yerdeyim Taştayım.....	265
5. 1. 2. 4. Yakalamaç	265
5. 1. 2. 5. Saklambaç.....	266

5. 1. 2. 6. El El Üstünde Kimin Eli Var.....	266
5. 1. 2. 7. Birdirbir	266
5. 1. 2. 8. Uzuneşek.....	266
5. 1. 2. 9. Köşe Kapmaca.....	266
5. 1. 2. 10. Evcilik.....	267
5. 1. 2. 11. Aile Oyunu.....	267
5. 1. 2. 12. Doktorculuk.....	267
5. 1. 2. 13. Okulculuk.....	267
5. 1.2. 14. Ağaç Dallarıyla Taklidi Oyunlar.....	267
5. 1. 3. Belli Bir Araç Veya Aletle Oynanan Oyunlar.....	267
5. 1. 3. 1. Uçurtma Uçurma(Kargılık)	267
5. 1. 3. 2. Topaç.....	267
5. 1. 3. 3. Çelik, Çomak.....	268
5. 1. 3. 4. Kazık.....	268
5. 1. 3. 5. Beş Taş.....	268
5. 1. 3. 6. Mendil Saklambaç	269
5. 1. 3. 7. Körebe.....	269
5. 1. 3. 8. Goma	269
5. 1. 3. 9. Mendil Kapmaç	269
5. 1. 3. 10. Top Oyunları.....	269
5. 1. 3. 11. Cim.....	270
5. 1. 3. 12. Üç Taş.....	270
5. 1. 3. 13. İp.....	270
5. 1. 3. 14. Stop.....	270
5. 1. 3. 15. Yumurta.....	271
5. 1. 3. 16. Bilye(cicoz)	271
5. 1. 3. 17. Yedi Kiremit.....	271
5. 1. 3. 18. Pelit Oyunu.....	271
5. 1. 3. 19. Karpuz Kabuğu.....	271
5. 1. 3. 20. Lastik Pabuçlar.....	272
5. 1. 3. 21. Oyuncak Kağıdı.....	272
5. 1. 3. 22. Kum Oyunu.....	272

5. 1. 3. 23. Muhtelif Oyunlar.....	272
5. 2. YETİŞKİNLERİN OYUN VE EĞLENCELERİ.....	272
5. 2. 1. Güreş.....	272
5. 2. 2. Kumar Oyunları.....	273
5. 2. 3. Gıngırcık(Tahtaravalli)	273
5. 2. 4. Bum.....	273
5. 2. 5. Hayvan Bitki.....	273
5. 3. OYUNCAKLAR.....	274
5. 4. OYUNLAR DANSLAR.....	274
5. 4. 1. Erkek Oyunları.....	274
5. 4. 1. 1. Seyman.....	274
5. 4. 1. 2. Koroğlu.....	274
5. 4. 1. 3. Harmandalı, Zeybek.....	274
5. 4. 1. 4. Kırık Oyunlar.....	274
5. 4. 2. Kadın Oyunları.....	275
ALTINCI BÖLÜM	276
6. HEKİMLİK.....	277
6. 1. HALK HEKİMLİĞİ.....	277
6. 1. 1. Hastalık Tedavileri.....	277
6. 1. 1. 1. Göze Bir şey Kaçması.....	277
6. 1. 1. 2. Yakma.....	277
6. 1. 1. 3. Göz Ağrısı, Göz Kanlanması	277
6. 1. 1. 4. İtdirse.....	277
6. 1. 1. 5. Kulak Rahatsızlıkları.....	278
6. 1. 1. 6. Burun Kanaması.....	278
6. 1. 1. 7. Diş Kanaması.....	278
6. 1. 1. 8. Kabarcık.....	278
6. 1. 1. 9. Temre.....	278
6. 1. 1. 10. Bezeme.....	278
6. 1. 1. 11. El Ayak Çatlaması.....	278
6. 1. 1. 12. Kesikler.....	278

6. 1. 1. 13. Donmalar.....	278
6. 1. 1. 14. Yanıklar	278
6. 1. 1. 15. Bel Akması.....	279
6. 1. 1. 16. Kaburga Batması	279
6. 1. 1. 17. Yel(Kulunç)	279
6. 1. 1. 18. Baş Ağrısı	279
6. 1. 1. 19. Topalan.....	279
6. 1. 1. 20. Soğuk Algınlığı.....	280
6. 1. 1. 21. Sıtma.....	280
6. 1. 1. 22. Çiçek.....	280
6. 1. 1. 23. Köstebek.....	280
6. 1. 1. 24. Siğil.....	280
6. 1. 1. 25. Zehirleme.....	280
6. 1. 1. 26. Arı Sokması.....	280
6. 1. 1. 27. Yılan Sokması.....	280
6. 1. 1. 28. Bayılma.....	280
6. 1. 1. 29. Nazar Kesme.....	280
6. 1. 1. 30. Gurdeşen.....	281
6. 1. 1. 31. Korku.....	281
6. 1. 1. 32. İnce Hastalık.....	282
6. 1. 2. Şifalı Otlar.....	282
6. 1. 2. 1. Ebegümeci.....	282
6. 1. 2. 2. Papatya	282
6. 1. 2. 3. Kekik.....	282
6. 1. 2. 4. Nane.....	282
6. 1. 2. 5. Boğan Dikeni.....	282
6. 1. 2. 6. Çörek Otu.....	282
6. 1. 2. 7. Üzerlik.....	282
6. 1. 3. Şifalı Etler.....	282
6. 1. 3. 1. Yılan Eti	282
6. 1. 3. 2. Kirpi Eti.....	282
6. 1. 3. 3. Köstebek.....	282

6. 1. 3. 4. Kırlangıç Eti.....	283
6. 2. HALK VETERİNERLİĞİ	283
6. 2. 1. Sığır Hastalıkları.....	283
6. 2. 1. 1. Tozdalak.....	283
6. 2. 1. 2. Tabak.....	283
6. 2. 1. 3. Beli Yarma.....	283
6. 2. 2. Koyun- Keçi Hastalıkları.....	284
6. 2. 2. 1. Çiçek.....	284
6. 2. 2. 2. Dalak Hastalığı.....	284
6. 2. 2. 3. Kan Tutkunluğu.....	284
6. 2. 2. 4. Tabak.....	284
6. 2. 2. 5. Kelebek.....	284
6. 2. 2. 6. Şarbon.....	284
6. 2. 2. 7. Kırığı Çalması.....	284
6. 2. 2. 8. Süt Kesilmesi.....	284
6. 2. 3. Kınklar- Çıkıklar.....	284
6. 2. 4. Tavuk Hastalıkları.....	284
6. 2. 4. 1. Çömelen.....	284
YEDİNCİ BÖLÜM.....	285
7. HALK MUTFAĞI.....	286
7. 1. EKMEK.....	286
7. 1. 1. Yufka.....	286
7. 1. 2. Çörekler.....	287
7. 1. 2. 1. Buğday Çöreği	287
7. 1. 2. 2. Darı Çöreği	287
7. 1. 3. Bükmeler.....	287
7. 1. 3. 1. Ispanak Kapaması	287
7. 1. 3. 2. Kabak Kapaması.....	287
7. 1. 3. 3. Etlı Kapama	287
7. 1. 3. 4. Gatmar(Katmer).....	287
7. 1. 3. 5. Bezdirme.....	288

7. 2. YEMEKLER.....	288
7. 2. 1. Çorbalar.....	288
7. 2. 1. 1. Tarhana Çorbası.....	288
7. 2. 1. 2. Mercimek Çorbası.....	288
7. 2. 1. 3. Un Çorbası.....	288
7. 2. 1. 4. Erişte Çorbası.....	288
7. 2. 1. 5. Arap Aşı.....	288
7. 2. 1. 6. Pirinç Çorbası.....	289
7. 2. 1. 7. Semizlik Çorbası.....	289
7. 2. 2. Sebze Yemekleri.....	289
7. 2. 2. 1. Taze Fasulye.....	289
7. 2. 2. 2. Kuru Fasulye.....	289
7. 2. 2. 3. Musakka Aşı.....	289
7. 2. 2. 4. Bamya Aşı.....	289
7. 2. 2. 5. Kumpur(patates) Aşı.....	289
7. 2. 2. 6. Pıranca Aşı.....	289
7. 2. 2. 7. Kabak Aşı.....	290
7. 2. 2. 8. Soğan Aşı.....	290
7. 2. 2. 9. Ispanak Aşı.....	290
7. 2. 2. 10. Ot Aşı.....	290
7. 2. 2. 11. Çaput Aşı.....	290
7. 2. 2. 12. Patlıcan Aşı.....	290
7. 2. 3. Et Yemekleri.....	290
7. 2. 3. 1. Kavurma.....	290
7. 2. 3. 2. Göveç.....	290
7. 2. 3. 3. Çömlek Aşı.....	291
7. 2. 3. 4. Haşlama.....	291
7. 2. 3. 5. Saç Kavurma.....	291
7. 2. 3. 6. Közleme Ve Şiş.....	291
7. 2. 3. 7. Kuru Kavrulmuş.....	291
7. 2. 3. 8. Yahni(Tas Kebabı).....	291
7. 2. 4. Diğer Yemekler.....	291

7. 2. 4. 1. Bulgur Aşı	291
7. 2. 4. 2. Patlıcanlı Bulgur Aşı	291
7. 2. 4. 3. Göce Aşı.....	291
7. 2. 4. 4. Kabak Aşı	292
7. 2. 4. 5. Sarma- Dolma.....	292
7. 2. 4. 6. Keşkek Aşı	292
7. 2. 4. 7. Yumurta Çakması.....	292
7. 2. 4. 8. Çılbır.....	292
7. 2. 4. 9. Mantar.....	293
7. 2. 4. 10. Haşhaş Sürmesi.....	293
7. 2. 4. 11. Yoğurt.....	293
7. 2. 4. 12. Kölle.....	293
7. 2. 4. 13. Sıyırma.....	293
7. 3. YENEN OTLAR, SALATA VE MEYVELER.....	294
7. 3. 1. Yenen otlar- Yeşillikler.....	294
7. 3. 2. Salata.....	294
7. 3. 3. Meyveler.....	294
7. 4. TATLILAR.....	294
7. 4. 1. Yağ Helvası.....	294
7. 4. 2. Ekmek Helvası	294
7. 4. 3. Haşhaş Helvası.....	294
7. 4. 4. Baklava.....	294
7. 4. 5. Pelte.....	295
7. 4. 6. Muhallebi	295
7. 4. 7. Hoşaf.....	295
7. 5. ÇEREZLER	295
7. 5. 1. Gavurga(kavurga)	295
7. 5. 1. 1. Patlak.....	295
7. 5. 1. 2. Islak Darı Kavurgası.....	295
7. 5. 1. 3. Bulgur Kavurgası	295
7. 5. 1. 4. Buğday Kavurgası.....	295
7. 5. 1. 5. Nohut Kavurgası.....	296

7. 5. 2. Gavut(Kavurga Unu).....	296
7. 5. 3. Pelit.....	296
7. 5. 4. Ütme.....	296
7. 5. 5. Kuru Üzüm.....	296
7. 6. KIŞLIK YİYECEK HAZIRLIĞI.....	296
7. 6. 1. Tarna(Tarhana)	296
7. 6. 2. Bulgur.....	296
7. 6. 3. Erişte	296
7. 6. 4. Sarmalık Yaprak Kurutmak.....	297
7. 6. 5. Sebze Kurutma	297
7. 6. 6. Üzüm Kurutma	297
7. 6. 7. Pekmez Kaynatma	297
7. 6. 8. Bulgur Hazırlama	299
7. 6. 9. Sirke.....	299
7. 6. 10. Domates Biber Turşusu.....	299
7. 6. 11. Düglek Turşusu.....	300
7. 6. 12. Salça	300
7. 6. 13. Biber Nerdeği.....	300
7. 6. 14. Peynir	300
7. 6. 14. 1. Çiğ Peynir	300
7. 6. 15. 2. Pişmiş Peynir	300
7. 6. 15. Lor Peynir	300
7. 6. 16. Sade Yağı(tereyağı)	300
7. 6. 17. Nişasta	300
7. 7. Mutfakta Kullanılan Araçlar.....	301
SEKİZİNCİ BÖLÜM	302
8. İNANIŞLAR	303
8. 1. GÖKYÜZÜ İLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	303
8. 2. DÜNYANIN SONU VE ÖTEKİ DÜNYA İLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	303
8. 3. İNSAN VÜCUDU İLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	304
8. 4. DOĞA VE EŞYAYLA İLGİLİ İNANIŞLAR.....	305

8. 4. 1. Çevre İle İlgili İnanışlar.....	305
8. 4. 2. Bitkilerle İlgili İnanışlar.....	305
8. 4. 3. Hayvanlar Üzerine İnanışlar	305
8. 4. 4. Cansız Varlıklar, Eşyalar Ve Besinlerle İlgili İnanışlar.....	306
8. 4. 5. Konut ve Barınaklarla İlgili İnanışlar.....	306
8. 4. 6. Tabiatüstü Varlıklarla İlgili İnanışlar.....	307
8. 4. 6. 1. Cinler	307
8. 4. 6. 2. Hızır	308
8. 4. 6. 3. Yatırlar	308
8. 5. SAYILARLA İLGİLİ İNANIŞLAR	308
8. 6. BÜYÜ, MUSKA VB. İNANIŞLAR.....	308
8. 6. 1. Büyü.....	308
8. 6. 1. 1. Dil Bağlamak İçin Yapılan Büyüler.....	309
8. 6. 1. 2. Uyku Bağlamak İçin Yapılan Büyüler.....	309
8. 6. 1. 3. Erkekliği Bağlamak İçin Yapılan Büyüler.....	309
8. 6. 1. 4. Düşmanın Hakkından Gelmek İçin Yapılan Büyüler.....	309
8. 6. 1. 5. Hırsızların Yakalanması İçin Yapılan Büyüler.....	309
8. 6. 2. Büyü Yapılış Yöntemleri.....	309
8. 6. 2. 1. Ocak.....	309
8. 6. 2. 2. Üfürük.....	310
8. 7. DİĞER İNANIŞLAR.....	310
DOKUZUNCU BÖLÜM.....	317
9. HALK MESLEKLERİ.....	318
9. 1. MESLEKLER VE İŞ KOLLARI.....	318
9. 2. HALICILIK.....	320
9. 2. 1. Halıcılığın Tarihçesi	320
9. 2. 2. Halının Hazırlanışı Ve Dokunuşu	321
9. 2. 2. 1. Kök Boya Elde Edilişi.....	321
9. 2. 2. 2. Bitkilere Dayalı Boyalar.....	321
9. 2. 2. 3. Güney Halıcılarının Dilinde Motif İsimleri.....	321
9. 3. KİLİMCİLİK.....	322

9. 4. ORTADAN KALKMAKTA OLAN HALK MESLEKLERİ.....	322
ONUNCU BÖLÜM	323
10. HALK TAKVİMLERİ	324
10. 1. GENEL TAKVİMLER.....	324
10. 2. YERLİ GÜN ADLARI	324
10. 3. MEVSİM TARİHLERİ	325
10. 4. MEVSİM ADLARI	325
10. 5. YILLARIN ADLANDIRILIŞI.....	325
ONBİRİNCİ BÖLÜM	326
11. HALK MİMARİSİ	327
11. 1. TOPRAK DAMLI EVLER.....	327
11. 1. 1. Alt Kat(Zemin Kat)	327
11. 1. 2. Üst Kat.....	327
11. 1. 2. 1. Hayat	327
11. 1. 2. 2. Büyük Oda	327
11. 1. 2. 3. Gerard	327
11. 2. HANAYLAR-KİREMİTLİ EVLER	328
11. 3. BAĞ DAMLARI	328
11. 4. ÇARDAK	328
11. 5. AĞIL.....	328
11. 6. MUSLUK	329
11. 7. ÇAĞIL.....	329
SONUÇ	330
HARİTALAR LİSTESİ	335
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	336
SÖZLÜK	337
KAYNAK KİŞİLER	368
HARİTALAR	371
BİBLİYOGRAFYA	378

FOTOĞRAFLAR.....	381
ÖZGEÇMİŞ.....	399

KISALTMALAR DİZİNİ

Açşm.	: Aşağıçeşme
Adu.	: Aydoğdu
Adz	: Adıgüzeller
Age.	: Adı Geçen Eser
Ank.	: Ankara
Bkz.	: bakımız
C.	: Cilt
Cnd.	: Cindere
Çev	: Çevirmen
Çmr.	: Çamrak
Çrb.	: Çorbacılar
D.İ.Y	: Denizli İl Yıllığı
Dğn.	: Doğanlı
Ert.	: Ertuğrul
Ezl.	: Eziler
GİAİ	: Güney İlçe Araştırma ve İncelemesi
GNSDF	: Genel Nüfus Sayımı Denizli Fasikülü
Hmd.	: Hamidiye
Hrt	: Harita
Hyl.	: Haylamaz
İHL	: İmam Hatip Lisesi
İst.	: İstanbul
Kpr.	: Koparan
Krg.	: Karagözler
Md.	: Müdür
ME.	: Milli Eğitim
Res.	: Fotoğraf
Sa.	: Sayı
Sh.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu

TDKY : Türk Dil Kurumu Yayınları
TKTDS : Türk Kültür Tarihinde Denizli Sempozyumu
TTK : Türk Tarih Kurumu
Y. : Yıl

ÇİZELGELER DİZİNİ

ÇİZELGE NO	KONUSU	SAYFA
Çizelge 1- 1	1990 Nüfus Sayımında Güney'in Nüfusu	15
Çizelge 1- 2	Hane Halkı Büyüklüğüne Göre Nüfusun Dağılışı	16
Çizelge 1- 3	1995 Milletvekili Genel Seçimleri Sonuçları	16
Çizelge 1- 4	Okul ve Öğrenci Sayıları	21
Çizelge 1- 5	Güney İlçesi Okulları	22
Çizelge 3- 1	Meslekler ve İş Kolları	318

GİRİŞ

Halk bilimi bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddî ve manevî alandaki kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine göre derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve sonunda bir sonuca vardırmayı amaç edinen bir bilim dalı olarak kabul edilir.

Halk bilimi İngiliz bilginlerinden William John Thomson'un bir bilim dalını ifade etmek için 1846 yılında folklor terimini kullanmasından sonra 1878'de Londra'da Folklor Society adlı derneğin kuruluşu ile yeni bir bilim dalının adı olarak öncelikle İskandinav ülkeleri olmak üzere bütün dünyaya yayılır.

Bizim dünyamızda halk bilimi sahasına giren çalışmalar XI. Yüzyılda Kaşgarlı Mahmut'un Divanü Lügati't-Türk'üyle başlar. Atasözleri, halk şiiiri, töreler, inanışlar, halk hekimliği vb konularında oldukça bol malzeme verilir.

Evliya Çelebi'nin Seyahatname ile Şinasi, Ahmet Vefik Paşa vb. edebiyatçıların muhtelif eserleri yine ortaya bol halk bilimi malzemesi koyarlar.

20. yüzyılın başında Ziya Gökalp, Mehmet Fuat Köprülü ve Rıza Tevfik Bölükbaşı'nın yazları ile halk bilimi ülkemizde de tanıtılmaya başlanır, Cumhuriyet döneminde bir bilim dalı olarak yerleşir.

Türkiyemiz halk biliminin çalışma ilke yöntem ve hedeflerine çok uygun bir kültürel zemine ve malzemeye sahiptir. Bu nedenle gerek yerli gerekse yabancı bilim adamları ülkemizde halk bilimi adına çok sayıda çalışma ortaya koymuşlardır. Ancak ülkemizin kültürel zenginlikleri ve coğrafyası göz önüne alındığında yapılan çalışmaların yine de yetersiz olduğu sonucuna varılmakta; halk bilimcileri bekleyen nice kültür hazinelerimizin varlığı halk bilimi alanında çalışanlar için bir görev ortaya koymaktadır.

Güney İlçesi, halk bilimi açısından yeterince incelenmemiştir. Yöre ile ilgili yapılan çalışmalar resmî verilere dayalı bilgilerin derlenip toparlanması ve aktarılması mahiyetindedir.

Batı Anadolu coğrafyasında Türkler gelmezden önce fiziki ve doğal şartlarının olumsuzluğu; verimsiz, kuru ve taşlık topraklarının tarıma elverişli olmayışı; su kaynaklarına sahip olmaması; Anadolu'nun önemli ticaret yollarının uzağında kalması; gelir getirecek önemli maden vb. zenginliklerinin olmaması gibi nedenlerle yerleşik

hayat için tercih edilmeyen Güney ilçesi yöresi Anadolu tarihinde gözden uzak, bakir ve boş bir alan olarak kalmıştır.

13. yüzyıldan itibaren Büyük menderes vadisine gelen yörük ve Türkmen aşiretlerin vadinin yazın boğucu sıcaklığı nedeniyle sürülerinin sürekli olarak yüksekliğinden dolayı serin olan bugünkü Güney ilçesinin bulunduğu yerlere çıkmasından dolayı bir süre sonra yöre yerleşim yeri olarak tercih edilir. O günden itibaren yöreye yerleşen insanlar mecbur kalmadıkça yöreden ayrılmamış, öncelikle hayvancılık daha sonra da çiftçilik yapmıştır. Nüfus çoğaldıkça hayvanların beslenme zorluğu nedeniyle yöreye dağılan aşiretler yerleştikleri yeni yerlerine genellikle mensubu oldukları boyun veya önderlerinin ismini vermişler, kendi verdikleri isimler ve yaşattıkları kültürleri ile bugünkü köyleri oluşturmuşlardır.

Yöre insanı coğrafi yapısı itibariyle ulaşım yollarından ve kültür merkezlerinden uzak olduğundan çevre kültürlerine de kapalı bir hayat tarzı oluşturmuş özellikle 1970'lı yıllara kadar bu yapısını ısrarla korumuştur. Bu yapı yöreye gelen yörük ve Türkmen boylarının gelenek görenek , töre, inanış, sözlü edebiyat, kılık kıyafet vb. zenginliklerini koruyarak yaşatmış, tarım, halk mimarisi, meslekler vb. konularda yörenin özelliklerine uygun olanı yaşatması gibi bir sonuç ortaya koymuştur.

Yapılan incelemeler yörenin sahip olduğu zengin ve özgün kültür yapısı nedeniyle halk bilimi açısından geniş kapsamlı bir araştırma ve incelemeye tâbi tutulması gereğini ortaya koymuştur.

534 km² lik bir alan üzerine yerleşmiş olan Güney merkez 7333, ilçe 15799 nüfusu ile Denizli ilinin kalabalık nüfuslu, kapalı ekonomi ve kapalı kültür dokusuna sahip bir ilçesidir. Güney ilçesi halkının halk bilimi açısından kültürel dokusunu ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmamız şu bölümlerden oluşmaktadır:

Giriş, malzemenin ele alındığı on bir bölüm, sonuç, sözlük, kaynak kişiler, haritalar, bibliyografya ve fotoğraflar.

Birinci bölümde yapılacak çalışmaya zemin hazırlanması ve ortaya konulan kültürel malzemenin nasıl, niçin ve hangi şartlardan dolayı böyle olduğunun anlaşılabilmesi için ilçe hakkında genel bilgi verilmiştir. Yerleşim yerlerinin kuruluşundan bugüne geçen tarihi seyri Büyük Menderes Nehrinin oluşturduğu derin ve uzun bir vadinin çevre ile bağlantısını kestiği fiziki yapısı ve oluşum içinde şekillenen sosyal gelişiminin nitelikleri dün ve bugünü ile tanıtılmıştır.

İkinci bölümde sözlü edebiyat ürünleri olan ağız özellikleri, lâkaplar, hitap şekilleri ve selâmlaşma, ata sözleri ve deyimler, bilmece, ninniler, hayır duaları, beddualar ve yergiler, maniler, türküler ve masallar incelenmiştir.

Üçüncü bölümde hayatın safhalarıyla ilgili geçiş törenleri, doğum, sünnet, askere uğurlama, hacı gönderme ve karşılama, evlenme, ölüm, kutlama törenleri, dinî ve millî bayramlar ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde halk giyimi, çocuk, genç, kadın, erkek, gelin, damat giyimlerine ait bilgi verilmiştir.

Beşinci bölümde çocuk oyunları anlatılmış ve oyunlar kendi içinde sınıflandırılmıştır.

Altıncı bölümde halk hekimliğine ve halk veterinerliğine ait bilgi verilmiştir.

Yedinci bölümde halk mutfağına ait yöresel yemekler ve bunlarla ilgili özellikler anlatılmıştır.

Sekizinci bölümde halk inançları-inanmalar ile halk takvimi ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Dokuzuncu bölümde halk meslekleri tanıtılmıştır.

Onuncu bölümde halk takvimi incelenmiştir.

On birinci bölümde halk mimarisi tanıtılmıştır.

Her bölümde incelenen kültürel unsurların tespitine yönelik farklı yöntemler kullanılmıştır. Her çeşit kültürel malzeme yöre genelinde birden çok örnekleme ile ortaya konulmuştur.

Her bölümde yöreye özgü olan sözlü edebiyat ürünleri mümkün olduğunca yöre söyleyişi ve anlatımı ile vermeye çalışılmıştır. Bu konuda seçilen malzemenin yaygın olandan farklı ve orijinal olmasına özen gösterilmiştir. Yaşlıların hatıralarında korunan bilgiler vermeye çalışılmış, böylece yaşayan kültürün kaynağına inilmeye çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde bütünüyle, yapılan çalışmanın bir değerlendirilmesi yapılarak tespit edilen ve ulaşılan bilgiler önemli yönleri ile ortaya konmuştur.

Sonuç bölümünden sonra araştırma sahasında kullanılan mahalli kelimelerden oluşan bir sözlük verilmiştir. Bu sözlükte yörede kullanılan mahalli kelimelere de ağırlık verilerek Türkiye Türkçesindeki kelimelerin araştırma sahasındaki söyleyişleri ağız özelliği ile verilmiştir.

Kaynak kişiler bölümünde kaynak kişi kod numarası yaşı ve mesleği ile birlikte gösterilmiştir.

Yöre yerleşiminin tarihi seyrinin gösteren haritaların listesi yapılmış ve bu haritalar eklenmiştir.

Yörenin farklı kültürel özellikleri fotoğraflarla da ortaya konulmaya çalışılmış, bunda da karşılaştırılmalı, otantik ve özgün olanlar tercih edilmiştir. Fotoğrafların önemli bir bölümü tarafımızdan çekilmiş, bir bölümü ise ilgili aileler ve şahıslardan temin edilmiştir.

Düğün, sünnet, mevlit, pazar, üretim, tarım faaliyetleri bayramlar vb. gözlem yapabileceğimiz, katılabileceğimiz her türlü törensel faaliyette bizzat bulunulmuştur. Ulaşma imkanımız olmayan, mutlaka yardım almamız gereken çalışmalarda soru kağıtları dağıtılarak öğretmenler ve öğrenciler aracılığıyla bazı masal, inanışlar vb. malzemeye ulaşılmıştır.

Ağız özellikleri için seçilen örnekler masal metinleri, lakaplar ve isimlerin söylenişi ile sözlük bölümüne dayandırılmıştır.

Bibliyografyada yazılı kaynaklar verilmiştir.

Kültürel malzemenin metne geçirilişinde kaynak bilgilerin ifadesi için şu yöntem uygulanmıştır:

1. Yazılı kaynakların metinde gösterilmesinde dipnot sistemi uygulanmıştır.
2. Kaynak kişiler için kod sistemi uygulanmış, alınan bilgilerin hangi kaynak kişiden alındığını belirtmek için isimlerinin yanına kod numaraları yazılmıştır.
3. Kaynak olarak kullanılan haritalar için hrt. no verilmiştir.
4. Kullanılan fotoğraflar için res.(no) kullanılmıştır.
5. Metin içinde yapılan kısaltmaların kısaltmalar bölümünde dökümü verilmiştir.

I. BÖLÜM

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÜNEY İLÇESİNE TOPLU BİR BAKIŞ

1. 1. Tarihi Ve Kuruluşu

Güney çevresindeki ilk yerleşim yeri ile ilgili olarak kaynak gösterilmeyen M.Ö. sine ait Sala şehrinden söz edilir.¹

Anadolu tarihinde Güney'in kurulduğu toprakların Hititler, Frigler ve Lidyalılar dönemini yaşadığı bir ara Pers egemenliğine geçtiği M.Ö. 547, B. İskender yönetiminde kaldığı, Türklerin Güney'e yerleşimine kadar bölgenin Bizans yönetiminde kaldığı bilinmektedir.²

Güney'e en yakın ve en eski yerleşim yeri kaynaklar ve belgelerle takip edilebilen, bugün de harabeleri bulunan Tripolis (Diribol)'tir.³ M.Ö 2. yy da kurulduğu bildirilen Tripolis bugün Buldan ilçesi sınırları içinde yenice kasabasıyla yan yana ve Güney ilçe merkezine yaklaşık 15 km. mesafededir.

1071 Malazgirt sonrası Türk yerleşimine açılan Anadolu'da Türkler' in en geç yerleştikleri yerlerden birisi olarak Güney karşımıza çıkar. Bölge Selçuklu egemenliğine girdiği dönemlerde de Güney'de yerleşim yoktur. Güney yöresi 1211 yılında Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde kesin olarak Selçuklu hakimiyetine girer.⁴

Güney ve çevresi 1277 ile 1344 arasında Germiyanogulları' nın egemenliğinde kalır.⁵ 1344-1390 Aydınogulları'nın egemenlik alanına giren Güney 1390' da Osmanlı idaresine girer.⁶(Hrt. 1.)

1. 1. 1. Güney'de İlk Yerleşim

Güney' e ilk gelen Türkmen oymakları hayvancılıkla uğraşan göçebe unsurlardır. Bunlar kışın Büyük Menderes Havzası'nı kışlak olarak kullanmış yazları da dağlara çıkmışlardır. Güney' e yakın ilk yerleşimin 1500'lü yıllarda "İN ÖNÜ" tabir edilen yerde başladığı tahmin edilmektedir.⁷ (Hrt. 2. Ve Hrt. 3.)

¹ Güney İlçe Araştırma Ve İncelemesi Cumhuriyetin 60. Yılına Armağan, Komisyon Tic Mat. İzm. 1983

² GİA ve İ sh. 7

³ ÜNAL M.Ali, "Milli Mücadelede Direbolu Köyü ve Yunan İşgali", Milli Mücadelede Denizli ve Müftü Ahmet Hulusi Efendi Sempozyumu, "Bildiriler" Türk ocağı Denizli Şubesi Yayınları 2, DENİZLİ 1992

⁴ GİAİ sh. 19

⁵ GİAİ sh. 22 -

⁶ GİAİ sh. 23

⁷ GİAİ sh. 24

16. yy' da Lazıkıyye (Denizli) Kazasının Kaş- Yenice Nahiyesi içerisinde bir yerleşim yeri olarak görülen Güney (Harita No 2)⁸; Evliya Çelebi Seyahatnamesi' nde Denizli' nin beş kazasından biri Gökuyukabat (Güney) adıyla bahsedilir.⁹

1864 Nizamnamesinin uygulaması olarak merkezi İzmir olarak Aydın Vilâyeti kurulunca Denizli kaza olarak Aydın Vilâyeti (sancağı) içinde yer alır. 1884' teki düzenlemeyle Denizli sancak olur, Güney' de nahiye merkezi olarak denizli sancağında yer alır. ¹⁰ XX. yy. başında da yine Buldan kazasına bağlı Günay namı ile Denizli sancağında yer alır.¹¹

Güney' de 1880' de Bucak(nahiye) ve belediye teşkilatı kurulur. ¹² Bir süre Çal'a bağlanırsa da sonrasında Buldan kazasının içinde yer alır. 11.6.1947 tarih ve 5071 sayılı kanunla kaza oluşu ilan edilir. 1.1.1948 tarihinde ilçe kadrosu verilir ve yapılan törenle ilçeliği başlatılır. ¹³

1313 hicri senesi Aydın Vilâyet salnamesine göre GÜNEY, Denizli sancağının Buldan Kazası'nın doğusunda olup 29 köy ve 4 mahalleden meydana gelmiştir. Nahiye Müdürü Hasan Efendi, Reis Veli Ağa'dır.¹⁴

1. 1. 2. Kurtuluş Savaşında Güney Ve Güneyliler

15 Mayıs 1919' da Yunanlılar' ın İzmir' e çıkarak başlattıkları işgalin ardından Demirci Mehmet Efe' nin Nazilli' de kurduğu Kuvva-i Milliye teşkilatında Güneyli Yarcı Hüseyin Efe, Çirkinoğlu Rıza, Karamolla Osman, Göçen Mehmet, Hacı Karahasanoğlu, Arap Süleyman vb. 20 kişilik zeybekle Güney' i temsil etmiştir. ¹⁵

Güney' de Müderris Eyüp Hilmi Efendi' nin başkanlığında Salih Efendi, Hacı Ahmet Efendi ve Çakmak Hacı Hafız'ın yer aldığı kuvva-i milliye heyeti kurulur. ¹⁶

Hacı Eyüpzade Mustafa Efendi Güney'i temsilen Nazilli'de yapılan toplantılara katılır. Güneyli kolağası Mustafa da bu arada Demirci' nin emrinde çalışmaktadır.

⁸ GÖKÇE, Turan, xvi. yy' da Lazıkıyye kazası

⁹ AKÇA F. Akçakoca, Evliya Çelebi Gözü ile Denizli , İNANÇ dergisi, sh. 5 Denizli 1941

¹⁰ İNAN, Süleyman, XIX yy sonlarında Aydın Vilâyeti salnamesine Göre Denizli Sancağı PAÜ. Sos. Bil. Enst. Tarih Eğt. Ana Bil. Dalı Yük. Lis. Tezi S.108 Denizli 1997

¹¹ BABAÖĞLU, Halil İbrahim , XX. Yy. Başlarında Aydın Vilâyeti Salnamelerine Göre Denizli Sancağı, PAÜ. Sos. Bil. Enst. Tarih Eğt Ana Bil. Dalı Yük. Lis. Tezi, Denizli 1997

¹² Ö. ÇALLI, HAİRATIM, Güney 1984

¹³ Ö. ÇALLI, age.

¹⁴ İnan S. age. Sh. 17

¹⁵ Ö. ÇALLI, age.

¹⁶ GİAİ sh.26

Yunanlılar Güney'e girmezden önce kuvva-i millîye başkanı Eyüp Efendi'den kendilerini Güney'e davet etmelerini isterse de kabul edilmeyince 23 Temmuz 1920'de Güney'i işgal ederler. 3 Eylül 1922'ye kadar 2 sene fiili olarak ilçede kalırlar.

Yunanlılar Güney'i işgal edince Türk çeteleri de Cindere yakasına geçerler. Karamolla Osman Gözler' de karakol komutanlığı yapar. Sarıca Mustafa Efe çete oluşturur ve Cindere yakasında cephe kurar. Geceleri Yunan karakollarına baskın yaparak Yunan askerlerini öldürür, zayıat veririlir.¹⁷

İşgalde Ateş Hasan ve Rodoslu Salih adlı kişiler Yunanlılarla ilişki kurar. Bu nedenle bunların adı halk arasında Yunan'cıya çıkar. Ateş Hasan cahil olmasına rağmen Yunan desteğiyle belediye reisi olur.

Yunanlılar çckilirken Rodoslu Salih memleketi olan Rodos'a kaçar. Ateş Hasan Atina'dan sürgünden dönen Kolağası Mehmet tarafından çadır evinde öldürülür.¹⁸

Kolağası Mehmet Efe Yörük Ali Efe'nin emri ile Sarayköy'de Bekir Ammi başkanlığında, Bellanbol'da Gökçen Efe cephesinde Akçapınarlı Mehmet Efe maiyetinde çalışır. Yunanlılar'a esir düşer, idam hükmüyle önce Girit, sonra Atina'ya gönderilir.

Kolağası Atina günlerini şöyle anlatır:

"Orada çok işkence gördük . dövüldük. Angarya çalıştırıldık. Çok kişi öldürüldü. Kurtuluş Savaşının bitişinden 11 ay sonra hükümetlerin anlaşmasıyla kurtulduk ve memlekete geri geldik"¹⁹

İşgal sırasında Cindere cephesindeki efeler geceleri keçi sürülerinin boynuzlarından yaptıkları çıraları bağlayarak gezdirirler Yunanlılar'a karşı kalabalık asker görüntüsüyle psikolojik savaş uygularlarmış.²⁰

Akçapınarlı Mehmet Efe gündüzleri kağrı veya at arabalarının üzerine koydurduğu söğüt kütüklerini kestirip kağrı yada at arabası üzerine koydurur, sonra Sarayköy tarafından Menderes vadisine götürür böylece düşmana top nakli yapılıyor korkusunu salarmış.²¹

¹⁷ GİAİ 28

¹⁸ GİAİ 30

¹⁹ GİAİ 31

²⁰ Duran Demirdöven, Görüşme 1996

²¹ Duran Demirdöven, Görüşme, 1996

Yunanlılar Güney'den ayrılırken Müderris Eyüp Hilmi Efendi, Hafız Emin Efendi, Belediye Reisi Hacı Bey vb. kişileri yanlarında götürürler. Buldan'ın Kadıköy mevkiinde Bld. Reisi Hacı Bey' i şehit ederler, diğerleri çeşitli şekillerde kaçarlar. Hacı Bey' in naşı daha sonra Güney Kaşköl mevkiisindeki tepeye getirilerek bir anıt yapılır.

Yunanlılar Güney' den ayrılırken şehirde yakma, yıkma gibi bir harekette bulunamamışlardır. Çünkü Çolak İbrahim Bey başkanlığında Çal'dan Güney'e çok kuvvetli bir askeri birlik yardıma gelir. Yunanlılar kaçarlar.

1. 2. Coğrafi Durumu

1. 2. 1. Yeri ve Sınırları

Güney ilçesi Denizli il merkezine 76 km uzaklıkta olup ilin kuzeyinde Uşak sınırında yer alır. Doğusunda Çal, batısında Buldan ve Manisa ilinin Sarıgöl ilçesi, kuzeyinde Uşak ilinin Eşme ilçesi, güneyinde Akköy ilçesi ve Denizli il merkezi vardır.(Hrt. 5 ve 6)

Yüzölçümü 534 km² dir. Nüfusu merkez 7333, ilçe15799'dur.

38 derece 09 dakika enlem ile 29 derece 04 dakika boylamları arasında yer alır.²²

Güney ilçesi Buldan ilçe sınırından itibaren rakım olarak yükselerek ilçe girişinde 850 m' ye kadar yükselir. İlçe toprakları B. Menderes'in oluşturduğu 22 km'lik derin bir V vadi ile ikiye ayrılır.(Res. 3) Nitekim Adıgüzeller Barajı bu vadide yer alır. Yine bu vadide Cindere barajının yapım çalışmaları devam etmektedir. Cindere, Ertuğrul ve Doğanlı bu vadinin güneyinde yer alırken diğer köyler vadinin doğu- batı- kuzey çizgisinde devam eden platoya serpilmiştir.(Res. 1ve Res. 2) Güney ilçe merkezi Büyük Menderes vadisinin kuzey platosuyla birleşme noktasında ve dağın güney yamacına kurulmuştur.(Hrt. 4)

İlçe 1948 yılında önce nahiye iken daha geniş bir yüzölçümüne sahipti.²³ 1948' de ilçelik hakkıyla bazı köylerin Güney'den ayrılmasıyla birlikte ilçe küçülmeye başladı. Son olarak 1989'da Akköy ilçesinin kuruluşuyla birlikte Belenardıç köyü de Güney'den ayrıldı.²⁴(Res. 1 ve Res. 2)

1. 2. 2. Yüzey Şekilleri

²² GİAİ Sh. 58

²³ İNAN Süleyman, age. sh.76

²⁴ Halil AYHAN, Güney Bld. Bşk. Görüşme 1996

Arazinin yapısı; ilçemizin yüzey yapısı dağlık ve engebeli bir araziden oluşmaktadır. Büyük Menderes ırmağının rakımı 80-100 m iken vadinin iki yakasındaki dağların yükseltisi 850 m'nin de üzerine çıkmaktadır. İlçenin B. Menderes vadisinde kalan toprakları derelerle ayrılmış engebeli ve yamaçtır. Kuzeyindeki arazi kuru, taşlı ve verimsiz bir yapıya sahiptir. Toplanan taşlar yığınlar haline getirilerek arada kalan tarlalarda tarım yapılmaktadır.²⁵

İlçe topraklarının genel dağılımı:

% 28.1 verimsiz, ürün alınmayan alan

% 9.1 otlak alan

% 40.3 ormanlık alan

% 22.5 tarım alanı

Toprak yapısı genellikle killi, taşlı, kuru kumludur.

Bölgede modern tarıma en geç geçilen yerlerden birisi olan Güney' de 1980' li yıllarla birlikte ilçede traktör giderek çoğalmış makine gücüne dayalı bir tarım çalışması yaygınlaşmıştır.

Kuruluşu tamamiyle hayvancılığa dayalı olan Güney'de yine hayvancılık sürü besiciliği 1980' li yıllara kadar sürmüş o tarihten sonra ortadan kalkmıştır.

1. 2. 3. Akarsular

Ege bölgesinin en önemli akarsularından olan B. Menderes'in 22 km' lik bölümü Güney ilçesi sınırlarındadır. B. Menderes derin bir vadi tabanında yer aldığı için sulama yönüyle Güney ilçesine hiçbir yarar sağlamamaktadır. Cindere ve Ertuğrul köylerinin Menderes vadisindeki arazilerinde dar bir alanda sebzeçilik ve bahçeçilik yapılabilmektedir.²⁶(Res. 3)

Hamam Çayı; Eşme toprakları içinden gelen çay Adıgüzeller köyü yakınında B. Menderes ile birleşir. Suyu az olan tarıma katkısı olmayan bir özelliğe sahiptir.

1. 2. 4. Gölleri

İlçe topraklarında önemli bir göl yoktur. Kışın yağmur sularının biriktirdiği çukurlar (Res. 7)halk arasında göl diye adlandırılmıştır. Ör: Kaş Göl, Kanlı Göl, Cibid Gölü, İğdeci Göl(Güney) A. Çeşme Köyü Gölü, O. Çeşme Gölü vb. bu göller yüzyıllar

²⁵ GİAI Sh. 59

²⁶ Halil AYHAN, Güney Bld. Bşk. Şifahen Alınan Bilgiler 1996

boyu yaz aylarında hayvanların su içtikleri bir yer olmuşlardır.²⁷ Sadece 1987'de Adıgüzeller Barajı'nın tamamlanmasıyla Güney'le Çal arasında yapay bir göl oluşmuştur.

Sarançlar(sarnıçlar); ilçe toprakları kuru bir yapıya sahip oldukları için halkın yörede yaz aylarında hayvanların su ihtiyacını karşılamak için bulduğu bir çözüm olmuştur. Yağmur sularının birikip aktığı dere yataklarının yanlarına havuz şeklinde kazılan derin çukurlar betonla sıvanarak sağlamlaştırılmış toplanan sular yaz aylarında kullanılmıştır. Ör: kaymakam Ebe' nin sarancı, köylülerin sarancı(Güney).²⁸

1. 2. 5. İklimi

Güney ilçesi Akdeniz iklim alanı ile karasal iklim arasında bir geçiş noktasında yer aldığı için değişken bir iklim yapısına sahiptir. Genellikle yazın sıcak ve kuru, kışın yağışlı ve soğuktur. Kışın kar yağsa da en çok 5-10 gün yerde kalır. İlçe toprakları deniz seviyesinden yüksek olduğu için kara iklimi özelliği belirginleşir.

İlçede en yüksek sıcaklık 41, en düşük sıcaklık -11 derecedir. Kışın gece- gündüz sıcaklık farkı nedeniyle don olayının sık olması. Meyve ve sebzelerin zarar görmesiyle sonuçlanmaktadır.

Yağış üzerinde Akdeniz basıncının etkisi fazladır. Yağış genellikle ilkbahar ayındadır. Yıllık yağış miktarı yaklaşık 694.1 mm' dir.²⁹

Yıllık yağış dağılımı:

<u>Yıllık Yağış</u>	<u>kışın</u>	<u>ilkbahar</u>	<u>yaz</u>	<u>sonbahar</u>
694.1	365.8	196.1	38.3	93.9

1. 2. 6. Bitki Örtüsü

İlçe toprakları dağlık bulunduğu ve iklim yönüyle geçiş noktasında yer aldığından ilçede Akdeniz bitki örtüsüyle step bitki örtüsü birlikte görülür. Yüksek kesimlerde genelde çam, bayır ve yamaçlarda çalı, ardıç, zeytin ve maki örtüsü görülür.

B. Menderes vadisinde, özellikle Cindere ve Ertuğrul' da zeytincilik yaygındır. Yine vadi boyunca, incir ve nar ağaçları yaygındır. İnsan eliyle yetiştirilen bitkiler arasında bağlar yaygındır. Önceleri doğal olarak yaygın olan vellengiç (Mellengeç)

²⁷ Halil AYHAN, Güney Bld. Bşk. Şifahen Alınan Bilgiler 1996

²⁸ Halil AYHAN, Güney Bld. Bşk.

²⁹ Ellinci Yılda GÜNEY, Sh. 15 Oğuz Mat. GÜNEY 1973

ağaçlarına 1980 sonrasında Antepfıstığı aşı çalışması yaygınlaşmıştır. Şu anda ilçenin tarım ekonomisinde önemli bir yere sahiptir.³⁰

1. 2. 7. Hayvanlar

Güney yüzyıllar boyu hem doğal ortamın hem de ev besiciliğinin zengin çeşidi ve sayısına sahipti. Halkın geçiminin önemli bir bölümünün hayvancılığa bağlı olması nedeniyle hayvan sayısının fazlalığı 1970'li yıllara kadar sürmüştü, o tarihten itibaren hızlı bir azalma görülmüştür. 1980'den sonra makinalı tarıma geçilmesi olabilmeye azalmıştır.

Geçmişte büyük ve küçükbaş hayvanların her türü; ör: öküz, inek, at, katır, eşek, koyun ve keçi bol miktarda görülürdü.(Res. 10, Res. 11, Res. 12).Evlerde tavuk ve horoz beslenirdi.

Yabani havanlardan tilki, kurt, sırtlan, çakal, tavşan, kirpi vb. günümüze azalarak gelmiştir.

Kuşlardan keklik, leylek, güvercin, baykuş, serçe, bıldırcın, kırlangıç, kumru, sığırcık, dikencik vb. tarla kuşları görülür.³¹

1. 3. İdarî Durumu

1. 3. 1. İdarî Durumun Tarihi Gelişimi

Güney ilçesi ilkçağlarda önemli bir yerleşim yerine sahip değildir. Sala şehrinden söz edilirse de bu bilgiyi doğrulayan belge ve kaynak yoktur.³²

Güney yöresi 1211'de Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde kesin olarak Selçuklu hakimiyetine girer.³³(Hrt. 1) Yöre 1277 ile 1344 arası Germiyanogulları egemenliğine 1390'da da Osmanlı idaresine girer. Ancak ilçenin bugünkü yerleşim yerine en yakın yerleşimin 1500'lü yıllarda "İN ÖNÜ" tabir edilen mevkide başladığı tahmin edilmektedir.

Güney 16. yy'da Lazıkıyye(Denizli) kazasına bağlı Kaş-Yenice Nahiyesi(Hrt. 2) içinde bir yerleşim birimi olarak görülür.

Evliya Çelebi, seyahatnamesinde Denizli'nin beş kazasından biri Gökuyukabat (Günay) adıyla Güney'den bahseder.³⁴

³⁰ Halil AYHAN, Güney Bld. Bşk. Şifahen Alınan Bilgiler 20.7.96

³¹ Mehmet GEYİKOĞLU, Şifahen Alınan Bilgiler

³² GIAİ a.g.e. Sh. 7

³³ GIAİ a.g.e. Sh.22

³⁴ S. İNAN a.g.e.Sh.108

Osmanlı devletinin mülki idaresi 8.11.1864'de çıkarılan idare-i vilâyet kanununa göre yapılan düzenlemede Güney Aydın Vilâyeti(sancağı) içinde yer alır. 1884'te Denizli sancak olur. Güney'de nahiye merkezi olur.

1. 3. 2. Güney Nahiye İken Güney'e Bağlı Yerler

Ağabey

Aydaz

Alacaoğlu

Bahadırlı

Baharlar

Boğazçiftlik

Bozalan

Çamrak

Derbend

Dereli

Güllü

Güneydamı

Güneyhamidiye

Hasanbeğler

Haylamoza

Hüsamlar

Kadı

Karaahmetli

Karaköy

Kazaklar

Kırandamı

Koparan

Kulalaki

Kerimler

Şeyhdavut

Sarımahmutlu

Güney nahiyesine bağlı köylerin yıllara göre sayısı:

1895	1896	1897	1898
30	29	17	17

1895'te 30 köyü olan Güney'in 1896'da 17 köyü kalır. Bu sayı Cumhuriyet döneminde de yaklaşık olarak korunmuştur.³⁵

1880'de Güney'de bucak(nahiye) ve belediye teşkilatı kurulur. 11.6.1947'de 5071 sayılı kanunla kaza olur. 1.1.1948'de ilçe kadrosu verilir ve ilçelik başlar.³⁶

1. 4. Nüfus

1. 4. 1. Tarihi Dönemlerde Güney'in Nüfusu³⁷

1313 Hic. Aydın Vilâyet Salnamesine Göre;

Merkez İlçe: 7963

Köyler Toplamı: 7074

TOPLAM: 15840 nüfus vardır.

Hane sayısı 3153'tür.

1314 Hic. Aydın Vilâyet Salnamesine Göre;

Merkez İlçe: 8112

Köyler Toplamı: 8115

TOPLAM: 16227'dir.

Hane sayısı 3163'tür.

1315 Hic. Aydın Vilâyet Salnamesine Göre;

Merkez İlçe: 7917

Köyler Toplamı: 7889

TOPLAM: 15806

Hane sayısı 2734'tür.

1. 4. 2. 1990 Genel Nüfus Sayımında Güney'in Nüfusu

1997 itibariyle Güney Merkez İlçe'ye bağlı bir belediyeleik Eziler ile 16 köy bulunmaktadır Toplam nüfusu 15.799 olan ilçe nüfusunun 7333'ü Merkez ilçede, 8466'sı ise köylerinde oturmaktadır.

³⁵ İNAN S. age.

³⁶ GİAİ a.g.e. Sh. 68

³⁷ S. İNAN a.g.e. Sh. 74-76

Tablodan da anlaşılacağı gibi Güney’de kadın nüfusuyla erkek nüfus dengelidir.

Çizelge 1- 1 1990 Genel Nüfus Sayımında Güney’in Nüfusu

Yerleşim Yerleri	Toplam	Erkek	Kadın
Güney Merkez	7333	3662	3671
Adıgüzeller	95	53	42
Aşağıçeşme	355	179	176
Aydoğdu	460	215	245
Cindere	1060	538	522
Çamrak	279	137	142
Çorbacılar	183	93	90
Doğanlı	166	80	86
Ertuğrul	432	223	209
Eziler	2186	1121	1065
Hamidiye	40	18	22
Haylamaz	760	369	391
Karagözler	254	127	127
Kerimler	802	372	430
Koparan	368	182	186
Ortaçeşme	380	176	204
Parmaksızlar	228	115	113
Yenikonak	418	207	211
KÖYLER TOPLAMI	8466	4205	4261
GÜNEY İLÇESİ TOPLAMI	15799	7867	7932

Kaynak: 1990 genel nüfus sayımı, İLİ: 20- DENİZLİ, TC. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, DİE Matbaası 1993 ANKARA

1. 4. 3. Hane Halkının Büyüklüğü

Tabloda görüldüğü gibi Güney’de ailelerin en çok iki çocuk yaptığı; 1 çocuklu ailenin ikinci sırada, 3 ve daha fazla çocuklu ailenin ise daha azaldığı anlaşılmaktadır.

Çizelge 1- 2 Hane Halkını Büyüklüğüne Göre Nüfusun Dağılışı

Yerleşim Yeri	Toplam hane halkı	Toplam Yerleşik Nüfus	Hanede Oturan İnsan Sayısı									
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10+
GÜNEY	1981	7315	169	358	388	496	316	148	60	30	6	10

Kaynak: 1990 Genel Nüfus Sayımı, DİE Mat 1993 ANK.

1. 4. 4. 1995 Milletvekili Genel Seçimleri Sonuçları

Tablodan anlaşılacağı gibi ülke genelinde halkın merkez partilere yönelik tercihleri, Güney'de de aynen görülmektedir.³⁸

Çizelge 1- 3 1995 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları

	Sandık	Seçmen Sayısı	Oy Kullanan	Geçerli	DYP	ANAP	DSP	RP
Güney	40	10291	9501	9161	1945	2061	1218	578
Şehir	17	4809	4332	4101	735	1156	445	256
Köyler	23	5482	5169	5060	1210	1445	773	322

	İP	MHP	MP	YDH	YDP	YP	HADEP	CHP
Güney	20	526	53	45	62	23	112	1978
Şehir	8	208	19	18	20	13	34	1189
Köyler	12	318	34	27	42	10	78	789

Kaynak: Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları, 24.12.1995, İLİ: 20- DENİZLİ, DİE. Matbaası- Ankara, Eylül 1996

1.5. Güney'e Bağlı Belediyeler

Güney ilçesine bağlı yerleşim yerleri genelde küçük yerleşim yerleridir ve az nüfusludur. Bu nedenle belediye olan yerleşim yeri bir tek ezilerdir.³⁹⁻⁴⁰

³⁸ Ayhan HALİL, Güney Belediye Başkanı, Görüşme 3.9.1997 GÜNEY

³⁹ Ayhan HALİL, Güney Belediye Başkanı, Görüşme 3.9.1997 GÜNEY

⁴⁰ GİAİ. A.g.e. Sh. 66

1.5.1. Eziler

Eziler Güney ilçesinin kuzey batısında Güney-Buldan karayoluna 5 km. mesafededir. 1990 nüfus sayımına göre 1121'i erkek, 1065'ikadın olmak üzere toplam nüfusu 2186'dır. Eziler 1985 yılında belediye olmaya hak kazanmış, belediye teşkilatı kurulmuş ve çalışmaya başlamıştır. ^{41, 42}

1. 6. Güney İlçesinin Sosyal Gelişimi

1. 6. 1. Felaketler- Acılar- Hatıralar

1910'da yağan şiddetli kar 3 m. kadar yığılmış halk arasında "koca kar" diye isimlendirilmiştir. Halk günlerce evlerinde mahsur kalmış hayvanlarını dışarı çıkaramamışlardır. ⁴³

1910-1912 arasında ortaya çıkan filoksora hastalığı üzüm bağlarını kurutmuştur. ⁴⁴

1911 kolera salgını yüzünden halk hastalıktan kırılır. Tedavide görev alan Ermeni doktorların ilaç yerine zehir vermesi ölümleri arttırır. Bir günde 14'e varan ölümler olur. Bu salgın 1914'te tekrar yayılır. ⁴⁵

1915-1916 çekirge salgını olur. Sürüler halinde gezen çekirgeler bütün mahsulü yer, bitirir. Açılan çukurlara sürüler halinde gezen çekirgeler kovalanarak getirilir, sonra üzerlerine toprak atılır. Her haneye 20 kg. çekirge toplama mecburiyeti getirilir. Kıtık olur. Halk unsuz kalır. Kepek yenilir. Halk palamut ağacının pelitini toplar, pişirir, döverek ufalar, pelit çöreği yaparak acı bir tadı olmasına rağmen açlıktan ölmek için yerler. Halk arka arkaya gelen bu felaketler karşısında hayvanlara eşyasını yükleyerek Manisa, Salihli-Tugutlu-Ören, Alaşehir, İzmir, Torbalı, Aydın vb. yerlere göç ederler. ⁴⁶

Bu sıkıntılara ve felaketlere bir de 23. Temmuz. 1920 ile 3 Eylül 1922 arası yaşanan Yunan işgali eklenir. Yunanlılar halka zulüm ederler. Eziyet için hendek kazdırırlar. Güney dışına çıkmayı vesikaya bağlarlar. Bazı kişileri Atina'ya, Girit'e sürgüne gönderirler. Kaçarlarken Belediye Reisi Hacı Bey'i şehit ederler. ⁴⁷

Tütünle İlgili Yaşanan Sıkıntılar ve Acı Hatıralar:

⁴¹ Güney Kaymakamlığı, Şifahi Görüşme, 1.8.1997

⁴² GİAİ. A.g.e. Sh. 67

⁴³ Çallı Ömer, Hatıratım Sh. 6- GÜNEY 1984

⁴⁴ Çallı Ömer, Hatıratım Sh. 6- GÜNEY 1984

⁴⁵ Çallı Ömer, Hatıratım Sh. 6- GÜNEY 1984

⁴⁶ Kınımlı, Meryem, Görüşme, 20.5.1996 GÜNEY

⁴⁷ Ellinci Yılda Güney, a.g.e. Sh. 46- DENİZLİ 1973

Şu anda Güney'in öncelikli tarım ürünü olan ve ilçe halkının en önemli gelir kaynağını oluşturan tütün aynı zamanda Güneylilerin nezdinde acı hatıralarında kaynağıdır.

1947 yılına kadar Güneyliler İzmir ve civarına Cuma ovası, Bulgurca, Değirmendere yöresine mevsimlik işçi olarak giderler. Büyük sıkıntılar, yokluk ve hastalıklarla para kazanmaya çalışırlar.⁴⁸

1947'de Güneyliler kendileri tütün dikmeye karar verirler. Halk yaygın olarak tütün diker, Masraf eder. Mahsul bol olur. Fakat fiyatı çok düşük olunca halk perişan olur. Tütünlere kota uygulanır. Kota fazlası tekele bedava teslim edilir.⁴⁹ Bu teslimin bir bölümü Buldan ilçesindeki depoya yapılır. Halk parayla kiraladığı hayvanlarla tütünü Buldan'a götürür. Tütünlerin yakılması için bir de halktan gaz yağı parası alınır. (9-3) Çok insan perişan olur. Borçlarını ödeyemeyenlerden hastalananlar, borçtan işleri bozulanlar olur. Güneyliler arasında "Tütünün dalı ufaktır amma, düşenin ağzı burnu kalmaz." Sözü darb-ı mesele olur. Bu acı olayların ardından halk tütün ekmez yeniden mevsimlik işçi olarak "Aşşa gitmek" tabir edilen İzmir civarına mevsimlik işçiliğe gider. 1964 yılında yine bir kamyon eşya, insan hatta at ile birlikte İzmir tarafına işçi götürürken Aydın- KUYUCAK yakınında kaza yapar. 23 kişi ölür. Ölenler arasında üç günlük bir gelin ve damat da vardır. (Res. 24) Güney'de bir hafta yas tutulur. Dügünler yapılmaz, çalgı çalınmaz radyo açılmaz.(32-58)

Tütünün elde kalan "kola" verilen zehirli acılarıyla yenilen ekmek acı, 6 aylık gece gündüz zorlu çalışmayı acı, tütüncülüğün tarihi Güneyliler için acılarla dolu olmakla birlikte özellikle 1980 sonrasında tütünün fazla para etmesi makinalı tarıma geçişle Güney yöresinde çok önemli bir gelir oluşturmuş. Buna bağlı olarak, Buldan, Eşme, Kula, Karahallı, Kütahya ve Balıkesir yöresinden de para kazanmak için mevsimlik işçiler Güney'e gelir olmuşlardır. (38-59)

1. 6. 2. Su

Güney ilçe olarak tarihi boyunca su sıkıntısı çekmiştir. Büyük Menderes'in vadi tabanına 80-100 m. rakımında iken yerleşim yerinin 700-800 rakımda olması nedeniyle Güney ilçesi tarih boyunca ırmaktan yaralanamamıştır.

⁴⁸ ÇALLI Ömer, age, Sh. 31- 32

⁴⁹ ÇALLI Ömer, age, Sh. 31- 32

Güney ilçesinin bulunduğu yerde 16 çeşme (pınar) vardır. İlçenin kuruluşu da buna bağlıdır. Her köyün kuruluşu da bir su kaynağı veya çeşmeyle ilgilidir.⁵⁰ (Res. 5- 6)

İlçeye 1969'da su şebekesi döşenmiş ve Karşıpınar'dan su getirilmiştir. Bu da yeterli olmayınca 1992'de derin kuyu sondaj çalışmalarıyla ilçeye su sağlanmıştır. Aynı yöntemle susuz köylerin su problemi de çözülmüştür.⁵¹

Tarih boyunca Güneyliler susuzluğa şu çözümleri bulmuşlardır:

Göl; gölet niteliğinde, kışın yağın yağmur sularının biriktirilerek yazın bir iki ay hayvan sulamak için yapılmıştır.(Res. 7)

Saranç(sarnıç); daha yakın dönemlerde toprağının kazılması ve duvarlarının betonla sıvanması ile elde edilen su toplama yerleridir.

Musluk; yol kenarlarında ve kavşaklarında insanların su içmesi için kuru taş duvar, tuğla vb. yapılır ya da kesilen ağaç dalları örtü yapılır. Örtünün içine bir küp yerleştirilir. Bu küpün içine bir aile yaz boyunca gönüllü olarak su doldurur. Gelen geçen kişiler, yolcular bu sudan, içerler. Bunun dışında bir amaç için kullanılmaz.⁵²(Res. 8)

1. 6. 3. Aydınlatma

Güney elektrik hizmetlerine 1952'de kavuşmuştur.⁵³

Köylerin genel aydınlatılması 1983 sonrasıdır.⁵⁴ Bundan önce köylerde gece ışılandırması yoktur. İlçe merkezlerinde önemli sokaklarda lüks lambaları ve fenerler yakılarak gece aydınlatması sağlanmıştır.⁵⁵ Bunların olmadığı zamanlar ellerde çıra yakılarak gidilirdi. Evlerde gaz lambası ya da idare adı verilen kandil kullanılırdı. Kıtık yıllarında gazyağı bulunamadığı zamanlar da bazen zeytinyağı kullanılırdı.⁵⁶

1. 6. 4. Temizlik

Halen Güney ilçe merkezinde belediyece sistemli bir temizlik yapılmaktadır. Motorlu araçlar yokken hayvan sırtına asılan küfelerle sokaktaki çöpler toplatılmıştır.⁵⁷

İlçede her ailenin kendi evinin önünü, sokağını süpürme geleneği vardır. Bu nedenle Güney temiz bir görünüme sahiptir. Eziler'de belediye hizmetleri düzenlidir. Di-

⁵⁰ GİAİ a.g.e. Sh. 112-113

⁵¹ Cumhuriyetin 50. Yılında DENİZLİ,Sh. 264 1973

⁵² Demirdöven Duran, Görüşme. 20.6.1996

⁵³ Denizli 1973 İl Yıllığı Sh. 264

⁵⁴ Ayhan, Halil, Belediye Bşk., görüşme 1996

⁵⁵ Çallı, Ömer, Hatıratım 1984

⁵⁶ Kınıl, Meryem Görüşme 1996

⁵⁷ Çallı, Ömer, Hatıratım, GÜNEY 1984

ğer köylerde temizlik halk tarafından kendi sokağı ve evinin önünü temizleme şeklinde yürümektedir.

Güney’de 1 hamam ve 3 genel tuvalet vardır. Köylerde de halka açık tuvaletler genelde camilerdedir.

1. 6. 5. Ulaşım

İlçede ulaşım yalnızca kara yolu ile yapılmaktadır. Güney- Buldan yolu 1979’da asfalt olmuştur. Güney- Eşme yolu 1985’te asfaltlanmıştır. Adıgüzeller Barajı’nın yapımından sonra Çal ilçesi ile de asfalt yolla bağlanmıştır. Güney’in köyleri ile bağlantısı iyidir. Yollar asfaltdır. Bir tek Doğanlı ile ulaşım sıkıntısı vardır.⁵⁸⁻⁵⁹

Güney’in tarih boyunca en önemli sıkıntısı yollar ve motorlu araçlardan önce ulaşım alanında olmuştur. Çevreye kapalı bir yapısı olduğundan “kuş uçmaz, kervan geçmez” bir özellik arz etmiştir.

Yolların kötü oluşu nedeniyle halkın yüzyıllar boyu en önemli ulaşım aracı kağrı olmuştur. Halk buğday, saman, odun, taş vb. her çeşit ağır malzemesini kağrıyla taşımıştır.(5)(Res. 9-10)

Kağrının yanında halkın bir diğer önemli ulaşım ve üretim aracı at olmuştur. Atın gücünden yararlananına Güney’de beygir, binilenine at adı verilmiştir.(Res. 11-12)

Yöre folklorunun ağıt mahiyetindeki “Devrent Deresine Duman Bürüdü” türküsü 1933 yılında deve kervanıyla tipiye yakalanan ve ölen deveci Musa’nın hikâyesi o yılların sıkıntılarının bir ifadesidir.⁶⁰ Güney’den Denizli’ye iki günde gidilebildiği yollarda eşkıya ve çetelerin olduğu dönemler yaşlıların en içli hatıralarındandır.⁶¹

1. 6. 6. Evler

İlçede son önem yapıları betonarme olup 4 kata kadar çıkmaktadır. Devlet lojmanları kaloriferlidir.

İlçede ve köylerde evlerin çoğu iki katlı kâgir bina tarzında olup taş, tuğla ve ağaç malzemenin kullanıldığı yapılardır. Evlerin alt katları kış ihtiyaçlarının konulduğu, de-

⁵⁶ GİAİ a.g.e. Sh. 75

⁵⁷ Akalın, İdris, Kaymakam- Görüşme, Güney 12.2.1997

⁶⁰ Subakan Mustafa, Türkülerin Öyküsü, Devrent Deresine Duman Bürüdü, Türk Kurt. Tar. Denizli Sem. Denizli 1988

⁶¹ Açıkgöz Raşit, At statında seyyar, Tüccar, görüşme Güney 1996

po, samanlık, kömürlük, banyo vb.'dir. hayvanları olanlar için samanlık ve ahırdır. Köylerde evler genel olarak tek katlı olup hayvanlar için ayrı bölümler vardır.⁶²

1950 öncesi Güney'de evlerin tamamına yakını toprak örtülü, penceresizdi. Bu evlerde taş ve toprak malzeme kullanılırdı. Genelde bir alt, bir de çekme kat tarzında yapılırdı, çekme katın önü açık olurdu.⁶³

1. 7. Eğitim

1. 7. 1. Cumhuriyet Öncesi Eğitim

İlçedeki ilk örgün eğitim kurumu 1848'de Hacı Hüseyin Camiinde açılan medresedir. 1850 ile 1858'de de birer medrese açılmıştır.⁶⁴

Aydın Vilâyet Salnamelerinde XIX. Ay'da Güney'deki öğrenci sayısı şu şekilde gösterilir.⁶⁵

Mekteb-i ibtidai (ilkokul) öğrenci	1895	1896	1897	1898
Güney Nahiyesinde	1895	1896	1897	1898
Güney Mektebi	60	65	-----	-----

1960 yılında Mekteb-i ibtidai yeniden açılır.

1911-1027 arası UNAS(kız okulu) devam eder.

1911'de Mekteb-i Rüştîye(orta okul) açılır.⁶⁶

1. 7. 2. Cumhuriyet Dönemi Eğitim

Güney'de cumhuriyet döneminde eğitim faaliyetleri 1928'de Altıntaş İlkokulu'nun açılışıyla başlar.⁶⁷(Res. 17-18)

Bugün ilçede ilçe Millî Eğitim teşkilatı vardır. 1 ilçe Millî Eğitim Müdürlüğü vardır. 1 ilçe Millî Eğitim Müdürü, M. Eğt. Şb. Müdürü vardır.

Çizelge 1- 4 Okul ve Öğrenci Sayıları

OKUL TÜRLERİ	SAYISI	ÖĞRENCİ SAYILARI
İlkokul	12	934
İlköğretim	3	227

⁶² Açıkgöz Raşit, At sırtında scyyar, Tüccar, görüşme Güney 1996

⁶³ Çallı, Ömer, Hatıratım Güney 1984

⁶⁴ GİAİ a.g.e. Sh. 95

⁶⁵ İNAN s. A.g.e. Sh.76

⁶⁶ GİAİ a.g.e. Sh. 96

⁶⁷ GİAİ a.g.e. Örnek diploma Sh. 103

Taşınmalı Eğitime Alınan İlkokul	6	-----
Lise	1	372
İmam Hatip Lisesi	1	158
Endüstri Meslek Lisesi	1	65
TOPLAM ÖĞRENCİ SAYISI		1756

Kaynak: Güney İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 5. 6. 1997 Tarihli Listesi

1. 7. 2. 1. Güney İlçesi Okulları (67-68)

Çizelge 1- 5 Güney İlçesi Okulları

<u>Okulun Adı</u>	<u>Açılış Tarihi</u>	<u>Öğretmen sayısı</u>	<u>Öğrenci sayısı</u>
1. Atatürk İlkokulu	1935	14	303
2. Üç Eylül İlkokulu	1967-68	10	163
3. Fatih İlkokulu	1961-62	7	168
4. Aydoğdu Köyü İlkokulu	1947-48	2	35
5. Cindere Köyü İlkokulu	1928	3	70
6. Çamrak Köyü ilkokulu	1948	1	28
7. Ertuğrul Köyü ilkokulu	1954	2	43
8. Haylamaz Köyü ilkokulu	1949	Taşınmalı	Taşınmalı
9. Haylamaz- Haticeler Köyü ilkokulu	1980	1	28
10. Koparan Köyü ilkokulu	1957	3	34
11. Orta Çeşme Köyü ilkokulu	1962-63	1	27
12. Yenikonak Köyü ilkokulu	1957	3	35
13. Eziler İlköğretim Okulu	1933-78	10	143
14. Kerimler İlköğretim Okulu	1934	8	84
15. Adıgüzeller Köyü ilkokulu	1978	Taşınmalı	Taşınmalı
16. Aşağıçeşme Köyü ilkokulu	1957	Taşınmalı	Taşınmalı
17. Çorbacılar Köyü ilkokulu	1967	Taşınmalı	Taşınmalı
18. Doğanlı Köyü ilkokulu	1969	Taşınmalı	Taşınmalı
19. Karagözler Köyü ilkokulu	1965	Taşınmalı	Taşınmalı
20. Parmaksızlar Köyü ilkokulu	1967	Taşınmalı	Taşınmalı

21. Güney Lisesi	1973-1974	22	372
22. İmam Hatip Lisesi	1977	16	158
23. Endüstri Meslek Lisesi	1981-82	10	65
GENEL TOPLAM		113	1756

Kaynak: 1. GİAİ a.g.e. 101-102

2. Güney İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 5. 6. 1997 Tarihli Listesi

II. BÖLÜM

İKİNCİ BÖLÜM

2. SÖZLÜ EDEBİYAT

2. 1. Güney Ağzı

2. 1. 1. Ağız Özellikleri

-acak, -ecek gelecek zaman kipindeki fiil 1. çoğul şahıs ekiyle kullanıldığında ses düşmeleri ortaya çıkmaktadır.

Yiyecek ⇒ Yicek

Göreceğiz ⇒ Göcez

Bakacağız ⇒ Bakcaz

Sulayacaktık ⇒ Sulaycādik

-yor şimdiki zaman ekindeki -r çekime girdiğinde düşmektedir.

Geliyoruz ⇒ Geliyoz

Bakıyor ⇒ Bakıyō

Çıkıyoruz ⇒ Çıkıyoz

-r ile biten bazı kelimelerde -r kullanımından düşmekte ya da eritilmektedir.

Bir ⇒ Bi

Varmış ⇒ Vāmış

Gördün mü? ⇒ Gödüñ mü?

Var ⇒ Vā

Dilimizde yaygın olarak kullanılan dış kaynaklı kelimeler genellikle ünlü uyumuna uydurulmaktadır.

Acem ⇒ Acam

Acep ⇒ Acap

Afet ⇒ Afat

Arnavut ⇒ Arnavıt

Arzu ⇒ Arzı

Filan ⇒ Filen

Kardeş ⇒ Gardış

Merak ⇒ Marak

Meram ⇒ Mercem

Miras ⇒ Mires

Şoför ⇒ Şüfer

Vakit ⇒ Vakıt

Moloz ⇒ Molaz

Horoz ⇒ Horaz

Nane ⇒ Nana

Merhamet ⇒ Merhemet

Nazal "ñ" (ng) sesi yörede canlı bir şekilde yaşatılmaktadır.

Düfür

Defizli

Sifir

Oñarmak

Hıñzır

Öñsürük

Bazı kelimelerde ses ve hece göçüşmesi görülmektedir.

Derviş ⇒ Devriş

Öğrenmiş ⇒ Örgenmiş

Kibrit ⇒ Kirbit

Bazı kelimelerde ses türemesi olmaktadır.

Tren ⇒ Tiren

Trampa ⇒ Tırapma

Nar ⇒ Inar

Recep ⇒ İrecep

Rıza ⇒ Irıza

Rençper ⇒ İlençber

Bazı kelimelerde ses düşmektedir.

İstemeye ⇒ İsteme

Okumaya ⇒ Okuma

Abla ⇒ Aba

Kelimelerdeki ses değişiklikleri yaygın bir şekilde görülmektedir.

Yaygın bir şekilde görülen ses değişiklikleri:

Ünsüz düşmeleri görölmektedir. Özellikle "r" ünsüzünün veya "y", "ğ" gibi düşme-ye eğilimli sızıcı seslerin değiştigi görölmektedir.

p ⇒ b

Pek ⇒ Bek

Pide ⇒ Bide

b ⇒ f

Otomobil ⇒ Tomafil

b ⇒ m

Bahane ⇒ Mahana

p ⇒ m

Pancar ⇒ Mancar

ç ⇒ ş

Uçkur ⇒ Uşkur

e ⇒ a

Acep ⇒ Acap

Afet ⇒ Afat

e ⇒ i

Yedim ⇒ Yidim

i ⇒ ı

Vakit ⇒ Vakıt

i ⇒ u

Onunki ⇒ Onuñku

h ⇒ k

Tespilh ⇒ Tesbik

k ⇒ g,

Kabak ⇒ Gabak

Kadir ⇒ Gadir

h ⇒ y,

Bohçacı ⇒ Boyçacı

Kahvaltı ⇒ Gayfaltı

Kahve ⇒ Gayfa

v ⇒ f

vurgun ⇒ furgun

vur- ⇒ fur-

t ⇒ d

talep ⇒ dalap

tatlı ⇒ datlı

ü ⇒ ö

hükümet ⇒ hökümet

hürmet ⇒ hörmet

k ⇒ y

akşam ⇒ ayşam

r ⇒ l

serbestlik ⇒ selbestlik

j ⇒ c

jandarma ⇒ candarma

jilet ⇒ cilet

jeep ⇒ cip

v ⇒ m

İkizleşme

k ⇒ m

vukuat ⇒ mukaat

yatsın ⇒ yassın

yüksek ⇒ yümsek

2. 1. 2. En Çok Kullanılan Yöresel Kelimeler Atasözleri, Vecizeler ve Deyimler

2. 1. 2. 1. Yöresel Kelimeler⁶⁸

añ. harım	: Tarla duvarı
body, küpeç	: Topraktan yapılmış yoğurt kabı
börtü böce	: Kurt, çakal
çemte	: Taze yufka
dağar	: İçinde tarhana yapılan geniş büyük kap
dığan	: Küçük tava
gacı	: Yeni doğmuş bebek
game	: Fare
göynek	: Atlet
ingıldamak	: Kıpırdamak
iteği	: Yufka yapımı sırasında kullanılan bez
kındıl	: Saz, keman
kirlik	: Gömlek
oku, okuntu	: Yöresel davetiye
ökü	: İşte
öngücü	: Elbette
önkürde	: Yanında
sançmak	: Batırmak
senek	: Cam bardak(testi)
sındı	: Makas
sügüm	: Bir parça ip
tengildemek	: Devrilmek
yalım	: Herhalde

⁶⁸ GİAİ A.G.E. Sh. 127

yumurka : Yumurtamsı çay taşı

2. 1. 2. 2. Yöresel Atasözleri ve Vecizeler⁶⁹⁻⁷⁰

Adam eşşenden, garı döşşenden belli olur.

Altın eşikli gümüş eşikliye maslahata vamiş.

Aman beylê deçeñe aman dağlâ de .

Ana baba duz daşıdır. Yalamayınca garnıñ doymaz.

Anadan olu buzâ, sallanı çamın gozzâ(kozağı).

Anañ hel hel, babañ gulfal.(sen kim oluyorsun. Anan kim baban kim)

Anası üyümüş, gızı böğümüş; sandığında sümüklü böce yürümüş. (Çeyizsiz kız için söylenir.)

Dilim, dilim, senden geldi bu zulüm.

Dolmayı yut, dilifi tut.

Ese(isa), yaranım, Musa yaranım; Döndüm baktıydım para kesemle ekmek torbam yaranım .

Meyvelê içinde dut iyi geldi. İnsanlâ içinde yad iyi geldi.

Ni yavan yimiş, ni yayan yürümüş.

Oğlan babadan örgeni sofrâ düzmeyi, gız anadan örgeni mahalle gezmeyi.

Olacak oğlak bokundan belli olu.

Osmanlıya dost olma, sırrıñı gariya bildirme.

Sakla samanı gelir zamanı; "Bi gariş gar yağdı kirez zamanı"

Sarımsâ gelin etmişlê kırk gün kokusu çıkmamış.

Terbiyesiz insan galaysız gap gibidir.

Zengin arabasını dağdan aşırı. Fakir düz ovada yolunu şaşırı.

2. 1. 2. 3. Yöresel Deyimler⁷¹

Amad(Ahmet)'ın öküzü gibi bakmak.

Dut yemiş Bulgar götü gibi patırdamak.

Eli işte gözü oynaşta.

Göbeği sokakta kesilmek.

⁶⁹ Kutludağ, Sultan, Dinlediklerim- 1983'e kadar

⁷⁰ Kınıl Gülübe, Görüşme, 18.6 1996

⁷¹ Kutludağ Eyüp Hilmi, Dinlediklerim 1991'e kadar.

- Kirmen gibi dönmek.
- Kör kedi gibi göz yummak.
- Kulak şıprıdatmak.
- Muskayı düşürmek.
- Odunum odun demek.
- Ölmüş eşek derisi aramak.
- Ölmüş eşek nallamak.
- Tepesinden bir kazan sıcak su boşalmak.

2. 2. Güney İlçesi Yerleşim Yerleri Adları

2. 2. 1. Yerleşim Yerleri

Millî kültürümüzün önemli konularından birisi ad vermektir. Yer adları (toponomi) bir toprak parçasını vatan haline getirmesi bakımından önem kazanmıştır. Türkler yayıldığı coğrafyada karşılaştığı dağ, ova, nehir, göl, mevki ve yerleşim yerlerine adlar vererek buraları vatan haline getirmek ihtiyacı duymuştur.⁷²

Güney ilçesi yer adları, millî kültürümüzü coğrafyayla ilgili zenginliğini dünden bugüne taşıyan bir karakter arz etmektedir.

Güney merkez ilçe

Adıgüzeller

Aşağıçeşme

Aydoğdu

Cindere

Çamrak

Çorbalar

Doğanlı

Ertuğrul

Eziler

Hamidiye

Haylamaz

Karagözler

Kerimler

⁷² GÖKÇE Kemal, Türk Yer Adları Sempozyumu, Bildirileri Sh. 7. Ankara, 1984

Koparan

Ortaçeşme

Parmaksızlar

Yenikonak

2. 2. 1. 1. Güney İlçe Merkezi

Denizli il merkezinin kuzeyinde yer alır. İl merkezine 75 km. mesafededir. Tahrir defterlerinde “Güney” adı ile kaydedilen köyün şimdiki “Güney” ilçesinin esasını teşkil ettiği belirtilmektedir. “Güney” köyünün ilk olarak menderes nehri kenarında “Eski Güney” denilen yerde kurulduğu, daha sonra yerleşme bakımından daha iyi imkânları haiz olan şimdiki yerine geçtiği ifade edilir. Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nde beldenin “Gökuyuk Abad” namı ile geçmesine dayanılarak ilçe merkezinin eski adınının “Gökuyuk Abad” olduğu söylenmektedir. Ancak tahrir defterlerinde “Gökuyuk” adı ile kaydedilmiş bir köy daha vardır ki, “Gökuyuk Abad” adı ile bahsedilen köy, burası olmalıdır. “Gökuyuk”, 1571 yılından itibaren müstakil kadılık olan yere ismini vermiştir.⁷³

1899-1900 TARİHİ Aydın Vilâyet Salnamesi’nde Güney’in ismi “Buldan’a Tabi GÜNAY NAHIYESİ” şeklinde geçmektedir.⁷⁴

“Güney” adının, ilçedeki evlerin hemen hemen hepsinin ön cephelerinin güney yönüne bakmalarından dolayı verdiği söylenmekte ise de, Kütahya Sancağı’nda meskun “Güney, Güneyli” cemaatinin beldeye adını vermiş olacağı düşünülebilir.⁷⁵

2. 2. 1. 2. Adıgüzeller

İlçe merkezine 14 km. mesafededir. “Yenikonak” köyünün bir mahallesi iken daha sonra “Adıgüzeller” adı ile müstakil bir köy olduğu belirtilmekte(35), bu adın, yeni kurulan bir köy olduğu ve güzel bir ad ile anılması düşünüldüğü için verildiği söylenilmektedir.⁷⁶

2. 2. 1. 3. Aşağıçeşme

İlçe merkezine 10 km. Mesafededir. Eski adı “Azanlar” dır.(55) Güney eşrafından “Yarcı Hüseyin” adlı bir zatın, şimdi köyün bulunduğu yerde üç çeşme yaptırdığı, 1952

⁷³ KURGUN Levent, Denizli İli Yerleşim Yerleri Adları, Sos. Bil. Enst. Yük. Lis. Tezi Sh. 64 Denizli 1997

⁷⁴ BABAOĞLU İbrahim. XX. yy. Başlarında Aydın Vilâyet Salnamelerinde Denizli Sancağı, Paü Sos. Bil. Ens. Yük. Lis. Tez. Sh. 76 DENİZLİ

⁷⁵ KURGUN Levent. a. g. c. Sh. 64-67

⁷⁶ KURGUN Levent, a. g. c. Sh. 64-67

yılında müstakil köy olan beldeye bu üç çeşmenin en aşağıda olanının adı verildiği belirtilmektedir.⁷⁷

2. 2. 1. 4. Aydoğdu

İlçe merkezine 12 km. mesafededir. Eski adının "Aydaz" olduğu belirtilmektedir.(59) Köyün ilk adının "Aydost" olduğu, bu adın daha sonra "Aydaz"a çevrildiği, nihayet 1960 yılında "Aydoğdu" adının verildiği ifade edilmektedir. Tahrir defterlerinde kaydedilmiş olan, 1571 yılına kadar şimdiki Güney yöresinin kaza merkezi durumunda olduğu belirtilen "Aydos" köyünün şimdiki "Aydoğdu" köyünün esasını teşkil ettiği düşünülebilir.⁷⁸

2. 2. 1. 5. Cindere

İlçe merkezine 24 km. mesafededir. Bazı kaynaklarda "Cindere" adı da zikredilir.(10) Köyün adı yakından geçen dereден kaynaklanmış olmalıdır.⁷⁹

2. 2. 1. 6. Çamrak

İlçe merkezine 15 km. mesafededir. Köyün yaklaşık üç yüz yıl kadar önce "Kuşçu Ali" adlı bir zat tarafından kurulduğu belirtilmektedir.(58) "Çamrak" adı, köyün bulunduğu alanın çam ormanlarıyla kaplı olması sebebiyle verilmiş olmalıdır.⁸⁰

2. 2. 1. 7. Çorbacılar

İlçe merkezine 7 km. mesafededir. 1968 yılına kadar Güney ilçesinin bir mahallesi iken, bu tarihte "Çorbacılar" adı ile müstakil köy olmuştur. Bu adın, "Çorbacılar" adlı bir aşiretten kaynaklandığı söylenmektedir.⁸¹(60)

2. 2. 1. 8. Doğanlı

İlçe merkezine 41 km. mesafededir. Tahrir defterlerinde "Togancı=Doğancı" adı ile kaydedildiği belirtilen köyün, "Doğanlı" köyü ile ilgisi olduğu düşünülebilir.⁸²(64)

2. 2. 1. 9. Ertuğrul

İlçe merkezine 16 km. mesafededir. Köyün eski adı "Dereköy"dür. Bu ad, köyün yakından geçen dereye istinaden verilmiş olmalıdır. "Dereköy" adı, 27 Mayıs 1960 tarihinden sonra "Ertuğrul" olarak değiştirilmiştir.⁸³

⁷⁷ KURGUN Levent, a. g. e. Sh. 64-67

⁷⁸ KURGUN Levent, a. g. e. Sh. 64-67

⁷⁹ KURGUN Levent, a. g. e. Sh. 64-67

⁸⁰ KURGUN Levent, a. g. e. Sh. 64-67

⁸¹ KURGUN Levent, a. g. e. Sh. 64-67

⁸² KURGUN Levent, a. g. e. Sh. 64-67

⁸³ KURGUN Levent, a. g. e. Sh. 64-67

2. 2. 1. 10. Eziler

İlçe merkezine 15 km. mesafededir. Köyün eski adının “Azılar” olduğu belirtilmektedir.⁸⁴(33)

2. 2. 1. 11. Hamidiye(Pürenli)(11)

İlçe merkezine 11 km. mesafededir. Sultan Hamid döneminde yapılan su çalışmaları içinde, bu köyde yapılan işlerden ötürü köye Sultan Hamid’in adına izafetle “Hamidiye” denildiği belirtilmektedir.⁸⁵

2. 2. 1. 12. Haylamaz

İlçe merkezine 9 km. mesafededir. Köyün yaklaşık yüz elli yıl kadar önce kurulduğu belirtilmektedir. “Haylamaz” adının, “Haylamak=Bağırmak” fiilinden türetilmiş bir kelime olduğu düşünülebilir.⁸⁶

2. 2. 1. 13. Karagözler

İlçe merkezine 2 km. mesafededir. Köyün eski adının “Karamollüler” olduğu belirtilmektedir. “Karamollüler” adı, “Karamollüler” şeklinden gelmiş olmalıdır. “Karamollüler” ve “Karagözler” adlarının, yöreye ilk yerleşen yörüklerden kaldığı söylenmektedir.⁸⁷(61)

2. 2. 1. 14. Kerimler

İlçe merkezine 20 km. mesafededir. Köyün yaklaşık iki yüz yıl önce Uşak tarafından gelen “Kerim Ağa Oğlu Hacı Mehmet Ağa” adlı bir zat tarafından kurulduğu, isminin de ilk önce “Kerimağa”, daha sonra “Kerimler” olduğu belirtilmektedir.⁸⁸(2)

2. 2. 1. 15. Koparan

İlçe merkezine 17 km. mesafededir. Köyün iki yüz yıl kadar önce kurulduğu belirtilmektedir. “Koparan” adının, bu adı taşıyan bir aşiretten geldiği söylenmektedir. Köyün adı hakkındaki rivayet, ikinci bölümde yer almıştır.⁸⁹(62)

2. 2. 1. 16. Ortaçeşme

İlçe merkezine 12 km. mesafededir. Köyün adının, “Yarcı Hüseyin”adlı bir zatın yörede yaptırdığı üç çeşmeden ikisinin ortasında olanına istinaden verildiği belirtilmektedir.⁹⁰(58)

⁸⁴ KURGUN Levent, a. g. c. Sh. 64-67

⁸⁵ KURGUN Levent, a. g. c. Sh. 64-67

⁸⁶ KURGUN Levent, a. g. e. Sh. 64-67

⁸⁷ KURGUN Levent, a. g. c. Sh. 64-67

⁸⁸ KURGUN Levent, a. g. c. Sh. 64-67

⁸⁹ KURGUN Levent, a. g. c. Sh. 64-67

2. 2. 1. 17. Parmaksızlar

İlçe merkezine 11 km. mesafededir. 1970 yılında Güney ilçe merkezinden ayrılan “Yağcılar mahallesi” ve “Orta mahalle”nin birleşmesi ile meydana gelen köyün adıdır.(5)

“Parmaksızlar” adının, bu adı taşıyan bir aşiretten geldiği söylenmektedir.⁹¹

2. 2. 1. 18. Yenikonak

İlçe merkezine 10 km. mesafededir. Eski adı “Yenidamlar”dır.1952 yılında önce Güney ilçe merkezine bağlı olan bir mahalle iken bu tarihten sonra “yenidamlar” adı ile müstakil köy statüsüne kavuşmuştur.(36) Daha sonra “dam” kelimesi değiştirilerek “Yenikonak” adı verilen köye bu adın, Güney ilçesine bağlı iken, kurulan en yeni mahalle olduğu için verildiği söylenmektedir.⁹²

2. 2. 2. Yerleşim Yerleri Adlarının Hikâyesi

2. 2. 2. 1. Aydoğdu

Yapılan bir at yarışında Karahmetli Ağa at yarışını kazandığı için, bu yerlerin sahibi Tavashoğlu bu araziyi Karahmetli Ağa'ya bağışlar. Bu bölgeye çok sis çöktüğü için Dumanlı Tımar denilir. Karahmetli bu araziyi Ezilerli Karabaşoğlu Hacı Ali Efendiye satar. Daha sonra bu yöreye Aydest denilir. Sonra Aydoz olur. 27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra isim Aydoğdu olarak değiştirilir.⁹³ (59)

2. 2. 2. 2.Cindere

Köyün adı hakkındaki rivayet şöyledir: “Köy sakinlerinden biri, “Kadı”nın oğlunun öldürülmesi olayına karışmış. Bunun üzerine köy halkı sürgün edilmiş. Bir yere gelmişler. Bu yer çok sıcakmış ve kaygan bir araziye sahipmiş. Bu yüzden çok sivrisinek varmış ve çoğu kimse sıtma yüzünden kırılmış. Daha sonra, “yaşanacak en iyi yeri sığırlar bilir” diyerek sığırları salıvermişler. Sığırlar, üç gün sonra, şimdi köyün bulunduğu yere gelmişler. Bunun üzerine buraya yerleşmeye karar vermişler. Köyün menderes nehrine bakan yanında, çok ıssız ve insanı korkutan bir dere varmış. Bu sebeple köye “Cindere” adını vermişler.⁹⁴ (10)

⁹⁰ KURGUN Levent, a. g. e. Sh. 64-67

⁹¹ KURGUN Levent, a. g. e. Sh. 64-67

⁹² KURGUN Levent, a. g. e. Sh. 64-67

⁹³ KURGUN Levent. Sh 84

⁹⁴ KURGUN Levent. a. g. e. Sh 86

2. 2. 2. 3. Eziler

Kasabanın adı hakkındaki rivayet şöyledir: “Köyün bulunduğu yere “Karaahmetli” yöresinden gelen bir aşiret yerleşmiş. Bu aşiret mensupları çok kavgacı imiş ve hiç kim se ile geçinemezlermiş. Bu sebepten bu kişilere azılılar denirmiş. Kurdukları köye de “Azılılar” adı verilmiş. Bu ad zamanla “azılar”a, daha sonra “Eziler”e dönüşmüş.⁹⁵(63)

2. 2. 2. 4. Güney

Horasan yöresinden gelerek Menderes vadisinde İN ÖNÜ denilen yere yerleşen Türkmen aşiretlerinin hayvanları İn Önü’nden ayrılarak sık sık şimdiki Karaağaçlı mahallesine gelirlermiş. Halk da sıcak olan İn Önü’ne karşılık ormanlık pınarları bol olan Karaağaçlı mahallesine yerleşir. Ormanlık ve tilkisi bol olan mevkiye Tilkilik, yağ çıkarılan mahalleye Yağcılar, fiziki konumundan dolayı evlerinin tamamının yönü güne-ye dönük olduğundan ve kışın evlerin içi güneş ısıyla ısındığından önceleri etrafta Günevleri ve Günevi diye tanınır. Aha sonra Güney olarak bugüne gelir.⁹⁶(3)

2. 2. 2. 5. Haylamaz

Köyün adı hakkındaki rivayet şöyledir: “Bu çevrede yaşayan sağır ve dilsiz bir çoban varmış. Bir gün çobanın sürüsüne kurt saldırmış. Çevreden görenler çobana “Haylayiver (=haykırırver)” diye bağırılmışlar. Bunları gören çobanın ağası köylülere, “Bu çoban sağır ve dilsizdir, siz haylayiver diyorsunuz ama o haylayamaz” demiş. Bu olay üzerine orada kurulan köye “Haylayamaz” adı verilmiş. Bu ad daha sonra “Haylamaz”a dönüşmüş.⁹⁷(57)

2. 2. 2. 6. Koparan

Köyün adı hakkındaki rivayet şöyledir: “Yöre hayvancılık ve tarıma elverişli bir yer olduğundan bazı aşiretler gelip yerleşmiş. Çiftçilik yapmaya başlamışlar. Aşiret reislerinden biri,yakın bir köye saban demiri yaptırmaya gitmiş. Bu köydeki demirci, çırağı olmadığı için, aşiret reisine “Körüğü çekiver” demiş. Aşiret reisi, körüğün nasıl çekildiğini bilmediği için kuvvetlice çekmiş ve körüğü koparmış. Buna kızan demirci “Ha koparan ha” deyince köyün adı bu olaydan sonra “Koparan” olarak anılmaya başlamış.⁹⁸(62)

⁹⁵ KURGUN Levent. a.g.c. Sh. 89

⁹⁶ GİAİ Sh. 112

⁹⁷ KURGUN Levent. a.g.c. Sh. 89

⁹⁸ KURGUN Levent. Sh. 91

2. 2. 3. Mahalle Adları

Aşşa (Aşağı) Mah.	: A. Gzl. Ezl
Cumhuriyet Mah.	: Ezl.
Deprem Mah.	: Çmr.
Dilkilik(tilkilik)	: Tilkinin bol olduğu yer
Garaşlı(Karaağaçlı) Mah.	: Gny. Kara ağacı bol yer
Gökoğlanlar Mezrası	: Çrb.
Hacı Bicikler Mah.	: Hyl.
Hacı Mehmetler Mah.	: Hyl.
Hacıveller Mah.	: Hyl.
Hamidiye(Pürenli) Mah.	: Gny.
Hasanlar Mezrası	: Çrb.
Haticeler Mah.	: Hyl.
Hüseyinler Mah	: Krm.
Köyyeri Mah.	: A. Gzl.
Memişler Mah.	: Hyl.
Orta Mah.	: Gny. Ezl
Ölmezler Mezrası	: Çrb.
Sarıveller Mah.	: Hyl.
Yağcılar Mah.	: Gny. Yağhanelerin bulunduğu yer
Yeni Mah.	: Ezl.
Yörükler Mezrası	: Gny
Yukarı Mah.	: Ezl. A. Gzl

(7- 15)

2. 2. 4. Cadde ve Sokak Adları

Bardakçı Sokak	: Gny.
Behçet Uz Caddesi	: Gny.
Buğday Sokak	: Ezl.
Burcu Sokak	: Ezl.
Candırma(Jandarma) Sokak	: Gny.
Çiçekçi Sokak	: Gny.
Çolacık Sokak	: Gny.

Ebru Sokak	: Ezl.	
Ekin Sokak	: Ezl.	
Fatih Sokak	: Gny.	
Gadı(Kadı) Sokak	: Gny.	
Gül Sokak	: Ezl.	
Kilyaka Sokak	: Gny.	
Lale Sokak	: Ezl.	
Metin Sokak	: Ezl.	
Metin Sokak	: Ezl.	
Postane Sokak	: Gny.	
Pullu Sokak	: Gny.	
Şehitli Caddesi	: Gny.	
Şennur Sokak	: Ezl.	
Ufuk Sokak	: Ezl.	(1- 5- 50)

2. 2. 5. Cami Adları

Ağa Cami	: Gny.	
Çarşı Cami	: Gny.	
Çolacık Cami	: Gny.	
Gora Hasan Cami	: Gny.	
Hacıüssün Cami	: Gny.	
Kadı Çami	: Gny.	
Köy İsmi Taşıyan Camiler	: Gny.	
Seyit Cami	: Gny.	
Tüfekçi Cami	: Gny.	(59- 32)

Her köyün camisi köyün adıyla anılmaktadır.

2. 2. 6. Çeşme Adları

Ağa Çeşmesi	: Gny
Ak Çeşme	: O. Çşm.
Aşağıçeşme	: O. Çşm.
Ayıpınarı	: Cnd.

Başçeşme	: O. Çşm
Bostan Pınarı	: A.Dğ.
Çatalçeşme	: Kr. Gzl.
Çolacık Çeşmesi	: Gny
Çolak Çeşmesi	: Hmd.
Darıpınarı	: Cnd.
Dimlit Çeşmesi	: Gny
Elif Çeşmesi	: Kr. Gzl
Eşkiçeşme	: Çrb.
Farlak Çeşmesi	: A. Dğ
Gabaşlı(Kabağaçlı) Musluğu	: Gny.
Garşıpumar(Karşı Pınar)	: Gny
Goca Çeşme	: Kr. Gzl.
Goca Pumar(Koca Pınar)	: Gny
Guru(Kuru) Çeşme	: Krm
Hacıbekir Çeşmesi	: Hmd.
Hacıüssün(Hacı Hüseyin) Çeşmesi	: Gny
Halla(Halil Ağa) Çeşmesi	: Gny
Kılevli Musluğu	: Hmd.
Oğulca Çeşmesi	: Dğn.
Orta Çeşme	: O. Çşm.
Pullu Çeşmesi	: Gny
Pürenli Çeşmesi	: Prn.
Saçak Çeşmesi	: Gny
Şehitli Çeşmesi	: Gny
Tüfekçi Çeşmesi	: Gny
Yanıkların Musluk	: Gny.
Yaylapunarı	: K. Yr.
Yukarıçeşme	: Çrb.

2. 2. 7. Mevki Adları

Ak Toprak	: Y.Kn.
Akçataşlı	: Kr. Gzl.
Ambarlık	: A. Çşm.
Araballa(Arap Aliler) Düzü	: K. Yr.
Arapmezeri	: A. Çşm.
Armith	: Gny. Çrb.
Asar(Hisar)	: A. Çşm. A.Dğ.
Aşarı Yıkılğan	: Y.Kn.
Ayadazgırağı	: Ezl.
Ayvalı	: A. Dğ.
Baraş(Baraj)	: A. Gzl.
Bayır	: Gny.
Bilicin Tarlastı	: Hmd.
Boz Geni	: A. Gzl.
Bozgeri	: K. Yr.
Cavırgayaları	: A. Çşm.
Çamlıburnu	: Y.Kn.
Çayırılı	: Ezl.
Çoban Dede	: Gny.
Çocuk Mezeri	: Y.Kn.
Dede Gabacı	: K. Yr.
Dedeler	: Cnd.
Dere Yol	: Gny.
Dermen Alanı	: Ezl.
Dikiler	: A. Dğ.
Dikiler	: A.Dğ.
Domuz Alanı	: A. Dğ.
Donyüce(Don Ykanacağı)	: A. Çşm.
Dumluca	: Y.Kn.
Eşek Batağı	: A. Çşm.
Fındık	: A. Dğ.

Gabakçının Tarla	: Gny.
Galaycı İni	: Y.Kn.
Gamare	: Gny.
Gatirguyca(Katır Koyacağı)	: A. Çşm.
Gıran(Kıran)	: Gny.
Gızılalan	: Cnd.
Gızılyer	: Gny. Cnd. A. Dğ.
Goca Mezer	: Gny.
Göl Yeri	: Y.Kn.
Guzgaya	: Y.Kn.
Gün Ağarak	: A. Dğ.
Günkaya	: Y.Kn.
Güvez	: A.Dğ.
Hacı Omar Çukuru	: Gny.
Hatı	: Gny.
İnek Uçan	: A. Dğ.
Karacaören	: Dğn.
Kaş	: Y.Kn.
Kireç Ocağı	: Çrb.
Kireçli	: A. Dğ.
Kireçocağı	: A. Dğ.
Kızıl Yer	: Y.Kn.
Kodaman	: A.Dğ.
Korum	: Dğn.
Kösse	: Cnd.
Köy Yeri	: K. Yr.
Kumluca	: Cnd.
Küçük Bahçe	: A. Dğ.
Mal Damı	: Y.Kn.
Mantarlık	: A. Çşm.
Meşeli	: A. Dğ.
Mezerlik Başı	: Çrb.

Oğulca Aşı	: Dğn.	
Ören	: Gny. A. Çşm. Hyl. Çmr. Ezl. A. Gzl. Çrb.	
Pantıboğazi	: Çrb.	
Pürenli(Hamidiye)	: Gny.	
Sarıgaya	: Y.Kn.	
Sarıkayalar	: A. Çşm.	
Somaklı	: Çrb.	
Taşlı Geri	: Çrb.	
Tersli Yer	: Çrb.	
Tıkırdak Kaya	: Gny.	
Toprağın Köstüğü(Heyelan Olan Yer)	: K. Yr.	
Uzun Öz	: Çrb.	
Üç Çam	: A. Gzl.	
Üç Guyula(Üç Kuyular)	: Gny. Y. Kn.	
Üyük(Höyük)	: A. Çşm.	
Yağmur Damı	: Y.Kn.	
Yapılı	: Dğn.	
Yarıkkaya	: A. Çşm.	
Yellice Mezerliği	: Gny.	
Yıkılğan	: Y.Kn.	
Yol İnen	: A. Dğ.	
Yumru	: Dğn.	(2- 10- 12- 28- 61- 54)

2. 2. 8. Göl- Kuyu

Akgöl	: A. Dğ.
Akkuyu	: A. Çşm.
Bayram Gölü	: Gny.
Bodur Gölü	: Gny.
Cebeci Kuyusu	: Krm.
Cibit Gölü	: Gny.
Çalık Gölü	: Gny.

Çorbacı Gölü	: Çrb.
Deli Üssün Gölü	: Hmd.
Evcı Göl	: Krm.
Gadı Kuyu	: Ezl.
Gadın(Kadın) Kuyusu	: Hmd.
Gagacık Gölü	: A. Çşm.
Ganlı Gölü(Kanlı Göl)	: Gny.
Gara Göl	: Y. Kn.
Gaş Göl (Kaş Göl)	: Gny.
Gaymakam Ebenin Sarancı	: Gny.
Gızıl Göl	: Gny. A. Dğ.
Gocagöl	: A. Çşm.
Gocagöl	: Y. Kn.
Guru Saranç(Sarıç)	: Gny.
Guyulu Doğaz	: Y. Kn.
Hacal Gölü	: Ezl.
Hacı Hasan Gölü	: Krm.
Heybe Gölü	: Krm.
İğdeci Gölü	: Gny.
Kelleci Kuyusu	: Kr. Gzl.
Kemer Kuyu	: Ezl.
Ketip Efendinin Yerle	: Gny.
Mazan Gölü	: Gny.
Panti Gölü	: Çrb.
Şazlı Göl	: A. Çşm.
Su Gözü	: Y. Kn.
Süleymen(Süleyman) Gölü	: Kyr.
Şırşır Gölü	: Ezl.
Taşlı Göl	: Dğn.
Uzunalı(Uzunali)	: Krm.

(8- 11- 12- 21)

2. 2. 9. Irmak ve Dere Adları

Abıdın Suyu	: Dğn.
Akpınar Deresi	: A. Gzl.
Boran Dere	: Gny.
Büyük Mendirez(Menderes)	:
Cebeci Deresi	: Krm.
Çamrak Deresi	: Çmr.
Çayıl Deresi	: Ezl.
Çiftlik Deresi	: Y. Kn.
Elifçeşme Deresi	: Kr. Gzl.
Gara Hacının Dere	: Gny.
Gedefi Dere	: Gny.
Goca(Koca) Dere	: Kr. Gzl.
Gocapınar Deresi	: Gny.
Guru Dere	: Y. Kn.
Güvez Deresi	: Gny.
Hamam Çayı	: Y. Kn.
Karıncalı Deresi	Ezl.
Kemerkuyu	: Ezl.
Kiriş Deresi	: A. Gzl.
Koca Dere	: Cnd.
Kuru Dere	: A. Gzl.
Mezer Deresi	: Ezl.
Mıstanlar Deresi	: Krm.
Salca	: Dğn.
Sulu Dere	: Y. Kn.
Sülüklü Dere	: A. Dğ. Ezl.
Şarlak(Şelale)	: Gny. Cnd
Şellale(Şelale)	Gny. Cnd.

(8- 12- 10- 24- 28- 57)

2. 2. 10. Tepe Adları

Akkaya	: Hmd.	
Aktop Tepesi	: Hmd.	
Ayaz Tepesi	: Hmd.	
Beşikli Kayası	: Hmd.	
Beşparmak Tepe	: Hmd.	
Bozburun	: Dğn.	
Bülbül Tepesi	: Dğn.	
Çardak Tepe	: Hmd.	
Dede Tepe	: Hmd.	
Göz Tepesi	: Hmd.	
Haccomarın Tepe	: Çrb.	
İbikkaya	: Y. Kn.	
Seyrek Tepe	: Kr. Gzl.	
Sığır Tepe	: Cnd.	
Taşlı Tepe	: A. Dğ.	
Tuğlu Tepe	: Ezl.	
Tüytü Tepesi	: Hmd.	
Yörük Amadın(Ahmet'in) Tepe	: Gny.	(2- 11- 13- 19- 28- 25- 45)

2. 3. Şahıs ve Aile Lâkapları

Soy ismi olmazdan önce yüzyıllar boyu Türklerin birbirini tanıtmak için en yaygın kullandığı yöntem "lâkap" olmuştur. Lâkaplar toplum tarafından verilen kişinin en belirgin özelliğine göre verilmiştir. Soyadı kanunu ile lâkaplar yasaklanmasına rağmen sosyolojik olarak lâkapları Güney'de halen belirleyici bir unsur olarak görüyoruz.(1-6)

2. 3. 1. Şahıs Lâkapları

2. 3. 1. 1. Ahşkanlık Ve Davranışlarla İlgili Lâkaplar

Ağa Mehmet: Hyl.

Amcası: Hyl.

Arsız İrmazan: (Sözlere Aldırış Etmediğinden)

Beş Dayı: Çrb.

Bozuk Veli: (Güvenilmemekten Dolayı)

Camız Üssün: (İnatlığından Dolayı)

Candırma: Hyl.

Cıddalı Kenan: (Giyime Özen Gösterdiği İçin)

Çolaklar: Hmd. (Kolu Çolak)

Dilli Fatma: Ert.

Efe: A.Dğ.

Gaymakam Ebe (Kaymakam Ebe):(Dirayetli Bir Kadın Olduğu İçin)

Gutmulu Iraz: (Kutnu Kumaşı Giydiği İçin)

Gülmez Hüseyin(Sert Görünümlü Olduğundan)

Karakaçanoğlu Hasan: Krm.

Kaynaşık

Kepçeamat: Krm.

Kolalı Iraz: (Elbisesini Kolaladığı İçin)

Poyraz: A. Dğ.

Sakar Mehmet Çavuş:

Süslü: Hyl.

Şeytence

Uşgurlu: Hyl.

Zart Ali: Ert. (9-5-2)

2. 3. 1. 2. Dini Ve İlmi Lâkaplar

Hacı Kazılar: (Hacı kadılar)

Hacı Musa

Hacı Veli

Halil Hoca

Molla İbrahim Hoca

Molla Mehmet Hoca

Müezzin Bahri (38)

2. 3. 1. 3. Mesleki Lâkaplar

Aşçı Safiye

Babışçı Emin

Bekçi Kadir

Berber Kazım

Boyacı Yusuf

Çiftçi İramazan

Dülgerler

Ekmekçi Veli

Fırıncı Mehmet

Galbırcılar

Gayfacı Duran

Halatçı Omar

Kasap Salih

Kaynakçı Irza

Marangoz Emin

Nalbant Duran

Peynirci Hacı Ali

Postacı Bahri

Saraç Mustafa

Semerci Hüseyin

Sıvacı Hilmi

Terzi Mehmet Alı

Yamacı Gadir (9-57-46-4-12)

2. 3. 1. 4. Fiziksel Özellikleri İlgili Lâkaplar

Akbaldır Hatça

Arap Ebe

Çolak Hasan

Gıbil Ahmet: Çıplak Fakir

Gocaağızlı Hasan: Krm.

Goca Ahmet: A. Dğ.

Gocagöz: A. Dğ.

Gökgöz Ebe

Götoğlan

Guru: A.Dğ.

İbili: A. Dğ.

Karakaşlar: A. Dğ.

Kaya Dede: Sağlam yapılı olduğu için

Keçebaşlı: A.Dğ.

Kel Havız(Hafız)

Koca Kulak: A. Dğ.

Kör Omar

Kulaksız Ramazan

Memiş: A. Dğ.

Sağır Alı

Sarıbıyık: A. Dğ.

Sırık Halil

Solak Mustafa

Şibit: A. Dğ.

Topal Mehmet (4-5-6)

2. 3. 1. 5. Geldiği Memleketle ilgili Lâkaplar

Aksekiler: (Akseki'den gelenler)

Alayallılar: (Alanya'dan gelenler)

Aşşaçeşmeliler: (Aşşağıçeşme'den gelenler)

Aydazlılar: (Aydaz-Aydoğdu)

Bağdatlılar

Cindereliler: (Cindere'den gelenler)

Çallılar: (Çal'dan gelenler)

Çamraklılar

Çorbacıtlar

Dereköylüler: (Ertuğrul'un eski adı)

Diribollular(Diribol'dan gelenler)

Doğanlılar

Eşmeliler: (Eşme'den gelenler)

Ezilerliler

Gözlerliler

Güllüler: (Güllü'den gelenler)

Haylamazlılar

Kayapınarlılar

Kerimlerliler

Ortaçeşmeliler: (Ortaçeşme'den gelenler)

Ulubeyliler: (Ulubey'den gelenler)

Yeleşenliler: (Yeleşen'den gelenler) (60-57)

2. 3. 1. 6. Boy, Aşiret ve Mensubiyet Belirten Lâkaplar

Akşitler: C. Dr.

Araplar

Avşinler(Afşinler): Krm.

Bağdatlılar: C. Dr.

Baraklar

Cabarlar

Çerkesler: Ert.

Gocaörükler(Koca Yörükler)

Güneylioğulları

Kilevliler

Kölemenler: K. Gzl.

Kürtler

Paşalılar

Pomaklar: Dğn.

Sarılar: Hyl.

Savranlar: A. Dğ.

Sohtalar(Softalar) Sufiler: O. Çşm.

Taramanlar: Hyl.

Tatarlar

Türkmenler: Ezl. C.Dr.

Yağmalar

Yörükler: C. Dr.

Zeybekler (57-61-10-2)

2. 3. 2. Aile Lâkapları

Soyadı kanunundan önce aynı isimden olan kimseleri birbirinden ayırmada "lâkap" kullanılırdı. Lakabın bir önemi de o kişinin veya soyunun zanaatını, başardığı bir işi, vücut yapısındaki bir niteliği, geldiği memleketi vb. göstererek kişilerin tanınması ve tanıtılmasında kolaylık sağlanmasıdır.

-A-

Abacılar	:k.göz.
Abdiller	: a. çşm.
Abdullah İramazanla	: ert.
Abıtlar	: gny.
Acarağalar	: gny.
Acarlar	: kpr. c.dr.
Acetler	: ezl. Gny.
Ağırbaşlar	: a.çşm.
Akbaşlar	: krm. Gny. c.dr.
Akçalar	: gny.
Akdişler	: hyl.
Akgünler	: ezl. Gny. c.dr. ay. Dğ.
Akışlar	: gny.
Akkaşlar	: gny.
Akkuşlar	: ezl. Gny.
Aksekiller	: gny. o.çşm.
Akşitler	: c.dr.
Aktarlar	: kpr.
Aktaşlar	: ezl. Gny.
Akyarlar	: kpr.
Akyerler	: kpr.
Alanlar	: ert. c.adr.
Alapanlar	: gny.
Alayallar(Alanyalılar)	: gny.
Alaylılar	: a. çşm.
Ali Osmanla	: ert.
Almancıla	: ert.
Altıntaşlar	: ezl. p.sız. gny.
Arabacılar	: gny.
Arakanlılar	: gny c.dr ezl o.çşm
Arap Hacılar	: ert.

Araplar	: gny.
Araplılar	: hyl.
Artisle	: ert.
Aşçılar	: ezl.
Atalar	: hyl.
Atamazlar	: ezl. Hyl. Gny.
Ataşlar	: gny. a.çsm. c.dr.
Atikler	: gny. ezl
Avcılar	: a. gzl.
Avşinler	: krm.
Ayanlar	: gny.
Aydazlılar	: gny.

-B-

Babıçallar(Pabuç Aliler)	: gny.
Bağdatlılar	: c.dr.
Bahçeciler	: gny.
Bahşiler	: o.çsm. a.çsm.
Balcılar	: gny. a.doğ.
Baraçlar	: o.çsm.
Baraklar	: gny.
Bardakçılar	: gny.
Başallar	: gny.
Başçıklar	: gny.
Başkanlar	: krm.
Başuğlular	: krm. Ert.
Batmazlar	: p.sız. gny.
Bayarlar	: gny.
Berberler	: gny.
Beşenkler	: gny. hyl. a.çsm.
Beyler	: gny.
Biberciler	: hyl. Gny.

Bilalilar (Bil Aliler)	: gny.
Binbaşılâ	: ert.
Bircanlar	: gny. y.kn.
Borazancilar	: gny.
Bostanlar	: gny. a.dğ.
Boz Amatla	: ert.
Bozkurtlar	: kpr.
Buldanlılar	: ert. gny.
Büber Memetlê	: ert.
Büberler	: gny. ert..
Bülbüller	: gny.

-C-

Cabarlar	: gny.
Camaşoğlu	: krm.
Cambazlar	: gny.
Carboğalar	: gny. o.çşm.
Cazılar	: gny.
Cebidelikler	: gny.
Cebirle	: ert.
Celil Memetle	: ert.
Ceylanlar	: gny. çmr. Ezl.
Cihanlar	: gny.
Cindereliler	: gny.
Comburtlar	: gny.
Curalar	: gny.

-Ç-

Çakalla	: ert.
Çakırlar	: gny. hyl.
Çallılar	: gny.
Çancılar	: gny.

Çandır Bayramla	: ert.
Çarkacılar	: hyl.
Çavuş Hasanla	: ert.
Çavuşamatlar(Çavuş Ahmet- ler)	: gny.
Çayırıcılar	: c.dr.
Çekmenler	: gny.
Çerkesle	: ert.
Çetinkayalar	: gny. ert.
Çetinler	: gny. ezl. a.dğ.
Çiftçiler	: gny. a.çşm. a.dğ.
Çikinceler	: gny.
Çilalar(Çil Ağalar)	: gny.
Çobanlar	: gny. a.dğ. ezl. a.çşm.
Çolaklar	: hmd.
Çomutlar	: gny.
Çorbacılar	: gny.
Çöloklar	: gny.
Çöteller	: k.gzl.
Çubuklar	: gny. çmr.
Çukurlar	: o. Çşm.

-D-

Dağcılar	: gny. a.dğ.
Dağlılar	: gny.
Dalanlar	: gny. krm
Dedeoğulları	: gny.
Değmenciler(Değirmenciler)	
Deli Amatla(Deli Ahmetler)	: ert.
Deligözler	: a.çşm.
Delişenler	: gny.
Demirciler	: gny o.çşm. hyl. krm

Demirler	: gny. ezl. Çmr. Çrb. ert
Denizler	: gny. o.çşm. ezl. Cnd.
Dereköylüler	: gny.
Dereliler	: gny. a.gzl.
Devrişler(Derrişler)	:gny.
Dikiciler	: gny.
Dilli Fatma	: ert.
Diñerler	: gny.
Divrikler	: gny.
Doğanlılar	: cnd.
Dokuzlar	: gny. krm.
Dribollular	: gny.
Dumanlar	: gny o.çşm.
Duranlar	: gny. krm.
Durmuşlar	: gny. ezl. Cnd. Ykn.
Dülgerler	: gny.

-E-

Ellezler(İlyaslar)	: gny.
Ekmekçiler	: gny.
Ekmekçiveller(Veliler)	: gny.
Erbaşlar	: gny.
Erbaylar	: cnd.
Ercep Sülmenle	: ert.
Erkekler	: gny. a.gzl.
Eseler(İsalar)	: gny.
Eşmeliler	: gny. çmr.

-F-

Fakılar	: gny.
Fıncılar	: gny.
Fıs Bayramla	: ert.

Fidanlar : gny. krm. y.kn.
Furtunalar : a.çşm.

-G-

Gabakcılar(Kabakçılar) :gny.
Gabaklar : gny.
Gacarlar : gny. o. Çşm.
Gadıyanlar (Kadıyanlar) : gny.
Gagalar : gny.
Garabuzlar : çmr.
Garagoyunlar(Karakoyunlar) : gny.
Garamahmutlar(Kara) : gny.
Garaüssünler(Kara Hüseyinler) : gny.
Garıncalılar(Karıncalılar) : gny.
Garıyenler : gny.
Gartlar : gny.
Gaşıkçalık : ert.
Gavlaklar : gny.
Gayfacılar(Kahveciler) : gny.
Gazalcılar : gny.
Gedik Velile : ert.
Gencerler : gny. o.çşm. çmr.
Gerler : gny.
Gezerler : gny.
Gındıralar : gny.
Goca İbram : ert.
Gocaomarlar(Kocaömerler) : gny.
Gocaörükler(Kocayörükler) : gny.
Gocaterziler (Kocaterziler) : gny.
Goraesemusalar : a. çşm.
Goruklar : k.Gzl.

Göcenler	: gny.
Gökoğlanlar	: gny.
Götoğlan	: ert.
Gözlerliler	. gny.
Gutmullar	: gny. o.çşm.
Güşün Memetler	: gny.
Güdücüler	: a.çşm.
Gülaliler	: gny.
Gülbesultan	: gny.
Güllülüler	: gny.
Gülmezler	: gny. c.dr. krm.
Gümüller	: gny. hmd.
Güneylioğulları	. gny.
Güngörler	: a.gzl. fzl. Gny.
Gürbüzler	: gny.

-H-

Habibler	: gny.
Habibler	: gny.
Hacıismailler	. gny.
Hacıkazılar (Hacıkadılar)	: gny.
Hacıkeyikler(Hacıgeyikler)	: gny.
Hacıkımlar	: gny.
Hacılütfiler	: gny.
Hacımusalar	: gny.
Hacıtosunlar	: gny.
Hacıveller	: gny.
Hacıyakıplar	: gny.
Halatçılar	: gny.
Hancılar	. gny.
Harmandallar	: gny.

Hasanbaşılar	: gny.
Hasanoğlanlar	: a.dğd.
Hatçalılar (Haticeler)	: gny.
Hatıplar(Hatıpler)	: gny. çrb.
Hediyeler	: gny.
Herallar	: a. çşm.
Heybeliler	: gny.
Hıdırlar	: gny.
Hocalar	: gny.
Hocalar	: a. dğd.
Horatalar	: gny.

-I- : krm.

Ibık Kemel	
Ibıkçalar	: gny.
İçğın Topal:	: krm.
Irgınsadıklar	: gny.
İskıçlar	: çmr.

-İ-

İbişler	: gny.
İnceğalar	: gny.
İyenler	: y.kn.

-K-

Kabaklar	: gny.
Kadıköylüler	: gny.
Kadirler	: o. Çşm.
Karacalar	: o.çşm.
Karaçobanlar	: ezl. Kpr.
Karakoçlar	: y.kn.
Karaköylüler	: gny.

Karalar	: gny.
Kasaplar	: gny.
Kaysirililer	: gny.
Kelhavızlar (Kelhafızlar)	: gny.
Kemelle	: a. çşm.
Kepçeamatla	: ert.
Keremler	: gny.
Kerimlerliler	: gny.
Kerimoğulları	: krm.
Kibar	: ert.
Kılevliler	: gny.
Kırcalar	: o.çşm.
Kirezçiler (Kirazcılar)	: gny.
Kıytıranla	: ert.
Koparanlar	: gny.
Koralle(Koreliler)	: ert.
Kotaklar	: a.gzl.
Köğülle	: gny.
Kölemenler	: k.gözl.
Kör Selimle	: ert.
Körhavızlar	: gny.
Köseciler	: gny.
Köseller	: gny.
Kösels	: ert.
Köylüler	: gny. a.dğ.
Kulaflar	: gny.
Kuntlar	: o. Çşm.
Kurular	: kpr. Ezl.
Kürt Umarla	: ert.
Kürtler	: gny.

Leblebiciler : gny.

-M-

Marangozlar : gny.

Melerler : p.siz.

Memikler : gny.

Memişler : gny.

Meteler : hmd.

Mıstancı : ert.

Mıstanlar : gny. a. gzl.

Mıstığın Oğlu : krm.

Mollaibramlar : gny.

Mollalar : gny.

Morallar(Mor Aliler) : gny. a.çşm.

Motorlar : krm.

Munisler : gny.

Mutaflar : gny.

Muzanlar : k.gzl.

-N-

Nalbantlar : gny.

Nizamlar : y. kn.

Noterciler : gny.

-O-

Oğallar(Ovallılar) : gny.

Oğulca : c.dr.

Omarlar(Ömerler) : gny.

Ortaköylüler : gny.

-Ö-

Ölmezler	: gny. çrb. Krm.
Özdemirler	: kpr.
Özerler	: gny. kr.gzl. ezl.
Özkayalar	: gny. krm. çmr.

-P-

Palazlar	: a. gzl.
Paşalılar	: gny.
Pirametler(Pir Ahmetler)	: gny.

-R-

Rüzgarlar	: krm.
-----------	--------

-S-

Saçaklar	: gny. o.çşm.
Sadıklar	: gny.
Sağırılar	: gny.
Saraçlar	: gny. a.dğ.
Sarılar	: hylm. Gny. y.kn.
Sarıkanlılar	: gny.
Sarıkayalar	: gny.
Sarbaşla	: ert.
Savranlar	: a.dğ
Semerciler	: gny.
Sevimle	: ert.
Sığırtmaçlar	: o. Çşm.
Sırıklar	: gny.
Sinemacılar	: gny.
Sol Amatla	: ert.
Solakmustafa	: ert.
Soğancılar	: gny.
Sohtalar(Softalar) Sufiler	: gny. o.çşm.

-Ş-

Şaşımlar	: gny.
Şahiler	: gny. krgzl. Krm. a.dğd. çmr. kr.göz.
Şellekler	: gny.
Şekerler	: y.kn.
Şıldırlar	: k.gzl.
Şingırlar	: c. Dr.
Şirketler	: gny.
Şirinler	: gny.
Şirinceler	: gny.

-T-

Topallar	: gny. a.çşm.
Tatarlar	: gny.
Tavacılar	: gny.
Taytısla	: ert.
Terziler	: gny.
Tiryakiler	: gny.
Tokatlar	: gny. kprm.
Tombaklar	: gny.
Tomballar	: gny.
Torapanlılar	: prm.
Toramanlar	: hylm.
Tosunlar	: gny.
Tulupçular	: gny. c.dr.
Tunturlar	: gny.
Türkmenler	: ezl. c.dr.

-U-

Ulubeylir	: gny.
Usluerler	: çrp. Gny. a.çşm.

Uyanıklar	: a.dğ. cndr.
Uzunlar	: cndr. Ezl.
Uzunpınarlılar	: ert.

-Ü-

Ümmetler	: gny. k.gzl.
----------	---------------

-Y-

Yabırlar	: gny.
----------	--------

Yamacıgadirler	: gny.
----------------	--------

(Yağmacıkadirler)

Yağmalar	: gny.
----------	--------

Yakapınarlılar	: gny.
----------------	--------

Yanıklar	: gny.
----------	--------

Yapıcılar	: gny.
-----------	--------

Yarcılar	: gny. oçşm.
----------	--------------

Yaşarlar	: ezl. Krm.
----------	-------------

Yeleşenliler	: gny.
--------------	--------

Yeşiloğlanlar	: çmr.
---------------	--------

Yıldırımlar	: dğn.
-------------	--------

Yeşiller	: kpr. Kr.göz. kpr
----------	--------------------

Yolcular	: gny.
----------	--------

Yonuslar	: (yunuslar) gny.
----------	-------------------

Yorgancılar	: gny.
-------------	--------

Yormazlar	: gny. p.siz. p.s
-----------	-------------------

Yörük Çobanlar	: gny.
----------------	--------

Yörükler	: gny. cdr.
----------	-------------

-Z-

Zartali	: ert.
---------	--------

Zambaklar	: gny.
-----------	--------

Zeybekler	: gny.
-----------	--------

Ziyalar	: gny.
---------	--------

Zobudlar	: gny.
----------	--------

2. 3. 2. 1. Lâkapların Hikâyelerinden Örnekler

Teymen: Mehmet Ali Kurukan okul yapımında çalışırken iş zor gelir, işi gevşek tutar, sallanır. Bir usta M.A. kurukan'a "sen askerde neydin?" der. O da "Teymendim" der. O günden sonra lakabı "TEYMEN" olarak kalır.(35)

Kıygın: Mehmet Ali Andırman sporu özellikle futbolu çok sever. Avrupa futbol şampiyonasında adını duydukları KEVİN KIYGIN'ın soyadını köy halkı M. Ali ANDIRMAN'a lâkap olarak verir. O zamandan bu zamana Andırman'a halk KIYGIN diye çağırır.(36)

Sarı Hasan: Bu ailenin aslı yörük olduğu için mensup oldukları aileye- sülâleye Sarılar adı verilmiş. Buradan da Sarı Hasan diye çağrılır olmuş.(35)

Çolaklar: Bu ailenin dedeleri kolunu 1. Dünya Savaşı'nda kaybettiği için lâkapları çolaklar olarak kalmış.(36)

Yanıklar: Bu sülâlenin dedelerinin ninelerinin evleri yandığı ve can kaybı olduğu için sülâleye yanıklar denmiş.(35)

Gutmullar: Kutnu kumaşı yeni çıktığında bu ailenin büyüklerinden bir kadın kutnu kumaşından elbise dikiyerek düğüne gider. Oldukça dikkat çeken kadına "kutnullu" derler. Kutnulu zamanla kutmulu o da "Gutmulu" şekline dönüşür ve bu sülâleye lâkap olur.(5)

Hacıkazılar: Bu sülâlenin bir büyüğü "kadı"dır. Hacca gidip gelince sülâleye Hacıkadılar sonra da Hacıkazılar denmiş.(3)

Cıdalı Kenan: Giyimine ve süsüne çok özen gösterdiği için halk "cıdalı" lâkabını verir.(58)

Cıbul Himmet: Aile çok fakir olduğu için "cıscıbul". "cıbıldak" kelimelerinden gelen çıplak, birşeyi yok anlamında kullanılır.(13)

2. 3. 3. Güney'de Kullanılan İsimler

Türk kültürü ve varlığının en önemli zenginliklerinden birisi olarak isimlerle karşılaşırız. Orhun Abidelerine Türk İsimlerinin verilmesiyle başlayan isimlendirme⁹⁹ Dede Korkut hikâyeleri ile töresel bir seviyeye yükselir.¹⁰⁰ İslâmiyet'le dinî bir mahiyet kazanır.¹⁰¹

⁹⁹ ERGİN Muharrem, Orhun Abideleri İst. 1973 Sh. 7

¹⁰⁰ ERGİN Muharrem, Dede Korkut I. İst, 1954

¹⁰¹ TATLISU Ali Osman, Esmâ'ül Hüsnâ, İst. 1972 Sh. 1972

Türk Milletinin isimlendirmedeki bu sentezimi Güney’de verilen isimlerde buluruz. Ancak bu isimlerin seslendirmesini, yörenin ağız özellikleri ile kendine özgü hale geti-rişini tespit ederiz.

Güney’de Söylenişi : Türkiye Türkçesi’ndeki Söylenişi :

-A-

Abdil

Abdillah : Abdullah

Abdıraman : Abdurrahman

Ābidin

Ādem

Ādil

Akif

Aleddin, Aladdin : Alaettin

Alı : Ali

Alırza : Ali Rıza

Āliye

Aliysan : Ali İhsan

Āmât : Ahmet

Ārif

Āsaf

Āsim : Asım

Atalay

Avni

Aydın

Ayfer

Aysel

Ayşa : Ayşe

Aytan : Ayten

-B-

Bahrı : Bahri

Baki
 Bayram
 Behiye
 Bekir
 Besim
 Bilel : Bilâl
 Bircen : Bircan
 Birsen
 Burân : Burhan
 Bülent
 Bünyemin : Bünyamin

-C-

Cafar : Cafer
 Camal : Cemal
 Celed : Celal
 Celil
 Cemil
 Cengiz
 Cennet
 Cennet
 Cevded : Cevdet
 Cevriye
 Cihan : Cihan
 Çetin

-D-

Davit : Davut
 Devirim : Devrim
 Döne
 Dudu
 Duranalı : Duran Ali

Durgut : Turgut

Durmuş

-E-

Efendi

Ekrem

Elfana : Elif Ana

Ellez : İlyas

Ember : Enver

Emel

Emin

Emine

Emir

Ercen : Ercan

Erdinç

Erecep : Recep

Eresil : Resul

Ergül

Erol

Ese : İsa

Eset : Esat

-F-

Fatma

Fatmana : Fatma Ana

Fedime : Fadima

Fēmi : Fehmi

Feray

Feride

Feyzi : Fevzi

Fikret

-G-

Gadir	: Kadir
Gökcen	: Gökçen
Gülkiber	: GÜlkibar
Gülşen	
Gündüz	
Güner	
Güssün	: GÜlsüm

-H-

Hakkı	
Halıl	: Halil
Halit	
Hallibiram	: Halil İbrahim
Hasan	
Hatcana	: Hatice Ana
Hatça	: Hatice
Hatun	
Hayātı	: Hayati
Haydar	
Hayreddin	: Hayrettin
Hebib	: Habip
Helime	: Halime
Hesret	: Hasret
Hıdır	
Hikmet	
Hörü	: Huri
Hudāyi	: Hüdai
Hüsemeddin	: Hüsamettin
Hüsnü	

-I-

İbram	: İbrahim
İbîram	: İbrahim
İlhan	
İnci	
İrabiye	
İrafat	: Rafet
İragıp	: Ragıp
İramazan	: Ramazan
İrâmı	: Rahmi
İrâsim	: Rasim
İraz	: Raziye
İremzi	: Remzi
İreşet	
İrfan	
İrzâ	: Rıza

-İ-

İsmet	
İsmiyıl	: İsmail
İyip	: Eyüp
İysan	: İhsan
İzzeddin	: İzzettin

-K-

Kemel	: Kemal
Kemil	: Kamil
Kemile	: Kamile
Kenen	: Kenan
Kêzim	: Kazım
Küpre	: Kübra
Kürşat	

-L-

Lütfü	: Lütfi
Lütfüye	: Lütfiye

-M-

Mamıt	: Mahmut
Mammer	: Muammer
Memedemin	: Mehmet Emin
Memet	: Mehmet
Memetalı	: Mehmet Ali
Metin	
Mevlid	: Mevlüt
Meyrem	: Meryem
Mısa	: Musa
Mısdava	: Mustafa
Murad	: Murat
Muyiddin	: Muhittin
Mümtez	: Mümtaz
Mümtez	: Mümtaz
Münür	: Münir
Müzeffer	: Muzaffer
Müzeyen	: Müzeyyen

-N-

Nâci	
Nâdir	
Nafız	: Nafiz
Nafize	: Nafize
Namdı	: Hamdi
Namık	
Nasıf	: Nazif
Nebât	: Nebahat

Necēti	: Necati
Necmeddin	
Nedim	
Nēfiz	: Nafiz
Nejdet	: Necdet
Nesirin	: Nesrin
Neslān	: Neslihan
Nevin	
Nezīre	: Nazire
Niyat	: Nihat
Niyazi	: Niyazi
Nızam	: Nizam
Nizēmeddin	: Nizamettin
Noman	: Numan
Nori	: Nuri
Noriddin	: Nurettin
Nureddin	
Nurgadın	: Nurkadın
Nüsret	: Nusret

-O-

Oğuz	
Omar	: Ömer
Osman	

-Ö-

Önder	
Özcan	
Özcen	: Özcan
Özey	: Özey
Özgül	
Özgür	

Özken : Özkan
 Özlem

-S-

Sabâttin : Sabahattin

Sabiri : Sabri

Sabiriye : Sabriye

Sâbit

Sâdik : Sadık

Safa : Sefa

Safar : Zafer

Safi

Sâli : Salih

Sâliye : Saliha

Sâmi

Sayım : Saim

Sayin

Sayit : Sait

Sedet : Sedat

Sefer

Seleddin

Selēmi : Selami

Selim

Selme : Selma

Selviye

Sevdican

Seyitan : Seyithan

Sıddıyka : Sıdıka

Sinan : Sinan

Suhan

Süleymen : Süleyman

Süya

Süzen : Suzan

-Ş-

Şamil

Şayin : Şahin

Şemsiddin : Şemsettin

Şemşeddin : Şemsettin

Şengül

Şenol

Şerevettin : Şerafettin

Şerevettin : Şerafettin

Şerif

Şevket

Şevket

Şuayıp : Şuayıp

Şükrü

-T-

Tamar : Tamer

Taner

Tāsin : Tahsin

Tefik : Tevfik

Tekin

Teslime

Tumay : Tunay

Türken : Türkan

-U-

Umud

Urtan : Orhan

Uysal

-Ü-

Ümmān : Ümmühan

Ümmet : Himmet

Ümmü

Ümüd : Ümit

Ünel : Ünal

Ürüşdü : Rüştü

Üssün : Hüseyin

-V-

Vāyit : Vahit

Veli

Veliddin : Velittin

Veysel

Vilden : Vildan

Vural

-Y-

Yahya

Yakıp : Yakup

Yasin

Yaşar

Yavız : Yavuz

Yılmaz

Yonus : Yunus

Yusuf

-Z-

Zekeriye : Zekeriya

Zeyre : Zehra

Zilya : Ziya

Zübüde : Zübeyde

Züyre : Zühre

Züytü : Zühtü

2. 4. Hitap Şekilleri Ve Selâmlaşma

2. 4. 1. Hitap Şekilleri

Güney’de insanların birbirine hitabı, saygıya ve sevgiye dayalıdır.

Hitaplarda yaş, cinsiyet, meslek vb. unsurlar belirleyicidir.(38)

2. 4. 1. 1. Küçüklerin Büyüklere Hitapları :

Abi, ağa, ağabey genel; gaga (ezl.) : Bu hitaplarda isim mutlaka öncelikli söylenir.
Ör. Ali ağabey vb.

Aba, abıla : Babanın erkek kardeşidir. İsmiyle birlikte söylenir. Ali amca vb.

Enişte: Ablanın beyine seslenmedir. Orta ve büyük yaştakiler de yakın akraba kızın eşine enişte der. Güney’den evlenen bir delikanlıya Güneyliler’in tamamı enişte diye hitap eder.

Dayı: Annenin kardeşidir, yine isim önce gelir. Ahmet dayı vb. Teyzenin beyine de yaygın olarak dayı denilirken günümüzde “enişte” ifadesi de kullanılır.

Hala : Babanın kız kardeşidir. İsmiyle birlikte söylenir. Babanın tarafından başka kadınlara da hala diye hitap edilir.

Teyze : Annenin kız kardeşidir. İsmiyle birlikte söylenir. Teyzenin tarafından başka yaşlı kadınlara da teyze diye hitap edilir.

Yenge : Öncelikle dayının hanımına denir. Ağabeyinin hanımına, son dönemde amcanın hanımına da hitapta kullanılmaktadır.

Nene : Yakın döneme kadar amcanın hanımına hitap için kullanılırdı. Son zamanda nene yerine yenge de kullanılmaktadır.

Nine : Yakın akrabadan iyice yaşlılara seslenirken söylenir. İsmi söylenmez.

Ebe : Anneanne veya babaannenin annesine hitap ederken söylenir. İsmi söylenmez.

Gocana (Kocaana) : Yakın zamana kadar anneanne ve babaanne kelimelerinin yerine kullanılırdı. İsim söylenmezdi. Yeni kuşak anne veya babasının annesi olma özelliğine göre ismini kullanmadan hitap eder.

Gocababa (Kocababa) : Yakın zamana kadar dede kelimesinin yerine kullanılmıştır. Küçükler genellikle dede kelimesini kullanmaktadır.

Dede : Son dönemde gocababa yerine kullanılmaktadır.

Ana-Baba : Aile içinde çocuklar isim kullanmadan yalnızca ana (anne) ve baba hitaplarını kullanırlar.

Küçüklerin büyüklere hitaplarında bir sıcaklık ve içtenlik vardır. Hitapların tamamında bir yakınlık ve akrabalık kavramının oluşmasına dikkat edilir. Küçüğün büyüklere saygısız hitabına müsaade edilmez. Bu duyguyu da çocuklara anneler verir.

Anneler komşulardan çocuğu olmamış ya da çocuk doğumu gecikmiş kadınlara hitap edilirken çocuklarının onlara “ana” kelimesini ekleyerek hitap etmelerini isterler ve bu anlayışı yerleştirirler. Ör. Hatçana, Fatmana, Meyremana, Elifana teyze, gonşuana vb.(38- 2- 3- 5)

2. 4. 1. 2. Gençlerin Hitapları

Akrabalıkla ilgili hitaplar genel olarak gençler tarafından da kullanılır. Ancak kendi aralarında hitaplarda farklılıklar görülür.

Yaşıtlarına : İsmiyle hitap ederler.

Peder : Babalarından söz ederken kullanırlar.

Valide : Annelerinden söz ederken kullanırlar.

Gocakarı : Anne sevilmiyorsa ve yaşlıysa gıyabında söylenir.

Moruk : Baba veya dede sevilmediği zaman gıyabında söz edilir.

Sadıç (sağdıç) : Genç erkekler birbirine hitapta kullanırlar.

Bacanak : Şaka mahiyetinde kullanılır. Kardeş kızlara ilgi duyan gençler birbirine hitapta kullanır.(5- 32- 33- 36)

2. 4. 1. 3. Evli Gençler ve Orta Kuşağın Hitapları

Evli gençler karşılıklı olarak diğerinin ana ve babasına ana baba diye hitap ederler.

Gelinler kendisinden yaşça küçük de olsa gelin gittiği evin kızına abla, oğluna ağabey diye hitap eder. Evli çiftlerin evlenmezden önce kullandığı akrabalık ifade eden kelimeleri her iki taraf aynen kullanır.

Görümce : Gelin gelen kızın geldiği evin kızına gıyabında hitabıdır.

Elti : Bir ailenin birden fazla evli oğlu varsa gelinler birbirlerinden gıyaplarında elti diye bahsederler.

Bacanak : Bir ailenin birden fazla evli kızı varsa damatlar birbirine “bacanak” diye hitap ederler.

Goca ! (Kocağa) : Orta kuşak arasında sohbet ortamında samimiyet ifadesi olarak söylenir.

Garasadıç (Kara sağdıç) : Orta kuşak arasında karşılaşılan tanıdık veya yabancı kişilere sıcak bir yaklaşım için hitap edilir.

Bizim gelin, gelin! : Kayınbiraderlerin ağabeylerinin eşlerine farklı bir seslenişleridir.

Gonşu (Komşu) : Komşuların aynı cinsiyet arasında birbirine sıkça kullandığı bir hitaptır.(14- 15-16)

2. 4. 1. 4. Eşlerin Birbirine Hitabı

Yakın zamana kadar eşler kesinlikle birbirine isimle hitap etmezlerdi. Evlenince yabancılığın ortadan kalktığı, ancak yabancılara isimle hitap edileceği düşüncesi; eşlere isimle hitap edilirse evin bereketinin gideceği vb. inançlarla hitap etmezlerdi. Günümüzde yaşlı kuşak bu geleneği devam ettirirlerken gençler isimleriyle seslenmektedirler.

Geleneğe bağlı evlilerde erkek hanımına seslenirken : “Bura bak!” , “Bak bura” der. Kadın kocasına seslenirken : “üle”, “Bura bak!” diye seslenir.

Eşler bir diğerinin annesinden gıyabında söz ederken erkek genelde “bizim gayınna (kayın ana); babasından söz ederken “gayınpeder”, “babalık” diye hitap ederler.

Eşler eşinin gıyabında söz ederken, “bizimki”, “çocukların anası” diye söz ederler.

Ana babalar, çocukları tanıtırken “benim” ifadesi yerine “emanet” terimini (Hayatın geçiciliği inancıyla, çocuğu hayata hazırlama ve nazarı önleme düşüncesiyle) tercih ederler.

Ailede son çocuk için genelde “tekne kazıntısı”, “kazan dibi”, “körpe” ifadeleri kullanılır.(21- 22)

2. 4. 1. 5. Yaşlıların Hitapları

Yaşlılarına; Goca, ağa, ağabey, abla sözleriyle hitap ederler.

Yaşça küçükleri isimleriyle çağırarak gibi gelin, damat diye de çağırırlar.

Yaşlılar torunlarından söz ederlerken sevdiklerinden “oğul balı”, sevmediklerinden “bizim.....eniği” ifadesini kullanırlar.(2- 3)

2. 4. 1. 6. Selâmlaşmalar :

Selâmünaleyküm!. Aleykümseclâm! En yaygın selâmlaşma şeklidir. Orta yaş ve yaşlılar çok kullanır. Gençlik dönemine geçişte büyüme ifadesi olarak kullanılır.

Merhaba : Gençlerin ve orta yaşlıların yaygın olarak kullandığı bir selâmlaşma biçimidir.

Selâmlaşmanın ardından küçüklerin büyüklerin elini öpme anlayışı yaygındır.

Orta yaşlı ve yaşlı kadınlar birbiriyle selâmlaşmanın ardından yalnızlarsa ya da ziyaretleşme ortamındalarsa genel olarak “Allahümme Salli Alâ Seyidine ve Nebîne Muhammed SAV.” sözlerini karşılıklı olarak ve duyulacak şekilde söylerken ellerini avuç şeklinde birbirinin arasına alarak hafifçe sallarlar. Salavatın ardından iki ellerini yüzlerine sürerler. Bu salavatlaşma 3 kez tekrarlanır. Bunun ardından yaşça küçük olan, aynı yaşlarsa saygısı büyük olan diğerinin elini öper. Hayır dualarıyla birbirine hitap ederler. Bu adet Cuma, Kandil, Arife günleri ve mübarek kabul edilen gecelerde daha bir özenle yapılır.

Tarlada, bağda ve yollarda karşılaşılan herkese geleneğe ve inanca bağlı olarak mutlaka selâm verilir.

2. 5. Atasözleri ve Deyimler

Atasözleri milli varlıklardır. Allah ve peygamber sözleri gibi ruha işleyen bir etki taşırlar. Atalar sözü “Kur’ ana girmez, yanınca yelişür.” Kitlelerin yüzyıllar boyunca kazandığı tecrübelerden doğmuşlardır. Milletin ortaklaşa duygularını yansıtır.¹

Millet hayatında böyle önemli bir yeri olan atasözleri Güney’de de insan hayatının vazgeçilmez unsurlarındandır. Güney’de çocuk yaştan itibaren herkes zengin bir atasözü dağarcığına sahiptir

2. 5. 1. Atasözleri (Güney ağzındaki söyleniş şekilleriyle verilmiştir)

Acala işe şeyten garişti.

Accıcık aşım, ağrısız başım.

Acemi nalbant cavır eşşende örgeni.

Acı balçanı girā çalmaz.

Aç ayı oynamaz.

Aç köpek fırın delē.

Aç tavık üryesinde darı görümüş.

Adam eşşenden, garı döşşenden belli olu.

Adam olcak çocuk bokundan belli olu.

Adı vā dadı yok.

Ağı ise yudā, deve ise güdē.

Ağır ol da molla desifilē.

¹ AKSOY Ömer Asım, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1. Atasözleri Sözlüğü, TDKY, ANK.1971

Akılsız başın cezesini ayak çekē.
 Akrabayla yi iç alışveriş etme.
 Al demeyeniñ bi yüzü gara, almayanıñ iki yüzü
 Alçak eşşē herkes minē.
 Alışmış gudurmuştan beterdir
 Allah, bal isteyene bal vemiş, yağ isteyene yağ vemiş.
 Altın eşikli gümüş eşikliye maslahata vamiş.
 Ana gezē gız gezē , al dana harman bozā.
 Ana gızının tahtını yapmış bahtını yapamamış.
 Anamın ölçēini biliydim bi acı soğana değışi de, yīdim.
 Anaña göre her yer itē.
 Arayan mevlāsını da bulu belāsını da.
 Arı aldım balın yiyin, gocaya va dım malın yiyin diye.
 Arı balını yimez, garı yağını yimez.
 Armıdın iyisini dağda ayı yī.
 Arpa, dari, deme; bucakta olsun; oğlan, gız, deme, gucakta olsun.
 Aş daşdı kepçeye hācat galmadı.
 Aşığa Bağdat sorulmaz.
 At bineniñ, kılıç guşanamıñ.
 At goştı gısrak goştı, “goca beygir sana ne oldu.”.
 At gulağında semiri.
 At ile ayrat yiğidin bahtınaymış.
 At sahibine göre kişne.
 At tablasına göre eşini.
 Ata godum dağara, yaza godum duvara.
 Atın yerine eşşek bağlanmaz.
 Atta garın , yiğitte burun bulunū.
 Ava giden avlanı.
 Ay var günü beslē, gün var ayı beslē.
 Ayağını taş alırsa Allah`tan bil.
 Ayak büyük; yola sığmaz, baş büyük hana sığmaz.
 Ayan evinden dığan, imam evinden sahan.

Aygıt işl̄ el övün̄, gelin gız “ben gıvrağım” dē.
 Az verip gezdirmesin, çok verip azdırmasın.
 Az verip şaşirtmasın, çok verip azdırmasın.
 Az yetmez, çok artmaz.
 Aza “nerē gidiyoñ?” demişl̄. “Çoğun yanına” demiş.
 Azı çocuğuna, çoğu garına gösteme.
 Azı garar, çoğu zarar.
 Bal bulsa başına çalcak.
 Balık baştan kokā.
 Baş başa bağı, baş padişā bağı.
 Baş ol da, soğan başı ol.
 Bazarda halı çok, elde deli çok.
 Bazardan kelle alıyoñ da bi garış dili oluyō.
 Bekere garı boşamak kolay geli.
 Bekmezime su gatarım malımı alana satarım.
 Besle gargayı oysun gözünü.
 Beterin beteri vā.
 Beylik çeşmeden su içme.
 Bi ağacın dibinde bin goyun eğleşı.
 Bi çatan pişmen, bi çatmayan.
 Bi elin nisi var, iki elin sesi var.
 Bire uzun, ikiye kısa.
 Bi yiğit kırk yılda meydana geli.
 Boğazda bostan bitmez.
 Borç yiğidiñ kamçısıdır.
 Büyüğe godum dolmadı, güccüğe goydum almadı.
 Büyük balık güccük balığı yutā.
 Büyükle büyük ol, güccükle güccük ol.
 Bucakta olmayınca ocağa furulmaz.
 Buñalan buñda galmaz.
 Cahile söz anlatmak, deveye hendek atlatmaktan zordur.
 Cami ni gadā ‘yümsek olsa imam bildiğini okū.

Can boğazdan geli.
 Cingen ciğer bişiri, yarısını küle düşürü.
 Cingen cingene çatmayınca kasnak boynuna geçmez.
 Cinstir çekē, boktur kokā.
 Çalı daşlıyo, davşan kaksın diye.
 Çalma kapımı çalarlar kapıñı.
 Çam ağacı odun olmaz, cingen gızı gadın olmaz.
 Çam sakızı çoban armağanı.
 Çama çıkan geçinin, çama çıkan oğlā olu.
 Çatal gazık yere batmaz.
 Çaydan geçinceye gada şeytene pirim derlē.
 Çiğ yemedim garnım ağrısın.
 Çingeneye beylik vemişle de önce babasını asmış.
 Çok gezen babıç bok çiğnē.
 Çürük tahtaya ayak basma.
 Dadlı dil nlanı deliğinden çıkarı.
 Dağ dağ üstünde olu, ev ev üstünde olmaz.
 Dağ deyip de tangırdama, çalı ardında insan vādır.
 Damlaya damlaya göl olu
 Dana gaziğından oynā.
 Daş ol da baş yar.
 Davşan dağa küsmüş de dağın habarı olmamış.
 Dayak cennetten çıkmadır.
 Deliden al habarı.
 Delik büyük yama güccük.
 Delik daş yerde galmaz, gız seni kimlē almaz.
 Demir tavında, güzel çağında.
 Dereye godum sel aldı, tepeye godum yel aldı.
 Dertliden dert eğişik olmaz, gözelden yaræğişik olmaz.
 Devriş devrişi tekkede, hacı hacıyı Mekke`de bulu
 Devenin silkintisi eşşē yük olu.

Dilin kemiği yokdur.
 Dırnāñ vāsa başıñı gaşı.
 Dolu senek su almaz.
 Dost acı söylē.
 Dost gazan dost, düşmanı anañ da doğuruvuru.
 Düğen öküzünün ağızı bağlanmaz.
 Dünya yanmış, içinde yarım hasırı yok.
 Dünyesinde ölmüş de ahıratına bi şi galmamış.
 Dünyeyi dutan sarı öküz değilim ya, bugün varım yarın yoğum.
 Düşeniñ dostu olmaz.
 Düşlē olmayınca işler olmaz.
 Düşmez kakmaz bi Allah.
 Eceli gelen köpek cami duvarına siyē (işer).
 Eden bulu.
 Ekmeğ elin ise garın seniñ.
 Ekmeksiz eve misafir gelimiş.
 El deliye biz akıllıya hasrat gitcez.
 El elden üstündür.
 El elinen, yāmır selinen.
 El oğlu elde çok , dolu kuşak belde çok.
 Elçiye zaval olmaz.
 Elde kız olsa da, evde gelinim olsa.
 Eli bağılı duvara çıkılmaz.
 Elim hamır garnım aç.
 Eliñ ipi ile guyuya inilmez.
 Eliñ oğlu adamı eşşē ters mindiri de guyruğunu eline veri.
 Elle gelen düğün bayram.
 Emek olmadan yimek olmaz.
 Er gazanı, avrat gazanı; ere de yazık.
 Ergene garı boşamak goıay geli.
 Erkek goyunun guzusu olmaz.
 Erken kakan yol alı, erken evlenen döl alı.

Erli ağla, ersiz ağla “erli gadın sana ni oluyo?”
 Ese değil Musa değil, büze gosam eliñ ağzını kese değil.
 Eski düşmen dost olmaz, domuz derisi post olmaz.
 Eşşek koşaftan ni añlā.
 Eşiğe oturma eşikte galırsın.
 Eşşek eşşeği ödünç gaşī.
 Etle tırnak birbirinden ayrılmaz.
 Etme bulma dünyesi.
 Ettiğiñ yinsiñ diktiğiñ keyilsin.
 Evdeki hesep çarşıya uymaz.
 Evveli birini dövmüşle de “ah arkam vah arkam” demiş.
 Fazla barmak göz çıkamaz.
 Felek eşeğine “çüş” dedi.
 Filen yerin somunu büyük, vadım baktım benimki gadā da yok.
 Folda fol yok, follukta yumurta yok.
 Gabāç dalıyla gürlē.
 Gaçanın anası ağlamamış.
 Gaderinde varsa gaşığında çıkā.
 Gadının fendi erkeği yendi.
 Gağmı devrildikten soñra yol gösteren çok olu.
 Galp galbe garşıdır.
 Gap galayınan iş golayınan.
 Gar yağdığı gün tozā.
 Gara gün gararıp galmaz.
 Gara yanına vama gara bulaşı, hata söyleme ayāña dolaşı.
 Garda gezē izini belli etmez.
 Gardış gardışı bıçaklamış, dönmüş bi de gucaklamış.
 Gardışı gardış yaratmış, ırızkını ayrı yaratmış.
 Garı örgedi gızı, çulfa dokū bezi.
 Garip guşun yuvasını Allah yapā.
 Garpız yata yata böyū.
 Garşıdan baktım yeşil türbe, içine girdim estağfirullah.

Gaz gazınan, kel tavuk kel horozunan.
 Gazdığı gıyuya kendisi düşē.
 Gece gezen bok basā.
 Geç olsun da güç olmasın.
 Geçinin uyuzu pınarın gözünden içe suyu.
 Geçinmek iki baştan.
 Gele gerek gele gerek her iş elinden gele gerek.
 Gelen gideni aradı.
 Gelinsiz evlē olmuş da ölümsüz evlē olmamış.
 Gemenin çuval delmezi olmaz.
 Gevşek tükürüğün sakala zararı vā dır.
 Giden gelmiş olsa kabirdekiler geli.
 Gılavuzu garga olanın burnu boktan gurtulmaz.
 Gış gışlığını, puşt puştluğunu yapā.
 Gıyudan gitme dereye düşesin, çürük tahtaya ayak basma gıyuya düşesin.
 Gız evi naz evi.
 Gızı gızlıkta göme gelin olunca gö, gelini gelinlikte göme oğlan doğursun da gö.
 Gızın gönlüne galısa ya davulcuya varı ya zurnacıya.
 Gızını dövmeyen dizini döğē.
 Goñşu goñşunun ne olduğunu istemiş ne öldüğünü.
 Goñşunun tavuğu goñşuya gaz görünü.
 Goyun çan derinde, kasap et derinde.
 Gödüğünü göme, duyduğunu duyma.
 Gök gömediğin oğlu olmuş, s.kini daşağını çekmiş almış.
 Göl yerinde su eğsik olmaz.
 Göflü olusa gökteki guşun ganadına yazı yazā.
 Göflün yazı vā, gışı vā.
 Göñül fermen dinlemez.
 Göñül sırca saraydır, yıkma gelmez.
 Göñülsüz namaz göge ağmaz.
 Görenin gözünü oymuşlā, duyanın gulağını kesmişlē.
 Görünen köy gılavuz istemez.

Gul hatasız olmaz.

Gurda niden eñseñ galın demişlê “kendi işimi kendim görüyöñ da ondan” demiş.

Gurt dumanlı havayı sevê.

Gurt ne bilsin guzunun pahasını.

Gurtlu baklanın kör alıcısı bulunu.

Gülme goñşuna gelî başıña.

Gün doğmadan nilê doğā .

Günde gelen soğan gibi, ayda gelen doğan gibi.

Güneş çamırla sıvanmaz.

Göğendiğim dağlara garla yağdı.

Göğendiğim dallar elimde galdı.

Göğendiğim ikindi aşıydı, ona da çekirge düşdü.

Güzel aldık gözümüz doydu, çikin aldık garnımız doydu.

Güzellên talihi çikin olu.

Hamama giren terlê.

Haranı yū götünü yümez, gaşık yū sapını yümez.

Harç buzā sattırı.

Harmanda dirgen yiyen sıpanın harman geldikçe aklına gelimiş.

Hayır dile goñşuña, hayır gelsin başıña.

Hazıra dağ dayanmaz.

Her gadın sakız çiğne de Aysa gadın gibi çaklatamaz.

Her goyün kendi bacandan asılı.

Her guşun eti yinmez.

Her inişin bi çıkışı vādır.

Her yiğidin bi yoğurt yiyişi vādır.

Hezeren geli hezeren geli yiğidin başına yazılan geli.

Hileden oñsa şeyten korkā.

Hizmetçi gıtlık bilmez, el gızı yokluk bilmez.

Hocanın şaşgını destenci, çiftçinin şaşgını bostancı olumuş.

Horozu çok olan köyün sabā geç olu.

Huyly huyundan vazgeçmez.

İbadet göñül şenliği ile olu.

İki cambaz bi ipte oynamaz.
 İki çılbağ bi hamamda yakışı.
 İki diñle bi söyle.
 İki el bi baş içindir.
 İlanın başı güccükken ezili.
 İlanın sevmediği ot deliğinde bitē.
 İleşberin bi gün boyunduruğu yerde galsa yılından sonra belli olu.
 İleşberin galbırı sık, eleği seyrek olmalıdır.
 İleşberin garnını yarmışla da kırk dene kırk sene çıkmış.
 İmam ossurursa cemaat sıçā.
 İnnalla innaferdan, korkuñ köpek ile körden.
 İnsan beşer kuldur şaşā.
 İnsanın kendisine ettiğini köylü çoksa etmezmiş.
 İnsanoglunun eti yinmez, derisi giyilmez.
 İsmarlama hacı hacı olmaz.
 İstenmeyen aş ya garın ağrıdı ya baş.
 İsteyenin bi yüzü vemeyenin iki yüzü gara.
 İşten artmaz dişten artā.
 İt ürū kervan yörū.
 Kartal düşsün ganadı bene değsin.
 Kediye ciğer emanet edilmez.
 Kefenin, cebi olmaz.
 Kel ölü kelep saçlı olu, kör ölü payam gözlü olu.
 Kenarına bak bezini al, anasına bak kızını al.
 Kesen bilmez doğrayan bili.
 Kıl, düğüm; deli, öğüt tutmaz.
 Kimin atı yümsek ise onaminē.
 Kimsenin ahı kimsede galmaz.
 Korkulu düşün sonu hayırdır.
 Köpek bile yal yediği gaba sıçmaz.
 Köpek göle düşmeyince aklı başına ermezmiş.
 Köprüden geçinceye hadā ayıya dayı de.

Kör satıcının kör alıcısı olu.

Kör ile yatan şaşı kalkā.

Körüñ istediği bi göz, Allah vemiş iki dene.

Köşe taşını köşeye gorlā, temel taşını temele.

Köy köy üstünde olu da ev ev üstünde olmaz.

Laf harman olmaz hiç bi derde derman olmaz.

Laf torbaya girmez.

Lafla peynir gemisi yürümez.

Mal canın yongasıdır.

Mart kapıdan baktırı, gazma kürek yaktırı.

Melemez goyunun, melemez guzusu olu.

Mencilis de diliñe, sofrada elife sahap çık.

Meramın elinden uçan guş gurtulmaz.

Misafir nasibiyle geli.

Misafir umdūnu değıl buldūnu yī.

Misafiriñ garmı doydu mu gözü yolda olumuş.

Misafiriñ şaşgını ev sahibini davet edemiş.

Misafiriñe göre pişe aş, adamına göre bağlamı baş.

Mum dibine ışık vemez.

Mühür kimdeyse Süleyman olur.

Nasibinde vāsa gaşığında çıkā.

Nasipten ileri yol yok, mezerdan ,ileri sal yok.

Ni oldum dememeli ni olcan demeli.

Ni verisen elinle o da gidē seninle.

Nikahta kerēmet vādır.

O bene söylese bir iki, ben ona söylerim on iki.

Ocak söndüreniñ ocā söne.

Oğlan babadan örgeni sofra yazmayı; gız anadan örgeni sokak gezmeyi.

Oğlan dayıya gız halaya çekē.

Oğlan oğlan olsun da niynesin malı, oğlan oğlan olmayınca gene niynesin malı.

Okudum okudum hoca olamadım, çalıştım çalıştım hacı olamadım.

Okusuz yere varan guru yere oturu.

Olusa el beğensin, olmazsa yer beğensin.
 Olusa pazara gidē, ölüse mezara gidē.
 Orasbı içerden olunca kapı tırkaz dutmaz.
 Oynamasını bilmeyen gelin: “yerim dar demiş”; Yer açmışla; “yenim dar” demiş.
 Öğke baldan dadlıdır.
 Öküz öldü ortakçılığımız ayrıldı.
 Ölmüşüm de “selâ” mı veren yok.
 Ölü evinden yaş, imam evinden aş.
 Ölüm geli kendini temizle, misafir geli evini temizle.
 Ölüm hak meres helâl.
 Ölünce geçincēni yolunca ara.
 Ön gürlüğü gürlü geçer Allah son gürlüğü vesin.
 Önce selâm sonra kelâm.
 Öte yakada bağım yok, çakalınan davam yok.
 Özendim bi aş bişirdim, ona da gemele düştü.
 Para dediğin el kiri.
 Para parayı gazanı goç yiğit bağ bellē.
 Parayı veren düdüğü çalā.
 Payına azırganan guru yerde oturu.
 Perşembenin gelişi Çerşembeden bellidir.
 Pilevden döneniñ gaşığı gırılısın.
 Sabah ola hayrola.
 Sabreden devriş muradına ermiş.
 Sakal geçide de vā.
 Samanın altına suyu salā da o delikten oluvuru.
 Sarımsakcının kızını soğancının oğlu alı.
 Sarmısa gelin etmişle, kırk gün kokusu çıkmamış.
 Sekiz günlük ömre dokuz günlük nafaka lâzım.
 Sen mala bakāsan mal da sene bakā.
 Seni burda bilmezle, başka yerde tavuk diye kümese gomazlā.
 Sevgi geçe yalan olu, sonra soka yılan olu.
 Sizin evde yiyēm içem, bizim evde gonām göçem.

Sofraya teklif yokdur.
 Soğanı nerde yidiñse ağzını orda kokut.
 Soğuk furunca ip hazırla, dolu furunca küp hazırla.
 Soña galan doña galı.
 Sora sora Bağdat bulunu.
 Soydur çekē, boktur kokā.
 Söylese sözü dutulu, yaslansa dovar yıkılı.
 Söyleyene bakma söyletene bak
 Söz ağızdan çıkā.
 Su aka aka yolunu bulu.
 Su testisi su yolunda gırılı.
 Sulā akmyınca durulmaz.
 Sükut ikrardan geli.
 Süpürülcek eve misafir gelimiş.
 Şimdiki günle cicim ayı, sonraki günle acım ayı.
 Tarla damar damar, insan cins cins.
 Tarlada izi olmayanın harmanda yüzü olmaz.
 Tek ganatlı kuş uçmaz.
 Tencere yoğarlanmış kapanı bulmuş.
 Tene teneye eş olu, tene bi gaşık aş olu.
 Tenenin gözü yerededir.
 Terzi kaştan bulmaz, çulfa gömlek bulmaz.
 Terzi kendi söküğünü dikemezmiş.
 Tok garın tokmaklanmaz.
 Tokun ağırılanması zor olu.
 Topuğuna çıkmadık sula tepeden aşā.
 Ucuz satan pahalı satā.
 Uğrasız ekimekle yazılmaz, anasız gızla serpilmez.
 Uğursuza uğraya vacāna, hamuruna çamır gat.
 Umma üzülüsün, çekme büzülüsün.
 Ummadığın baş daş baş yarā.
 Uzunlada akıl olsa, gavaklada üzüm bitedi.

Üren köpek tutmaz.

Üzüm üzüme baka baka gararı.

Üzümünü yi bağını sorma.

Vakit nakittir.

Var evi kerem evi, yok evi verem evi.

Varlık barışdırî, yokluk dögüşdürü.

Vemeyince mabut niynesin Sultan Mamut.

Yağsız yenmiş de duzsuz yenmemiş.

Yalamayınca doyulmamış, yamamayınca giyilmemiş.

Yalan dünya güvenilmez, gel de geç dünyası, gör de göç dünyası.

Yalancınıñ mumu yassıya gadā yanā.

Yalanını bi oda içinde dokuz tazı dutamaz.

Yalıñız daş, doğar olmaz.

Yalıñızlık Allah'a mahsustur.

Yamurlı günüñ uykusu, rüzgarlı günün kuytusı.

Yara, ganı ile sarılı.

Yarası olan gocunu.

Yarım alma, göñül alma.

Yatan kakmış da dikelen ölmüş.

Yaz vā, güz vā; bi sıpaya gız vā.

Yazın elin oynamazsa gışın çorba gaynamaz.

Yel esmeyince çöp çıldırdamaz.

Yerin gulāğt vādır.

Yicek ekmen yoksa dadlı dilin güler yüzün olsun.

Yiceñ bokun başına geç.

Yiğit anasından çılbak doğā.

Yiğit, at çullu da belli, çulsuz da belli.

Yimeyenin malını yiyverirlē, başına geleni deyverirlē.

Yimezseñ özüñe, ağlarsañ gözüñe.

Yincek aş buğundan belli olu.

Yiyen bilmez doğrayan bili.

Yiyin attır yol üreden, urbadır insan büyüden.

Yoğur yapılsın doğur öpülsün.

Yoğur yoğur buğday yoğur, doğur doğur oğlan doğur.

Yoğurdu bana bana, sonunu saya saya.

Yolcu yolunda gerek.

Yumuşak atın tekmesi pek olu.

Yügürük at yemini kendisi artırı.

Yük üstüne yük yağarlā gelin yerine gelin dayarlā.

Zararın neresinden dönülse kerdır.

Zeb (sebeb) için ilanın eti yini.

Zengin bulmuş “kutlu olsun”, fakir buldu” nerde buldu“.

Zengin evinde “gatran kokā, fakirin evinde keklik ütē.

Zora dağla dayanmaz. (5- 65- 66)

2. 5. 2. Deyimler

Deyimler de atasözleri gibi bir milletin millî ruh, zevk, düşünüş, yaşayış, tarih, eğitim, kültür, adet, gelenek, inanç ve dünya görüşü gibi çeşitli değerlerini ihtiva eden sözlü anlatım ürünleridir.²Yurdumuzun diğer bölgeleri gibi Güney yöresinde de insanların kültüründe deyimlerin oldukça yaygın bir yeri vardır.

Buraya alınan deyimler Güney ağzındaki söyleniş şekilleriyle verilmiştir.

Abayı yakmak.

Abbas yolcu.

Abur cubur.

Acemi çaylak.

Acı soğan.

Acından ölmek.

Açlıktan nefesi kokmak.

Adam etmek.

Adı çıkmak.

Ağır başlı.

Ağır ganlı.

² AKSOY Ömer., A.g.e. 2. Sh. 403-404

Ağız tadı.
 Ağzı bozuk.
 Ağzı sıkı.
 Ağzı var dili yok.
 Ağzında bakla ıslanmamak.
 Ağzından bal akımak.
 Akıl defteri.
 Akıl hocası.
 Akli zıvanadan çıkmak.
 Aklından zoru olmak.
 Aklını oynatmak.
 Al basmak.
 Alavere dalavere.
 Alçak dağları ben yarattım demek.
 Alın yazısı.
 Allaha ısmarlamak.
 Allem etmek kalleme etmek.
 Altı gaval üstü şaval.
 Ana baba günü.
 Ana guzusu.
 Anası ağlamak.
 Anasını bellemek.
 Anasının gızı.
 Añladımsa Arap olayım.
 Ar belesi.
 Aralarından su sızmamak.
 Armıdın sapı va üzümün çöpü vā.
 Armud biş ağzıma düş.
 Arpacık gumrusu gibi düşünmek.
 Asıp kesmek.
 Aşşā tükürsem sakal yokarı tükürsem bıyık.
 Ataşla oynamak.

Ataştan gömlek.
 Atmış altıya bağlamak.
 Attan inip eşşē minmek.
 Ayağına gara su inmek.
 Ayaklar baş başlar ayak olmak.
 Ayakları suya ermek.
 Ayaklı kütüphane.
 Ayıkla pirinciñ daşını.
 Ayranı gabarmak.
 Azı çoğa dutmak.
 Baba adam.
 Babana ıramat.
 Babıcı dama atılmak.
 Babuç gadā dili vā.
 Bacak gada(çocuk).
 Bağrına daş basmak.
 Baklayı ağzından çıkamak.
 Baldırı çılbağ.
 Barmaklarını yimik.
 Baş belesi.
 Başı bağılı olmak.
 Başına çorap örmek.
 Başına devlet guşu gonmak.
 Başına eyşimek.
 Başında gavak yeli esmek
 Başında torbası eksik.
 Başından gaynar sular dökülmek.
 Başını bağlamak.
 Başını yemek.
 Başının etini yimek.
 Baştan çıkamak.
 Belayı satın almak.

Ben diyōm: “hadımım” o diyō: “oğlandan gızdan ni vā”.

Benim oğlum bina okū dōne dōne dōne yine okū .

Beş para etmemek.

Beyninden furulmuşā dōnmek.

Bi ayā çukurda olmak.

Bi çuval inciri bok etmek.

Bi gulāndan girip öteki gulāğından çıkmak.

Bi iğne bi iplik galmak.

Bi kaba işemek.

Bi paltaya sap olmak.

Bi tahtası eksik olmak.

Bi taşla iki guş furmak.

Bi yastıkta gocamak.

Bıçak kemiğe dayanmak.

Bildiğinden şaşmamak.

Biñ ayak bi ayak üstünde(olmak).

Biñ dereden su getirmek.

Bire biñ gatmak.

Biti ganlanmak.

Bok yimek.

Bostan korkuluğu.

Boş gezenin boş galfası olmak.

Boynu armit sapına dōnmek.

Boynuz dakmak.

Boyunduruk altına girmek.

Bu ne periz bu ne ilāna turşusu.

Bulanık suda balık avlamak.

Burnu böyümeç.

Burnunda tütmeç.

Buz tutmak.

Cambul cambul.

Can duşmanı.

Can evinden furmak.

Can gulağıyla diñlemek.

Can yoldaşı.

Canı tez.

Canına gıymak.

Canına tak etmek.

Canını dişine dakmak.

Canlı ceneze.

Cebellez etmek.

Cebine indirmek.

Ciğerini yakmak.

Cılık çıkmak.

Cıngar çıkamak.

Cinleri başına toplamak.

Cümbür cemaat.

Çalım satmak.

Çam devirmek.

Çanak tutmak.

Çarkına sıçmak.

Çene çalmak.

Çıbanın başını kopamak.

Çiğlik etmek.

Çırak çıkmak.

Çivi kesmek.

Çorbada tuzu bulunmak.

Çürük tahtaya basmak.

Dağları devirmek.

Damarına basmak.

Dananın guyruğunu kopamak.

Defterden şilmek.

Demir atmak.

Defizde gum bizde para mum yak da metelik ara.

Derdini dökmek.
Deve kini.
Deve yapmak.
Devede gulak.
Deveyi havıdıyla yutmak.
Dil yarası.
Dili bi garış(olmak).
Dili çözülmek.
Dili uzun.
Dilinde tüy bitmek.
Dillere desden olmak.
Dişini dırnağına takmak.
Dizginini eline almak.
Dizinin bağı çözülmek.
Doğmamış çocuğa don biçmek.
Dokuz doğurmak.
Dolap beygiri gibi dönüp durmak.
Dost gazığı.
Doyumluk değil dadımlık.
Dört elle sarılmak.
Dumanı doğru çıksın.
Durnayı gözünden furmak.
Duzluya mal olmak.
Düdük gibi olmak.
Dümen suyuna gitmek.
Dümeni gırmak.
Düfür gitmek.
Dünya evine girmek.
Dünyaya gazık çakmak.
Düşünmek taşınmak.
Ecel teri dökmek.
Efkâr dağıtmak.

Ekmeğini daştan çıkamak.
 Ekmek elden su gölden.
 Ekmēne gan doğramak.
 Ekmēni eline almak.
 Eksik etek.
 El gomat.
 El, gün.
 Elden ayaktan düşmek.
 Ele güne garşı.
 Elekten geçirmek.
 Eli böğründe galmak.
 Eli maşalı.
 Elifi görse mertek sanmak.
 Elinden dutmak.
 Elini gana bulamak.
 Elini sallasa ellisi.
 Elinin hamuruyla erkek işine garişmak.
 Emir gulu.
 Emzemzemle yıykanmak.
 Ensesini gasımak.
 Eski çamlar bardak olmak.
 Eski toprak.
 Eşek şakası.
 Eşşegini sağlam gazığa bağlamak.
 Etek öpmek.
 Bekleri zil çalmak.
 Etiye sütlüye garişmamak.
 Evvel emirde.
 Faka basmak.
 Fasulye gibi kendini nimetten saymak.
 Felekten bi gün çalmak.
 Felēn çemberinden geçmek.

Fi tarihinde.
 Fink atmak.
 Fırıldak çevirme.
 Fitol gibi.
 Gabak tadı vemek.
 Galaylamak.
 Gambersiz düğün olmaz.
 Gan ağlamak.
 Ganını emmek.
 Gara çalmak.
 Garman çorman.
 Gaşık atmak.
 Gaşık duşmanı.
 Gazık atmak.
 Gece kuşu.
 Geçileri geçirmek.
 Geçti Bor'un bazarı, sür eşşēni Niğde'ye.
 Gıçını yırtmak.
 Gırgıra almak.
 Gırla gitmek.
 Göbeği çatlamak.
 Gökten zembille inmek.
 Göñül almak.
 Göñül kaptırmak.
 Görücü gitmek.
 Götüne kına yakmak.
 Götünü yalamak.
 Göz boyamak.
 Göz değmek.
 Göz gomat.
 Göz kararı.
 Göz nuru dökmek.

Gözden düşmek.
 Gözleri dönmek.
 Gözleri gan çanağına dönmek.
 Gözlerinin içi gülmek.
 Gözü aydın.
 Gözü gönlü tok.
 Gözü sulu.
 Gözünde tütmek.
 Gulağı delik.
 Gulak kabartmak.
 Gulak misafiri olmak.
 Gurtlarını dökmek.
 Guşa benzemek.
 Guyruğunu kısmak.
 Guyruklu yalan.
 Günah çıkarmak.
 Gürültüye babuç bırakmamak.
 Ha Hasan Arap, ha Arap Hasan.
 Haddini bildirmek.
 Hanya'yı Gonya'yı örgenmek.
 Harama uçkur çözmek.
 Hatırını saymak.
 Hayat memat meselesi.
 Hayra yormak.
 Hem kel, hem fodul.
 Hem suçlu hem güçlü.
 Hesabını görmek.
 Heyheyleri tutmak.
 Hızır gibi yetişmek.
 Hora geçmek.
 Hükümet kapısı.
 İcābına bakmak.

İciğini cıcığını çıkamak.

İçgüveysinden hallice.

İçi gan ağlamak.

İçi yanmak.

İçinden bazarlıklı.

İçine dert olmak.

İçine gurt düşmek.

İçine sıçmak.

İğne ile guyu gazmak.

İğne ipliğe dönmek.

İğneli beşik.

İki gözü iki çeşme.

İki ucu boklu değnek.

İlk göz ağrısı.

İpi koparmak.

İpin ucunu kaçırarak.

İrzına geçmek.

İskartaya çıkamak.

İşi Allah'a kalmak.

İşi duman olmak.

İşkembeden atmak.

İz sürmek.

Kafadan kontak.

Kafayı çekmek.

Keçeyi sudan çıkamak.

Kelle gulak yerine.

Kendi yağıyla gavrulmak.

Kendine yontmak.

Kesenin ağzını açmak.

Keyfinin kayası olmak.

Kılı kırk yarmak.

Kim vurduya gitmek.

Kırk bir kere maşallah.
 Kozunu paylaşmak.
 K r d v ş .
 K r  k r ne.
 K p n  doldurmak.
 Lep demeden leblebiyi anlamak.
 L k gibi otumak.
 Malın g z .
 Mangalda k l bırakmamak.
 Masal okumak.
 Mayası bozuk.
 Meşe odunu.
 Meydan okumak.
 Nane molla.
 Nerde akşam orda sabah.
 Nevri d nmek.
 Oc na d şmek.
 Oc na incir dikmek.
 Oğul balı.
 Okkalı kayfa.
 Orta maltı.
  k z f  altında buza aramak.
  m r t rp s .
  f ne kemik atmak.
  r mcek bağlamak.
 Paltayı daşa vurmak.
 Para vurmak.
 Pes etmek.
 Pestilini  ıkamak.
 Peşkeş  ekmek.
 Pireyi deve yapmak.
 Pot kırmak.

- Püsküllü bele.
 Raydan çıkmak.
 Rest çekmek.
 Saçını başını yolmak.
 Sağlam ayakkabı değil.
 Sakalı ele vermek.
 Saldım çayıra mevlam gayıra.
 Saman altından su yürütmek.
 Sap yiyip saman sıçmak.
 Semeri devirmek.
 Sıçıp sıvamak.
 Sidik yarışına girmek.
 Sinekten yağ çıkamak.
 Soñ gürlüğü.
 Soyup soğana çevirmek.
 Sözün eri olmak.
 Su dökmek.
 Su goyvumak.
 Suyu bulandırmak.
 Südü bozuk.
 Südüne havāle etmek.
 Şamar oğlanı.
 Şapa otumak.
 Şeytene uymak.
 Şom ağızlı.
 Tabanları yağlamak.
 Tafra satmak.
 Taşı gediğine gomat.
 Tekeden süt çıkamak.
 Tencere yoğarlanmış kapānı bulmuş.
 Tıngır elek tıngır saç, elim hamur garnım aç.
 Tongaya basmak.

Toz olmak.
 Tüyü bozuk.
 Uçan kuşa borcu olmak.
 Uzun etmek.
 Uzun oturmak.
 Üstüne bi bardak su içmek.
 Üstüne titremek.
 Üstüne tuz biber ekmek.
 Üstüne yatmak.
 Vaktini çalmak.
 Vur patlasın, çal oynasın.
 Ya bu deveyi gütmeli, ya bu diyardan gitmeli.
 Yağ tulumu.
 Yağcılık etmek.
 Yağma Hasan'ın böre.
 Yaka silkmek.
 Yan çizmek.
 Yandan çarklı.
 Yaraya tuz biber ekmek.
 Yele vemek.
 Yere bakan yürek yakan.
 Yol geçen hanı.
 Yol yordam bilmek.
 Yoldan çıkmak.
 Yuvasını yıkmak.
 Yüksekten atmak.
 Yükünü tutmak.
 Yürē kakmak.
 Yürē oynamak.
 Yürē yanmak.
 Yüz bulmak.
 Yüz suyu dökme.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM
 DOKÜMANLARI

Yüzünü eşitmek.
 Zıddına gitmek.
 Zılgıt yimek.
 Zilzurna sâroş.
 Zıvanadan çıkmak.
 Zülfü yâre dokunmak.

2. 6. Bilmeceler

Bilmeceler, sözlü edebiyatın önemli bir türüdür. Tabiat unsurları ile buna bağlı olayları; insan , hayvan ve bitki gibi canlıları, eşyayı, zekaya bağlı kavramları, dini motifleri vb. kapalı bir şekilde yakın uzak ilgiler ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir.¹⁰⁴ Türk dünyasında olduğu gibi Güney`de de yaygındır. Özellikle çocuklar arasında çok yaygın olup, onların zekasını geliştirir, yorum gücünü arttırır.(23- 24- 25)

2. 6. 1. İnsan Ve Organlarıyla İlgili Bilmeceler

Alaca mezar, dünyayı gezer	GÖZ
Altı mermer üstü mermer, içinde bir gelin oynar	DİL
Bir ufacık ormancık, içi dolu yorgancık.	AĞIZ
Perde altında ak tavuk.	DİŞ
Sıra sıra söğütler birbirini öğütler	DİŞ
Ufacık mermer, dünyayı gezer.	GÖZ
Yarım kaşık, duvara yapışık.	KULAK
Yedi delikli tokmak, bunu bilemeyen ahmak.	BAŞ

2. 6. 2. Hayvanlarla İlgili Bilmeceler

Abdestsiz ezan okur, nikahsız karı taşır.	HOROZ
Ben gelirim kentten, bir bağırdı bentten, sakalı var etten, ağzı var kemikten.	HOROZ
Bir oğlum var al ibikli	HOROZ
Dalda durur, elde durmaz.	KUŞ

¹⁰⁴ ELÇİN Şükrü, Halk Edebiyatına Giriş, Kültür Bakanlığı, Ank. 1981

Evden eve çıkıkcık.

Hasan`a hasta, bülbül kafeste, et yer, su içmez.

Hoplar ama tavşan değil, yüzer ama balık değil,
yeşil ama yaprak değil.

İki çubuk bir makas, üzerinde bir hokkabaz,
bunu bilmeyen kilisede bir papaz.

Kanadım var kuş değilim, boynuzum var koç değilim.

Melmel ayaklı, mendil kulaklı, menteşe donlu, sümbül ayaklı.

On ay yatar, iki ay kalkar, fenerini yakar etrafına bakar.

Tavan arasında takır tukur, sanırsın halı dokur.

Ufacık kuşlar, dereyi taşlar.

Uzun ama yılan değil, yeşil ama çimen değil.

Üstü pamuk biçilir, altı su içilir.

Yer altında yağlı kayış

Yer altından kervan geçer.

Yolda yürür insan değil, ağaca çıkar yılan değil.

Yazı yazar katip değil, semeri var eşek değil.

2. 6. 3. Bitki-Meyve-Sebzelerle İlgili Bilmeceler

Ağzı çöplü bir dam arabım var.

Alçacık boylu, kadife donlu.

Alçacık tepe, çingilli küpe.

Allah yapar yapısını, kullar açar kapısını

Allah`ın işi, karnında dişi.

Altı direk üstü külah.

Arabası yeşil, ortası al.

Atlı oduncu, ortası uncu, üstü kadifeci.

Ben ne idim, ne idim. Samur kürklü bey idim.

Felek beni taşladı, kızgın küle haşladı.

Beyazla başladım, yeşil ile işledim,

kırmızı ile bitirdim, cümle aleme yedirdim.

Bir dam oğlum var hep al fesli

Bir direkli, bin yelekli.

FARE

BİT

KURBAĞA

LEYLEK

KELEBEK

TAVŞAN

ATEŞBÖCEĞİ

FARE

ARI

KERTENKELE

KOYUN

YILAN

KARINCA

SALYANGOZ

ÜZÜM

PATLICAN

NOHUT

KAVUN-KARPUZ

KABAK

MANTAR

DOMATES DALI

İĞDE

KESTANE

KIRAZ

HAŞHAŞ

MANTAR

Bir gelin var siyah düğmeli, pembe elbiseli, yeşil mantolu.	KARPUZ
Bir oğlum var, kadifeden donu var.	PATLICAN
Bir tarla ak koyunum var.	LAHANA
Bir yanına kar yağar, bir yanına dolu.	PAMUK
	ÇEKİRDEĞİ
Cum Cum çukurda mısın? Akçaca yumurta mısın?	MANTAR
Gelinler hamamdan geliyor, sen daha burda mısın?	
Dal üstünde kırmızı boncuk.	KİRAZ
Dal üstünde tüylü oğlan.	ŞEFTALİ
Daldan düşer takla makla, gel abla beni sakla.	CEVİZ
Deveden büyük, pireden güccük, baldan tatlı, biberden acı.	İNCİR
Dibi saçak, üstü bacak.	PIRASA
Dışı kabuk, içi kabuk, bunu yiyen hanıma yazık.	İĞDE
Dışı kazan karası, içi peynir mayası.	KESTANE
Dışı kitli, içi bitli.	İNCİR
Fatma'nın tasında, gök boncuk.	ÇİTLEMBİK
Gelin uyandı, cama dayandı, cam kırıldı, kana boyandı.	NAR
Harımdan atladı, komşuya yumurtladı.	KABAK
İçi darı, dışı deri.	İNCİR
İçi kütük, dışı katık.	ZEYTİN
Kandil kandil asılır,vakti gelir kesilir.	NAR
Kayada kalbur asılı, içinde mercan basılı.	NAR
Kırmızı ama elma değil, kat kat ama katmer değil.	SOĞAN
Mini mini küçük sini.	MERCİMEK
Pazardan aldım bir kilo, eve vardım bin kilo.	HAŞHAŞ
Pazardan aldım bir tane,evde baktım bin tane	NAR
Sarı tavuk sarkıp duru, düşeceğim diye korkup duru.	ZERDALİ
Teptim tekerlendi, öptüm şekerlendi.	KAVUN
Ufacık ufacık adamlar, küçük şapkalılar.	BAMYA
Uzum uzum uzarlar,ot içinde buzalar.	SALATALIK
Uzun ama yılan değil, yeşil ama çimen değil, tırnağı var,kedi de- ğil.	BÖĞÜRTLEN

Uzun uzun organlar, ucuna bağlı kurbanlar.	KAVAK
Ümü ümücük, burnu küçücük.	NOHUT
Yedi değirmen deresi, ucunda mizmiresi.	PELİT
Yer altında kara bardak.	TURP
Yer altında kara çömlek.	TURP
Yer altında kırmızı minare.	HAVUÇ
Yer altında sakallı dede.	PIRASA
Yeşil kundaklı bebek, cehenneme gidecek.	MISIR
2. 6. 4. Eşyayla İlgili Bilmeceler	
Aç durur, susuz durmaz.	TESTİ
Ağacı oyarlar, içine dünyayı koyarlar	RADYO
Ağzı var sesi yok, dili var nefesi yok.	AYAKKABI
Ağzı yukarı kara harar.	BACA
Akşam yatar, sabah kalkar.	YATAK
Ala bele boyadım, ablama dayadım.	PEŞTAMAL
Alçacık damdan kar yağar.	ELEK
Allah yapar yapısını, kullar yazar yazısını, alan almaz, satan satmaz.	MEZAR TAŞI
Altı ayaklı fil, ortasında dil, arif isen bil, ahmak isen sor.	TERAZİ
Anası çalışkan, babası tembel, altmış çocukları var.	SAAT
Arşın ayaklı, burma bıyıklı.	BALTA
Avluda biter,makine döker, her sabah yüzümü öper.	HAVLU
Ayak kadar mezar, dünyayı gezer.	AYAKKABI
Ben giderim o gider, altın gibi iz eder.	BASTON
Benim bir oğlum var, şapkasını hiç çıkarmaz.	ÇİVİ
Bıldırcın budunu kaşır, bulduğunu bana taşır.	KAŞIK
Bilmece bildirmece, el üstünde kaydırmaca.	SABUN
Bir çocuğum var, şapkalı.	ÇİVİ
Bir gelinim var gelenin geçenin elini öper.	KAPI
Bir kazığım var, her gün suya katarım.	KAŞIK
Bir sihirli fenerim, kibritsiz de yanarım.	ELEKTİRİK
Bir tabur askerim var, her gün yıkanır.	KAŞIK

Bir tarlam var, her türlü ot biter.	HALI
Biri Allah başım der.	DİREK
Biri Allah belim der.	DÜVER
Bizim evde deli var, tepesinde gülü var.	KANDİL
Çıktım gittim tepeye, yular vurdum sıpaya.	YUVARLAK TAŞI
Dağdan gelir dak gibi, bağırır oğlak gibi.	KAĞNI
Dağdan gelir taştan gelir, ağızı bağlı aslan gelir.	ÇİZME
Derin kuyu, gümbür suyu.	TÜFEK
Dibi kıllanır, başı sallanır.	KIRMAN
Dört köşedir, beş değil, başı sudan hoş değil.	SABUN
Ektim nohut, çıktı söğüt gibi, yaprağı dut gibi, meyvesi armut gibi.	PAMUK
Etten kantar, altın tartar.	ALTIN
Evin içinde deniz, denizin içinde balık, balığın kuyruğu yanık.	LAMBA
Gece yanar gündüz söner.	LAMBA
Gelen de eller, geçen de eller.	KAPI
Gelen de öper, geçen de öper.	BARDAK
Gökten ayla yıldızı kopardılar. Kanımızın içine kodular.	BAYRAĞIMIZ
Gündüz et yer, gece yıldız sayar.	ÖVENDERE
Her odada ayaktayım, bilsenize ben neyim?	MASA
Hırsız içerde, başı dışarıda.	ÇİVİ
İncecik yılan, selviye dolan.	BEL LASTİĞİ
İstanbul'da süt pişti, kokusu buraya düştü.	MEKTUP
Kara tavuğu kuyruğundan asarlar.	TAVA
Karşıdan baktım ev gibi, yanına vardım dev gibi.	GEMİ
Kat kat döşek, bunu bilmeyen eşek.	KİTAP
Kendisi otuz, saç topuz.	SÜPÜRGE
Kulağından tuttum, dibine kadar soktum.	ÇİZME
Lodos poyraza karışır, tokmakla karla dövüşür,	ÇAMAŞIR
Sepetçilerde kavga eder, ipçilerde barışır.	
Motor eker, makine büker, sabah yüzünü öper.	HAVLU
Ne canı var ne kanı, beş tanedir parmağı.	ELDİVEN
Ne idim ne idim, tarlada bey idim, felek, beni kul yaptı.	SÜPÜRGE

O odanın içinde, oda onun içinde.

Öte git davut, beri git davut, dikel dur davut.

Öte takır beri takır, öldü kaldı koca katır.

Parmak parmak yapısı, göğe bakar yapısı.

Ret dedim, med dedim kapı ardına yat dedim.

Sarı öküzüm yatar kalkmaz, gök öküzüm gider gelmez.

Sıra sıra develer, birbirini geveler.

Sokakta buldum bir deri, asıldım geldi geri, baldır bacağı girsin.

Tonton dede, kes başını girsin eve.

Üstü tahta altı taş, sekiz ayak iki baş.

Yer çatlar, gök çatlar, iki tay bir arada çimen atlar.

2. 6. 5. Somut Kavramlarla İlgili Bilmeceler

Abdest alır, camiye varır, namaz kılmadan döner.

Ağzı açık alamet, içi kızıl kıyamet.

Ağzı yok, karnı tok.

Alaca mezar,dünyayı gezer.

Annem kekemedir, babam şarkıcıdır, elbisem beyaz, yüreğim sarı.

Aralığa yağ döktüm, süpürdüm çıkmaz. Süpürdüm çıkmaz.

Ardı taş, önü taş, dolaş da dolaş.

Ateşe girer yanmaz, suya girer ıslanmaz.

Ben giderim o da gider, arkamdan tin tin eder.

Ben giderim o gider.

Ben giderim o kalır.

Bir çarşafım var, bütün dünyayı kaplar.

Bu ne imansız, dama çıkar merdivensiz.

Burdan attım kılıcı, İstanbul'dan çıktı bir ucu.

Çarşıda bulunmaz, çevreye konmaz, ondan tatlı bir şey olmaz.

Çıt demeden çalıya düşer.

Dağdan gelir, taşta gelir. Başı yularsız aslan gelir.

Dam başında kadı gibi,göğe bakar cadı gibi,

Uzun kız tütün içer, yetmiş beşlik dam gibi.

AYNA

KAPI

BEŞİK

SEPET

SÜPÜRGE

ATEŞ-DUMAN

KİREMİT

ÇİZME

ŞEMSIYE

DÜVEN VE

ÖKÜZLER

DEĞİRMEN TAŞI

CENAZİ

FIRIN

YUMURTA

AY

YUMURTA

GÜNEŞ

MİNARE

AY

GÖLGE

GÖLGE

İZ

BULUT

DUMAN

ŞİMŞEK

UYKU

GÜNEŞ

SEL

BACA

Dam üstünde tıkr mtkır, sandım kızlar kilim dokur.	YAĞMUR
Dam üstüne darı saçtım, sayamadım evden kaçtım.	YILDIZ
Dam üstüne tuz saçtım.	YILDIZ
Daracık bir sokaktan,alçacık gelin çıktı.	KAN
El kadar mermer taşı, bunu bilmeyen avcun kaşır.	PARA
Ey hindiri hindiri, beyler attan indiri.	ÇIŞ
Gökte açık pencere, kalaylı bir tencere.	AY
Hapandan hupandan, samandan börek yapandan.	EŞEK PİSLİĞİ
Hay ha gördüm, ha gördüm, yerden yapma dam gördüm.	MEZAR
Kaldır değneği, deliyor göğneği.	YUFKA
Kimi bulgur kaynatır, kimi çükünü oynatır.	AYLAKÇI
Mavi atlas, iğne batmaz, makas kesmez, terzi biçmez.	GÖKYÜZÜ
Nar tanesi nur tanesi, dünyamızın bir tanesi.	GÜNEŞ
O yanı cam,bu yanı cam, içinde deli amcam.	RAKI
Terazi kılıklı, bin bir delikli.	ARI PETEĞİ
Uzun ok gölgesi yok.	SES
Uzunluğu urgan gibi, enliliği yorgan gibi,	TREN
bağırıp çığırıp gelir, kuzulu kurban gibi.	
Yapıcılar yapamaz, kuyumcular dökemez.	ÖRÜMCEK EVİ
Yattığı yerde ot bitmez.	ATEŞ
Yengemin etekleri sokakları süpürür.	RÜZGAR
Yeşil yaktım al çıktı.	KINA
Yol üstünde kilitli sandık.	MEZAR
Yol üstünde yağlı bezdirme.	İNEK PİSLİĞİ

105

2. 7. Ninniler(Güney ağzındaki söyleniş şekilleriyle söylenir.)

Ninniler annelerin süt emen çocuklarını uyutmak için ezgi ile söyledikleri manzum veya mensur sözlerdir. Ninniye Azeriler “laylay”, Kerküklüler “leyley” derler.¹⁰⁶

Sözleri sağlık, sevinç, güzel huy, gelin olma, evlenme vb. geleceğe ait duyguları ve aile sevgisini işler. Güney yöresinde ninni geleneği oldukça yaygın olup özellikle büyü-

¹⁰⁵ GİAİ. Sh. 133-138

¹⁰⁶ ELÇİN Şükrü, a.g.e. Sh. 265

kanneler torunlarını uyuturlarken söylerler. Annelerin de yaygın bir şekilde söylediği ninnileri dedelerinde söylediği görülür. (69)

Asmaya gurdum salıncak
Eline" verdim oyuncak
"Üğümedi gitti yumurcak
Nenni yavrım nenni

Nenni desem dağla üğür
Dağlada galele büğür
Benim yavrım şimdi üğür
Nenni yavrım nenni

* * *

Hadi kapat gözünü
Güccücük yavrım nenni
Tut anacığın sözünü
Nenni yavrım nenni

Ay gökte bak gülümser
Güccücük yavrım nenni
Her yıldız sana üğü der
Nenni yavrım nenni

* * *

Yavru kuşum nenni
Yuvasına sindi
Ay parlak göründü
Güccücük yavrım nenni

Bu gece nenni
Gül yüzün şimdi

Nasıl üğüdü bebem

Üğü de büğü nenni

* * *

Cebi dolu kesdeneli

Kestaneyi neynemeli

Dandili dandili dandili

Dandili dandili darı kuşu

Balla yimez arı kuşu

Dandili dandili dandili

* * *

Keser kaçça kaçça

Vemem beşe beşe

Yavrımun uykusu gele

Dandili dandili dandili

* * *

Oğlum oğlum al oğlum ,

Beyaz ipek şal oğlum

Gızla yatak olsun

Sen üstünde yat oğlum.

* * *

Nenni nenni nennice

Bol soğanlı böğülce,

Yisin oğlum doyunca,

Bi kız alsın boyunca.

* * *

Nenni nenni nar geli
 Değmenden un geli
 Oğlum gezme çıkmış,
 Bütün kızla õñ geli

* * *

Hũ çekē nenni,
 Guyudan su çekē nenni.
 İki çekē bir bakā nenni,
 Kızım yürekle yakā nenni.

Dağda davarım yayılsın,
 Sandıkta lirem sayılsın.
 Oğlumu gören bayılsın,
 Büğüsün oğlum nenni.

Tepsini tepsini tamama,
 Gızım gide hamama
 Hamam yolu otluca,
 Mamma vedik saklıca nenni.

Öte yakanın beri başı
 İngıldamaz köşe taşı.
 Gözellerin deste başı,
 Nenni yavrım nenni

* * *

Nenni nenni nennisi vā
 Koca başlı kafası vā
 Eve gelmez babası vā
 Nenni yavrım nenni

* * *

Nenni nenni nen ettiğim
 Al bağırdağa belediğim
 Allah diye dilediğim
 Nenni yavrım nenni

* * *

Nenni dēken dilim şaştı
 Kolumdan çıkırığım düştü
 Sana nenni çalāken
 Doğan aylā gene açtı

* * *

Güney'in guyuları
 Çayır çimen gıyıları
 Esnaftır yavrımın dayıları
 Nenni yavrım nenni

Saklambaç gurdum iğde dalına
 Sallandıkça gitti Urumeline
 Nenni yavrım nenni
 Nenni yavrım nenni

Asmaya kurdum sallangacı
 Eline verdim oyuncağı
 Ben telli melli gelin olcam
 Nenni yavrım nenni

* * *

Nennilerim benim olsun
 Üykülerin senin olsun
 Allah seni bene ve sin
 Nenni yavrım nenni

* * *

Danayinden danayinden
 Gül gondurmuş yanağından
 Ben oğlumu arıyom
 Oğlum beylē gonağından

Gül dalına yatak ettim
 Seniñle sabah ettim
 Būlbūllere habar ettim
 Nenni yavrım nenni

* * *

Perçemin bir telini kırmasın
 Girdiysa simler ile bağlansın
 Atlara binmişsin hani gemlerin
 Nenni, nenni, nenni yavrım nenni

Aptaslığa gitmişñ hani şalvarın
 Şalvarsız aptaslığa gidilmez gızım
 Gönülsüz güzeller sevilmez gızım
 Nenni, nenni, nenni yavrım nenni

Ava gider harbusunu götürmez
 Avdan gelir evlerinde otumaz
 Vurduğu tavşanı eve getimez
 Nenni, nenni, nenni yavrım nenni

* * *

Nenni dedim beledim
 Al bağırdak doladım
 Bi Allah'a diledim
 Nenni yavrım nenni

Şu dağların meşesi
 Dibini keklık eşesi
 Benim yavrım yavruların paşası
 Nenni yavrım nenni

Nenni derken kollarım şişti
 Golumdan menteşem düştü
 Oğlumu üğüdükten ölçen terazi şaştı
 Nenni yavrum nenni

Nenni derken nenni şaştı
 Yıldızlā ülke dolaştı
 Ben yavrıma nenni çaldım
 Nenni yavrım nenni

* * *

Nenni nenni han istemiş
 Bey babasından don istemiş
 Bey babası donluk almış
 Çocuk tasesından üğümemiş

Nenni nenni neslemeli
 Fıstıklı lokumla beslemeli
 Hazıra nenni huzura nenni
 Nenni yavrım nenni

Nenniler deyim de üğüsün
 Allah deyim de büğüsün
 Tıpış tıpış yürüsün
 Nenni yavrım nenni

* * *

Nenni nenni neneli bebek
 Elleri ayakları kınalı bebek
 Benim kızım bir h r  melek
 Melek kızım nenni nenni

* * *

Nenni desem nehar ol 
 G l açılı bahar ol 
 Ben yavrıma g l demem
 G l n  mr  az ol 

* * *

Yağmura gurdum salıncak
 G ney`den aldım oyuncak
 Şimdi baban gelecek
 Sakın gırma yumurcak

* * *

Hu, hu, hu Allah
 Oğluma uykular ver Allah
 Oğlum  ğ st n maşŞallah
 Okumuş olsun işallah

* * *

Dağa gittim dağl   ğ r
 Dağda tavŐanl   ğ r
 Yolda yolcul   ğ r
 Evde oğlum  ğ r

* * *

Hu, hu, hu kuşu
 Dağda olur çalı kuşu

Çitlembiktir yuvası
Mamma geti bey babası

* * *

Dandili dandili doyladan
Kimdir bu kıızı oynadan
Sabah malı bir adem
Kulakları yabadan

* * *

Nenni nenni nenesi vā
Goca başlı anası vā
Eve gelmez babası vā
Nenni yavrım nenni

* * *

Nenni nenni nen kuşu
Oğlum çıksın yokuşu
Gelsin kızlā dayansın
Benim oğlum çıksın yokuşu

* * *

Nenni nenni nen ettiğim
Al bağırdağa belediğim
Allah diye dilediğim
Nenni yavrım nenni

* * *

Nenni derken nennilerim sesleni
Ak keklik kafeslede besleni
Kuzumun babası kurbet yaslanı
Nenni yavrım nenni

Nenni derken nennilerim şaştı
 Ay ile güneş birbirine gavıştı
 Sallarken kuzumu kollarım üğüştü
 Nenni dedim üğüdü, Allah dedim üğüdü

* * *

Hu hu derim bir Allah
 Sen uykular ve Allah
 Oğlum böğü işallah
 Herkes desin maşşallah

* * *

Üğüsün da büğüsün maşşallah
 Babasına kavuşsun işallah
 Hu hu derim nenni
 Yavrıma uykular ve Allah

* * *

Dandini dandini donatmış
 Allah nilē yaratmış
 Çenesi çukur yavrımın
 Gaşları keman yaratmış
 Gözleri gudret halkası
 Burnu Kâbe hurması
 Ağzı şeker hokkası
 Yanakları misket elması
 Üğkü getir yavrıma babası
 Nenni çocuğuma nenni

* * *

Dandini dandini daniki
 Gökte yıldız on iki

Yıldızların birisi
 Oldu gece yarısı
 Üyüyo yavrım üyüyo
 Gözlerini üğkü bürüyo
 Gelme goñşunun goca karısı
 * * *

Dandini dandini danalı bebek
 Beşiği yeşile boyalı bebek
 Üğüsün üğüsün büğüsün
 Barmakları kınalı bebek

Nenni nenni nennice
 Bol soğanlı böğülce
 Yavrım yesin üğüsün
 Üğüsün de büğüsün
 * * *

Hoppala yavrım hoppala
 Ben gızımı vemem bakkala
 Bakkal yağ bal getisin
 Gızım eyde yışın otu sun
 * * *

Hoppala kızım hoppala
 Gızımı da vemem topala
 Topal odun getisin
 Kışın yaksın otu suñ
 Yazın gezsın yürüsün
 Rahat rahat üğüsün
 * * *

Dağa vadım dağ üğür

Dağda tavşanla üğür

Ben yavrıma e derim

Yavrım beşikte üğür

* * *

Üğüsün da yavrım büğüsün

Eteğini sürüsün

Yüzünü güllē bürüsün

Nenni benim yavrıma nenni

* * *

Dandini dandini dastana

Danalar girmiş bostana

Koğ bostancı sen onu

Yimesin bizim gavını

Üğü yavrım üğü

Büğü yavrım büğü

* * *

Hu hu derim bir Allah

Sen uykulā' ver Allah

Oğlum büğür işallah

Herkes desin maşşallah

* * *

Üğüsün de büğüsün maşşallah

Babasına kavuşsun işallah

Hu hu derim nenni

Yavrıma uykula ve Allah

* * *

Dandini dandini donatmış
 Allah nile yaratmış
 Çenesi çukur yavrımın
 Gaşları keman yaratmış
 Gözleri Guduret halkası
 Burnu Kâbe hurması
 Ağzı şeker hokkası
 Yanakları misket elması
 Uyku geti yavrıma babası
 Nenni çocuğuma nenni

* * *

Dandini dandini das dana
 Danala girmiş bostana
 Koğ bostancı danayı
 Yimesin ilanayı
 İlanayı yimez kökünü yî
 Benim oğlum lokum yî
 Üğüsün da büğüsün nenni
 Tıpış tıpış yürüsün nenni

* * *

Nenni nenni nennice
 Bol soğanlı böğülce
 Hazmı taam salata
 Yavrım yisin üğüsün
 Üğüsün da büğüsün

* * *

Garafil oylum oylum
 Üğür mü benim oğlum
 Eğer oğlum üğürse

Şen olur benim gönlüm

Üğü yavrım üğü

Büğü yavrım büğü¹⁰⁷⁻¹⁰⁸

(25- 28- 29- 30- 32)

2. 8. Hayır Duaları, Beddualar Ve Yergiler

Dua, insanın kendisi ile içinde yaşadığı cemiyetin maddi ve manevi saadeti için Allah'a yakarışı ve seslenişidir. beddua ise duanın zıddı olup bela ve lanet dilemektir. Dua eski Türklerde kargıç ve ilenç kelimeleriyle ifade edilmektedir.¹⁰⁹

Güney'de hayatın her alanında insanlar arasında dua ve beddua yaygın bir biçimde kullanılır. İnsanlar duygularını çok kolaylıkla bu şekilde dile getirirler.(38- 2- 3)

2. 8. 1. Hayır Duaları (Buraya alınan örnekler Güney'deki söyleyiş şekilleriyledir.)

1. Allah ağzının dadını bozmasın.
2. Allah akıl, fikir vesin.
3. Allah aratmasın.
4. Allah bağışlasın.
5. Allah bahtını açsın.
6. Allah çoluğuña, çocuğuña gavişdırsın.
7. Allah davullu zurnalı düğünlē nasip etsin.
8. Allah eli çenteli (çantalı) etsin.
9. Allah eli çenteliye çaddırsın.
10. Allah eline su dökcek gelinlē nasip etsin.
11. Allah etmesin.
12. Allah gara başlı gızañla nasip etsin.
13. Allah gecinden vesin.
14. Allah goğat (kuvvet) vesin.
15. Allah hayırlı damada çattırsın.
16. Allah hayırlı geçim vesin.
17. Allah hayırlısını rasgetisin.(getirsin)

¹⁰⁷ Öztelli, Cahit, Evlerinin Önü, Halk Türküleri, Hürriyet Yayınları, Anadolu Kitaphçı: 2 Sh. 406-413

İSTANBUL 1972

¹⁰⁸ GİAİ Sh. 140.

¹⁰⁹ ELÇİN Şükürü. a.g.c. Sh. 724-725

- 18.Allah ilim bereketi ve sin.
- 19.Allah iyiliğini ve sin.
- 20.Allah kaza belâ vemesin.
- 21.Allah korusun.
- 22.Allah mürvetini göstesein.
- 23.Allah son gürlüğü vesin.
- 24.Allah utandırmasın.
- 25.Allah yol açıklığı vesin.
- 26.Allah zihin açıklığı vesin.
- 27.Allah, şeyten şerrinden, insan şerrinden, vadesi yetmiş gul şerrinden saklasın.
- 28.Ayağın pumar (pınar), başın göl olsun.
- 29.Benim ömrüm de seniñ olsun.
- 30.Düğününde gar yağsın.
- 31.Gocaman adamlar ol.
- 32.Ömrün uzun olsun.
- 33.Ömrün uzun, düğünün güzün olsun.
- 34.Sulâ gibi aziz ol.
- 35.Toprak diye avıçladığın, sarı altın olsun. (40- 41- 42- 43)

2. 8. 2. Beddualar

1. Allah bilinmez dertlê vesin.(versin)
2. Allah biñ türlü beleñi versin.(belanı versin)
3. Allah,bizi unuddurcak dertlê vesin.
4. Allah dip yatırısında kapı gözletsin.
5. Allah tepeñden baksın.
6. Allah'ından bul.
7. Bilinmez dertlere düşesin.
8. "nahacim...
bana ettiğini çekê sin."
9. "nahacim...
bana ettiğini çoluğunda, çocuğunda sene göstesein."
- 10.Boyuñ devrilsin.
- 11.Gözün kör olsun da sürüm sürüm sürün.

12.Defteri dūrūlesice

13.“nahacīm...

dereye godūñu sel alsın,
tepeye godūñu yel alsın,
gara gözlūñü el alsın.

14.Elcēzine inmelēr insin.

15.Dininden bulasıca.

16.Ocāñ batsın.

17.Ocāñ sönsün.

18.Ocāñda incir bitsin.

19.Oğluñda gızıñda bul.

20.Yüzünü ölü yıkayıcılā gösün.

21.Bilinmez dertlere düşesin.

22.Gara gözlüne hasret gal.

23.Gara topraklara gir.

24.“Allah bilinmez dertlē vesīñ de nerden geldiğini bilme.”

25.“Nāhacım...

Gañlı göyneñle gara habarın gelsin.”

26.“Nāhā...

Ekmekle davşan olsun da, sen de tazı ol; durma goş, durma goş.”

27.“Nāhā...

28.Sen de bencilin ol. Benim evlādıma ettiğin içinsenin evlādın da gurbetleregitsin de
kokucuğunu yelgetir in selâmını el geti. sin.”

29.Sana ettiğim iyilikle gözünle diziñe dursun.

(40- 38- 23- 28)

2. 8. 3. Yergiler Ve Hakaret Sözüleri

Abdal Aptal

Allahsız

Andaval

Andız

Anzavır

Arap

Arnavit

Arsız
Aval
Avanak
Bedevi
Bok
Bok Böcesi (Böceği)
Bozuk
Cins Adam
Cıvık
Cücük
Çaçaron
Çığırtgan
Çıkarıcı
Çingen
Çöpelli
Deli
Delibozuk
Dembel (Tembel)
Densiz
Dinsiz, İmansız
Donyağının Gatmanı
Dönek
Dulgari Çocuğu
Düçük
Dümbek
Dümbek (Dümbelek)
Düşük
Eksik Etek
Elebaşı
Elekçi
Emzik
Enayi

Ermeni
 Eşşek
 Eşşek Sıpası
 Fikirsiz
 Fırıldakçı
 Gabak (Kabak)
 Gabiliyetsiz (Kabiliyetsiz)
 Gahba (Kahbe)
 Gazma (Kazma)
 Geçi (Keçi)
 Görgüsüz
 Göt, Götteş
 Götten Bacaklı
 Göz Bağcı
 Guduz Köpek
 Hayırsız
 Hayta
 Hayvan
 Hergele
 Hileci
 Hıfzır
 Hırbo
 Hırtaboz : Sersem
 Hıyanat
 Hıyar-Hıyarası : (Hıyarağası)
 Hovarda
 Huysuz
 İçten Bazarlıklı
 İmansız
 İtme : (İbne)
 İzansız
 Kalıpsız

Kaltak

Karakersiz

Karı

Keraneci

Kerata

Kereste

Keriz

Korkak

Köpek

Köpek

Kör

Madrabaz : Hileci

Mal : Hayvan

Manda

Maskara

Maymın : Maymun

Meret

Mikrop

Mız Mız

Mızıkçı

Molla

Moskof Dölü

Muşmula

Muzip

Münafık

Müzevir : Muhbir

Nakıs : Nakıs-Eksik

Namıssız : Namussuz

Namkör : Nankör

Netemeli : Belalı

Numaracı

Obur

Orasbı : Orospu

Oynak

Oyunbaz

Ödlek

Öğünsüz : Obur

Ördek

Palavracı

Papaz

Parazit

Pezevenk

Piç

Pis

Pişkin

Puşt

Sandık

Sapık

Saroş : (Serhoş)

Seciyesiz

Selâmsız

Sersem

Serseri

Sıçak

Sidikli

Sığır

Sırnaşık

Soysuz

Sulu

Suratsız

Sülük

Sümsük

Sümüklü

Sünnetsiz

Sütsüz

Sütü Bozuk

Şarapçı

Şarlatan

Şaşkın

Şebek

Şerefsiz

Şeyten : (Şeytan)

Terbiyesiz

Toy

Uçkuru Düşük

Uşak

Üçkaatçı : (Üçkağıtçı)

Üğür ılan : (Uyuyan Yılan)

Ürkek

Vahşi

Vefasız

Velet

Vişne suratlı

Yaban eşşeği

Yabani

Yafudu : (Yalancı)

Yağcı

Yaltak

Yamyam

Yav

Yılışık

Yiyici

Yobaz

Yollu

Yolsuz

Yontulmadık

Yosma

Yörük

Yularsız

Yüzsüz

Zampara

Zımbırtı

Zıyancı : (Ziyancı)

Zurna

Züğürt

Züppe (38- 40- 29- 30)

2. 9. Maniler

Anonim halk edebiyatı mahsullerinin en yaygınlarından. Düğünlerde, işyerlerinde özellikle kadınlar arasında yaygın olarak söylenir. Her çeşit konuda mani söylenir.¹¹⁰ Bir yerde tarihi anane ve adetlerin tesiriyle bir ihtiyaç halinde meydana gelen içli birer hatıra kaynağıdır.¹¹¹

Asırlar süren eski hayatın ölmez yadigarı olan mani ve horyatlar mahalli deyim ve ata sözlerinin de en güzellerini içinde barındırırlar.¹¹²

Güney'de çok yaygın olarak karşılaştığımız manilerin 7'li ölçü ile yazılan yalnızca düz mani tarzı kullanılmaktadır. (2)

2. 9. 1. Aşk ve Sevda Manileri

Ağustosun ısağı

Yaktı bayçayı bağı

Maraklanma güzelim

Geçmez güzelin çağı

¹¹⁰ ELÇİN Şükri, a.g.e

¹¹¹ AKKOYUNLU Ziyat, Kerkük Ağzında Mani ve Horyat Dair, Feryal Matbaacılık, ANKARA 1992 (yaz) Sayı 14

Sh.2

¹¹² AKKOYUNLU Ziyat, a.g.e. (yaz) Sayı 14 Sh. 2

Al keydim alsın diye
 Mor keydim sarsın diye
 Çeşme başına gittim
 Nişanlım gösün diye

Al şalun yeşil şalım
 Dağlarda dolaşalım
 Aramız derya deniz
 Biz nasıl kavuşalım?

Armut dalda asılsın
 Sevdiceğim nasılsın
 İkimizin sevdası
 Romanlara yazılsın

Armut dalda beş olu
 Yere düşse eş olu
 Ağlama kömür gözlüm
 Kirpiklerin yaş olu

Armut dalda vurulu
 Dibinde su durulu
 Ellê yârim dedikçe
 Benim galbim kırılı

Asmadan üzüm aldım
 Duvardan sazım aldım
 Verin benim yârimi
 Anamdan izin aldım

Atımın üstü yağır
 Ağır gidelim ağır
 Aklıma yâr gelende
 Çık pençereden çağır

Atladım bağdan bağa
 Elim değdi yaprağa
 Yâr yanımda ölmezsem
 Gomañ beni toprağa

Atma beni daş ile
 Göñlüm dolu yas ile
 Ben nere gideyim
 Bu sevdalı baş ile

Avucuñda biberim
 Ekip ekip giderim
 Ellē ni dēse desin
 Ben bildiğimi ederim

Aydınlıdır varamam
 Dile destan olamam
 Ay buluta girince
 Bağlasalā duramam

Ayva geli nar geli
 Çağış yolu dar geli
 Gız bene gelir emme
 Anası vā zor geli

Bakracımı doldurdum
 Doldurdum da galdırdım
 Sene derim sevgilim
 Bileziği aldirdım

Balcanların tetiri
 Peştemalın batırı
 Benim buraya gelmem
 Nazlı yârin hatırı

Bayçalâda üzümstün
 Benim iki gözümstün
 Sanma ki unutmuşum
 Gece gündüz sözümsün

Bi dalda iki ceviz
 Aramız derya deñiz
 Sen orada ben burda
 Ni bet galdı ni beniz

Bi daş attım ağaca
 Bi guş furdum alaca
 Benim de vâ bi yârim
 Gaşı gözü garaca

Bi daş attım zeytine
 Zeytinin irisine
 Ben kendimi beslerim
 Yiğidin birisine

Bizim ova üç çatal
 Ortasından çay akā
 Bizim ovamın kızları
 Baygın bakā can yakā

Bayçalā da bamiye
 Babam gitti cāmiye
 Gitme baba camiye
 Ben kaçacam Sāmi'ye

Bayçalā da maydanoz
 Tutam tutam yolduñuz
 Mahallenin kızları
 Yeni moda olduñuz.

Bugün hava bulutlu
 Orta yeri kilitli
 Benim sevdiğim kızım
 Sade bağı ilikli

Çama çıktım budaktan
 Lokum yedim tabaktan
 Ni hayırlı gün imiş
 Yâri gödüm sabahtan

Çarşılāda çardak vā
 Dükkanlada bardak vā
 Yamık Ali'nin evinde
 Yeşil gözlü ördek vā

Çaya varasım geldi
 Çadır kurasım geldi
 Seni candan görünce
 Camı kırasım geldi

Çıra yaktım yaş iken
 Buğday serdim gış iken
 Nazlı yâre dolaştım
 Horozlâ ötüşüken

Çorap ördüm giyen yok
 Halin nedir deyen yok
 Yenileyi yar sevdim
 Gözün aydın deyen yok

Deñizin üstü tandır
 Yandır Allah'ım yandır
 Beni güvercin etde
 Yârin koluna kondur

Deñiz üstü sarayın
 Ufuktan yolu sorayım
 Sensiz geçen günümü
 Ömürden mi sayayım

Deve gidē ırmağa
 Söğüt dalı kırmaya
 Elmas yüzük yaptırdım
 Al kınalı parmağa

Dozer geliyō dozer

Çekilin kıyıtı ezē
 Şu Güney'in kızları
 Türkan Şoray'a benzē

Ekin ekim çöllere
 Biçtirmedim ellere
 On dördünde ah çektim
 Bildirmedim ellere

Elmayı bütün soydum
 Yarım ağzına godum
 Afyet olsun sevdiğim
 Sen yedikçe ben doydum

Elmas yüzük barmakta
 Çifte benlē yanakta
 Nikahımız olacak
 Güney'deki gonakta

Eviñ öñü gevişlik
 İçi dolu yimişlik
 Ben bu gızı almazsam
 Yazık olur bu gençlik

Gara goyun yayılıyō
 Kemiceği sayılıyō
 Geçme gelin avlımızdan
 Seni gören bayılıyō

Gara çorap öremem
 Ayağıña veremem
 Yar garşıdan gelince

Bağlasalā duramam

Garadır başıñ ördek

Yeşildir başıñ ördek

Göle çimmeye mi geldin

Hani yoldaşın ördek

Gara duda yaslandım

Yağmır yağdı ıslandım

Ben yarimin koynunda

Guzu gibi beslendim

Garafil deste gidē

Kokusu dosta gidē

Beni gönen oğlanlā

Evine hasta gidē

Garafilim domburcak

Açılınca kim yolcak

Ben eskerden gelince

Benim yârim kim olcak

Garafilim ek beni

Kölgelere dik beni

Yazın güzel açarım

Al yanağa dik beni

Garafilim mor açtı

Saksıları dolaştı

Beni alacak oğlan

Evimize yaklaştı

Gara tüzüm salkımı
 Benim yârim saklı mı
 Getiriniz yarimi
 Aldırırım aklımı

Gayfa pişirdiği yerde
 Gönül coştuğu yerde
 Güzel çirkin aramaz
 Sevdâ düştüğü yerde

Gayfayı gavıramam
 Dumanı savıramam
 Yârim beni bıraktı
 Ben ondan ayrılamam

Gırmızı iplik dikerim
 Yarime göynek dikerim
 Yâr garşidan gelike
 Keklik gibi sekerim

Gız gülbeden gülbeden
 Çıkardın beni çileden
 Hani ayrılmam derdin
 Bu ayrılışın niden

Gıştan önce yaz geli
 İlbahar kirez geli
 Yâr seninle baş başa
 Bi yıl çalsak az geli

Giden oğlan dursana
 Saatiñi qursana

Madem beni seviyon
Düñürcü yollasana

Gidiyorum dur oğlan
Saatini gur oğlan
Madem beni seviyon
Çaresini bul oğlan

Goca kapı ganadı
Üstüne gumru tünedi
Kak gidelim müzeyyen
Eller bizi gıladı

Gökten uçar tayyâre
Selâm söyleñ o yâre
Benden ona fayda yok
Bulsun başına çâre

Gurşunu ezemedim
Dereyi dizemedim
Güney'in yollarında
Beraber gezemedim

Guyu başı deriñdir
Bugün hava serindir
Genç oğlanı eğleyen
Allı pullu gelindir

Gökte yıldız az galdı
Tel kırıldı saz galdı
Merak edip ağlama
Gavuşmamız az galdı

Güney'in kalayı vā
Güzellerin halayı vā
Düşünme be hey gönül
Her işin kolayı vā

Gülüm gurutmam seni
Suda çürütmem seni
Yıllarca hasret çeksem
Gene unutmam seni

Güney'in tepeleri
Oturmuş efeleri
Oğlan sene geçeceğim
Hazırla küpeleri

Harman yeri yaş yeri
Yavaş yürü hoş yürü
Güllü gızın yanağı
Otuz iki diş yeri

İlimon ektim daşa
Bitmedi galdı gışa
Gız ben seni alırdım
Eskerlik geldi başa

İlimonu oydurduk
İçini gül doldurduk
Ayşe ile Ahmet'i
Birbirine uydurduk

İndim kuyu dibine

Baktım suyun rengine
 Analā gız besliyō
 Vemiyo sevdiğine

Keklik sūrdüm ormana
 Hadi gızlā değmene
 İkimizin sevisini
 Yazdıralım fermena

Kekliğim bağ içinde
 Gavrulur yağ içinde
 Güzellē seyre çıkmış
 Sevdiğim yok içinde

Kına yakmış eline
 Şal guşanmış beline
 Ağlamak yakışı mı?
 Güney'in güzeline

Köprü altında arpa
 Su gelir çarpa çarpa
 On beşinde yar sevdim
 Anamden korka korka

Köprünün altı çiçek
 Gül gibi içilecek
 Ben bir çeşme yaptırdım
 Sevdahlā içecek

Masa üstünde hıyar
 Boyun boyuma uyar
 Senin gibi güzeli

Ayrırmaya kim kıyar

Mavi göynek dik yaka

Bayıldım baka baka

Görenler hayran oldu

Güzele baka baka

Memet'im aşā gelsin

Çağırım koşa gelsin

Memet'imden ayrılmam

İsterse paşa gelsin

Mektubum sarı kaat

Ağlarım saat saat

Sen orda berburda

Nasıl canların ıraat

Mektubum vā kareli

Galbim pek çok yaralı

Merak etme sevgilim

Evimiz çok aralı

Memleket darısını

Sel almış yarısını

Söyleyin eskerime

Boşasın garısını

Mendilim benek benek

Ortası çalkak ferek

Yazı birlik geçirdik

Gışın ayırdı felek

Mendilim dalda galdı
 Gözlerim yolda galdı
 Yıkılası gonaklā
 Sevdiğim nerde galdı

Merdimenden enemedim
 Elbisemi keyemedim
 Vesilemi gödüm emme
 Şu Zeki'mi göremedim

Minareye yaslandım
 Yağmur yağdı ıslandım
 Sevdiğimin yanında
 Payam ile beslendim

O dolmuş niye dolmuş
 Dolmuşuñ rengi solmuş
 Benim sevdiğim oğlan
 Dolmuşa şüfer olmuş

O gızın adı Nuran
 Saçları burgan burgan
 O buradan gidēse
 Ben burlāda duramam,

Oğlan oğlan git oğlan
 İpek geti sat oğlan
 Gızlā halı dokuyō
 Gel içine yat oğlan

Oturukan bir daşa
 Veriyoduk baş başa

Derken dutuluvudum
O esmer gara gaaşa

Pençeresi dilmeden
Laf atāsın bilmeden
Yakdıñ beni kül ettin
On dördüne girmeden

Penceresi halkalı
Entārisi dalgalı
Alacaksan al beni
Başcāzım pek dalgalı

Pembe kirep başımda
Galem oynā gaaşımnda
Durma güzel garşımnda
Yangınlık vā başımda

Pençereden bak bene
Fındık fıstık at bene
Fındık fıstık istemem
Altın yüzük tak bene

Pınar başı burmalı
Elde mendil sırmalı
Bu sevdānın üstüne
Ölene dek vamalı

Rafta portakal mısın?
Dördün al dördün kalsın
Yeniliği kanun vā

Herkes sevdiğin alsın

Sarı düğlek kökeni
 Elde galdı dikeni
 Aşşā gayfa yer gatta
 Sevdiğimin mekânı

Sarı gāvun dilimi
 Uçurdum bülbülümü
 Çıksam dağlā başına
 Arasam sevdiğimi

Sarı kurdelem ensiz
 Sarardı solum sensiz
 Çatal yürekli yârim
 Nasıl durursun bensiz

Sinide baklavayım
 Rafta oklavayım
 Ben o yârin göynunda
 Gonca gül yaprağıyım

Siyah çorap keysene
 Bize gadā gelsene
 Ben seni çok severim
 Gözlerimden bilsene

Su içtim serinledim
 Derde düştüm inledim
 Yârimden haksız yere
 Çok şikâyet dinledim

Süseden goyun geçer
 Goyunu oğlan seçer
 Seçme oğlan goyunu
 Şimdi nişanlıñ geçer

Şehitliğin yokuşu
 Taze gülün kokusu
 Hiç aklımdan çıkmıyo
 Sevdiğimin bakışı

Şirinedir şirince
 Gaşık saldım pirince
 Bi incecik ter döktü
 O gız eve girince

Şu derenin yamacı
 Suyu zehirden acı
 Hasta olan kızların
 Oğlandadır ilâcı

Tahtadan elek olmaz
 Sen gibi melek olmaz
 Seni severim emme
 Her yerde demek olmaz

Tarlanın toprağıym
 Balıkçının avıym
 Yanağında gül açmış
 Ben onuñ yaprağıym

Tüfekçi'den geçtin mi
 Ciğaralâ içtiñ mi

Oğlanlan içinden
Süleymen'ı seçtiñ mi

Tüneliñ dibi gara
Cemalin benzer aya
Ayva gibi sarardım
Günleri saya saya

Ufacık inne misin?
Halimden bilmez misin?
Yana yana kül oldum?
Daha inanmaz mısın?

Üzüm godum sepete
Yâr oturmuş tepede
Yeñiliđi yâr sevdim
Ün olsun memlekete

Yeşil kamyon doluyō
Ablam gelin oluyō
Ablam gelin olunca
Sıra bene geliyō

Zeytinyağı şişesi
Ateşlere düşesi
Yine çıktıñ garşıma
Ciğerimin köşesi (16- 17)

2. 9. 2. Gurbet Ve Ayrılık Mânileri

Ak gabak köken atmış
Dibine yılan yatmış

Anam babam sağ olsun
Beni gurbete atmış

Al şalım yeşil şalım
Dağları dolaşalım
Ayrılık çoğa vadı
Mektupla konuşalım

Asma dalı uzamış
Üzüm olup gızar mış
Biz muhabbet ederken
Ayrılıkta yazarmış

Aşkımızın filizi
Kim bilir galbimizi
Aramızda garakedi
Ayrırdı ikimizi

Ay doğar ağaçlara
Işık vurur daşlara
Her gün yarım soruyō
Gökte uçan guşlara

Bu yazı, yazı değil
Elim terazi değil
Mevlam ayrılık yazmış
Gönlüm hiç razı değil

Cebimin ağzı dardır
İçinde ni lē vādır
Sabreyle deli göñül
Sabırda ni lē vādır

Çorabın ağına bak
Döndürde bağına bak
Beni gömek istesen
Güney'in dağına bak

Evimin önü sırtık
Sırıgın ucu çırık
Ağama düğün ettik
Babasız boynu bükük

Garafil gatmer oldu
Ayrılık yeter oldu
Bu seniñ ayrılığın
Ölmekten beter oldu

Garşı garşı duralım
Telefonu kuralım
İstanbul çok uzak
Mektup ile bulalım

Gemim geldi durdu mu
İskeleye vurdu mu
Söyle ey seher yeli
Yar halimi sordu mu

Güney içi enişlik
İçi dolu yemişlik
Sen orada ben burıda
Haram olsun bu gençlik

Maydanoz ot değil mi
 Yapradı dört değil mi
 Senden ayrı yaşamak
 En bgk dert değil mi

şu yoll uzar gider
 Savrulur tozar gider
 Işlıkların galbime
 Gurbeti yazar gider

Tabak içinde lle
 Bayıldım gle gle
 İşittim yar evlenmiş
 Otursun gle gle

Yumurtanın sarısı
 Yere düştü yarısı
 On beşinde gız iken
 Oldum esker garısı (16- 17)

2. 9. 3. Yergi ve Sitem Mnileri

Afyon ektim azmamış
 Yrim gelip gazmamış
 Ben mevlya darıldım
 Seni bene yazmamış

Ah benim fesli yrim
 Ggercin sesli yrim
 Ell ni dese desin
 Sen böyle ksme yrim

Ak tavuk olmadın mı
 Kümese koymadın mı
 Seni gidi kaynana
 Hiç gelin olmadın mı

Altın tarak has bende
 Hakikatlı dost bende
 Yarimi ellē almış
 Gece gündüz yas bende

Anam gitse bostana
 Ben de kaçsam Osman'a
 Osman beni görünce
 Hop gaçıyō yosmaya

Arabada buğdayım
 Sereyim gurutayım
 Yaptığın şakaları
 Ben nasıl unutayım

Armudun aşısına
 Çık otur garşısına
 İnsan meyil mi verir
 Gapı bir goñşusuna

Armut dalda burulu
 Akar sulā durulu
 Ellē yarim dedikçe
 Benim galbim gırlı

Atlı geliyō atlı
 Boynu da gravatlı

K'akmış beni istiyō
Şu işkembe suratlı

Ay aydınlık gün sarı
Güle konmuş bir arı
Ben yarimi severim
Halt etmiş gocagarı

Ayva dalda sarardı
Çekirdeği garardı
Sevda çeken güzelle
Ayva gibi sarardı

Ayva değil narım ben
Yandıkça yanarım ben
Zannetme sen enayi
Her işten añlarım ben

Bayçada goyun kuzu
Guzuya verin duzu
Vamañ gızlā gocaya
Ni tadı vā ni tuzu

Bayçada yeşil çınar
Boyu, boyuma uyar
Ben seni gizli sevdim
Bilemedim el duyar

Bayçadaki çiçeklē
Yüklükteki döşeklē
Gaynanamdan gıymatlı
Sokaktaki eşşeklē

Bayçalāda badılcın
 Ben eskere yazılcan
 Ben eskerden gelince
 Uzun saçlı gız alcan

Bayçalā da bal gabak
 Açılır tabak tabak
 Beni beğenmez iken
 Aldığın mataha bak

Bayçalā da gül müsün
 Gül değil sümbül müsün
 Dikenlerin yaktı beni
 Kafeste bülbül müsün

Bayçalā da gül olur
 Dalında bülbül olur
 Vefasız yar sevenler
 Yanar yanar kül olur

Bayçalā da ilāna
 Gıydım godum sahana
 Hiç ömrümde gömedim
 Böyle cavır gaynana

Bayçalā da tomata
 Ondan olu salata
 Vasın gitsin eskere
 Adam olsun kerata

Bayçalā da semizlik

Değirmende domuzluk
Gedilerden gız aldık
Düşmanlara damızlık

Bardak bardak üstüne
Çıkma çardak üstüne
A gız deli mi oldun
Vama ortak üstüne

Ben bi gümüş bıçağım
Yalan değil gerçeğim
Beni kim olsa seve
Hem gülüm hem çiçeğim

Bi gül gibi açāsın
Mis kokulā saçāsın
Ben aşkından ölüken
Nerelere kaçāsın

Bizim garpız gol attı
Golları suya battı
Akılsız oğlanlara
Şurda gızlā daş attı

Bostan ekdim tepeye
Hadi gızlā çapaya
Salıncaklā guralım
Garmındaki sıpaya

Bөгün hava bulutlu
Terzilere ni mutlu
Terzi beni görünce

Provayı unuttu

Çaltı bastım harıma
Peynir bastım tuluma
Söylesen doğru söyle
Köpek gibi uluma

Çapaladım haşası
Yarimin çatık kaşı
Güzellē can yoldaşı
Çikinlē mezer daşı

Dağlāda meşelēde
Gülsuyu şişelēde
Herkes yarini almış
Ben galdım köşelēde

Damlada durma oğlan
Bıyığı burma oğlan
Beni sene vemezlē
Ağlayıp durma oğlan

Demiryolu demirden
Garagözlü Fadime'm
On beşine girmeden
O Memed'i delirden

Dere dere giderim
Beş on deve güderim
Seniñ gibi erkeği
Çam gabıkdan düzerim

Derelede gök biber
 Şimdi gızlâ pek kiber
 Kiber olsa n' işleycek
 Oğlanlara itibar

Dolaba filcen godum
 İçine mercen godum
 Gaynanamın adını
 Guyruklu sıçan godum

Doğar dibinde gazık
 Gaynanam öldü yazık
 Öldüne yanmam emme
 Giden oduna yazık

Ekin ekim biçerim
 Yolum bura geçerim
 Almak değil meremim
 Ben dalgamı geçerim

Ekini ekemedim
 Yoruldu bileklerim
 Yar üstüme yar sevmiş
 Yanyö yüreklerim

Elma attım garşıya
 Gittim orta çarşıya
 Köyümüzün kızları
 Birē tabak turşuya

Eli iteğli gelin

Basma yelekli gelin
 O oğlanı ben doğurdum
 Çıta bacaklı gelin

Enterisi pembeden
 Leke olmuş keymeden
 Keymiş pazara gitmiş
 Parasını vemedden

Evinin önü gavak
 Gavak yaprağı ufak
 Gelin oldum gidiyom
 İstiyom telli doğak

Eviñize varamadım
 Gonca gülü deremedim
 Sene derim dilber yârim
 Bileziğin gömedim

Galenin daşına bak
 Gözümün yaşına bak
 Kimi sevsem yâr olmaz
 Talihsiz başıma bak

Gapı ardı aralık
 Gızlâ beş biñ liralık
 Oğlanları sorarsan
 Fıçıda kokmuş balık

Garabiber iç oğlan
 Her gün burdan geç oğlan
 Anam sene gız vemez

Bu sevdadan geç oğlan

Gara adır is tutmaz
Gm tüfek pas tutmaz
Ana garda yoğusa
Eli gızı yas tutmaz

Garafil ektim daa
Bitmedi galdı gıa
Gccckken yar sevdim
Emeğim gitti boa

Garafilin moruna
Yandım morlu donuna
On be bin masraf ettim
u kahpenin yoluna

Garafilin moruna
Gitmem yörük oğlua
On be altın taksada
Yine girmem golua

Garafil biçtiği yerde
Biip datığı yerde
ikin güzel aranmaz
Sevda düştüğü yerde

Garıda harar duru.
Saçını tarā: duru
Gızı gnl olunca
Oğlanı arā bulu

Garşı yabansız olmaz
Ökçe dabansız olmaz
Bahtı gara olanın
Gecesi gündüz olmaz

Gayfa değil çay değil
Sözlerin alay değil
Baş galbe gider emme
Çıkarmak kolay değil

Gayık saldım engine
Baktım suyun rengine
Gece gündüz yan gönlüm
Düşemedim dengime

Gelin geldi evine
Kemer takmış beline
Bu nasıl sevda imiş
Düştüm âlem diline

Goca kapı açıldı
İncilerim saçıldı
Oğlan beni görünce
Motorunu geçirdi

Hatının daşı bende
Bakırın pası bende
Çatlasın düşmanlarım
Yiğidin hası bende

Hey gidenlē gidenlē
Sütten yoğurt yiyenlē

Gaymağını Güneyli yedi
Sütü alıp gidenlê

İrafa tabak godum
İçine gabak godum
Gaynanamın adını
Yaramaz köpek godum

İğdenin iğdesi yok
Dibinin gölgesi yok
Üç gardaşım vâ idi
Birin faydası yok

Kediye bak kediye
Saat geldi yediye
Şu Güney'in kızları
Oğlanlara hediye

Kiracılık zor işmiş
Paralâ gitti mafış
Ni zaman evim olcak
Çalış ha babam çalış

Masa üstünde boru
Nedir o puştun zoru
Saracaksan sar beni
Sokaklâ subay dolu

Masa üstünde pekmez
Bu pekmez bize yetmez
Şu Güney'in kızları
Subayları beğenmez

Masa üstünde pekmez
 Bu pekmez bene yetmez
 Bi oğlanın gazancı
 Benim süsüme yetmez

Mendilin yele yele
 Ben düştüm gurbet ele
 Çok mendille eskittim
 Gözyaşım sile sile

Merdivenim kırkayak
 Kırkına furdum dayak
 Yar kapıdan girince
 Ni el dutâ ni ayak

Minârenin alemi
 Gaşlâ kudret galemi
 Madem toktur değildiñ
 Niden açtın yaramı

Pençerede böceklē
 Şeker olsam yiceklē
 Sevmediğim oğlana
 Beni zorla verceklē

Pençeresi yeşil perde
 Sen uğrattın beni derde
 Ben bu dertten ölüsem
 Nasıl yatın bu yerde

Ocak başı yarıldı

Gaynana bene darıldı
 Darılırsa darılısın
 Oğlu bene sarıldı

Saat taktım goluna
 İndim Güney yoluna
 Ben subay bekleriken
 İşçi girdi goluma

Sabah oldu ışıyō
 Horazla ötüşüyō
 Gız kocaya vasaña
 Yüzleriñ buruşuyō

Su derki geleyim mi
 Dağları deleyim mi
 Sen orada gül oyna
 Ben burda öleyim mi

Şu baştaki ölmedi
 İşimi de gömedi
 Çoktan bekle dururum
 Şu kadrom da gelmedi

Tarlada nohut gaynana
 Oğlunu unut gaynana
 Ođluñ beni seviyo
 Suyu ılıt gaynana

Tavada yağ erittim
 Gölgede gül guruttum
 Ni güçlü sevda imiş

Evi barkı terk ettim

Tren gelir Eşme'den
Direkleri vişneden
Beşibirlik değil mi
Bayanları kişneden

Trenin pençeresi
İçinin çerçevesi
Şu Güney oğlanları
Bulaşık tenceresi

Yol boyunca gidēsın
Çimenlikte gezēsın
Göğsündeki gülleri
Kime teslim edēsın

Yımirtanın yarısı
Yere düştü yarısı
Gocası güzel emme
Para etmez garısı

Zerdeli ağaçları
Açmış çiçek başları
Gurulu yaya beñzē
Sevdiğimin gaşları (16- 17)

2. 9. 4. Övgü ve yüceltme mânileri

Acı biberim acı
Ocağa furdum sacı
O beni seven oğlan

Şu Güney' de arıkçı

Âşıkların gazeli
Neredeysen ezeli
Nerde olsa severlê
Seniñ gibi güzeli

Ayakkabım pek cici
Bastığım gonak içi
Mustan arabiñ gızı
Gavrulmuş fındık içi

Bayçada hanımeli
Dibinde eğlenmeli
Bu yıllık böyle geçti
Seneye birleşmeli

Bayçalā da maydanoz
Tutam tutam yolduñuz
Şu Güney'in kızları
Yine moda olduñuz

Bağımın çardakları
Güney'in bardakları
Yarım tütün dikêken
Ağrımış barmakları

Deñzin dibinde eñser
Üstü maviye beñzer
Şam'ı şarkı dolaştım
Yoktu yârime beñzer

Doğarda böcek gezē
 Anam kendini üzē
 Üzme ana kendini
 Dāmādın benden güzel

Elinde su testisi
 Geliyō tatlı sesi
 Amberlē mis kokuyō
 Yarin güzel nefesi

Garpız kestim nar gibi
 Gızın göñlü vā gibi
 Açtım baktım yorgana
 Taze yağmış gar gibi

Garyolanın demiri
 Allah vesin emiri
 Şu Güney'in kızları
 Kaykı yufka kemiri

İnce boncuk dizerim
 Ben ablamdan güzelim
 Ondan güzel değilsem
 Başım alır giderim

Köprü altı ceviz vā
 Ayak ayak gezen vā
 Gündüz gelme gece gel
 Gomşuladan sezen vā

Mendil aldım kırkbeşe

Yüdüm serdim güneşe
 Senin yarin güzelse
 Benim yarim menekşe

Meşhurdur atasözü
 Severim gülen yüzü
 Köpeği uslu qılā
 İnsanın tatlı sözü

Suya gide su gızı
 Yanakları kırmızı
 Yanağında üç ben vā
 Sandım sabah yıldızı

Şişelēde gül yağı
 Görünen Güney dağı
 Gören maşallah desin
 Şu gelen kimin yāri

Şu dağın ardı burçak
 Açılır pürçek pürçek
 Benim yarimi sorarsañ
 Garafilli mor çiçek

Şu dağın ardı musluk
 Yarimden gelir ıslık
 Benim yarimi sorarsan
 Gavrulmuş taze fıstık

Şu Güney dedikleri
 Çiğ balcan yidikleri
 Çok hoşuma gidiyō

Anuu... dedikleri

Uzun kova kavalı

Yarım ılgaz ovalı

Yarimi sorar isen

Olmuş lokum çuvalı

Yeşil sandık sürgülü

İpek mendil dürgülü

Benim yarım sorarsan

Şu Güney'in bülbülü (2- 6)

2. 9. 5. Dilek ve istek mânileri

Ak daşı galdır da gel

Yılanı öldür de gel

Madem bende gözün vā

Keseyi doldur da gel

Altın tabakta susam

Yarimin adı Hasan

Hasan benim olu sa

Ni gaygım vā ni tasam

Al yeşil yana mumlā

Gergef üstünde kullā

Dua ettik komşulā

Gavuşsun hasret kullā

Annaçta goyun kuzu

Gıvrım kıvrım boynuzu

Etmeyin mala tamah

Dengine verin gızı

Arıdı daşlayalım
 Dibinde gışlayalım
 Aysam oldu gün bitti
 Gönlümüz hoşlayalım

Arıt dalda dal yerde
 Bülbül ötmez her yerde
 Felek bizi ayırma
 Yeni düştüm bu derde

Armut dalda süzülü
 Yere düşer büzülü
 Birez de bize verin
 Hastamız vā üzülü

Armut dalı ekliyō
 Dal bülbülü bekiyō
 Bu benim deli gönlüm
 Yare gitmek istiyō

Armut düşer mi daldan
 Ben ayrılmam o yardan
 Sevmeyen öte gelsin
 Seven gelsin bu yandan

Ata bak kısrğa bak
 Gökteki mehtaba bak
 Senden dilediğimi
 Çabuk añlamaya bak

Ata binerim ata
 Tabanca ata ata
 Oğlan senin babanı
 Yapacağım kaynata

Ay doğar sini gibi
 Gün doğar kilim gibi
 lmek istedim emme
 Gelmedi lm gibi

Accıcık kolla beni
 Yarime yolla beni
 Galbin salıncak olsun
 İçinde salla beni

Bayçada gara dutlā
 Göğü dibinde birtlā
 İzmır'deki yātime
 Gölge olsun bulutlā

Bayçalā da brlce
 Ben istemem grmce
 Grmcesiz evlēde
 Geinirim lnce

Bayçalā da gl dalı
 Yarimin adı Ali
 Ali benim olusa
 Niyniyin dünya malı

Bayçalā da patlıcan
 Ben eskere yazılcan

Ben eskerden gelince
Uzun saçlı gız alcam

Bahçenizde gül vā mı
Gül dibinde yol vā mı
Allah için söyleyin
Bene uygun yār vā mı

Bağa girdim bağlama
Yüreğimi dağlama
Ben Güney'li değilim
Bene meyil bağlama

Bi top attım çimene
Çimenin çiçeğine
İp olsam da sarılsam
Yarimin bacağına

Buğdayı harman ettim
Derdimi fermen ettim
Hiç üzülme meleşim
Efkârı dermen ettim

Dam başında serçele
Pabucunu fırçalā
Gece gelme gündüz gel
Zağarımız parçalā

Dam üstünde pıtırak
Gelin gızla oturak
Oturaktan ni çıkā
Gelin olup oturak

Derede akıl daşla
Yar garafil aşıla
Galdır yarım fotöru
Görölsün atik kaşla

Derelerin buzunu
Gırdım yidim buzunu
Yedi yıl hizmet ettim
Ver cavırın gızını

Derenin suyuna bak
Basmanın enine bak
Sabreyle deli gönöl
Her şeyin sonuna bak

Ele beni belle beni
İskelede bekle beni
Ben bi dudu guşuyum
şeker ile besle beni

Elmas yüzük parmakta
Çifte beñle yanakta
Nikahımız olacak
şu garşiki gonakta

Gara zeytin erdi mi
Ucu yere değdi mi
Ulu dağla yeşil am
Alsın benim derdimi

Garafillē budama

Safa gelin odama
 Bi Őefteli vesene
 Yanındaki adama

Garafil uzā gidē
 Yaprāđı tozā gidē
 Bu gız yolu ŐaşırmıŐ
 İnşallah bize gidē

Garyolaya basayım
 Elbisemi asayım
 Gelgeç oğlan buradan
 Taksi gönder gaçayım

Gayaladan kayarım
 Yoktur benim ayarım
 Yan gözle bakma bene
 Gözleriği oyarım

Gayfada oturanlā
 Derdimi arttıranlā
 Bene bir akıl vesin
 Sevdadan gurtulanlā

Gaynananın cavırđ
 Canı candan ayırđ
 Merak etme efendim
 Bizi Allah kayırđ

Gökte uçan tayare
 Selām söyle o yāre
 Ben o yārden vazgeçtim

Arasın başka çare

Göllerde ala balık
Yüreğim sene yanık
Biz nasıl görüşelim
Burası galabalık

Havızın yanı halı
Guşun ağzında çalı
Ben seniñle gonusçan
Ya Perşembe ya Salı

Hoca geliyō hoca
Elinde sarı bohça
Bizi küçük saymayın
Biz de isteriz goca

İki sekiz on altı
Evimiz çeşme altı
Acele etme baba
Daha yaşım on altı

İki tren çarpışmış
Acı acı bağıışmış
Çıkar yarım çeketi
Beyaz göğnek yakışmış

Köprünün altı geriz
Üstünden geçiviriz
Eğer anañ ve mezse
Dağlara kaçiviriz

Makarada ipliğim
Sekip geldi kekliğim
Geleceksen habar ve
Hangi yolda bekliyin

Masada gül unuttum
Billurda su duruttum
Gönder yarım resmini
Ben sımānı unuttum

Masa üstünde biber
Üfürsen göze gider
Oku sevdiğim oku
Öğretmen olsan yeter

Masa üstünde roman
Okurum zaman zaman
Ben seni alacağım
Doktor olduğum zaman

Mektup yazdım acele
Gat goynuña gecele
Gecelemezsen bile
Al eline hecele

Mektup yazdım garadan
Dağlā kaksın aradan
Mektup ile olmayacak
Gavışdırsın yaradan

Mendilim turalıdır
 Sevdiğim buralıdır
 Geçme kapım önünden
 Yüreğim yaralıdır

Mendilin al yanı
 Söyle canımın canı
 Yüze gülen çok olu
 Gerçek dostunu tanı

Mendil aldım bi. deste
 Beni anamdan iste
 Anam sene vemezse
 Son cevap benden iste

Ni ümit aralansın
 Ni bahtın garalansın
 Ni gözüm seni gösün
 Ni yürek yaralansın

Ovanın darısını
 Sel aldı yarısını
 Eskere giden oğlan
 Boşasın garısını

Patlıcan arık m' olur
 Dibinde balık m' olur
 Ben o yarı gaybettim
 Arā sam ayıp mı olur

Sarı yazması benden
 Oyalaması senden
 Oğlan anañı öldür
 Namus parası benden

Sarı kavun dilimi
 Kim darıltmış gülümü
 Çıkıñ dağla başına
 Arayın sevdiğimi

Siyah keydim büsbütün
 Cebinde yeşil tütün
 O yar benim olmazsa
 Ben de yandım büsbütün

Siyah saçı örmezle
 Seni bene vemezle
 Gel barabar gaçalım
 Garantikte gömezle

Şu dağın yoluna bak
 Çiçeğin moruna bak
 Üzülme deli gönül
 Bu işin sonuna bak

Şu gelen Bandırmalı
 Su verip kandırmalı
 Beni alacak oğlan
 Fordmeni doldurmalı

Tere godum tabağa
 Habar yolladım bağa
 Bi yastıkta kocasın
 Sabah uydu gabağa

Yaylaya varamazlā
 Garpızı yaramazlā
 Marak etme sevdiğim
 Bizi ayıramazlā

Yazı yazdım makama
 Mindim gittim takama
 Ben o yara tutuldum
 Dokunmayın cakama

Yüküm gatıran olsa
 Suya batıran olsa
 Gurbetteki yarimi
 Bene getiren olsa (28-30)

2. 9. 6. Beddua mânileri

Ak kapı gara kapı
 Aktır billurun sapı
 Benim yârim alanlā
 Sürünsün kapı kapı

Ak üzüm parmak gibi
 Sevdiğim kaymak gibi
 Sevdiğimi alanlā
 Gurusun değnek gibi

Alçacık duvar başı
 Yidiğim bulgur aşı
 Teneşirde yıkansın
 Gaynanamın gır başı

Bayçalarda hasır vā
 Tarlalāda mısır vā
 Seni cavırırñ gızı
 Bende nasıl kusur vā

Derede tavşan izi
 Ayırdı düşman bizi
 Bizi ayıran düşmanın
 Kör olsun iki gözü

Güney dağlā içinde
 Gülü bardak içinde
 Yıkılsın goca Güney
 Sevdiğim yok içinde

Portakalın dilimi
 Elden āldın gülümü
 Gülümü alanların
 Veremendir ölümü

Sıra sıra gazanlā
 Gara yazı yazanlā
 Cennet yüzü gömesin
 Aramızı bozanlā

Sulā içtim bakırdan

Bi yâr sevdim çakırdan
O yâr benim olmazsa
Allah gelsin hakkından

Şu gelen gayık mıdır
Suyu mülayim midir
Yar eskere gidiyō

Ağlarım ayıp mıdır . 113-114-115 (2- 16- 28)

2. 10. 1. Türküler

Türküler, sözlü ve yazılı edebiyatımızdaki maniler, masallar ve atasözleri gibi yaygın mahsullerdir. Doğu ve kuzey Türkleri'nde "yır veya cır" denilen türkü Türklere mahsus ezgi manasındadır.¹¹⁶

Türküler herkesin anlayabileceği sade bir dille ve hece vezniyle söylenmekte ve yazılmaktadır. Anonim olanların yanında âşıklık geleneği içinde sanatçısı belli olanlarla birlikte bir de serbest ve rahat söyleyişli tabiat, aşk ve sevgi konularını işleyenleri vardır.¹¹⁷

Güney'de türkü söylemeye "hava çağırma", türkü yakmaya "hava yakma" denilir. Yüzyıllar boyu doğal bir hayat yaşayan yöre insanı düğününde, bayramında ve doğal hayatında çok rahat ve içtenlikle hava çağırmış ve hava yakmıştır.(63)

2. 10. 1. Güney'de En Çok Söylenen Türküler

2. 10. 1. 1. Sevda Türküleri¹¹⁸

YEŞİL ÖRDEK GİBİ

Yeşil ördek gibi daldım göllere
Sen düşürdün beni dilden diller

¹¹³ GİAİ, a.g.e. Sh. 143- 156

¹¹⁴ EROL Mehmet, Güney Manileri Yayınlanmamış Derleme Çalışması(Emekli Öğretmen)1970- Güney

¹¹⁵ VARDAR Necati, Güney Manileri, yayınlanmamış Derleme Çalışması(Eski Halk Eğitim Müdürü) 1992- Güney

¹¹⁶ ELÇİN Şükrü, a.g.e. Sh. 189

¹¹⁷ ÖZBEK Mehmet, Folklor ve Türkülerimiz Ötüken Neşriyat, İst. 1994 Sh. 32-33

¹¹⁸ ÖZTELLİ Cahit, Evlerinin Önü-Halk Türküleri Hürriyet Yayınları, Ekim 1972 İst.

Başım alıp gidem gurbet ellere
Ne sen beni unut, ne de ben seni

Sevdiğim semanın güneşi, mahı
Seni seven âşık çekmez mi ahı
Getir el basayım Kelâmullahı
Ne sen beni unut, ne de ben seni

Gel seninle bir ah duman kuralım
Bağlanalım, bir karara varalım
Verdiğimiz sözde hemen duralım
Ne sen beni unut, ne de ben seni.

CEVİZİN YAPRAĞI

Cevizin yaprağı dal arasında
Güzeli severler bağ arasında
Üç beş güzel bir araya gelmişler
Benim sevdiceğim yok arasında

Evlerinin önü zerdali dalı
Pencereden gördüm kınalı eli
Benim sevdiceğim tomurcuk gülü
Sensiz lokmaları yiyemez oldum.

YÜRÜ GÜZEL

Yürü güzel yürü, saçın sürünsün
Sürünsün de bellerine bürünsün
Evveli benimdin, şimdi kiminsin
Şimdi karşılardan bakan ben oldum

Yürü güzel yürü, ömrümün varı
 Ağustosta erir dağların karı
 Günde on beş kere görürdüm yâri
 Şimdi karşılardan bakan ben oldum

Dağ başında bir topacık kar idim
 Gün vurdu da ılgıt ılgıt eridim
 Evvel en kıymetli yârin ben idim
 Şimdi karşılardan bakan ben oldum.

SÜPÜRGE

Süpürgesi yoncadan
 Beli gayet inceden
 Ben seni sakınırım
 Yerdeki karıncadan

Vay bana vaylar bana
 Yıl oldu aylar bana
 Susadım su isterim
 Su vermez çaylar bana

Süpürgesi sekleme
 Yâr göğsün ilikleme
 Benden sana fayda yok
 Köşe başı bekleme

Ali'm şaşırdın beni
 Aşka düşürdün beni
 Aşk adamı ağlatır
 Dert adamı söyletir.

KARADIR KAŞLARIN

Karadır kaşların, ferman yazdırır
 Bu aşk beni diyar diyar gezdirir
 Lokman Hekim gelse yaram azdırır
 Yaramı sarmaya yâr kendi gelsin

Ormanlardan aşağı aşar geçerim
 Nazlı yâri kaybettim, ağlar gezerim
 Ormanların gümbürtüsü başıma çıkar
 Benim nazlı yârim karşıma çıkar

Karadır kaşların, benzer kömüre
 Yârdan ayrılması zarar ömre
 Ellerimden bağlasalar zencire
 Kırarım zenciri, kaçarım yâre

Ormanlardan aşağı aşar geçerim
 Nazlı yâri kaybettim, ağlar gezerim
 Ormanların gümbürtüsü başıma çıkar
 Benim nazlı yârim karşıma çıkar

Uzağa gittim ki, gelirim diye
 Tabanca doldurdum vururum diye
 Hiç aklıma gelmedi ölürüm diye
 Ölüm ver Allah'ım, ayrılık verme

Ormanlardan aşağı aşar geçerim
 Nazlı yâri kaybettim, ağlar gezerim
 Ormanların gümbürtüsü başıma çıkar
 Benim nazlı yârim karşıma çıkar.

2. 10. 1. 2. Gurbet Türküleri¹¹⁹

ŞU UZUN GECELER

Şu uzun gecenin gecesi olsam
 Sılada bir evin bacası olsam
 Dediler ki nazlı yârin pek hasta
 Başında okuyan hocası olsam

Kâtipler oturmuş yazıya bakmaz
 Herkes sevdiğini dilden bırakmaz
 Hey Allah'tan korkmaz, kuldan utanmaz
 Gönül defterinden sildin mi beni

Evlerinin önü üç ağaç çınar
 Dillerim tutuşur, yüreğim yanar
 Eşinden ayrılan böyle mi yanar
 Anam anam hangi derdime yanam.

KEKLİK

Keklik gibi kanadımı süzmedim
 Murad alıp doya doya gezmedim
 Bu kara yazıyı kendim yazmadım

Alnıma yazılmış bu kara yazı
 Kader böyle imiş, ağlarım bazı
 Gönül ey... sebep ey...

¹¹⁹ ÖZTELLİ Cahit, a.g.e.

Geceleri uyku girmez gözüme
 Zalım yastık diken olur yüzüme
 Uyma dedim, uydun eller sözüne
 Alnıma yazılmış bu kara yazı
 Kader böyle imiş, ağlarım bazı
 Gönül ey... sebep ey...

TELGRAFIN TELLERİ

Telgrafın tellerine kuşlar mı konar
 Herkes sevdiğine de yavrum böyle mi yanar
 Gel yanıma yanıma da yanı yanı başıma
 Şu gençlikte neler geldi garip başıma

Telgrafın tellerini arşınlamalı
 Yâr üstüne yâr seveni kurşunlamalı
 Gel yanıma yanıma da yanı yanı başıma
 Şu gençlikte neler geldi garip başıma

Telgrafın direkleri semaya bakar
 Senin o ahu bakışın çok canlar yakar
 Gel yanıma yanıma da yanı yanı başıma
 Şu gençlikte neler geldi garip başıma

2. 10. 1. 3. Düğün, Kına Gecesi Türküleri¹²⁰

KINA TÜRKÜSÜ

(Gelinin anasının ağzından)

İstanbul'dan getireyim taşı
 Evlerden işittim sesi

¹²⁰ ÖZTELLİ Cahit, a.g.c.

Kızım olmuş gelinlerin hası
Ney ney neyleyim aman

Odun alır kucağına
Varır elin ocağına
El oğlunun kucağına
Ney ney neyleyim aman

Atladı gitti eşiği
Sofrada kaldı kaşığı
Gitti evin yakışığı
Ney ney neyleyim aman

Silip süpürdüğü evler
Gülüp oynadığın yerler
Anan senin her gün ağlar
Ney ney neyleyim aman

Tutun atının başını
Silin gözünün yaşını
Çağırın oğlan kardaşını
Ney ney neyleyim aman

Kız:

Annem, hamama vardın mı
Yunduğum yeri gördün mü
Şimdi kıymetimi bildin mi
Ney ney neyleyim aman

Ana:

Nasihat kulağına girsin
 Her huyların burda kalsın
 Allah beyine ömürler versin
 Ney ney neyleyim aman.

SALINA SALINA DA

Salına salına girmiş gelinim bahçeye
 Al kırmızı gül toplamış gelinim bohçaya
 Anası da satı satı vermiş bir kese akçaya
 Ağlama gelinim, sızlama gelinim
 Ben yine gelirim

Altın tas içinde kına ezerler
 Gümüş tarak ile zülfün çözerler
 Ak gerdana altın inci boncuk dizerler
 Ağlama gelinim, sızlama gelinim
 Ben yine gelirim

Altın tas içinde kınan ezilsin
 Gümüş tarak ile zülfün çözülsün
 Güveyin yanında da gelinin sözü tutulsun
 Ağlama gelinim, sızlama gelinim
 Ben yine gelirim

KINASI KARILIR TASDA

(Kına Türküsü)

Kınası karılır tasda
 Oğlan evi pek hevesde
 Kız anası kara yasda

Yârenim, kınan kutlu olsun
Orda dirliğin tatlı olsun

Tuz kabını tuzsuz koyan
Koca evleri ıssız koyan
Anasını kızsız koyan

Yârenim, kınan kutlu olsun
Orda dirliğin tatlı olsun

Ana hamama vardın mı
Yunduğum yeri gördün mü
Şimdi kıymetim bildin mi

Yârenim,(kavuştak)

Atlayıp geçer eşiği
Sofrada kalır kaşığı
Gelin evlerin ışığı

Yârenim,.....(kavuştak)

Kaya dibi karıncalı
Yanı çifte görümceli
Hem dayılı, hem amcalı

Yârenim, (kavuştak)

2. 10. 1. 4. Hikâyeli Türküler, Ağıtlar¹²¹

BURÇAK TARLASI

Şu dağın ardında silâh sesi var
 Silâh sesi değil gelin yası var
 Varın sorun güveye kaç tarlası var
 Ah ne yaman zormuş burçak yolması
 Burçak tarlasında gelin olması

Elimi saldırdım, değdi dikene
 Ben ileniyorum burçak ekene
 İlâhi kaynana ömrün tükene

Ah ne yaman zormuş burçak yolması
 Burçak tarlasında gelin olması

Sabah erken kalktım sütü pişirdim
 Sütün kaymağını yere taşırdım
 Burçak tarlasında aklım şaşırdım
 Ah ne yaman zormuş burçak yolması
 Burçak tarlasında gelin olması

Elimin kınasın hamur ettiler
 Gözümün sürmesin çamur ettiler
 Bir günlük gelindim, zehir ettiler
 Ah ne yaman zormuş burçak yolması
 Burçak tarlasında gelin olması

¹²¹ ÖZTELLİ Cahit, a.g.e.

GELİN AYŞE

Koyun gelir yata yata
 Çamurlara bata bata
 Gelin Ayşe'm sele gitmiş
 Yosunları tuta tuta
 Aman Ayşe'm, yaman Ayşe'm
 Dağlar başı duman Ayşe'm

Uzat Ayşe'm kollarını
 Ver ağzıma dillerini
 Nöbet nöbet bekliyoruz
 Hanım Ayşe'm yollarını
 Aman Ayşe'm, yaman Ayşe'm
 Dağlar başı duman Ayşe'm

Koyun gelir seke seke
 Kulağında elmas küpe
 Ben yarımdan ayrılmazdım
 Ayırdılar çeke çeke
 Aman Ayşe'm, yaman Ayşe'm
 Dağlar başı duman Ayşem

Koyun gelir kuzuyunan
 Ayağının tozuyunan
 Gelin Ayşe'm sele gitmiş
 Yanı körpe kuzuyunan
 Aman Ayşe'm, yaman Ayşe'm
 Dağlar başı duman Ayşe'm

İNCE MEHMET

İnce Mehmet ne yaptım ben sana
İki kere everdiydim kesemden
Eğer yerlerime sen vurulaydın
Ölesiye yatamazdım tasamdan

Şu Dinar'ın sıra sıra söğüdü
Ben geçerken yapacağı göv idi
Deveciler küçük idi büyüdü
Eyvah, İnce Mehmet yaktın beni

Deveciler bölük bölük geldiler
Ak göğsümü delik delik deldiler
Dıvarın dibinde resmim aldılar
Ak kâğıt üstünde tanıyın beni

Yüce dağ başında bir koca kartal
Açmış kanadını dünyayı örter
Bazı yiğit vardır ölümden korkar
Ben korkmam ölümden, er geç yolumdur

ANONİM

Çaldıralım cura ile sazları
Avlıyalım ördek ile kazları
Anamın babamın acı sözleri
Bal oldu gidelim bizim ellere
Gel bizim ellerde gez Kerem eyle

Evlerinin önü badem avlusu
Yel estikçe sallanır selvisi

Orta mahallenin benli ümmüsü
Ümmü derler ben bir kızdıan ayrıldım

Gine pusarıklı yüzü havanın
Şahan ters yanından indi yuvanın
Arkası kırk örüklü güzel sevenin
Ölür gider yüreğinde dert mi olur

Evimizin önü arı katarı
Üç ay oldu sevilerim akalı
Benim yarım bu yerlerden kalkalı
Girecek ay ile dört oluyor
O da yüreğime dert oluyor

İnce göynek giymiş teninden nazik
Sıktırımış kolumu altın bilezik

Küçüğünü sarsam büyüğüne yazık
En küçüğüne kurban olsun canlarım

Oğlan gider yükseğinden kayanın
Gelir gider yedeğinden mayanın
Alm kırk örüklü gelin sevenin
Ölür gider yüreğinde dert mi olur?

Abdes aldım ikindi kılmağa
İki güzel geldi su doldurmağa
Sordum gelin sen kimlerin yarisin
Kaldırdı kolunu geldi sormağa

Sabahın zehrinde suya giderken
Ben bir ağzı kanlı kurta rast geldim

Ağrımaz, acımaz derdim yoktu
Ben bir iflâh olmaz derde rast geldim

Ne olur a sevdiğim ne olur a
Arayıp da tenhelerde bulurka
Sabahın zehrinde nenni çalarka
Nenni çalar kız dilleri sevdiğim

Odamızda cura sazlar bağlanır
Hep gelenler onu çalar eğlenir
Senin ile bana bir söz söylenir
Ev üstü misafir olmaz yiğidim

Aşağıdan geliyor kınalı kazlar
Uzatmış boynunu sılayı gözler
Hep bir araya gelmiş gelinlik kızlar
Hiç birisi sevdiğime benzemez

ÇEK DEVECİ

Çek deveci, develerin sulansın
Sulansın da dört bir yanı bulansın
Herkes sevdiğini alsın dolansın

Çek deveci develerin harıma
Yük vurmuşlar üç yaşında toruma
Hasret kodu kader beni yârime

Suya düştü tabancamın şeridi
Yüreğimde yağ kalmadı eridi
Sevdiceğim şu yerlerde bir idi

Çek deveci develerin yokuşa
 Gül memeler birbirine tokuşa
 Deli oldum o sendeki bakışa

Çek deveci develerin Lemse'ye
 Taramış saçların dökmüş enseye
 Yâr severim, zararım yok kimseye

2. 10. 1. 5. Kahramanlık Türküleri¹²²

SEPETÇİOĞLU

Yaslan Sepetçioğlu yaslan
 Lâleli çimenli dağlara yaslan
 Analar doğurmaz sen gibi aslan
 Yassıl dağlar yassıl arslan geliyor
 Sepetçioğlu bir ananın kuzusu
 Hiç gitmiyor kollarımın sızısı
 Böyle imiş alnımızın yazısı
 Yassıl dağlar yassıl Osman Efem geliyor

Kalk gidelim kışla önüne aşağı
 Salıvermiş ince belden kuşağı
 Yaman olur Kastamonu uşağı
 Yassıl dağlar yassıl arslan geliyor

İZMİR'İN KAVAKLARI

İzmir'in kavakları
 Dökülür yaprakları

¹²² ÖZTELLİ Cahit, a.g.c.

Bize de derler Çakıcı ... yâr fidan boylu
Yakarız konakları.

Selvim senden uzun yok
Yaprağında düzüm yok
Kamalı da Zeybek vuruldu ... yâr fidan boylu
Çakıcı'ya sözüm yok.

YÖRÜK ALİ

Şu Dalaman'dan geçtin mi?
Soğuk sular içtin mi?
Efelerin içinde
Yörük Ali'yi seçtin mi?

Hey gidinin efesi ... efesi
Efelerin efesi
Şu Dalaman'ın çeşmesi
Ne hoş olur içmesi
Yörük de Ali'yi sorarsan
Efelerin ser-çeşmesi.

Hey gidinin efesi ... efesi
Efelerin efesi

Cepkenimin kolları
Parıldıyor pulları
Yörük Ali de geliyor
Açıl Aydın yolları

Hey gidinin efesi ... efesi
Efelerin efesi.

SARI ZEYBEK

Sarı Zeybek Şu dağlara yaslanır
Yağmur yağar silâhları ıslanır
Deli gönül bir gün olur uslanır

Yazık olsun telli doru Őanına
Eğil bir bak mor cepkenin kanına

Şu dağları kara duman bürüdü
Üç yüz atlı, beş yüz yayan yürüdü
Sarı Zeybek bu dünyada bir idi

Yazık olsun telli doru Őanına
Eğil bir bak mor cepkenin kanına

KIŐLALAR

KıŐlalar doldu bugün
Doldu boşaldı bugün
Gel kardaş görüşelim
Ayrılık aldı bugün

Naçar elinden vah vah

Geceler yârim oldu
Ağlamak kârım oldu
Her dertten yıkılmazdım
Sebebim zalım oldu

Hayın elinden vah vah

ASKER YOLU BEKLERİM

Asker yolu beklerim
 Günü güne eklerim
 Sen git yârim talime de
 Ben sılayı beklerim

Pilav pişirdim yavan
 Üstüne kestim sovan
 Yatağına uzandım da
 Uyan askerim uyan

Mendilimde tel oya
 Gülmedim doya doya
 Asker yolu beklerim de
 Günümü saya saya

Sucu sucu suyunan
 Sovan acısıyınan
 Küsüdüm de barıştım
 Yârin bacısıyınan

KÖROĞLU

Ben bir Köroğlu'yum dağda gezerim
 Esen rüzgârlardan hile sezerim
 Demir külüng ile başın ezerim
 Kervanı görünce kızar tozarım

Tokat kervanından aldım bakırı
 İncitmeyin fukarayı fakiri
 Tuna seli gibi boz ırakıyı

İçin beyler için, kervan gelince
İçin efeler için tâ gün doğunca

Yokuşa çıkarken keklük sekişli
İnişi inerken tavşan büküşlü
Düşmanı görünce kuzgun bakışlı
Yetişin yetişin kervan gelince
Yetişin yetişin tâ gün doğunca

GENÇ OSMAN

Genç Osman dediğin bir küçük uşak
Beline bağlamış ibrişim kuşak of of
Askerin içinde biricik uşak
Allah Allah deyip geçer Genç Osman of of

Bağdat'ın içine girilmez yastan
Her ana doğurmaz böyle bir aslan of of
Kelle koltuğunda geliyor Kars'tan
Allah Allah deyip geçer Genç Osman of of

Bağdat'ın kapısını Genç Osman açtı
Düşmanın cümlesi önünden kaçtı of of
Kelle koltuğunda üç gün savaştı
Allah Allah deyip geçer Genç Osman of of

Askerin bir ucu göründü Van'dan
Kılıcın kabzası görünmez kandan of of
Bağdat'ın içinden, tozdan, dumandan
Toz duman içinde kaldı Genç Osman of of

2. 10. 2. Güney'in Mahalli Türküleri

2. 10. 2. 1. Sevda Türküleri

SARI GELİN¹²³

Sarı gelin suya gider
Su yolunda çalım eder
Çalım etme sarı gelin
Ben bekarım aklım gider

Sarı gelin al olaydın
Al yanağın bal olaydın
Yoldan geçen yolculara
Ben sarı gelini soraydım

* *

Esti poyraz sürdü kara buludu
Günden güne sularımız ılıdı
Nerden geldin ak gerdanın kilidi
Çözen eller gara yerde çürüdü

Sarı yıldız doğdu derler yüceden
Şavkı vurdu pencereden bacadan
Uykusuz mu kaldın dünkü geceden
Uyan ak kolların dola boynuma

Sümbül sandım şu yaylanın otunu
Menevşeyle beslesinler atımı
Neyleyin eller muhabbetini
Ahirinde ölüm olduktan kerî,

¹²³ GİAİ, a.g.e. Sh. 129

TÜTÜNCÜ KIZ¹²⁴

Tütüncüler gider tütün işine
 Ana ben vuruldum altın dişine
 Hep senin sevdanı saldım içime
 Canlar yakarsın tütüncü kızı
 Baygın bakarsın tütüncü kızı

* *

Kara taya binerken isterim yarı
 Pınar başı bahçesinde beklerim yarı
 Ah emeklerim, vah emeklerim
 Her seher vakti yarimi beklerim
 Canlar yakarsın tütüncü kızı
 Baygın bakarsın tütüncü kızı

ŞU GÜNEY'İN YOLLARI¹²⁵

Adım adım şu Güney'in yolları
 Açılıp sarılıyor yarin kolları
 Açılmış bir gonca güldür kızları
 Armut dada kız bahçede sallanır
 Bir gün olur güzel kız bollanır

Evlerinin önü bulgur kazanı
 Herkes sever okuyanı yazanı
 Kimse sevmez meyhanede gezeni
 Armut dalda kız bahçede sallanır

¹²⁴ GİAİ a.g.e. Sh. 130-132

¹²⁵ GİAİ a.g.e. Sh. 130-132

Bir gün olur güzel kız bollanır

CAN AYŞE HAVASI¹²⁶

Aşağıdan geliyor can Ayşe

İki elleri tutam menekşe

Menekşeden bir dal versen can Ayşe'm

Yat dizimin üstüne on parmağı kınalım

Aklıma da geliyor al yeşil ördek simalın

Uçurdum kekliği konduramadım

Küstürdüm güzeli güldüremedim

Aşağıdan geliyor fel fincan

Yarimin kolları dökmeli mercan

Harçlığın yoksa veriyim harcan. (19- 20)

2. 10. 2. 2. Düğün, Kıma Gecesi Türküleri

NINAY¹²⁷

Hep çiçekler açmış

Ninay da ninay

O yar da bana bakmıyor

Ninay da ninay

Entarisini ben diktim

Ninay da ninay

Sen Buldan'a gittin mi

Ninay da ninay

Ben burlardan göçünce

¹²⁶ GİAİ a.g.e. Sh. 130-132

¹²⁷ GİAİ a.g.e. Sh. 130-132

Ninay da ninay
 Ayrılığı ben çektim
 Ninay da ninay
 Dağların şabilası
 Ninay da ninay
 Yarimin ablası
 Ninay da ninay
 Yarin kaçalım diyor
 Ninay da ninay
 Abılası goyvermiyor
 Ninay da ninay
 Kendisine de istiyor
 Ninay da ninay
 İlah benimdir diyor
 Ninay da ninay

2. 10. 2. 3. Hikâyeli Türküleri, Ağtlar

DEVRENT DERESİ¹²⁸

Devrent deresine duman бүrүdü
 Yedi devesiyle Musa'm yürүdü
 Musa'mın ciğeri moşmor oldu çürүdü
 Devrent dereleri dar geldi bana
 Vadesiz ölümler zor geldi bana

Devrent deresine çıvgınlar esti
 Elimi kolumu poyrazlar kesti
 Feleğın bizlere neyimiş kasti
 Devrent dereleri dar geldi bize
 Vadesiz ölümler zor geldi bize

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM VE
 DOKÜMANTASYON BAKANLIĞI**

¹²⁸ GİAİ a.g.c. Sh. 130-132

Devrent deresinden biz de geçelim
 Sılaya varmaya yollar açalım
 Deve kirasından biz vazgeçelim
 Yıkıldı develerim kaldıramadım
 Tutuldu dillerim söyleyemedim

Devrent deresinde üç yiğit buydu
 Musa'mın gözünü kargalar oydu
 Musa'mın öldüğünü anası duydu
 Ağlasın ağlasın anam ağlasın
 Ötkün pesereyemi duda bağlasın

Devrent deresinde bir bölük koyun
 Musa'mın elbisesini hamamda soyun
 Musa'mın öldüğünü yolcuya sorun
 Ağlasın ağlasın anam ağlasın
 Ötkün tülülerimi duda bağlasın

Devrent deresinde develer katar
 Musa'mın ölüsü çaylarda yatar
 Kula'nın yolcusu gel bize kurtar
 Devrent dereleri dar geldi bize
 Vadesiz ölümler zor geldi bize

Devrent deresinde kar gene bastı
 Sağımdan solumdan tufanlar kesti
 Sılada kavukluk umudu kesti
 Devrent dereleri dar geldi bana
 Ecelsiz ölümler zor geldi bana

Devrent çayları da arpayla doldu
 Veli oğlanın gözlerini kargalar oydu

Ala canlı ikin de kabire konu
 Ağlasın ağlasın anam ağlasın
 Benim kara mayamı kimler bağlasın

Devrent dereleri kan ile doldu
 Musa'mın gözünü sansarlar oydu
 Elim üşüdü de bedenim buydu
 Devrent dereleri dar geldi bana
 Ecelsiz ölümler zor geldi bana

Devrent'e varmaya mecal kalmadı
 Yoldan geçen atlılar bizi almadı
 Dünyanın malında gözüm kalmadı
 Yatırdım devemi kaldıramadım
 Tecellim böyleymiş ben bilemedim

Evimizin önünde bir dönüm avlı
 Avlının içinde bir atım bağlı
 Canımı değiştirm kayma paraya
 Ağlasın ağlasın anam ağlasın
 Tülü besireğimi duda bağlasın

Devrent deresinde kar bulamadım
 Yıkıldı devemi kaldıramadım
 Kalmışım ben tufanda kurtulamadım
 Devrent dereleri dar geldi bana
 Ecelsiz ölümler zor geldi bana

Değirmenin bendine yükümü yıktım
 Katarladım deveyi katara kattım
 Kafamı kaldırdım havaya baktım
 Ağlasın ağlasın anam ağlasın

Tülü mayamı da kimler bağlasın

Değirmene vardım yükümü yıktım

Kaldırdım kafamı havaya baktım

Ben bu tatlı canı ucuza sattım

Kudretten karadır Musa'mın kaşı

Her daim böyledir feleğin işi

DEVRENT DERESİ TÜRKÜSÜ HİKÂYESİ

“Türküye konu olan olay 12 Şubat 1933 tarihinde bugünkü Buldan-Derebent barajının dolgusu yapılan “Derbent Deresi” denilen yerde meydana gelmiştir.

Malum 1933 yılında Türkiye’de her beldeye araba, tren gibi ulaşım araçları henüz girmemişti. O yıllarda Buldan’ın Derbent köyü, Alaşehir ve Sarıgöl tarafından gelip, Sarayköy ve Denizli taraflarına geçmekte olan kervancılığın uğrak yeriydi. Kervanlar Derbent boğazını görmeden geçemezlerdi. Zaten en kısa ve tek geçit burasıydı.

12-13 Şubat tarihlerinden önce, Denizli’nin Gölemezli köyünden deveci “kervancı Başı” Kuru Ali’nin Musa adındaki kişi, Meneviş’in Veli ve Süleyman adlarındaki kişileri de yanlarına alarak, Sarayköy’den develerine buğday ve arpa yükleyerek Sarıgöl’e satmak için yola çıkar. Yüklerini Sarıgöl’de boşalttıktan, sattıktan sonra tekrar aynı yoldan Sarayköy’e doğru hareket ederler. Mevsim ise kış, karlı-fırtınalı bir gün...

Kervancılar tam Derbent deresi denilen yere gelmeden önceleri Buldan ilçesine bağlı, sonra Sarıgöl’e bağlanan Baharlar köylüleri ile karşılaşılır. Köylüler kervancılarla “Kar çok yağıyor, Derbent boğazından geçemezsiniz” diyerek döndürmek isterler. Onlar da “Hayır gideriz” diyerek yola devam ederler. Derbent boğazına iyice yaklaştıklarında kar, boran, tipi şiddetini artırır. Develerin ayakları tutmaz, kaymaya başlar. Köylülerin aklına gelen devecilerin başına gelir ve develerle birlikte uçuruma yuvarlanır. Musa, Veli ve Süleyman önce develerini sonra da kendilerini kurtarmak isterlerken vakit bir hayli geçmiş gece olmuştur. Kar ve tipiden soğuktan korunacak yer bulamayıp, develerini de kurtaramadan soğuktan donup ölmüşlerdir.

Olayın ertesi günü oradan geçmekte olan Kulalı ayakkabı yolcusu uzaktan bunların ölüsünü görür. Derbent köyüne haber verir. Köye 4-5 km. uzaklıkta bulunan Derbent boğazına gelen köylüler, küreklerle karları aç aç cesetleri bulurlar. Devenin birisinin

ayağı kırılmış, birisi ise sağlamdır. Musa, Veli ve Süleyman'ın etrafında kargalar uçmaktadır.

Kervancıların cesetleri önce Derbent köyüne getirilir. Kimlikleri ve Gölemezli köyünden oldukları iyice anlaşılınca, köylerine götürülerek cesetler ailelerine teslim edilir. Bu acı olay üzerine Denizli-Buldan ilçesine bağlı Derbent köyünden Ayşe ve Fatı adlarındaki kişiler hemen bir ağıt yakarlar. Bu ağıtın da sözleri de gün geçtikçe, dilden dile, telden tele gezip dolaştıkça, halk arasında yaygınlaşır. Herkes tarafından beri söylenir durur”.

GÜNEY'İN KENDİNE MAHSUS ESKİ TÜRKÜLERİNDEN¹²⁹

Çekin kır atımı binek taşına
Kollarım erişmiyor eğer kaşına
Hiç adam kıyar mı can yoldaşına

Hasanım Hasan'ım yiğitler başı
Güvez köprüsünde kaldı naşı

Damga damga tabancamın gümüşü
Yaktı beni aygın baygın bakışı
Aman efem neden yaptın bu işi

Ah dumanım dağlara ağıyor benim
Sevdiğim ellere kalıyor benim

Ateş Hasan'ın şingirdaklı maşası
Benim ağam bu civarın paşası
Ümmü Gülsüm ciğerimin köşesi

¹²⁹ GlAl a.g.c. Sh. 130-132

Hasanım Hasan'ım kervanlar başı
Güvez köprüsünde kaldı; leşi

Ateş Hasan'ın kır atının nalları
Yirmi endaze Fatma gelinin şalvarı
Diz çökmüş de Camız Halil'e yalvarı

Damalısın Fatma gelin damalı
Bu canı yoluna kurban koymalı

Ateş Hasan'ın kır atını satmalı
Altın bozup Fatma geline takmalı
Onun için on beş sene hapislerde yatmalı

SEFERBERLİK TÜRKÜSÜ¹³⁰

İstanbul'un dört tarafı karataş
Ne anam var ne babam var ne kardaş
Keskin tüfek olur bana arkadaş

* *

Seferberlik büktü şimdi belimi
Ellere verdim güzel esmer gelini

İstanbul'a cura yazdım saz geldi
Anama yolladığım mektup tez geldi
On beşibirlik nazlı yare az geldi

* *

Seferberlik büktü şimdi belimi
Ellere verdim güzel esmer gelini

¹³⁰ GIAI a.g.e. Sh. 130-132

DUDU¹³¹

Güney yolları bir derin kuyu
 Kuyudan alır gelinler suyu
 Kimseye benzemez Dudu'nun huyu
 Anam babam kardaşlarım kayırman beni
 Orta boylu Dudu'dan ayırman beni

Güney yolları bağlık bahçelik
 Dudu'nun kolunda sırmalı yağlık
 Dudu ben gidiyom başına sağlık
 Deyverin Dudu'ya helalleşelim
 Yan yana gelem görüşelim

Güney'in yolları bağlık arası
 Sol yanımdan girdi gama yarası
 Doktor geliyor yok mu çaresi
 Anam babam kardaşlarım kayırman beni
 Orta boylu Dudu'dan ayırman beni

MEZAR ALANI¹³²

Mezar alanından hoplayamadım
 Acem şalım düştü toplayamadım
 Ben Yunanlıları haklayamadım
 Aslanım Kazım'ım nerde yatıyor
 Burma bıyıkların kana batıyor

Mezar arasında harman olur mu
 Kama yarasında derman olur mu

¹³¹ GİAİ a.g.c. Sh. 130-132

¹³² GİAİ a.g.c. Sh. 130-132

Kamayı sokanda din iman olur mu
 Aslanım Kazım'ım nerde yatıyor
 Burma bıyıkların kana batıyor

EZİLERDE DERLEENEN AĞITLARDAN BİRİ

Bin üç yüz otuz birin senesi
 Yumruk gibi düşen dolu tanesi
 Nerde kalmış genç oğlanın ölüsü
 Kanlı çaylar nere koydun oğlanı.

Mektubumun uççağızı yazılı
 Ciğerimin başçağızı sızılı
 yanı başı çifte çifte kuzulu
 Kanlı çaylar nere koydun kuzumu.
 Yağmur yağar derelere süzülür
 Kurbanlık kuzular yola düzülür
 Mezarımız gurbet ele kazılır
 Kanlı çaylar nere koydun güzeli.

ÜMMÜ TÜRKÜSÜ

Coşkun çaylar akamaz iken harladı
 Zalim düşman kollarımı bağladı
 Arkamızda seymenler yanık yanık meledi
 Nere koydun, kanmaz çaylar Sunamı

Bir el ettim kapamadım kolunu
 Sarpa çattım, bulamadım yolunu
 Yaşın on beş mehel mi gördün ölümü
 Nere kodun coşkun çaylar Ümmü'mü

Kapam dedim, kapamadım fesini
 Ayın on beşine benzer kesimi
 Kulak verdim, duymadım sesini
 Nere kodun coşkun çaylar Ümmü'mü

Davulcusu kaya dibi dolaşır
 Seymenleri kuzu gibi meleşir
 Güveyiye kara haber ulaşır
 Yedin kanlı çaylar, gelin Ümmü'mü

Üç giderim, beş ardıma bakarım
 Gözlerimden kanlı yaşlar dökerim
 Hem ayrılık hem ölüm kahrı çekerim
 Nere kodun coşkun çaylar Ümmü'mü

ÜMMÜ TÜRKÜSÜ HİKÂYESİ:

Varyant 1:

“Ümmü Türküsü, Ege bölgesinde kendisini kabul ettirmiş bir türkü olması sebebiyle çeşitli yörelere mal edilmektedir. Acıpayam, Çal, Kütahya yöreleri gibi. Kimisine göre Ümmü, Dalaman çayında, kimisine göre Büyük menderes nehrinde, kimisine göre de Gediz nehrinde boğulmuştur. Asıl olan türkünün halkın malı olmasıdır. Gerçeğe en yakın rivayet de Ümmü'nün Denizli il hudutları içinden olmasıdır. Öyküsü ise Ege'de küçük farklılıklarla hemen hemen aynı anlatılmaktadır.

Ümmü'nün çok güzel olması ile talibi pek çoktu, zengin olan babası, onu zengin bir ailenin oğluna vermek istiyordu. Ümmü'nün gönlü ise kuş olup uçmuş. Ahmet isminde fakir bir delikanlıya konmuştu. Ahmet nice hatırlı büyük adamları goydu araya, gönlünü yapamadı Ümmü'nün babasının. Ümmü'nün babası, “Dediğim dedik, çaldığım düdüğü” dedi ve kızını çayın öte yakasındaki köyün ağasının oğluna verdi. Ümmü, beyaz gelinlikleri giydi, ama gönlü karalar bağlamıştı.

Düğün kuruldu, zurna öttü, davul vuruldu, geldi çattı gelin alma. Ümmü gelin, ata bindirilip, damadın köyüne doğru yola koyuldu. Köprüye gelince olanlar oldu. Köprü'nün altından bir kartal uçtu da at mı ürktü de, yoksa intihar etmek için kendisini mi attı

bilinmiyor, bilinen şu ki Ümmü gelinlikleriyle boz bulanık suda buldu kendini. “İmdat yetişin, kurtarın” diye bağırarak çok oldu ya. Çaya atlayan olmadı.

Olup bitenleri uzaktan görmekte olan Ahmet, yol oldu esti, sel oldu aktı ve kaldırıp kendini çaya attı. Az ilerisinde bürgüsünü gördü Ümmü'nün. Oraya kulaç salladı. Yeti-şmeden kendi gömüldü azgın sulara. Çok emek sarf etti bulamadı Ümmü'yü. Ümmü gelin gitti gider halen. Ümmü'nün babası, bu işi Ahmet'ten bildi. Kadiya “kızımı çaya Ahmet itti” diye davacı oldu, mahkeme kuruldu, ifadeler soruldu, nezaretteki Ahmet idam edileceğinden değil, sevdiğini tamamen kaybettiğinden, kara yaslara büründü. Hüccesinin demir parmaklıklı penceresi önünde, sesini kapıp koyuverdi, acısından türkü yaktı.

Ahmet bilmiyordu ki o pencere kadının evine bakıyordu. Kadı türküyü dinleyince Ahmet'in suçlu olmadığını anladı ve onu beraat ettirip salıverdi. O günden beri Ahmet'in yaktığı “Ümmü Türküsü” halkın dilinden düşmez oldu.¹³³

Varyant 2:

Türkünün hikayesini kısaca özetleyecek olursak; Çal'ın köylerinden Menderes'in karşı tarafında oturan bir delikanlı, Çal-Kuyucak köyünden bir kızı sevmektedir. Kız da oğlanı sever. Ancak kızın ailesi, kızlarını vermek istemez ve kızı kendi köyünden bir oğlana verirler. Düğün yapıldığı gün, kızla-oğlan kaçarlar. Kurtulmaları için menderesin öbür tarafına geçmeleri gerekir. İlk önce oğlan geçer, kız geçerken, bastığı taştan ayağı kayar ve sulara gömülür. Daha sonra olayı duyan köylüler, Ümmü kızın cesedini bir kaç gün sonra bulurlar. Oğlan tutuklanıp evine gönderilir. Ceza evinde bu türküyü söyleyen oğlanı, bir gün hapisaneyi ziyaret eden savcı ve hakimler dinler. Çıkarıldığı mahkemede suçsuz bulunan oğlan serbest bırakılır.¹³⁴

2. 10. 2. 4. Kaval Havaları

EZİLER TÜRKÜSÜ

Çaldıralım Cura ile sazları

Avlıyalım ördek ile kazları

¹³³ KAPATN Ş. Tekin, Denizli'nin Halk Kültürü Ürünleri c.I Sh. 155, DENİZLİ 1988

¹³⁴ EKİNCİ Metin, “Çal Folkloru ve Halk Edebiyatı” Merkez Efendi Sempozyumu, 27, 28, 29 Haziran, Türk Ocağı Denizli Şubesi Yayınları- 1 Denizli, 1988

Anamın babamın acı sözleri
Bal oldu gidelim bizim ellere
Gel bizim ellerde gez Kerem eyle.

Evlerinin önü badem avlusu
Yel estikçe sallanır selvisi
Orta Mahallenin benli ümmüsü
Ümmü derler ben bir kızdıan ayrıldım.

Gine pusarıklı yüzü havanın
Şahan ters yanından indi yuvanın
Arkası kırk örüklü güzel sevenin
Ölür gider yüreğinde dert mi olur.

Evimizin önü arı katarı
Üç ay oldu sevilerim akalı
Benim yarım bu yerlerden kalkalı
Girecek ay ile dört oluyor
O da yüreğime dert oluyor.

İnce göynek giymiş teninden nazik
Sıktırmış kolumu altın bilezik
Küçüğünü sarsam büyüğüne yazık
En küçüğüne kurban olsun canlarım.

Oğlan gider yükseğinden kayanın
Gelir gider yedeğinden mayanın
Alm kırk örüklü gelin sevenin
Ölür gider yüreğinde dert mi olur?

Abdes aldım ikindi kılmağa
İki güzel geldi su doldurmağa

Sordum gelin sen kimlerin yarisin
Kaldırdı kolunu geldi sormağa

Sabahın zehrinde suya giderken
Ben bir ağzı kanlı kurda rast geldim.
Ağrımaz, acımaz derdim yoktu
Ben bir iflah olmaz derde rast geldim.

Ne olur a sevdiğim ne olur a
Arayıp da tenhelerde bulurka
Sabahın zehrinde nenni çalarka
Nenni çalar kız dilleri sevdiğim.

Odamızda cura sazlar bağlanır
Hep gelenler onu çalar eğlenir
Senin ile bana bir söz söylenir
Ev üstü misafir olmaz yığidim

Aşağıdan geliyor kınalı kazlar
Uzatmış boynunu sılayı gözler
İlep bir araya gelmiş gelinlik kızlar
Hiç birisi sevdiğime benzemez.

EZİLER TÜRKÜSÜ

Bağa girdim üzümüne
Çıbık gitti gözümüne
Kör olası asiye
Bir taş vurdu dizime.

Amca binmiş kır ata
Cebi dolu mazbata

Gitme amcam davaya
Düğünümüz bu hafta

Meşe yanar kül olur
Kaya gibi yol olur
Gitme amcam davaya
Mahkememiz sulh olur.

Derenin tuz taşı
Asiya'nın göz kaşı
Çaylar olmuş akıyor
Anasının göz yaşı.

Ak çorap dize kadar
Gidelim bize kadar
Benim burda durağım
Yaz ile güze kadar

İki tabak hoşmerim
Haydar benim düşmenim
Can Ayşe'yi vurduğuma
Binler ile pişmenim.

İki tabak balım var
Birin yesem biri var
İki nazlı yarım var
Biri ölse biri var

Minarenin uçları
Civildeşir kuşları
Sürme, kına görmemiş
Can Ayşe'nin kaşları.

EZİLER KAVAL HAVASI

Gökyüzünde telli turnam seslenir
 Gölgede emlik kuzu beslenir
 Yağmur yağar top zülüfler ıslanır
 Torla topla koy koynuma gidelim

Gökyüzünde dudu kumru sesi var
 Benim sevdiğimin bende nesi var
 Dünya dolusu mal verdim deseler
 Maldan ayrılırım candan ayrılmam
 Çesmeler yaptırdım altın oluklu
 Sular da getirdim içi balıklı
 Bir de güzel sevdim o da yavuklu
 Yavuklundan ayrıl alayım seni

Gelinin giydiği al ile mordur
 Gördüğün düşleri gel bana yordur
 Ölümde var ama ayrılık zordur
 Ölüm ver Allah'ım ayrılık verme.

Bugün güzellere seyreyledim
 Ela göz üzerine nazar eyledim
 Seksen şeftaliye Pazar eyledim
 Kaybettim hesabım yüze varıyor

Mestesin deli gönül sen gene meste
 Ak kızı görenler oluyor hasta
 Gelin şerbet olmuş dönüyor tasta
 Kız tabaktaki ballara benzer.

Bugün günlerimiz pazardır Pazar
 Açma yorganımı yaralar azar
 Büyükte var ama küçük pek güzel
 En küçüğe kurban olsun canlar

Bir kuşcağz geldi konu dallara
 Yarım sen düşürdün dilden dillere
 Senin gittiğin tozlu yollara
 Gidemezsem sürünürüm bir zaman

EZİLER KAVAI HAVASI

Sarı Çiğdem mor menekşe al olur
 Yaprığın yere düşer yer alır
 Bir kızcağz on yaşına girince
 Oğlan kıza sümbül verir gül alır.

İncecik elmanın dalından uçtum
 Yarım güzel olsun malından geçtim
 Kadersiz kısmetsiz yerlere düştüm
 Kader kıymet bilecek yerlere düştüm.

Serime bir duman çöktü açılmaz
 Kaldım bir intizarda yolum seçilmez
 Bağlandı yollarım dostu geçilmez
 Selâmlar yollasam varır mı ola.

Versene başındaki çemberi
 Silsene alnımdaki kan teri
 Dertlisin sen beni
 A kendisi muhanet yarım.

İnci midir, sedef midir dişlerin
 Kalem ile çekilmiştir kaşların
 Sağ yanında örgülüdür saçların
 Salındakça döğer ince belleri

Ah alsanma başındaki çemberi
 Silsenine alnındaki kan teri
 Yemin olsun delirdiyon sen beni
 Gel otur dizime kendisi muhanet yarım.

Dam kaşına çıktım zülfüm tellendi
 Gördüm güzelleri gönlüm eğlendi
 Ben bir gelin sevdim adım dillendi
 Ver gelin elmayı ben gider oldum

Dam kaşına çıktım dizlerim tutmaz
 Bir saat görmesem gönlüm kar etmez
 Gelinin hayali gözümde gitmez
 Tak zülfünü boynuma urgan istemem

Evlerinin önünden gelip geçmedim
 Acı tatlı şularından içmedim
 Fırsat elinde iken alıp kaçmadım
 Öldürmeli beni dövmeli değil.

EZİLER KAVAL HAVASI

A.. kız gelin senin başın ilan eğrisi
 Ayrılığa dayanılmaz doğrusu
 Kıymet bilmez el kızının kimisi
 Kıymet bilecek yere kadar gidelim.

Eğrim eğrim dost bağına girmedim
 El uzatıp gonca gülü dermedim
 Ben yarin yüzünden vefa görmedim
 Öldürmeli beni dövmeli değil

Üç giderim baş arkama bakarım
 Gözlerimden kanlı yaşlar dökerim
 Sen gideli ben ayrılık çekerim
 Ayrıl gelin ayrı düştü yolumuz

Çayın yanında ispep yüyenler
 Yüyüp yüyüp gül dalına serenler
 Diyiverin Allah'ımı sevenler
 Gülizarım bu yollardan geçti mi

Her sabah her sabah gel geç buradan
 Gamı, kasavatı kaldır aradan
 Ne güzel yaratmış seni yaradan
 Ben de seni yaradanın guluyum.

Evlerinin önü fişeli fincan
 Yarimin kolları dökmeli mercan
 Harçlığın yoğusa vereyin harcan
 Kesem evde kalmış ellerin kızı.

Uzun servilere atıvın urgan
 Kız seni yoluna olayım kurban
 Gümüş döşşegile erbişim yorgan
 Örtüvin yorganlı boylu boyunca
 Uyarman uyusun güller doğunca.

Üyküm geldi yattım yarin dizine
 Uyandıkça baktın ala gözüne
 Bakma yarım bakma elin sözüne
 Elin sözü seni benden ayırır.

Alçacık dağlara sürdüm koyunu
 Mor menevşe sandım yarin boyunu
 Uyumuşum uyandıran olmamış
 Cennet köşkü sandım yarin koynunu.

Sabahın seherinde zülün çilenir
 Top zülüfler al yanağa belinir
 Çifte benler ak gerdana çizilir
 Beri gel sevdiğim varan el değil.

Divane sevdiğim karşımda divan
 Görmedim aslında sen gibi civan
 Sözümde duruyon istersen inan
 Kaldır kollarımı sarmaya geldim.

Kara koyun koyunların beyidir
 Akça koyun yüreğimin yağıdır.

Aşarısak şu dağları aşalım
 Düşerisek şol ovaya düşelim
 Çekerisek güzel gahrı çekelim
 Çirkin gahrı güçtür çakılmaz.

Allah Allah dedik çıktık yollara
 Ayrılık çentesini sardık bellere
 Düştüsek bir mi düştük gurbet ellere
 Bizim kısmet gurbet elde verildi.

Ötme bülbül ötme gülüm daldadır
Felek bizi güler güler aldadır.

Yümsek haneylede badılcın oyar
Badılcının tetiri elimi boyar
Keten göneyini kastan giyer
Nazik tencezi görünsün diye.

Gökyüzünde telli turnam süzöldü
İndi geldi göllerine dizildi
Bizim kısmat kurban elden verildi
Kanadı çıkmadık bir yavru kaldı.

Evlerinin önü göktür göneri
Ağam al ata vursun eğeri
Öksüz delikanlıları kim everi
Öksüz delikanlılara mal ver Allah'ım.

Bizim dağın menekşesi top biter
Gözleri duruka gaşları bene yeter
Ölüm de var emme ayrılık beter
Ölelim gidelim ayrılmayalım.

Yüce dağ başında bir bilecik karıdım
Yel estikçe ılgın salkım eridim
Evel muhabbetli yarin benidim
Hindi karşıdan bakan ben mi oldum.

EZİLER TÜRKÜSÜ

Koyunun kapısı demir değil mi?
 Demiri kaynatan kömür değil mi?
 Seni sağan gelin Emir değil mi?
 Çalvı çanların yörü mor koyun.

Kara koyun koyunların beyidir
 Akça koyun yüreğimin yağıdır.
 Yaylasını sorsan Balkan dağdır
 Çalvı çanların yörü mor koyun.

Çobanın koyunu gedikten aştı
 Karabaş tokluyu kurt aldı kaçtı
 Dök dök dedi emme gelin eriştı
 Çalvı çanların yörü mor koyun.

Çobanın değneği ağılda saklı
 Karabaş koyunu kurt aldı kaçtı
 Hay hay diyvidiydim kodu kaçtı
 Çalvı çanları yörü mor koyun

EZİLER TÜRKÜSÜ

Türkmen kızı, Türkmen kızı
 Sen allar giy, ben kırmızı
 Tan yerini sarı yaldızı
 Gözleri Türkmen kızınının

Türkmen kızı su doldurur
 Örtmesin yol aldırır

Bakışı adam öldürür
gözleri Türkmen kızının

Çıkar tahtına oturur
Hökmünü dile getirir
Dilleri Türkmen kızının

Tırnağı gümüşe benzer
Parmağı karnışa benzer
Turfanda yemişe benzer
Lebleri Türkmen kızının

EZİLER TÜRKÜSÜ

Atina'nın yoluna
Mengel takmış koluna
Sen ölmeye ben öleyim
Can Ayşe'nin yoluna

Fırın üstüne fırın
Duyun komşular duyun
Ben can Ayşe'ye vuruldum,
Çaresini siz bulun.

İkimizde bir kararda bir boyda
Elin güzelinden yok bize fayda

Eziler'de evimiz
Ne çok bizim sevimiz
Bu seviler bizde İken
Ölür kalır birimiz.¹³⁵ (63- 19- 20)

¹³⁵ ENGİN Ahmet, 1939-1940 Yıllarında Eziler Köyü Sakinlerinden Derlenen Kaval Havaları, Türküler,

2. 11. Güney’de Şiir ve Şairler

Güney ilçesinde edebi bir gelenek olmadığı için tarihi boyunca edebiyat tarihine konu edilen şairi de olmamıştır. Bunların yanında ferdi planda ortaya çıkmış Güney’deki şiir ve şairlerle ilgili bazı örneklere rastlıyoruz.

Nüzhet ERMAN ilk kaymakamlık görevini Güney’de yapmış olan cumhuriyet dönemi şairlerindedir.

Halil Naci AKSEKİ, aslen Güney’li öğretmen bir şairdir. Halen İzmir’de ikamet eden şairin Güney’i konu edinen, Güney’e olan hasret ve sevgi konulu şiirleri de vardır.

Lütfi AYHAN, Güneylidir. Güney’de dava vekilliği, belediye başkanlığı ve il genel meclisi üyeliği yapmıştır. Denizli ili halk bilimi araştırmalarını konu edinen yazıların yayımlandığı İNANÇ(1941) dergisinin muhtelif sayılarında Güney ve Güneylilerle ilgili şiirleri tespit edilmiştir.

NÜZHET ERMAN’ın mısralarındaki GÜNEY :

“Ama, şair dostumun yolu, Mülkiyeyi bitirdikten sonra bir kaza kaymakamlığına düşünce, renklerin ve manzaraların birden değiştiğini görürüz :

* *

Haritada bir noktayla gösterilen,
Üstüne dağların gölgesi devrilen,
Darmadağınık yirmi kadar toprak dam...
Sen işte böyle bir kazada kaymakam !
İçinde âleme karşı bir küskünlük,
Aklında, şehri bırakamayan karın.
Cânım İstanbul’u getiren üç günlük
Gazeteye ekmek gibi sarılırsın.

Şair, Demirköy kaymakam vekilliğinde, Güney, Akçadağı ve Kızılcasahamam kaymakamlıklarında bulunduktan sonra Ankara’nın Altındağ kaymakamlığına getirilmiştir.

136

Şubat 1993'te Türk Ocakları Denizli şubesinin tertiplelediği "Şairler Şöleni" ne katılan Nüzhet ERMAN Güney'le ilgili hatıralarını naklederken ilk kaymakamlığının Güney ilçesinde olduğunu; İstanbullu olan eşinin Güney'e ağlayarak geldiğini kendisine "Nüzhet, ben böyle bir yere gelmek için mi Kaymakamla evlendim." Diyerek ağladığını; fakat toprak damlı evlerdeki insanlarla kurulan dostluklar sonucu ilçeden ayrılırken yine eşinin ağlayarak ayrıldığını bizzat ifade etmiştir. ¹³⁷

2. 11. 1. Halil Naci Akseki

GÖNLÜM

Yorgun bir garibim, gurbet ellerde,
Hep yarı bekledim gözüm yollarda,
Solun güller gibi kuru dallarda,
Goncalar açmadan paslandı gönlüm.

Koyun kuzuladı, çiçekler açtı,
Kuşlar yavruladı, serçeler uçtu,
Yar bizim ellere, konmadan göçtü,

* *

Karalar bağlayıp, yaslandı gönlüm.
Hazana ererken bahçeler, bağlar,
Sarıp, solarken yemyeşil dağlar,
Göz yaşlarım durmaz sel gibi çağlar,
Hüzün yağmuruyla ıslandı gönlüm.

GELDİM

Sevgi denizinin dalgasını ben,
Şu sıra dağları yıkmaya geldim.

¹³⁷ Şerif KUTLUDAĞ, Nüzhet Erman'dan dinlediklerim. Şubat 1993 DENİZLİ

Sevda ateşinin yalazıyım ben,
Kara dikenleri yakmaya geldim.

Seher yıldızına benzer gözlerin,
Canıma can katar tatlı sözlerin,
Hani nerde dilber, nerde izlerin,
Göster gül yüzünü, bakmaya geldim.

Delice vurgunum, derdim hiç bitmez,
İçerim yanar da dumanım tütmez,
Gönülden sevenler yari incitmez,
Kalbine usulca akmaya geldim.

TATLI BİR RÜYA SANKİ

Mecnun olup dolandım bu sevda çöllerinde,
Koştukça benden kaçtın, gönül serabım benim.
Seni aradım Leylâ sazımın tellerinde,
Hep senin için aktı gönül pınarım benim.

Sıcacık bakışınla büyüledin inan ki,
Seni sevdim yalnızca seni sevdim inan ki,
Seni düşünmek bile öyle mutlu bir an ki,
Seninle her dakika tatlı bir rüya sanki...

BU DELİ GÖNLÜMÜ GÖNLÜNCE AVUT

Gözle gülüm mektubumun yolunu,
Dudağımla mühürledim pulunu,
Hayalime yaslayıp da kolunu,
Bu deli gönlümü göğsünde uyut.

Dizimde derman yok koşamıyorum,
Dağlar sıra sıra aşamıyorum,
Nice çile çektim coşamıyorum,
Hasret ateşinde gözümü kurut.

Beni benden alan ezgilerdesin,
Kalbime kök salan sevgilerdesin,
Ayakta tutarken ılık nefesin,
Bu deli gönlümü gönlünce avut.

GÜNEY

Bu gönül kadehinde yıllanırken şarabın,
Esintilerle gelir, gül, asma kokuların,
Taş döşeme yollarda , dillenirken anılar,
Dibekteki buğdaya iniyor tokuların...

Yedi kat kara yerin, akça taşı sendedir,
El emeğim, göz nurum, alın terim sendedir,
Genç kızlar düşlerini, gonca gonca dokurken,
Sevda halılarının, çiçekleri sendedir.

İnişin yokuşunu düşerek yollarına,
Düşükçe dinelmeyi çıkarak dallarına,
Sen öğrettin Güneyli`m, ağlamayı, gülmeyi,
Sevdikçe sevmeyi, alarak kollarına...

Gözlerimin önünden inan hiç gitmiyorsun,
Bir türküsün dilimde inan hiç bitmiyorsun,
Senin için gözyaşım, senin için kahkaham,
İçin için yanıyor, bir türlü tütmüyorsun...

Feleğin sillesini kim bilir kaç kez yedik,
 Ülkerle birlik doğup, yıldızları seyrettik,
 Ellerin üzüm, tütün, dağların kekik, keklik,
 Yokuşların düz olsun, kalmasın tek gülmedik...

GÜNEY'İM

Sıcacık sevgin var nabzımda atar,
 Yiğidin geceyi gündüze katar,
 Hasretin dikenini kalbime batar,
 Benim gözüm ondan yaşlı Güney'im !
 Ah, senin dikenin güzelmiş gülden,
 Güleç insanların hiç düşmez dilden,
 Soruyorum her gün seherde yelden,
 "Ne var, ne yok?" diye nazlı Güney'im!

Bin sevda şarkısı söyler şelâle,
 Dinler yaban gülü, menekşe, lâle,
 Derim: "Ah bir bitse, bitse bu çile!"
 Bayırları bin bir kuşlu Güney'im !

Figanımı çağlar durur Menderes,
 Ilık bir nefessin, çağlayan bir ses,
 Verseler istemem bin altın kafes,
 Güzelleri kalem kaşlı Güney'im!

Tarlarda tütün var, bağında üzüm,
 Bereketli ola, güle hep yüzün,
 Küpte pekmez gibi ballana sözün,
 Sofraları yedi aşlı Güney'im !

Çardağında efil efil yelin var,
 Türküler çağırın tatlı dilin var,

Oyalı yazmada karanfilin var,
Candan sever Halil Naci Güney'im !¹³⁸

2. 11. 2. Lütfi Ayhan

KIZIM İÇİN

Sen benim nurumdun sevgili kızım,
Artıyor kalbimde dinmiyor sızın,
Geçti artık benim baharım, yazım,
Bitüp tükenmeyen nedir bu kaygı ?

İstemem mehtabı güneş doğmasın,
O masum yavruyu toprak boğmasın,
Saçları dökülüp rengi solmasın,
Bu viran yuvama da ötmesin bayku.

* *

Aradım kızımı bulayım diye,
Sıcak kucağıma sarayım diye,
Onunla rüyaya dalayım diye,
Allah'tan isterim : derin bir uyku.

Ötmesin gülşende bülbüller sussun !
Kızıma benzeyen güller kül olsun !
Yine bedbaht baban yaslar mı tutsun ?
Kalbimde burkudur acı bir duygu...

Sevdalı gönüller gibi çağlarım,
Bu acı hasrete durmaz ağlarım,
Karalar üstüne kara bağlarım,
Ayrılık gönlümü yakıyor kızım.

¹³⁸ AKSEKİ Halil Naci, Güzelleme, İzmir 1991
Şiirler, İzmir 1991

Ömrümde asla görmedim bir dem,
 Geçiyor hayatım dert ile matem,
 Ayrılmış kismette tükenmez sitem,
 Yuvamda baykuşlar şakıyor kızım.
 Nurlu bir yıldızdın benim semamda,
 Hilkat bediası idin yuvamda,
 Yaşıyor hayalin bu gün kafamda,
 Yüzüme bu Hayâl bakıyor kızım.

Haykırsam ahımla dağlar başında:
 Sen bana eş idin, küçük yaşında
 Çekilen ümidim ince kaşında,
 Ok olmuş, kalbime batıyor kızım...

Güney : Lûtfü Ayhan.

ÜZÜMCÜ GÜNEY

Dayım Süleyman Tanrıöver'e.

Zümrüt gibi bağlarının eteğine kurulan,
 Bir diyardın, şimdi artık viran oldun ah Güney,
 Yaz günleri bağlarının safasıyla bipayan,
 Meserretler bağışlardın, viran oldun ah Güney.

Hakik gibi (üzüm) veren o bağların çubuğu,
 Mel'un derdin pençesinde ağlayarak can verdi.
 Nice yıllar canlandırdı kötürümü, sayruyu,
 Benzi uçuk tazelere, güzellere kan verdi.

Denizli'nin (Bozdağ) ları sayılırdın o çağlar,
 Senin ünün Anadolu ülkesine duyuldu,
 Gelen geçen yolculara gıpta veren o bağlar,
 Kül olduysa, yeni baştan uyuralım bu yurdu.

Ey Güneyli ! çalışırsan bu toprakta durmadan,
 Hem yurdumuz, hem toprağın şenlenecek iyi bil.
 Atatürk'ün ateşinden, kuvvetinden hız alan
 Gençlerin de, bu ülkeyi bezetecek iyi bil...

KÖY DÜĞÜNÜ

“Rıza Dalan’a”

Toplandık alanda düğün gecesi,
 Başladı köyümün şen eğlencesi:

Alanda yakıldı büyük ateşler,
 Çıktılar ortaya hep yiğit gençler.

Şarkılar söylendi; oyun oynandı,
 Gençlerin kalbinde ateşler yandı.

Sıra gelmiş idi Kara Ali'ye;
 Başladı oyuna tek kolu ile.

Gazada kaybetmiş Ali kolunu,
 Açarken Dumlu'da zafer yolunu.

Nazarlar Ali'ye çevrildi heman;
 Oynadı Ali de pek kıvrak yaman.

Yazıyorken tarihler onun ününü,
 Pek neş'eli geçti köyün düğünü...¹³⁹

¹³⁹ Lütüfî AYHAN, Muhtelif Şiirler, İnanç Dergisi, DENİZLİ 1940-41 Halkevi Yayını

2. 11. 3. Hüseyin Avni Güner

Güney’de doğan, emniyetten emekli olduktan sonra İzmir’de Yaşarken vefat eden H. Avni Güner’in emniyet teşkilatının yayınladığı dergilerde şiirler yazdığı bildirilmektedir.(3)

2. 12. Masallar

Masallar dünya edebiyatlarında, anonim edebiyatının en yaygın mahsulüdür. Masallarda destan mantığı vardır ve destanlardan inkişaf etmiştir. Masallardaki olaylar ve kahramanlar olağanüstüdür. Mekan ve kahramanın kimliği belli değildir. ¹⁴⁰ Bu nedenle her millet düşüncesinin mahsulü olan masallarına kendi millî benliğinden de bazı unsurlar katmıştır. Bu şekilde Araplar 1001 Gece Masallarıyla olduğu gibi kendisini dünyaya çok zengin bir masal varlığıyla tanıtmıştır. Arapların 1001 Gece Masalları ile Türk masallarının birbirlerine tesirleri vardır. ¹⁴¹

Güney ilçesinde şu anda masal anlatma geleneği halen devam etmektedir. Özellikle Yenikonak yöresi oldukça bol masal bulunabilecek bir yapı arz etmektedir.

2. 12. 1. Padişahın Hasırcı Olması

Messel messel meliki, oğlu gızı oniki onikiniñ yarısı dilki tavık derisi.

Evveli bi vâmiş bi yoğumuş. Dövletîñ birinde bi padişah vâmiş. Bi gün ormana ava gitmiş. Ormanda dünyalâ gözeli bi gız gömüş. Gızıñ bubasını buldurmuş. Allâñ emri Peygamberin gavliyle hasırcının gızını evlenmek için istetmiş. Gızıñ babası hasırcıymış. Padişaa sormuş : “Seniñ mesleñ ni ? Ni iş yapāsıñ ?” Padişah cevap vermiş. “İşte” demiş. “ ben filen memleketiñ padişahıyım.” Demiş. Hasırcı gene cevap vermiş. “İyi de” demiş “ Bi gün padişahlıñıñ sona ererse elinden gidese gızımı nasıl besleyceñ ?” demiş. “Olmaz vemem”. “Yalnız bi şartım vâ...bi meslek örgenip geliseñ gızımı sene verin” demiş. Padişah gitmiş düşünmüş daşınmış ne edin ne gılın dēken hasırcı bali olun demiş. Bi hasırcının yanına çırak durmuş. Hasırcılığı örgenmiş. Yeñiden ormana hasırcının gızını istemee gitmiş. Yeñikden Allâñ emri Peygamberiñ gavliyle hasırcın gızını istemiş. Hasırcı padişā sormuş: “ Seniñ mesleñ ni? Ni iş yaparsıñ?” deyince padişah cevap vermiş . “Elimden hasırcılık geli. ” demiş. Padişah bu sefer “iyi o zaman, ben de gızımı sene vedim.” Demiş. Padişah kırg gün kırg gece düğün yapmış. Dirlik düzenlikle geçinip giderlēken. Bi gün harp çıkıñış. Padişah yeñilmiş. Başka yerlere kaçmış. Kim-

¹⁴⁰ Öztürk Ali, a.g.c. Sh. 98

¹⁴¹ AKKOYUNLU Ziyat, 1001 Gece Masalları'nın Türk Masalları'na Tesiri;

selere ben padişām deyememiş. Eee...ni yapıñ çoluğu çocuğu da ekmek yicek. Düşünmüş daşınmış “kaç” demiş. “Hasırcılık bali yapın” demiş. Goğalıktan sazları toplamış, gurutmuş, hasır ipi hazırlamış. Soñura hasır örmüş, satmış. Böyle böyle çoluñ çocuñ nafakasını gazanmış. Onları muhanata muhtaç etmemiş.

Soñuracım bi gün gızıñ bubası yanlarına gelmiş. Otumuşlā yimişlee.. içmişle... Gızın babası padişā ..“Eee.. gödüñ mü damat demiş bu dünyenin biñbir iki hali vā. padişah da olsan elinde bi mesleñ olcak.” demiş.(69)

2. 12. 2.Cingen Gızının Saraya Gelin Olması

Eveli bi vakıtta, bi cingeniñ gızı vāmış. Masal bu ya... cingenin gızı padişāñ oğluyla evlenmiş saraya gelin gitmiş. Yidi..öñünde yimedī.. ardında bi eli yağda bi eli balda ...bi sürü hizmetcisi vāmış. Bi dedīni iki etmezlēmiş. Ni dediyse hemencicik yerine getirilēmiş. Emme... cingen gızı dee mi? “cinstir çekē b...tur koka...” derlē... Ni gadā sarayda guşuñ südünden gārisi vāsa da cingen gızınıñ bi türlü garnı doymazmış. Yimekten hep aç kakāmış. Bi gün sarayda yalnızca gitmiş mutfaktan guru ekmek almış pençereleñ öñüne gomuş. Bu sırada hizmetçile de onu perdeleñ arkasından saklıca gözetlerlemiş. Cingen gızı pençerelere varıp boynunu büküp elini açıp : “Abi bene bi ekmek” , “Deyze accık ekmek veñ” , “Allah ırzası için bi ekmek veñ” deye yalvarıp pençereden ekme.. alıp bi güzel yidikten kerı eliyle garnını ovup Oh !..Allah !şu saraya geldim geleli garnım doymadıydı. Garnım doya doya bi ekmek yidim...” demiş.(69)

2. 12. 3. Cingen Oğlunun Padişah Olması

Eveli bi vāmış. Şeherin biricinde talih kuşu uçuruyölāmış. O talih kuşu kimin başına gonāsa o padişah olcāmış. Kuş uçmuş, uçmuş, uçmuş cingen oğlunuñ başına gonmış. Bakmışlā bu cingen oğlu. Olmaz demişlē...Bunda bi yañlılık oldu. “Yeñikden uçuralım” demişlē... Yeñikden uçurmuşlā..kuş gene cingen oğlunun başına gonmuş.Gene saymamışlā. Üçüncü sefer de kuş uçurulduğunda cingen oğlunun başına gonunca netceklē..bu sefer gabıl etmişlē, saymışlā. Niyse uzatmālım. Cingen oğlu padişah olunca bi gün esgerleriyle, avanesiyle av tertip etmiş. Yolları çam ormanlarına düşmüş. Goca goca çam ağaçlarını görünce padişah olan cingen oğlu atını durdurmuş, hayran hayran çam ağaçlarını seyredēken bi yandan da kendi kendine söylenīmiş. “Ah ! ah! Şu

çam ağacından ne de güzel kasnak olüdü..” ya “ şu çamdan da güzel galbır, gözer olu-
du” diye seslenimiş.(69)

2. 12. 4. Gumru Masalı

Eveli bi vāmiş bi yokmuş. Bi ögē ana vāmiş . Öge ana çok cazıymış. Gocası işe gitdiñde gocasınıñ ölen garısından olan iki çocuğunu döğemiş. Onlara yicek işcek vemezmiş. Çocuklā bubaları ayşam eve gelince korkularından bubalarına hiç bişi deyemezlemiş. Bi gün bubaları, öge anaları evde yoğken iki gardış oyuna dalmış-
lā...Dēken zeytinyā şişesini düşürmüşlē..Zeytinyā şişesi düşünce gırılmış. Her yer zeytinyā olmuş. Accıktan öge ana gelmiş. Gırılan şişeyi, dökülen yağı gömüş. Çocukla korkularından bi gıycığığa pusmuşlē, titireyip dururlāmış. Öge ana onları görünce öğkelenmiş, bağırmış, çağırılmış, gavgı etmiş arkalarına furmuş, gulaklarını ısıdılmış gene de öğkesini alamamış. Gitmiş ocakda şişleri gızdırmış. Getiriken çocuklā çığırışmā başlamışlē. “Anacīm bu döktü.” Öteki gardışını gösderip bu sefer o bağışımış : “Anacīm bu döktü” ...Seslē birbirine garışmış : “Yağ döktü...,bu döktü...,Anacīm bu dökdü...,şu dökdü...Sen dökdün... Ben dökdüm...”dēken öge ana elindeki gızgın şişleri çocukların boynuna cazdadak sürü sürüvümüş., sürü sürüvümüş...Allāñ izniyle çocuklañ ikisi birden gumru oluvurup uçmuşlē...Emme gene evlerinin pençeresine gelip üterlēmış. “Gugug guk . gugug guk, yağ dökdü, kim dökdü, bu dökdü, sen dökdün, o dökdü, bu dökdü, gugug guk... gugug guk...” derlēmış de bubaları onlarıñ dilinden añlamazmış. İşde gumrulā üreye üreye çoğalıp gitmişlē... Boyunlarındaki gara cizgi de öge analarının boyunlarına sürüsürüvüdüğü şişin dağladığı yerin iziymiş.(9)

2. 12. 5. Çoban Masalı

Eveli vakıtta bi çoban vāmiş. Çoban bi gün sürülerini güdēken canı sıkılmış ni edin, ni edin deye düşünükten bakmış ötede armit dalı va. “Kaç” demiş, “Gidin de birez armit bāli yiyin” demiş. Niyse gitmiş tarlanın ortasındaki armit dalına çıkmış. Dalın gollarına basıp yaprāñ arasından topladığı armitları yimē başlamış. Yimiş...yimiş... garnını doyurmuş. “Kaç” demiş “ torbayı doldurun da ayşama eve götürün gidin” demiş. Bu sefer torbasını doldurımā başlamış. Çoban torbasını dolduradursun öte yandan tarlanın saybı çıkıp gelmesin mi? Bi bakmış tarlasında armit dalında birisi armit topluyō. Gızmış, öğkelenmiş, bağırmış, söğmüş süpürtmüş, niyse gene öğkesi geçmemiş elinde

tek gırma tüfe vâmiş. Dalıñ dibine gelince bi ataş etmiş. Çoban korkudan elindeki torbayı düşürmüş. Torba düşerken armutlâ şapır şupur, şapır şupur yere dökülmüş.

(Bu masal anlatılırken nine veya ebe yere bağdaş kurup oturur. Karşısına masal anlatacağı torununu diz çöküp oturtur. Masalı anlatırken nine veya ebe masalın sonuna yaklaşırken çocuğun iki yüzünü iki elinin avuçları arasında tutar. Masalın sonunda en heyecanlı yerinde armutların şapır şupur dökülmesi anlatılırken iki avuçla çocuğun yüzlerine acıtacak şekilde vurur.)

(Bu davranış çocuğa anlatılan masaldaki başkasına ait olan bir şeyin (armut) izinsiz alınmasının yanlışlığını hissettirmek ve ruhuna caydırıcılık duygusunu vermek şeklinde düşünülebilir.)(32)

2. 12. 6. Altın Kız

Evvel zaman içinde, galbır saman içinde, bi köyde bir adam yaşâmış. Bu adamın garısı ölmüş ve bi gızıyla yaşıyumuş. Bi gün adam başka bi kadınla evlenmiş. O kadının da bi gızı vâmiş. Gelen kadın adamın gızını hiç sevmey, onu hep azarlamış. Bi gün adama :

- Bu gızını al, bi yere at gel. Onu atmazsañ ben giderin demiş. Adam ne yapcâğını şaşırmuş. Sonunda gızını almış, götümüş dağa, bi dalın dibine oturtmuş. Eline bi gabag (kabak) vemiş:

- Sen bunu oyna gızım, ben odun edince gitcez demiş. Gızı gomuş gitmiş orda. Gız beklemiş beklemiş, ni gelen vār, ni giden. Kakmış oynadığı yerden :

- Tın tın gabacığım, beni aldatan babacağım diye diye yörümē başlamış. Yörülen bi incir ağacınıñ yanına gelmiş. İncir ağacı gıza :

- Benim dibimi süpürvürümüsün demiş. Gız da :

- Süpürvürün demiş, süpürmüş. İncir ağacı teşekkür etmiş gıza. Gız gene yola çıkmış. Gidēken bi gavak ağacının dibine gelmiş. O da dibimi süpürvü demiş. Onun dibini de süpürmüş gız.

Sonra yola çıkmış gene. Gidēken yoluñ gıyında bi ev gömüş. Evde bi ebe (nine) vâmiş. Ebe gıza :

- Gızım benim evim çok kirlendi, bi süpürvü demiş. Gız da :

- Süpürvürün demiş, süpürmüş. Ebe nere gittini sormuş gıza. O da babasının kendini aldattını, eve gittini söylemiş. Ebe gıza :

- Şimdi ben yatcan, sen şu derenin yanında otu. Ak su geçcek, gök su geçcek, gara su geçcek... heç seslenme. Sapsarı bi su geçcek o zaman beni uyandır demiş. Tamam demiş gız. Beklemē başlamış. Ebenin dedi gibi aksu, gök su... geçmiş, sarı su geçiyumuş. Ebeyi hemen kaldırmış.

- Ebe kak, kak, dediñ su geçiyū demiş. Ebe gızı ayaklarından dutmuş suya bandırı bandırivımış. Gız sapsarı altın gibi olmuş. (Çok güzel bi gız olmuş.) Sabah olmuş ebe :

- Hadi gari eviñe git gızım demiş, gızı yollamış. Gız eve yaklaşmış, uzaktan evi gömüş. Eviñ horazı da gızı uzakdan gömüş. Aslında görülmēcek gibi değımiş. Çünkü nerdiyse güneş gibi parlıyumuş. Horaz hemen bağırmā başlamış:

- Gıygıdı gıygıdı Ayşa abılam (Gızın adı Ayşe imiş.) her yeri altın olmuş da geliyū diye.

Bunu duyan analığı (üvey annesi) hemen dışa çıkmış, bakmış. Gız sapsarı olmuş geliyu. Hemen goşmuş sarmaşmış gıza. (sarılmış) .

- Nerdiydiñ gızım sen, biz seni araya araya öldük filen demiş. Gızı eve getimiş. Gız artık evde çok seviliyumuş. Bu da öge ananın hiç hoşuna gitmiyumuş. Adama (kocasına):

- Kendi gızıñı güzel ettiñ benim gızımı da etceñ diye adamın başınıñ etini yimiş.

Adam mecbur galmış öteki gızı da gomuş aynı yere, geri gitmiş.

Gız birez durunca yola çıkmış, incir ağacının dibine gelmiş. İncir ağacı:

-Benim dibimi süpürüvü demiş. Gız da:

-Benim elimin kınası çıkma mı o zaman (o zaman) demiş ve gitmiş. Kavak ağacına da aynı şeyi demiş. Sofıra ebenin evine gelmiş. Ebe:

-Gızım benim evimi süpürüvü bi demiş.

-Benim elimin kınası çıkma mı o zaman demiş ve süpürmemiş. Ebe:

-Ben yatcan, sen bu derenin başında otu. Ak su geçcek. Seslenme. Gök su geçcek, sarı su geçcek, seslenme. Gara bi su geçcek o zaman kaldır demiş.

-Tamam demiş gız, beklemē başlamış. Ak su, gök su, sarı su derken gara su geçiyumuş. Hemen ebeyi uyarmış. Ebe gızın ayaklarından dutmuş, suya bandırı bandırivımış. Gız gapgara (kapkara), Arap gibi olmuş. Gız ordan çıkmış, eve doğru geliyumuş. Horaz gızı gö müş:

-Gıygıdı gıygıdı Fatma abılam Arap olmuş da geliyu diye bağırmış. Anası çıkmış bakmış. Gerçekden de gızı Arap olmuş.

Gız gelmiş, niye böyle oldu diye sormuşlā. Gızlā bi ebe etti bizi böyle demişlē. Beraber gitmişlē, ebeye sormuşlā. O da:

-Benim evimi süpürvüdü Aysa, öteki süpürmedi, ondan böyle oldu demiş.(70)

2. 12. 7. Padişahın Kızı

Zamanın birinde goça bir ülkeniñ padişahınıñ üç gızı vāmış. Bi gün padişah kızlarını çağırmış yanına. Onlara:

“-Kim beni daha çok seviyu söylesin bakām” demiş. Büyük gız:

“-Ben seni dcñizlēdeki sulā gadā çok seviyun” demiş. Ortanca gız:

“-Ben seni o gadā çok seviyun ki başkası böyle sevemez” demiş.

Padişah bunları duyunca çok sevinmiş. Güccük gızına sormuş. O da:

“-Ben seni acı duzlā gadā seviyun baba” demiş.

Padişah sifirlenmiş:

“-Ne demek oluy bu, başka bi şi bulamadıñ mı duz gibi sevcek” demiş ve güccük gızı huzurundan koğmuş. Olay kapanmış.

Günlē sonra padişah büyük kızını, kendisinin istedi birisine vemiş. Büyük gız bi şi dememiş. Ortanca gızı da padişah kendi istediğine vemiş. O da bi şi dememiş. Evlenme sırası güccük gıza gelmiş. Onu da kendi istediğine vemek istemiş. Ama gız:

“-Ben senin istediğiñle evlenmem. Ben birini seviyun. Ben onla evlencen demiş”. Padişah zaten gızgın olduğu gızına bi daha gızmış.ve onu evletlikden atmış.

Güccük gızın sevdiği oğlan da bi köyde yaşayan fakir biriymiş. Kızla oğlan evlenmişlē. Güccük bi kulübe olan evlerinde yaşamā başlamışlā. Oğlan çalışıyu akşama kada para kazanırsa yiyurlā, kazanamazsa yimiyorlamış.

Bir gün oğlan başka bi kente çalışmak için gitcemiş. Hanımı ile vedalaşmış yola çıkmış. Yolda bir yerde bir guyu vāmış. Orda iki yolcu bekliyumuş. Selām vemiş onlara, ne yaptıklarını sormuş. Onlāda:

“-Hayvanları sulaycādık emme, guyuya inemiyoz” demişlē. Oğlan:

“-Ben size su çıkarıvırın” demiş. Enmiş guyuya. Suyu almış tam çıkca sırada guyunun içinde bir Arap ortaya çıkmış. Oğlana üç ınar vemiş ve:

“-Acıkınca bunları yi” demiş, gaybolmuş. Oğlan çıkmış guyudan suyu yolculara vemiş. Ayrılacakları zaman hanımı aklına gelmiş ve yolculara ınarları vemiş:

“-Bunları filen köyde filen evde bi gadın vā, ona veriviñ” demiş. “Tamam” demiş yolculā, almışlā ınarları ve ayrılmışlā ordan.

Yolculā köye gelmişlē, gadını bulmuşlā, vemişlē ınarları. Gadın almış ınarları gomuş bi yere. Ayşama doğru gadın acıkmış. ınarlāñ birini getimiş, yimek için kesmiş bi de bakmış ınarıñ içi altın dolu. Gadın şaşırmiş. ınarıñ birini da kesmiş, o da altın dolu. Sevinmiş. Çok zengin olmuş.

Bubasınıñ sarayınıñ yanına bi saray yaptırmış. Yaptırdığı saray o gadā gocamanmış ki, babasınıñ sarayı öğleye gadā güneş göremiyumuş. Yani yaptırdığı sarayın kölgesi, babasının sarayının üstünden öğleye gadā gitmiyumuş. Padişah da bu saray kimiñ diye merak edemiş.

Niyse; bi gün gadının gocası gelmiş. Evi yerinde yok. Evinin yerinde goca bi saray vā. Sağa sola dolanıkan pençereden hanımı görüyü bunu. Hizmetçilerine:

“-Gidiñ şu adamı alñ, getiriñ. Banyo yaptırñ, güzelce keydiriñ, yanıma getiriñ” diyō. Hizmetçileri gidiyu, getiriyurla adamı gadınıñ garşısına. Adam şaşırıyu. Soruyu hanımına:

“-Ni oldu yav? Nasıl oldu bu iş?” Gadın anlatıyu olayı:

“-Sen bana filen zaman filen kişilerle üç ınar yollamışmışın. Ben onlādan birini kestim, acıkdım da, bi baktım içi altınla dolu. İşde o altınları aldım bu sarayı yaptırdım” diyu adama. Adam inanmıyu:

“-Yalan söyluyufñ, ınardan altın mı çıkā heç” diyō.

Gadın (ınarın biri duruyumuş) ınarı getimiş, kesmiş, ondan da altın çıkmış.

“-Inandıñ mı” demiş oğlana.

“-Inandım” demiş o da. Huzur içinde yaşamā başlamışlā.

Bi gün gadın padişā (babasını) davet etmiş yemek yedirmek için. Padişah gızını tanımiyumuş. Gelmiş yimek yimē.

Gız aşçılara:

“-Padişāñ yicē yimē duz gatmañ” demiş. Tamam demiş onlā da. Niyse padişā yimek yimē otumuş. Yiken yimēñ duzsuz olduğunu fark etmiş. Çevresindekilere:

“-Bunuñ bi şiyisi eysik” demiş. O sırada gızı gelmiş.

“-Acı duzlā gadā sevdiğim babacığım,” demiş. Padişah gızını tanımış. Sarılmışlā, hasret gidermişlē. Durumu sormuş:

“-Nasıl oldu da böyle zengin olduñuz” diye. Gız da:

“-Biz çok fakirdik. Çalıştığımız gada yiyuduk. Hazırda bişimiz yoğudu. Ni isdesek Allah’dan isdedik. Allah da bize üç ınar yolladı, oñlañ içi de altın doluymuş”, demiş. Ben seni duzlā (tuzlar) gadā seviyuñ deyince koğduyduñ beni. Emme duzsuz dünyada hiç bişiyin (yemeğın) dadı olmaz demiş. Padişah da gızını bağışlamış.(70)

2. 12. 8. Kafa Derisi Yüzenler

Deve tellal, saksağan berber iken, bi yerde zengin bi adam yaşıyumuş. Adamın bi sürü işi olduğu için çalışdırmak için adam tutuyumuş. Yalñız çalışmā gelen adam bi hafta, iki hafta sonra kafasınıñ derisi yüzülmüş halde geri gidiyumuş. Çünkü Ağa çalışmā gelen adamlara öñceden anlaşma yapar ve:

“-Gızanıñ kafasınıñ derisini yüzcez” dēmiş. Soñunda da ni yapā ni edē çalışmā gelen adamı gızdırı, kafasının derisini yüzē miş.

Bi gün biri gelmiş, çalışmā başlamış. Birez çalışdıktan soñra Ağa onuñ da kafasını yüzmüş yollamış. Oğlan eve gelmiş. Onuñ da ābisi vāmiş, durumu anlatmış. Ābisi gızmış:

“-Ula demiş, ben bu adamı gızdırıp kafasınıñ derisini yüzmezsem bene de adam demesiñle” demiş ve gitmiş Ağa’nın ora çalışmā.

Çalışmā başlamış. Akşama gadā çalışmış eve gelmiş (Ağa’nın evine). Tam diñlence zaman ağa ona bi iş daha vemiş. Oğlan gızmış emme belli etmemiş. Bi gün böyle iki gün böyle ağa oğlanı gızdıramamış.

Bi gün ağa oğlanı oduna yollamış. Oğlan eşşē almış gitmiş dağa. Yalñız bilerek, odunu eşşēñ semerine bağlamakda kullanılan organı unutmuş. Odunları kesmiş. Eşşē yüklemek için organ olmayınca orda dört gazık düzmüş ve eşşēñ sırtına çakmış: Odunları o dört gazığın içine denkleme için. Emme eşşek ölmüş. Eve gelmiş durumu ağaya añlatmış. “Eşşek öldü” demiş. Ağa çok gızmış ama belli etmemiş:

“-Tamam olsun bakām” demiş geçişdirmiş.

Ertesi gün çifte göndermiş (çift sürmeye). Öküzleri almış oğlan yola çıkmış. Yalñız öküzün boyunduruğunu bağlamak için kullanılan gayışı (kemer) unutmuş māsustan. Tarlaya vemiş çift sürmek için, boyunduruğu vurması lâzım, ağanın köpēni gömüş o zaman. Hemen onu öldürmüş. Bağırsaklarını çıkamış, boyunduruğa bağlamış ve çifti sürmüş. Aşşam eve gelmiş. Ağaya köpēniñ öldüğünü añlatmış. Ağa gızmış emme belli etmemiş gene:

“-Olsun” demiş, geçiştirmiş.

Ayşam yemeğine otumuşlā, yimişlē yime. Yimekten soñra yatmışlā. O sırada da ağanın güccük bebe ağlama başlamış. Ağa oğlana bağırmış:

“-Şu çocuğu birez avıdívı” deye.

Oğlan kakmış, birez uğraşmış, çocū susturamamış. Bakmış orda bñ bez gibi bişi vāmiş. Onu almış çocūñ ağızına dıkmış. Çocuk morarmış az soñra da ölmüş. Oğlan hemen ağayı kaldırmış:

“-Çocūñ öldü” demiş. Ağa gızmış. Oğlan ağaya sormuş:

“-Gızdın mı ağa” diye.

-Ağa yine “gızmadım” demiş ve gitmiş içeri. Hanımına demiş ki:

“-Hanım, biz bu oğlanı yarın sabah erkenden sandığa gatām bi yere atām” demiş. “Tamam” demiş hanımı. Bu konuşduklarını oğlan öteki odadan duymuş. Onlā üğünce odaya girmiş, ağanın hanımını almış, gomuş sandığa. Kendisi de kılık değıştirip ağanın yanına yatmış. Sabah erken kakmışlā, ağa sandığı almış sırtına, yola çıkmışlā. Bir uçurumun kenarına vamişlā. Ağa :

“-Bura atām bunu biz” demiş. Ağa sandığıñ içindekini oğlan sanıyumuş.

-Gılık değıştiren oğlan “Tamam at” demiş. Ağa almış sandı, uçurumdan aşsā tekerlemiş. Sandık paldır küldür tekerlenmiş.

“-Çok şükür bundan da gurtulduk,” demiş. Bu sırada arkada oğlan giysilerini çıkāmış, ağa dönmüş bakmış arkasına oğlan duruyu.

“-Sen nerden çıktın lan” demiş. Ben seni aşsā attıydım demiş ağa.

“-Şen beni atmadıñ, hanımını attıñ. Ben onuñ gılına girdim, onu sandığa goyduydum” demiş.

Ağa sinirlenmiş, gıpkırmızı olmuş.

“-Gızdın mı ağa” demiş, oğlan.

Ağa da :

“-Gızdım, sonunda beni gızdırdın,” demiş.

“-Tamam, o zaman senin kafanı yüzcen ben,” demiş, oğlan.

Ağa korkmuş yalvarmā başlamış, oğlan da :

“-Sen benim gardışımın (kardeşimin) kafasını yüzdüydün, ben de onuñ öcünü alcādım. Emme sen bi dā kimseye kötülük etmeycesefi seni affetcen,” demiş. Ağa da söz vemiş.(70)

2. 12. 9. Üç Asım Efendi İle Tilki

Eski zamanlān birinde bi köyde Üç Asım Efendi adında fakir bir adam yaşāmış. Yaşı geldiği halde evlencek kız bulamamış. Kendi evinde tek başına oturumuş. Eviniñ bayçasında da acar mı acar üç dene asmaşı vāmış. Yalıtız bu asmalāñ üzümünü her sene bi dilki gelip yiyip gidēmiş. Yine bi sene üzümlē olmuş, olgunlaşmış. Üç Asım Efendi üzümleri dilkiye yidirmemek için her gece nöbet tutmā başlamış üzümlēñ başında. Bi gün gece sabā garşı dilki sallana sallana üzüm yimē geliyumuş. Üç Asım Efendi hemen saklanmış. Dilki gelmiş. Annına dayamış çiftelyi Üç Asım Efendi, dilkinin. Dilki bakmış gurtuluş yok. Ni etsem, ni yapsam da gurtulsam diye düşünmē başlamış. Üç Asım Efendi'ye:

“-Sen beklersin, ben sene bi kız alıvıcan, hem de padişāñ gızımı alıvıcan. Sen de benim canımı bağışlācañ,” demiş dilki.

“-Sen beni ever, ben de sene ölünce bi türbe yaptırıvıcan” demiş, Üç Asım Efendi de dilkiyle añlaşmışlā.

Masal bu ya, dilki kılık değıştirmiş. İnsan olmuş. Çıkmışlā, vamişlā padişāñ huzuruna. Dilki padişāñ gızımı istemiş. Padişāh da dilkiye :

“-Ben gızımı kırk gatır yükü altın getirene vecen” dedim. Kim getirise ona vecen. Siz getirin size verin demiş. Onlā da:

“-Tamam” demişlē, dönmüşlē geri.

Yolda geliken gödüğü her çobana her çiftçiyeye dilki diyo ki:

“-Bu sürü kimin diye, bu tarlalā kimin diye soran olusa siz ona hepsi Üç Asım Efendi'nin deyin” diyo. Onlā da “Tamam” diyorlā.

Ayşama doğru böğük bi gonā geliyurlā. O gonakda da eşkiyelē yaşıyumuş. Dilki onlara:

“-Bizi bi gece misafir ediñ diyu ve gece orda galıyulā. Derken eşkiyalarla iyi anlaşıyurlā. Misafirlik de uzuyū. Dilki eşkiyalāda kırk gatır yükü gelecek gadā altın olduğunu öğreniyū. Ni edip de bunu alsak diye düşünüyū. Bu sıralarda da padişāh tülke seyahatına çıkmışmış. Ertesi gün de orā gelcēmiş. Bunu duyan eşkiyelē korkmuşlā. Çünkü padişāh gelise onları öldürcek. Dilki hemen onlara diyo ki:

“-Siz, şu guyuya giriñ. Padişāhla ordusu geçince siz de çıkāsınız.

“-Tamam” diyu eşkiyele, giriyula guyuya.

Padişāh yolda geliken bi çoban göse sorāmış :

“-Bu sürü kimin,” diye. Çoban da :

“-Üç Asım Efendi'nin diye cevap vermiş. Tarlaları sorāmış padişah, o da Üç Asım Efendi'nin derlēmmiş. Padişah, “bu Üç Asım Efendi çok zenginmiş, keşge gızımı vesiydim ona” demē başlamış.

Öğleye doğru padişah gonağa gelmiş. Padişahı dilki garşlamış. Padişah:

“-Kimin bu konak” diye sormuş, dilkiye.

“-Üç Asım Efendi'nin” demiş dilki de.

Padişah kendine bi kere daha gızmış, kendi kendine gızını vemedi için.

Dilki padişā seslenmiş:

“-Padişām burda bi guyu vā. Bu yoldan geçeniē guyuya bi daş atarla, dilekleri gerçekleşsin diye. Siz de atın istēseniz.”

Padişāh tamam demiş ve bi daş atmış. Onuñ ardından vezirleri derken goca ordunuñ hepsi birer daş atmış guyuya ve guyu daşla dolmuş. İçindeki eşkiyelē de ölmüş. Dilki de böylece eşkiyeleden gurtulmuş.

Padişah gitmiş, goca gonak onlara galmış. Dilki gonaktaki altınları kırk gatıra yüklemiş ve Üç Asım Efendi'yle barabar padişān sarayına doğru yola goyulmuşlā. Gelmişlē saraya, altınları vemişlē, gızı almışlā. Kırk gün kırk gece düğünden soñra Üç Asım Efendi, dilki ve padişān gızı gonağa geri gelmişlē. Üç Asım Efendi dilkiye :

“-Bu gonak çok böğük, bize yetē de artā. Sen de burda gal, bizle yaşāsın” diyu. Dilki “Tamam” diyu ve yaşama başlıyurla. Aradan epiy bi zaman geçiyu. Dilki māsustan ölü numarası yapıp gonañ kapısına yatıyu. Birez sonra gız açıyu kapıyu, bakıyu dilki ölmüş. Üç Asım Efendi'ye bağıruyu:

“-Kak Üç Asım Efendi, bizim dilki efendi ölmüş diye. O da:

“-Bacağından tut da atıvı bi köşeye” diyu.

Gız tutup attırırıruyu dilkiyi, kapıyı kapadıyu. Dilki yattığı yerden kalkıyu kapıyı çalıyu. Kapıyı Üç Asım Efendi açıyu. Dilkiyi görünce birez korkuyu:

“-Ula dilki arkadaş, sen ölmedi mīdin” diyu. Dilki de:

“-Siz insanoğluna ni gadā iyilik yapsañ haramdır” diyu.

Üç Asım Efendi suçunu anlıyu. Dilkiyle barışıyurla. Dilkiye ölünceye gada güzelce bakıyu. Ölünce de gonañ bahçesine güzel bi türbe yapıdırıruyu. Böylece dilkiye borcunu ödemiş oluyu:

“-Şimdıcik yanlarımdan geldim. Sene selāmı var.” (70)

2. 12. 10. Deli Oğlan

Evvel zaman içinde, galbır zaman içinde, develē dallel pırelē berber iken bi köyde iki gardış (kardeş) ve anası yařāmıř. Emme gardıřlādan biri deli, öteki akıllıymış. Anaları da hasdıymış. Heç bi iř yapmaz, evde oturūmuř. Deli oğlan her gün tarlaya çalıřmā gidēmiř. Akıllı oğlan da evde galı (kalır) anasına bakāmıř (bakarmış).

Bi gün ayşam (akşam) deli oğlan akıllı oğlana:

“-Her gün ben gidiyun çalıřmā, yarın da sen git bakām bi yu yav” demiş. O da:

“-Sen anama bakamazsın ki” demiş.

“-Bakarın, bakarın.” “Hem senden de acar (iyi) bakarın” demiş deli oğlan.

-Tamam demiş akıllı oğlan. Ertesi gün akıllı oğlan sabālā (sabahleyin) kakmış, tarlaya gitmiş. Deli oğlan evde galmış. Deli oğlan bi gazan su furmuş ocā, gaynatmā başlamış. Su gaynamış. Anasını getimiş deli oğlan, gaynaddī suyu tepesinden ařřā dökmiş. Banyo yapırcan derkē (derken) anasını öldürmiş. Anası dişlerini sırtıymış galmış. Deli oğlan aşlamamış anasının öldüğünü, onu gülüyu sanāmıř. Bi tomat (domates) dürümü yapmış getimiş, vemiş anasının eline.

Niyse ayşam olmuş, akıllı oğlan tarladan gelmiş, bakmış anasına anası ölmüş. Deli oğlana sormuş:

“-N’ oldu ula. Bizim oğlan, anama n’ oldu?”

“-N’ olacak, sen o gadak (kadar) evde galdım anamın yüzünü güldüremedydin, ben bi gün evde galdım anam gülmē başladı” demiş. “Hem böyün (bugün) anamı suya da guydum” (banyo yaptırdım) demiş deli oğlan.

“-Ula salak şey” demiş akıllı oğlan. “Anamızı öldürmüşün ya sen.”

“-Ni ölmüş mü” demiş deli oğlan. Bakmış anası ölmüş.

“-Niyse biz bunu gömem gari yarın” demiş akıllı oğlan.

“-Olmaz” demiş deli oğlan.

-Niye?

-Dur sen demiş akıllı oğlana ve anasını almış bir beygire mindirmiş, gözelve de bağlamış. Akıllı oğlan ni etcek diye bakāmıř.

Deli oğlan mindirmiş anasını çekmiş gitmiş. Akıllı oğlan da arkasından gitmiş.

O civarlāda bi adam vāmıř. Bu adamın da bi bostan tarlası vāmıř ki, o biçim acar-mış. Adam tarlaya heç bişi gatmaz, kuş bile uçurtmazmış

Deli ođlan mindirdiđi anasını bura getimiř. Beygiri bostan tarlasının içine sűrűvműř (katmıř), kendisi saklanmıř. Beygiri bostanlāñ içinde gűren adam hemen dıřa çıkmıř, bađırmıř, çađırmıř, ni duyan va ni gűren. Tűfēni getimiř, bi çekmiř. Beygir űrkműř, beygirin űstűndeki deli ođlanın anası da yere dűřműř. Deli ođlan hemen saklandıđı yerden çıkmıř, gořműř, vamiř adamıñ yanına.

“-Sen benim anamı űldűrdűñ” deye adama bađırmā bařlamıř. “Seni řikayet etcen. řűyle etcen, bűyle etcen” dēken bostancı korkmuř. “Ben sana birez para verin, anlařam” demiř kendi kendine bostancı.

Niyse anlařmıřlā. Deli oğlan parıyı almış gelmiş eve. Çok para almıřlā yalnız, zengin olmuřlā gari. Deli oğlan:

“-Ula abi” demiş, akıllı oğlana. “Bizi burlāda ekemezle, en iyisi biz burdan gidēm.”

“-Gidēm mi, nere gitcez?”

“-Yola ıkām biyu bakām, gitcek yer buluruz.”

“-Gidēm, madem” demiş akıllı oğlan da.

“-Emme gidēken eviñ kapısını da gűtűcez.” demiř deli ođlan.

Niyse sabala erkenden sűkműřlē kapıyı, çıkmıřlā yola. Kapıyı deli ođlan sırtına almıř gűtűrűyumuř. Gidēken űđleye dođru acıkmıřlā, hem de diřlenmek için bi dalın dibine otumuřlā. Oturuken garřıdan eřkıyalā geliyumuř. Bunlā korkudan hemen dalıñ tepesine ıkmıřlā. Eřkıyele geçsin gitsin diye. Eřkıyalā da gelmiřle o dalın (ađacın) dibine otumuřlā, aldıkları paraları saymā bařlamıřlā. İki saat olmuř, ű saat olmuř paralařı saymasını bitirememiřlē. Bu sırada dalıñ tepesinde deli ođlanıñ iřeyce gelmiř. Akıllı ođlana:

“-Ula abi benim çok işeycem geldi, ni etcez” demiş.

“- Sus la. şindi giderlē ondan kerim ni etcesen et” demiş abisi de.

“-Acık da durmuřlā. Deli ođlan goyuvmuř (iřini) eřkıyelen űstűne. Eřkıyalā da:

“-Havada bulut da yok emme yāmır yağıyu. abık sayām paraları da gidem” demiřlē.

Acıkda durmuş, deli oğlanın arkası ağrımiş:

“-Abi la... Benim arkam ağrıdı, kapıyı goyuvucan demiş abisine.

“-Sus la, űldűrűrlē bizi o zuman” demiř o da.

Deli oğlan dayanamamış kapıyı ıkamış, goyuvmuş daldan ařřā. Kapı paldır küldür düşmüş. Eřkiyelē de:

“Eyvah gaıfı, gök yıkılıyu diye paraları gomuřlā gamıřlā.” Eşkiyala gittikten keri deli oğlanla akıllı oğlan enmişle daldan, paraları almıřlā, geri köye gelmiřlē.

Aradan birez zaman geçmiş, deli oğlan:

“-Ben padiřāfı gızını alcan” demē başlamış. Zengin oldu gari ya. Emme her gün aışama gadā bunu güdüğüne demiş. Kyll de padişahtan çok korkāmiř. Padişah duyāsa bizi ldr, o bizi öldürmeden biz deli oğlanı ldrēm demiřlē. Nasıl etcez, nasıl etcez dēken biri demiş:

“-ođala gatām deñize atām” demiřlē.

“-Atām mı?”

“-Atām.”

Ertesi gün toplanmıřlā, deli oğlanı tutmuřlā, ođala gatmıřlā, deñize doğru gtmē bařlamıřlā. O gün de Cumaymış. Ta o sırada selā verilmē başlanmış. Kyll:

“-Cumayı gılam da ondan kerim atām” demiřlē. oğalı deñizin kenarına bırakmıřlā gitmiřlē. Onlā gidince deli oğlan oğalın içinde:

“-Ben padiřāfı gızını almam... demē başlamış. O sırada da o civardaki köylerin sürüsünü güden oban geçiyumuş ordan. Deli oğlanı duymuş. Hemen oğalı zmiş.

“-N’oldu, n’işliyun sen burda” demiş.

“-Ula arkadaş, bene padiřāfı gızını zorla veceklē, ben de almaycan diyun, ondan beni deñize atcaklā” demiş deli oğlan.

“-Arkadaş, padiřāfı gızı alınma mı heç, niye almıyufı,” demiş oban.

“-Sen alcafı mı demiş çobana deli oğlan. Alcafı demiş” o da.

“-İyi o zaman, gir bu oğalın içine, şindi adamlā gelecek, onlā gelince de “-Ben padiřāfı gızını alcan.” de, demiş. oban da:

“-Tamam demiş”, girmiş oğala. Deli oğlan da ağzını bağlamış, sürüyü almış gitmiş. oban da “Ben padiřāfı gızını alcan...” deme başlamış.

Acık durunca adamlā namazdan ıkmışla gelmişle. oğalın içindeki hālā dā “Ben padiřāfı gızını alcan.” diyumuş.

“-Ulā bak tā padiřāfı gızını alcan diyu. Tutun řunu atın demiřlē”. Tuttukları gibi atmıřlā deñize. oban lmř. Kyll köye dnmıřlē. Aışam olmuş deli oğlan gaval çala çala köye gelmiş. Kyll řařırmıřlā. Hemen gořmuřlā sormuřlā. Deli oğlan:

“-Siz beni deñize attınız, ben de orda bir sürü sürdüm geldim” demiş. Bunu duyan köylüleñ hepsi deñize atlamış. Daha sonra deli oğlan çok zengin olmuş gari ya,gitmiş padişâñ gızını istemiş. Almış da. Padişah ölünce yerine deli oğlan padişâh olmuş.

Şimdıcik yanından geldim, sene selemi vā.(70)

III. BÖLÜM

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. HAYATIN SAFHALARIYLA İLGİLİ GELENEKLER

3. 1. Geçiş Törenleri

Geçiş törenleri Güney’de geleneğin inancın ve modern hayatın kültürel unsurlarının bir araya geldiği bir tablo ortaya koymakla birlikte geleneğin ve inancın belirleyici bir rolü ve yeri vardır.(32)

3. 1. 1. Doğum

3. 1. 1. 1. Doğum öncesi

3. 1. 1. 1. 1. Çocuk Sahibi Olmak İsteyen Kadınların Başvurduğu Yöntemler

Yeni gelinin yatağında, daha gerdekten önce, bir oğlan çocuk yuvarlamak, kucağına bir oğlan çocuk vermek... gibi işlemler uygularlar. Bütün bunlar bir tür ihtiyat tedbirleridir.(53)

3. 1. 1. 1. 2. Kısırlık Giderme Amacı İle Yapılan Uygulamalar

Beklenen belirtiler görünmeyince genç kadın kısırlık kuşkusuna düşer, ve kusurunu, ya da bu gecikmeye yol açan herhangi bir sebebi, gidermek için çeşitli çarelere başvurur. Bu çarelerin başında yatır ziyaretleri gelir. Daha sonra çocuk sahibi olan kadının avu -cundan su içmek, doğum sancısı çeken kadının ısırdığı elmayı yemek, yeni doğum yapmış bir ananın çocuğunun “son”u üzerine, sıcağı sıcağına oturmak... gibilerinin yanında hocalara okutup üfletmek, muska taktırmak gibi kötü, zararlı güçleri kovduğuna inanılan tedbirler de alınır.

Bu tedbirlerin yanı sıra ilmi tedbirlerde alınır. Dölyatağının soğuklanmış olması ihtimaline karşı bele şiş çekme, sıcak banyolar, tütsü, sıcaklığı inmiş fırında oturtmak.(53- 32)

3. 1. 1. 1. 3. Hamilelik ve bebeğin cinsiyetiyle ilgili inanmalar

Gebe olduktan sonra kadının ilk düşüncesi çocuğun oğlan mı, kız mı olacağını öğrenmeyi denemektir. Hele ilk çocuk için ananın da, babanın da dileği oğlandır, olmuş çocukları hep oğlan olmuş ise ana, gelecek çocuğun kız olmasını ister.

Doğacak çocuğun cinsiyetini önceden öğrenme yolları yorum ve fal niteliğinde işlemlerdir. Yorumların bir bölümü düşlerden çıkarılanlardır: Gebe kadın düşünde ay görürse oğlan, güneş görürse kız; bıçak, tüfek gibi erkek silahları, ya da korkunç hayvanlar görürse oğlan, makas, iğne gibi kadın aygıtları, bilezik, gerdanlık gibi takılar veya çeşitli süs eşyaları, mücevherler görürse kız doğuracağını yorumlar. Yüklü kadının

karnının, vücudunun kimi yerlerinin biçiminden, gebelik süresince güzelleşip çirkinleşmesinden, meme uçlarının aldığı renkten, aşerme sırasında canının çektiği şeylerden, anasının karnında çocuğun oynamasının şiddetli veya hafif olmasından da, gelecek çocuğun oğlan, ya da kız olacağı anlamı çıkarılır.

Aşerme döneminde de ekşiye aşerenlerin kıza, tatlıya aşerenlerin oğlana gebe olduğu yorumlanır.

Çocuğun düşmesini önlemek için alınan tedbirler ağır bir şey kaldırmamak, yüksek yerlerden atlamamak gibi tedbirlerdir.(32- 53- 69)

3. 1. 1. 1. 4. Aşerme

Aşerme, deyiminin aslı aş yeme, bu biçimiyle “yiyecek şeylerden tikslenme” demektir. “Yüklü kadının kimi yiyecekleri canı çekmesi, onları tatmaktan kendini alamaması” demektir. Bu dönemde kadının canının her istediğini, ne kadar hoş gitmese de, vermeye dikkat edilir. Bu kural gözetilmezse, anada veya doğacak çocukta zararlı etkilerin meydana geleceğine inanılır: çocuğun düşmesi, sakat, kusurlu doğması gibi.

Gebe kadının yediği şeylerin, sık sık baktığı insanların, hayvanların da çocuğun huyuna, vücut yapısına, yüz özelliklerine etkide bulunacakları sanılır. Bu yüzden kadın, doğacak çocukta kusur niteliğinde bir iz bırakması mümkün olan şeyleri yemekten, böyle kimselere bakmaktan, böyle hayvanlarla karşılaşmaktan çekinir. Hele kusurlu sakat kişilerle alay etmesi son derece yanlış bir davranış sayılır; yapıldığı takdirde çocukta aynı kusurun, sakatlığın olacağına inanılır. Çalınan şeyler, gizlice alınan yiyecek nesnelere de, aşerme halinde olsun olmasın, doğacak çocukta bir iz bırakacaktır, denir.

Anne karnına düştüğü zaman yiyecekler canı ister. Kusar, istifra eder. Yemediği şeyleri canı ister. Herkes onun yanında yiyecekten bahsetmekten çekinir. Özellikle o mevsimde bulunmayanlardan hiç bahsetmemeye özen gösterilir. Ekşi, tatlı canı ister. Kadın hasta olur, yemekler kokar. Kiminin yemek canı istemez, kimi kusar yemek yiyemez. Dokuz ay, kimi üç ay yataktan kalkamaz; kimisi çalışır, etki etmez. Çocuk doğunca kadını sancı tutar, başı döner.(53- 31- 32)

3. 1. 1. 1. 5. Doğurmak İstemeyen Kadının Başvurdukları Çareler

Hekimlere baş vurarak, gebeliği önleyici yöntemlere başvuran ve hapları elde etmek isteyen karı kocalara artık Güney yöresinde de sık rastlanıyor. Doğum ile ilgili önlemler; hemen hepsi akılcı-gerçekçi ilaç ve işlemlerdir; pek azında büyüklük öğelerden izler görülür.

Gebeliği ve doğumu önleme işlemlerini ikiye ayırabiliriz: bunlardan birincisi korunma tedbirleridir: buna örneği biraz önce değindiğimiz ilacı verebiliriz. Bu tipten ilaçların çoğu karbonat, şap, tuz, nişadır, kinin, aspirin, limon tuzu gibi eczanelerde, aktarlarda bulunan maddelerdir. Kadınlık uzvunun içine, dölyatağına doğru, belirli miktarda bunları yerleştirmek suretiyle, kadın, gebe kalmayı önlemek ister.

Gebeliğini fark eder etmez, “aybaşını getirmek” gebeliğini ilerlemiş ise, çocuğu düşürmek için, yüklü kadının giriştiği işlemler ve kullandığı maddelerden bazıları, korunma için uygulanırla aynıdır: karbonat, sabun gibi. Başvurulan öteki çarelerin hemen hepsi kadınlık uzvunun içine, dölyatağının ağzına kadar, çeşitli nesnelere sokma yöntemidir: patlıcan sapı, kokar sedef, ebeğömece, maydanoz sapı, kaz veya kartal kanadından koparılmış tüy, örgü şişi... (32- 69)

3. 1. 1. 6. Doğum hazırlıkları

Belli başlı doğurma teknikleri şunlardır: oturarak, diz çökerek, çömelerek, yatarak, elleri ipe asılarak. Doğumun kolay olması için gebe kadının belli yerleri ovulur. Bunun yanında büyüklük işlemlerine de baş vurulur: doğum sancısı çeken kadının evindeki kapalı yerleri, kilitli şeyleri açmak, kolay doğum yapmış kadının elinden su içmek, düğümleri, kadının kendi saç örgülerini çözmek, doğum anında hazır bulunanların bacak bacak üzerine atmalarını yasaklamak gibi tedbirlerde de aynı düşünce izlenir. Bir de dolu kapları boşaltmak, çeşmelerin musluğunu açmak gibi doğumun suyun akışı gibi kolay olsun anlamına gelen işlemler de uygulanır. (69- 9- 32)

3. 1. 1. 2. Doğum ve sonrası

3. 1. 1. 2. 1. Çocuğun Göbeğinin Kesilmesi

Çocuktan sonra, ve tabii hallerde daha kısa doğum sancılılarıyla gelen maddeye eş veya son denir. Son ya saklanır, ya gömülür, ya suya atılır, ya da yakılır. Sonun çocuk gibi canlı doğduğu, göbek bağı kesilince, döl yatağı ile ve çocukla bağlantısı kalmadığı için öldüğüne inanılır. Ona ölmüş bir varlığa gösterilen saygının gösterilmesi, herhangi bir yere atılmayıp gömülmesini, kedi köpek gibi hayvanların yemesine meydan verilmemesine dikkat edilir. Göbeğin evde saklanırsa, çocuğun büyüünce evine bağlı kalacağına, sokağa atılırsa, gözü dışarıda olacağına; okul duvarının dibine gömülürse okumayı seveceğine, cami bahçesine gömülürse dindar olacağına inanılır.

3. 1. 1. 2. 2. Ad verme/ Ad Koyma

Bebeğe adını koyarken baba, ailenin bir büyüğü veya davet edilen bir din görevlisi abdest alıp çocuğu kucağına alır ve sağ kulağına önce üç defa ezan okur, sol kulağına da kamet okur. Sonra ismini anne, baba ve aile büyüklerinin seçtiği adı koymak istedikleri bebeğin kulağına seslenilir. Daha sonra bebeğin sağlıklı, uzun ömürlü, akıllı, ailesine, vatanına, milletine ve dinine karşı hayırlı bir evlat olması için dua edilir, fatiha okunur. Daha sonra misafirlere şerbet veya tatlı ikram edilir. Yakın zamana kadar bebeğe babanın babası, veya anasının ya da hangisinin anası babası öldüyse incelikle onun adı verilirdi. (38- 2)

3. 1. 1. 2. 3. Tuzlama:

Çocuğun göbeği kesilip adı konduktan sonra tuzlanması ve yıkanması gelir. Vücuduna tuz serpip kısa bir zaman öyle bıraktıktan sonra çocuğu duru suda yıkarlar. Tuzlamayı, halk geleneği, çocuğun teri, nefesi kokmasın diye önceden alınmış bir sağlık tedbiri diye niteler. (32- 53)

3. 1. 1. 2. 4. Kırkıncı Gün Kırk Çıkartmak

Doğumdan sonraki kırk gün içinde, ananın da, çocuğun da türlü zararlı etkilerden korunması gerekir. “Kötü göz” e karşı alınan nazarlık, maşallah gibi takılar lohusayı korumak için alınan yaygın gereçlerdir.

Lohusanın ve çocuğun yastıklarına, veya başka yerlere, al kurdele bağlamak, anneyi ve bebeği görmeye gelenlere al renkte tarçın, vişne vb. şerbet ikram etmek gibi töreler bu anlamı taşır.

Gene bu dönemde dikkat edilen bir başka nokta, kırk gün çocuğun ve anasını evden dışarı çıkarmaması, gerektiği inancıdır. Diğer bir inanç da çocuğun, kırk içinde doğum yapmış başka bir kadının çocuğu ile karşılaştırılmamasıdır. Çünkü, kırk içinde ana da, çocuğu da, olumsuz etkilerden zarar görmeye en elverişli durumdadırlar. “Loğusa kadın için kırkı çıkmayan lohusanın mezeri kırk gün açıktır.” İnancı bunu ifade eder.

Kırk gün dolduktan sonra kırklama töreni yapılır.

Lohusalık, bebeğin doğumundan sonra annenin geçirdiği 40 günlük zaman dilimine denir. Bebek doğduktan hemen sonra yıkanır, banyo yaptırılır. Annenin de banyo yapmadan çocuğu görmesine izin verilmez. Ayrıca üç ezan vakti geçmedikten sonra anneye çocuğu emzirmesine dahi izin verilmez. Çocuğun yattığı yatağın altına ekmek parçası, bir bıçak konurdu. Makarna, nazar boncuğu bir ipi dizilerek bebeğin omzuna

asılırdı. Bebek, nazar olmasın diye, alınına hafif bir kara sürülürdü. Kız çocuğu olursa kaşı gözü sürmeli olsun diyerek başına hafif bir kına sürülür ve silinirdi. Kırk gün içerisinde çocuk mersinlenir. Mersinin içinde; tuz, pekmez, toz mersin (yani mersin bitkisinin kurumuş yaprakları ezilerek toz haline getirilir) bunlar karıştırılarak çocuğun vücuduna sürülür. Ağzı kokmasın diye pirinç tanesi kadar tereyağı konur. Mersin kuruduktan sonra silkelenir. Çocuk doğduktan sonra su akan olukların altından 40 tane taş toplanır. Bu taşlar bir semaver içersine konur ve 40 gün boyunca bu semaverin içinde kalır. Anne ve çocuk bu su ile banyo yaparlar. 40. Gün 40 fincan su ölçülerek bebeği banyo yaptıracak suyun içine karıştırılarak bebek bu su ile yıkanır. Çocuğun ve annenin de giydiği giysiler içersinde 40 taş bulunan aynı bu su ile yıkanır ve böylece bebeğin kırkı çıkma denen olay gerçekleşmiş olur.(30- 31- 32)

3. 1. 1. 2. 5. Diş Çıkarma- Kölle

Bebeğin dişi çıktığı günlerde evde kölle yapılarak komşular davet edilir. Yenilir, içilir, yakınlar çocuğa hediyeler getirirler. Buğday, kuru fasulye, nohut, mısır vb. suda kaynatılır. İçine kırmızı kuru biber, tuz konur. Ateşle kaynatılır. İnce üzerine badem içi, fındık kırması, susam, fıstık konulur, neşe içinde yenilir. Köllenin genelde suyu süzülerek geride kalan daneli kısımları yenirse de bazıları da suyunu süzmez suyuyla kaşıklayarak yenir.(32- 53)

3. 1. 2. Sünnet

Güney ilçesinde sünnet oldukça yaygındır. Her aile çocuğunu kendisi sünnet ettirmek ister. Bağımsız sünnet törenleri düzenlendiği gibi genellikle ağabeyin düğününde ya da dede hacca gidip geldiyse dedenin hacı mevlidinde sünnet yapılır.

Sünnetler genellikle okullar açılmazdan önce güzün yapılır. Genellikle mevlit okutularak ve yemekli yapılır. Son zamanlarda eğlenceli çalgılı yapan aileler de vardır. Sünnet günü davetliler gelir, yeme içme olur, mevlit dinlenir. "Allah mübarek etsin", "Allah düğünlerini de göstereyim" dilekleriyle çocuğa hediyeler verilir, para takılır. Sünnet anında hocaların eşliğinde erkekler yüksek sesle tekbir getirirler. Sünnet genelde yakın ve uzak akrabaların buluşmasına ortam hazırladığından sohbetle devam eder, öğle ezanından sonra sünnet sona erer, misafirler dağılır.(1- 10- 38)(Res. 20, 21)

3. 1. 3. Askere Uğurlama

Askere gidecek gençler bir meslek sahibi ise 10 gün önceden çalışmayı bırakır. Çalışması hoş karşılanmaz. Askere gidecek genci çalıştıran anne, baba ayıplanır. Genç 10

gün zarfında akrabalarını ziyaret eder, onlarla helalleşir. Yakın akrabalar gencin cebine “yolluk” adı altında para koyarlar. Aynı dönemde askere gidecek gençler geceleri bir araya gelerek eğlenirler. Bazıları içki içer, taşkınlık yapar.

Köylerde askere grup olarak gidecek gençler için anayolda asker duası yapılarak uğurlanır.

Askere gidecek gencin arkasından yola su dökülür, ayna tutulur. Su, işlerinin su gibi yolunda gitmesi, ayna ise işlerinin ışıklı olması içindir.

Asker dönüşünde kına getirir, yakınlarına verilir. Genelde askerin evinde toplu olarak asker kınası yakılır.(1- 6- 14-57-61)

3. 1. 4. Hacı Uğurlama

Hacca gidecek kişileri evlerinde komşuları ve akrabaları ziyaret ederler. Yolluk olması için hediye yiyecekler getirirler. Hacı adayları dualarla uğurlanır. Hac dönüşünde mübarek olsun ve hac mübareklerine gidilir. Ziyaretçilere zemm ve hurma ikram edilir. Akrabalara ve yakın komşulara hediyeler getirilir. Hediyeler teylik(takke), yüzük, tesbik(tespih), seccade, saat vb. eşya şeklindedir. Hacı olan kişi bir hafta sonrasında “hacı yemeği” tertipler. Komşuları ve akrabaları davet eder, okunan mevlit dinlenir. Yemeğin ardından “Allah haccını kabul etsin”, “Allah mübarek etsin” duaları ve dilekleriyle misafirler veda ederler.(38- 3- 9)

3. 1. 5. Evlenme, Düğün

3. 1. 5. 1. Kız isteme

İlçemizde eskiden beri kız istemede görücü usulü hakimdi. Önce beğenilen kız oğlan evi tarafından bakılır. Oğlan evine ait kadınlar, kız evine oğlanın beğendiği kızı istemeye giderler. Kadınlar tarafından alınan olumlu cevap erkeklerin ziyareti ile kesinlik kazanır. “Söz isteme” veya “Söz alma” için genelde mahallenin yaşlı ise imamı ya da dindar bir aile bir bugününün başkanlığında kız evine gidilir; “Allah’ın emri Peygamber’in kavli üzere” kız istenir. Söz alınır. Ardından ikramlar yapılır. Bundan sonra nişan işine başlanır. Nişan için kız tarafı istediklerini söyler. Kesinlikle kız için başlık parası yoktur. Fakat bazı fakir aileler kızlarının çeyiz hazırlıkları için oğlan tarafından bir miktar para alır. Kız tarafı nişanda çok fazla eşya, altın ister. Örneğin: 15 bilezik, 15 ipekli elbise gibi. Oğlan evi tarafı bu istekleri mümkünse yapmaya çalışır.(21- 22- 44)

3. 1. 5. 2. Nişan

İstenilen eşya ve altınlar alındıktan sonra sıra nişana gelir. Nişan için belirli bir merasim yoktur. Oğlan evinden bir grup erkek gece lüks lambaları ile nişan için aldıkları eşyaları topluca kız evine giderek bırakırlar. Nişan yüzüğü de bu eşyalarla birlikte gelir. Dualarla yüzükler takılır. Akabinde tatlı ikram edilir. Nişanda gelen kişilere birer mendil verilir. Gelen eşyalar ertesi günü mahalledekilerin görmesi için evde sergilenir. Oğlan evinden gelen giyecekler de (helva, ekmek, fıstık, sakız, leblebi vb.) mahalledekilere dağıtılır. Nişan yüzüğü evin büyüklerinden biri tarafından kızın parmağına takılır.

Oğlan evi, kız evi ile genelde tanışıktır, fakat samimiyet olmayabilir. İlk ziyarette oğlan bir mendile yiyecek doldurarak sağdııcı ile birlikte bir akşam kız evine gelir. Burada yatsı ezanına kadar otururlar. Oğlan gayet terbiyelidir. Lafa karışmaz. Ancak kendisine soru sorulduğunda cevap verir. Yine oğlan diz çökerek mindere oturmaktadır. Ezan okunduğunda müsaade istenilerek buradan ayrılırlar.

Kız evinden oğlan evine çanak tabir edilen yiyecekler ve oğlan için nişandan bir kaç gün sonra gönderilir. Oğlan evine çanak getiren kadınlara ödül olarak para verilir. Böylece nişan merasimi bitmiş olur.(14- 15- 16)(Res. 22)

3. 1. 5. 3. El Öpüsü

Nişandan sonra kız tarafı oğlan evine baklava gönderir. Üç gün sonra el öpüsü gününde akraba kadınlar çağrılır. Kız evinde toplanılır. Misafirlerin gelmesi tamamlandıktan sonra nişanlı kız odaya gelir. Tekbirle ortaya bir peştambal serilir. Önce kaynananın getirdiği peştambal ortaya serilir. Sonra kız üç defa peştambalın etrafında dolaştırılır. Gelen misafirlerin elleri kaynanadan başlamak üzere öpülür. Bu arada gelen misafirler beraberinde getirdiği hediyeleri peştambalın üzerine atarlar. Daha sonra oğlan tarafından gelen yiyecekler beraberce yenilir. Bu yiyecekler genelde çerez ve şeker türüdür. El öpüsü gecesi damat, sağdııcı ve çok yakın bir kaç arkadaşı toprak damlı evlerin bacasından aşağıya önce çiğil denen küçük taşlar atarlar, yukarıda aydınlatma camı varsa onu tıklatarak varlıklarını belli ederlerdi. Bu şakadan sonra bacadan uzunca bir ipe bağlı keseyi sallarlardı. Kadınlar önce görmezlikten gelir eziyet ederler, bazen taş parçası korlar sonra da çerez ve yiyeceklerden keseye korlardı. Keseyi çeken gençler de başka bir yere gidip çerezleri yerler ve eğlenirlerdi. Kaynana misafirler gittikten sonra hediyeleri mutlaka sayardı. Nişandan sonra damat adayı sık sık kız evine ziyarete gider, hediyeyle gelmediği zaman soğuk, hediyeyle geldiği zaman hoş karşılanırdı.(14- 15- 44)

3. 1. 5. 4. Dügün Töreni

Kız ve oğlan evi ön hazırlıklar bitince düğün çıkış gününü tespit ederler. Dügün genellikle ilk ve sonbahar aylarında yapılır.

Düğünden önce kız ve oğlan tarafı oku veya diğer anlamıyla okuntu(davetiye) göndererek eşe dosta duyururlar. Bu oku, şeker veya küçük bir havlu olabilir. Dügün zamanı kız ve oğlanın yakınları üzerine düşen görevi yapmaya çalışır. Merasim başlamadan önce düğünde yakılacak odun damadın arkadaşları tarafından temin edilir. "30 yıl öncesine kadar damat ve arkadaşları at veya eşeklerle odun etmeye giderlerdi. O gün yenilir, içilir, eğlenilir. Akşama doğru elinde uzunca bir sopa üzerinde, elma, portakal vb. meyve takılır oğlanlara mendil hediye ederdi." Bu odunların bir kısmı kız evine gönderilir. Evde de düğün süresince yenilecek ekmekek yufka halinde yapılır.

Düğünün başlangıcından bitimine kadar eve gelen konuklar yedirilir, içirilir. Dışarıdan gelen okucular düğün sahibinin dost ve akrabalarının evlerinde yatırılır. Hiç bir düğün sahibi okucusunu ziyafet çekirtmeden kaldırmaz.

Düğünde pişirilen yemekler:

Düğün çorbası (tel şehriye veya arpa şehriye), etli nohut, kuru fasulye, kelle, keşkek, dolma, makarna, turşu, pilav, kabak aşısı, hoşaf ve helva.

Keşkeksiz düğün olmaz. Keşkeklik buğday önceden hazırlanır. Damadın arkadaşları tarafından dibek taşında döğülür. Döğülüş bittikten sonra bir kısmı kız evine, bir kısmı da oğlan evine gönderilir.

Düğünlerde oğlan evi içkisiz olmaz. İçilen içkiler rakı ve şaraptır. Meze olarak da et kavurması, salata, piyaz, kaynamış yumurta, mevsimine göre meyve hazırlanır.(14-15-48)

3. 1. 5. 5. Dügün Eğlenceleri

Düğüne Perşembe gününden başlanır, oğlan ve kız evi için ayrı ayrı çalgıcılar tutulur. Kız evinin çalgıcısını oğlan evi tutar. Asıl eğlenceler Cuma günü akşamı başlar.

Düğün eğlenceleri düğün süresince devam eder. 2. günün gündüzünde oğlan evi kız evine davullu zurnalı ziyarette bulunur. Gençler oynarlar. Oyun sırasında mutlaka su dolu bir testi havaya atılır. Yere düşüp parçalanınca suyun etrafa yayılışı bereket olarak değerlendirilir. Erkek evinde kıvrak oyunlar (Çiftetelli, Mevlana vb.) ön planda gelir. Dügünün 2. Günü gecesinde damat ve arkadaşları kız evine eğlenceye giderler. Gelin ve arkadaşları

erkeklerin oyunlarını uzaktan örtü arkasından seyrederek. Bu ortamlar genelde gençlerin birbirini tanıdığı ve ilgisini çektiği, birbirini beğendiği ortamlar olur. Erkek için oyun gösteri niteliğindedir. Erkekler zeybek oyunuyla meşhurdur. Kız evinin eğlenceleri okuya çağrılanlar gelmesiyle başlar. Daha çok kızlar oynar. Bu eğlenceler Cuma günü akşamı yapılır. Cumartesi öğleye kadar ve akşamı yapılır. Cumartesi öğleye kadar eğlenen kızlara yemek verilir.(12)

3. 1. 5. 6. Kına Gecesi

Cumartesi gecesi gelin ve arkadaşlarının ellerine kına yakıldığı için bu geceye kına gecesi denir. Cumartesi akşamı kadın ve kızlar gelin adayının evinde eğlenir. Önceden gelen çalgıcılar oyun havaları çalarlar. Konuklar dağılınca kızın samimi akraba ve arkadaşları topluca şarkılar ve türküler söylemeye, gelin kınası sarılarak, gelin bir sedire oturtularak, başa bir örtü konulur. Önce gelin sonra arkadaşları ağlamaya başlarlar. Bu ortam içinde kına geline, arkadaşlarına ve arzu edenlerin ellerine ve saçlarına yakılır. Kızın çeyizi Pazar günü sabahı oğlan evinin yakınları tarafından getirilerek odalara döşenir.

Gelin överken söylenen türküler:

Cumartesi akşamı kına yakıldıktan sonra, gelin ve gelinin annesi bir örtünün altında, çeşitli hüznü türküler söyleyerek ağlarlar. Gelin överken şu türküler söylenir:

ANNEMİ ÖZLEDİM

Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar,
Aşrın aşrın memlekete kız vermesinler,
Anneciğinin bir tanesini hor görmesinler,
Uçanda kuşlara malûm olsun, ben annemi özledim,
Hem annemi, hem babamı, ben köyümü özledim.

Babamın bir atı olsa binse de gelse,
Annemin bir yelkeni olsa uça da gelse,
Kardeşlerim yollarımı bilse de gelse,
Ben köyümden ayrılalı yedi yıl oldu,
Babamın acı sözleri bana bal oldu.

BABACIĞIM

Baba Denizli'ye vardın mı?

Benim gelinlik çeyizimi aldın mı?

Şimdi giymetimi bildin mi ?

Şen baba düğün şen olsun,

Baba yarın gidiyorum haberin olsun. (17- 18- 44- 53)

3. 1. 5. 7. Gelin Alma

Pazar günü kuşluk vaktinde çalgıcılar eşliğinde meydan yerinde sandalyeye oturan damat "Damat tıraşı" olur. İsteyen damadı yüzü sabunluken, önü havluluyken oyuna kaldırır. Tıraş bir saat kadar sürebilir. Davulculara bahşiş verilir. Damadın giyinmesi de törenle olur. İç çamaşırı ve pantolonunu giyen damat önceden hazırlanan bir halı veya seccade üzerinde dikilir. Tekbir ve dualarla ceketi ve ayakkabısı giydirilir. Sonra gelin almaya gidilir. Pazar günü öğle namazından sonra oğlan evi çalgıcılarıyla birlikte kız evine gelin almaya gidilir. Geline babası tarafından ayakkabısı giydirilir. Gelin evden çıkarken hoca duâ eder, herkes amin der. Fatihâ okunur. Erkeklerin tekbirleriyle gelin evden indirilir. Gelinin koluna genelde kaynana veya görünce girer. Şimdi damat da girmektedir. Gelinin bindiği arabaya şeker, buğday, arpa, bozuk para serpilir. Gelin arabasının arkasından su dökülür, dualar edilir. Genelde bu ayrılış sırasında gelin dahil törendeki kadınların tamamı ağlar, gelin evi hüzünlü kalırken oğlan evi sevinçle ayrılır. Gelin alayı damadın evine giderken, mutlaka hükümet konağının arkasındaki yoldan geçer. İnanışa göre oradan geçmeyen gelinin çocuğu olmazmış. Önceden atla dolaştırıldığı zamanlar "annaç yaka"(karşı yaka)dan geçerd. Gelin getiren vasıtanın şoförüne basma, havlu gibi bahşişler verilir. Gelin alayları caminin yanından geçerken davullar susturulur, sarhoşlar nara atmaz, son derece saygılı geçmeye çalışırlardı.

Gelin damadın evine girdikten sonra damat arkadaşlarınca kışın kahveye, hava güzelse harman yerine götürülür. Orada genellikle çerez yenir, türküler söylenir. Yatsın, namazdan sonra dini nikah kıyılır. Sonra genç evliler yalnız bırakılır.(14- 15)(Res. 24)

Bu geceye "gerdek gecesi" denir. Gecenin geçirilmesine "gerdeğe girmek" denir.

Damatla gelin yalnız kaldıklarında yüzgörümülüğü olarak geline önceden hazırladığı altını takar. Bunu takmazsa gelin duvağını açıp yüzünü göstermek istemez. Bu gece için

yeni evlilerin uyması gereken bir kural da iki rekat “şükür” namazı kılmaktır. Bu namazı kılmadan gerdeğe girmezler.

Gerdek gecesinin sabahı dört gözle beklenir. Gelin tarafından gelmiş olan yenge veya teyze, damadın anası, babası damatla gelinin gelişini beklerler. Damatla gelin el öperler, kendilerine “nasılsınız?” denilir. İyiyiz cevabını aldıklarında gelin tarafından gelen kadın beklemeden kız evine gider, haber verir, kız evi de sevinir.

Güney ve yöresinde evlenecek gençler için bekâret çok önemlidir. Bir gencin dul biriyle evlenmesi çok nadirdir. Her şeye rağmen yeni evli kızla ilgili en çok korkulan konu gelinin kız çıkması ihtimaliyle damadın iktidarsız olması ihtimalidir. Korkulan konuyla ilgili güvence kanaması olan gelinin özel hazırladığı beze geçen kan lekeleridir. Bu bez gizlice her iki ailenin evdeki kadınlarına(kızın yengesi, oğlanın anası) gösterilir ve gelinin çeyiz sandığında uzuca bir süre saklanır. Böyle bir sonuç evliliğin en önemli başlangıcı mahiyetindedir. Herhangi bir hastalığa bağlı olarak böyle bir sonucu olmayan geline, evlilik devam etse de kocası tarafından gizli bir şüpheyile bakılır. Geçimsizliğin ve kavgaların görünmeyen nedenlerinden birisi de budur. Beklenmeyen bir sonuç her iki aile içinde yıkım olur. Kabahat gelinde ise oğlan evi evliliği bozar, gelin, babasının evine gönderilir. Kabahat damatta ise, yani iktidarsız ise bir süre tedavisi için hocalara(büyük yapıp bağlandıysa çözülsün diye) ya da doktorlara götürülür. Tedaviden sonuç alınmazsa bir süre sonra gelin babasının evine döner. Bu tür problemleri olan gençler varsa elenmemeyi tercih ederler. Halk bunların ya nasibinin kapalı olduğuna ya da hata olduğuna inanır. Bunlara toplum nazarında acınarak bakılır. (2- 5- 32)

3. 1. 6. Ölüm ile ilgili anlayış ve uygulamalar

3. 1. 6. 1. Hasta Kişide Ölüm Belirtileri

“Ölüm vakti gelen kişinin; burun delikleri genişler, sakalı varsa dağınık hale gelir, rengi toprak rengine dönüşür, ayak ve el parmaklarında hareketsizlik olup can çekilir, gözlerini tavana dikip sabit noktaya bakar, kelimeleri tam telaffuz edemeyip loğur luğur konuşur, sık sık soluma olup gözkapakları yanında siyahlıklar oluşmaya başlar, bazen idrar ve pisliğini tutamaz hale gelir, ağızda köpürme oluşur.”(40- 38- 41)

3. 1. 6. 2. Ölüm Anında Yapılan Uygulamalar

“Başının altından yastık alınır, az az su verilir, mümkünse zezem suyu pamuk ile ağzına sıkılır, yanında konuşulmaz. Yasin suresi, Tebareke (Mülk) sureleri okunup kelime-i tevhid, kelime-i şahâdet okunur, ölüm gerçekleşir ise gözleri kapanır, kolları

yanlara uzatılır, ayakları düzeltilip ayak baş parmaklarından birbirine bağlanır, çenesi beyaz bir şerit ile bağlanır. Cenaze beklenirken uyumaz, elbisesi mümkün ise kesilmeden çıkarılır, üzerine beyaz bir örtü (çarşaf) konur, hatta bazıları üzerine bıçak konur, şişmesin diye. (38- 40- 49)

3. 1. 6. 3. Defnetme

Yıkanması ılık su ile (el değmemiş su) yıkanır, avret mahalli beyaz bez ile örtülür. Genellikle uygun olan evinde yıkanmasıdır. Erkeklerde üç parça, kadınlarda beş parça halinde kefen hazırlanır. Arap saçı ile yıkamp kepe kekiği, nane, mersin ile kefen bezleri zemzem ile buhur ile tütsülenerek cenaze kefenlenir. Cenaze bir sala konularak erkeklerin omuzlarında camiye götürülür. Salın üzerine halı veya kilim örtülür. Salın başına ölen kadınsa bir tülbent bağlanır. Cenaze evden çıkarken yüksek sesle ağıt yakan çığırtan kadınlara da rastlanır. Çoğunluk ile Çarşı Camii'nde cenaze namazı kılınır. Zengin ve gençlerin cenazesine katılım fazla olur. Çarşı Camii'nden Atatürk büstünün olduğu (Cumhuriyet Meydanına) kadar omuzlarda taşınır. Kabristanlığa götürülür. Cenaze evden çıkarken dua yapılarak uğurlanır. Cenazenin sarıldığı kilim ve kabrin üzerine dökülen suyun bardağı mutlaka camiye hediye edilir. Cenazenin kabre konuluşu esnasında Kur'an okunup telkin verilir. Kabre cenazenin en yakınları ile bilenler toprağa bırakır. Cenaze suyunun kaynatıldığı kazan ters çevrilir üzerine bir bardak su konur. Ölü gelip geceleyin içer diyorlar.(mesnetsiz). Cenazenin ardından zengin ve genç ise fazla ağlanıp yas tutulur. İhtiyar, hasta ise "Kurtuldu, Allah taksiratını affetsin" derler. (38- 40- 50)

3. 1. 6. 4. Defin Sonrası

Kabir dönüşü başsağlığı dilenerek eve gelinir, mevcut imkânlar içerisinde yemek yenir, çok fakir ailelerse ekmek arası helva dağıtırlar. Bu hareketle cenazeye gelip hakkı geçenlerin hakkının ödeneceğine inanılır. Kur'an okunur. Daha önceki yıllarda cenaze hemen kabre götürülürdü. Şimdi namaz vakti ve yakınları beklenir, namazı öyle kılınır. Yakınları, akşam yemeği ve başsağlığına, konu komşu üç buçuk gün gelir. Kadınlar daha çok gündüzleri gelir. Bir gün sonrasından itibaren "ağız açılır." Diye pirinç ve etten oluşan "dürüm" yapılarak komşulara, yakınlara dağıtılır. Elli ikinci, kırkinci günlerde mevlit ve dua okunur. "Kırk bir gün" Yasin okuması da nadiren yapılır. Cenazenin elbiseleri fakirlere dağıtılır. Şimdilerde cenaze elbisesi alan fazla yoktur. "Devir ve ıskat" daha önceleri her kişi için yapılırdı. Şimdi isteyen cenaze sahipleri için yapılır.

Baston, saat, asa, fotoğraflar hatıra olarak saklanır, kullanılır. “Babamdan kalma, baba yâdigârı” gibi ifadeler ile hatırlanır. Ölen kadınsa giyim eşyaları yine hatıra niyetiyle yakınlarınca paylaşılır. Kullanılabilen eşyaları mirasçılarında paylaşılır. “İntihar edenin namazı kılınmaz.” Anlayışı olmak ile beraber namazı kılınır. “Şeytana uymuş, Kim bilir ne derdi vardır, boşu boşuna hayatına kıydı, hiç gerek yoktu buna, nasıl da hataya düştü” gibi sözler ile yapılan yanlışlık ifade edilir. (38- 59- 64)

3. 2. Kutlama Törenleri

3. 2. 1. Dini Günler Ve Bayramlar

3. 2. 1. 1. Aşure Ayı

Aşure ayı geldiğinde aşure yapılır. “Kırkambar” dan malzeme katılır derler. Susam, badem, buğday, nohut, ceviz vs. haşlanıp pekmez ile sulu bir tatlı büyük kazanlarda yapılarak dağıtılır. En az yedi çeşit malzeme kullanılarak “yedi kaşık” “yedi eve” dağıtılır. Oruç tutanlar da olur. Üç aylar lokma tatlısı, bazlama (akıtma), şimdilerde de yarım ekmek ve içerisine helva konularak dağıtımı fazla olur. mevlit okutma camilerde daha fazla olur. Hayır yapma duygusu, ibadet etme anlayışı üç aylarda fazlalaşır. Üç ay boyunca oruç tutanlar da nadiren vardır. Bu gelenekleri genelde kadınlar yürütür.(47-53)

3. 2. 1. 2. Ramazan Ayı

Ramazan ayı içinde rahat olunsun diye yufkalar hazırlanır. Arife günü evde olanlardan “hayır” yapılması, “ocağın tütmesi” daha iyi olur. Sahurda “akıtma”, “ekmek makarna”sı yapılır hoşaf ile yenilir. (Katmar) yapımı da yaygındır. Çökelek ile yufkalar yağlanıp “muska” isimli çay ve hoşaf ile sahur yapılır. Sabah namazı cami cemaatı artar. Kadir gecesi yatsı namazına müteakip “sakal-ı şerif” öpülür. Çarşı camiinde ki bu törene kadın ve çocuklar da katılır. Kaza ve nafil namazlar kılınır. Ramazan boyu teravihlerde gruplar oluşturulup camiler gezilir. En hızlı, en rahat kıldırın hocalar ortaya çıkar. Akın oraya fazlalaşır. Camilerin şerefelerindeki ışıklar yakılır. Mahya (yazılar) yoktur. Daha önceki yıllarda herkes kendisinin dokuduğu halıyı camiye sererdi. Şimdi satın alınıp veya caminin tamamına tek tip halı serilir.(38- 40- 7)

3. 2. 1. 3. Kurban Bayramı

Adını kurban niteliğiyle hayvan kesilmesinden alan bu bayram ilçe halkının yakın zamana kadar hayvancılığa verdiği önemden dolayı Güney’de çok canlı geçer. Kurbanlık hayvan koyun keçi en az altı ay önceden alınıp beslenmeye başlar. Kurbanlık hayva-

na özel bir önem ve sevgiyle bakılır. Özellikle çocuklar Kurbanlık kesilirken Hayvana olan sevgilerinden dolayı ağlarlar.

Bayram sabahı erkekler camiye giderler. Namaz sonrası kurbanlıklar evlerin önüne çıkarılır. Son bir kez sulanır, sevilir. Kesilirken Duasını bilene kestirmek tercih edilir.

Kurbanın etinden yoksullara ikrâm edilir. Eve gelinen misafirlere yenilir. Konu komşu ziyâret edilir. Yaşlıların eli öpülür. Yaşlılar çocuklara para ve hediye verirler.(38- 46- 69)

3. 2. 2. Millî Bayramlar

Devlet tarafından kutlanan bütün, millî bayramlara Güney halkı ilgi gösterir. Cumhuriyet meydanında yapılan törenler sırasında kadınlar ve erkekler ayrı guruplar halinde bulunurlar, töreni coşkuyla seyrederekler.(1- 2- 3)

3. 2. 2. 1 Güney'in Kurtuluş Bayramı 3 Eylül

Yunan işgalini yaşayan Güney 3 Eylül 1922'de işgalin sona ermesi her yıl düzenli olarak 3 Eylül günü ilçe meydanında yoğun bir katılımı kutlar. İlçenin yunanlılardan kurtuluşu sembolik olarak canlandırılır. Bazı yıllar sanatçıları konser verdiği kurtuluş bayramının en çok ilgi çeken yönü efelerin gösterileridir.(1- 6- 16)(Res. 25)

3. 2. 3. Bereket Törenleri

3. 2. 3. 1. Yağmur Duası

Geçimi tarıma dayanan Güney'de yağmur çok önemlidir. Yağmurun yağmadığı yıllarda eskiden Çoban Dede veya Erenler Yatırı'na giderek dua eden, kurban kesen ve toplu hayır yemeği yenilirken son yıllarda bundan vazgeçilmiş, camilerde cemaatin katılımıyla yağmur duası yapılmaktadır. Bazen Kocapınar Meydanı'nda toplanılıp yağmur duası yapılır.

“Yağmur yağmadığı dönemlerde çocuklar toplanarak gurup oluşturup özel tekerlemeler söyleyerek evleri ziyaret ederlerdi. Evin önüne geldiğinde önceden kovaya su hazırlayan evin kadını pencereden aşağı başına çuval geçiren çocuğun üstüne bu suyu dökerdi. Böylece temsili olarak yağmurun yağışı canlandırılırdı. Çok sayıda evi dolaşan çocuklar topladıkları yiyecekleri uygun bir yerde toplanıp yerlerdi.”

Çocukların yağmur duası:

Bahçede çamur

Teknede hamur

Ver Allah'im ver

Sicim gibi yağmur. |

(38- 58- 7)

3. 2. 3. 2 . Pazar Duası

Pazar kurulup insanlar pazara geldiğinde dua yapılır. Hoparlörden dua okuyan hocanın duasına pazarda bulunan herkes olduğu yerde durup ellerini havaya açarak katılır. Dua bitiminde özü, bolluk, bereket, helal kazanç, haramdan ve aldatmaktan sakınmayı telkin etmektedir. Dua anında çarşıda kısa süreli bir sessizlik olur. Duanın ardından fatiha okunur, Pazar alışverişi yeniden başlar.(38-11- 45)

IV. BÖLÜM

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. HALKIN GİYİMİ

Ütney'de giyim yakın zaman kadar yalnızca ihtiyacı giderme düşüncesine dayalıydı. Fakiri, zengini giyiminden ayırmak mümkün olmazdı. Düğün, bayram, Cuma vb. önemli toplantı günlerinde zenginlerin kıyafeti biraz farklı olurdu. Tarım ve hayvancılıktan dolayı genelde bol elbiseler tercih edilirdi. Hemen herkes yamalı elbise giyerdi. Son zamanlarda özellikle gençler giyime özen göstermeye başlamışlardır.(1- 2- 3)

4. 1. Bebeklerin Kıyafetleri Ve Eşyaları

Bebegin ilk giysisi bolca hazırlanmış olan beyaz renkli birkaç parçadan oluşan "zıbın"dır. Ayaklarına elde örülen "patik" giydirilir. Her bebeğin bir kundağı vardır. Tahta beşiğe yatırılan çocuğun beşiğe bağlanması "bağırdak" adı verilen özel bir bezi vardır. Yine beşikte çocuğun çişini akıtacak bir "sibek" ile çişin biriktiği "sımkıç" bulunur. Yorgan da bebek beşiğin bir parçasıdır. Ev içinde ve yaz aylarında bebeklerin ayrıca salıncakları vardır. Bebeklerin ağız sularının toplanması için bir de suluk yada önecek (önlük) takılır.(29- 30-32)

4. 2. Çocukların Kıyafetleri Ve Eşyaları

Bebeklikten yürümeye başlayan çocuklara yakın zamana kadar tek tip basma entari ve don giydirilirdi. Okul çağında kızlara basmadan bolca don üzerine entari yada fistan giydirilirdi.

Erkek çocuklara pantolon ve üzerine gömlek giydirilirdi. Kışın genelde ceket giydirilir. 30 yıl öncesinde çocuklar lastik ayakkabı giyerdi. Köy çocukları ise çarık giyerlerdi. Kışın çocuklar elde örülen yün çorap giyerlerdi. Şu anda modern giyim yaygındır.(32- 33)

4. 3. Gençlerin Kıyafetleri ve Eşyaları

4. 3. 1. Delikanlıların Kıyafetleri ve Eşyaları

Kıyafet devriminden önce delikanlılar dizden, bez top don, bez gömlek ve fes giyerlerdi. Fes üzerine renkli bez dolarlardı. Çorapları uzun konçlu olurdu. Kıyafet devriminden sonra yöre halkı yeni kıyafeti benimsemiş gençler de şapka giymişlerdir.

Ceket, pantolon, gömlek yaygınlaşmıştır. Yöre çok fakir olduğu için kıyafetlerinde en ucuzu ve en kötüsü giyilmiştir.

Evlenen gençlerin tercihi lacivert kumaştan dikilmiş kumaş elbise olmuştur. Gençlerin ellerinde mutlaka tesbik (tespîh) bulunur.(15- 18)(Res. 26)

4. 3. 2. Genç Kızların Kıyafetleri ve Eşyaları

Köylerde genelde canlı renklerden oluşan, desenli basma şalvar giyerler. İçine uzun fistan, onun içine de göynek giyerler. Yazın çalışırken başlarına dastar dolarlar.

Yakın zamana kadar ilçe merkezinde çocukluk dönemi biten kızlar örtme, peştamalin kalite ve rengi genç kızın fakirlik ve zenginliğine göre değişirdi.

Şu anda tülke genelindeki modern kıyafetler giyilmektedir. Pantolon, tişört, etek, bluz, gömlek vb. Tütün işi çıktığı andan itibaren çalışmaya giden bütün genç kızlar şalvar bol tişört giyip başlarına dastar sararlar. Kızların ellerinde genelde küçük bir çanta bulunur.(28-43)

4. 4. Erkeklerin Kıyafetleri ve Eşyaları

Cumhuriyet öncesine İngiliz külot pantolon sırta gömlek veya yelek başta, fes veya küçük sarık yaygındır. Cumhuriyet dönemiyle birlikte halkın varlığına göre kıyafette değişim başlamıştır. Pantolon, ceket, yelek, gömlek, belde kuşak, ayakta kara lastik, uskar ayakkabı, çizme vb. kıyafetler kullanılmıştır. Şu anda modern kıyafetler yaygındır. Elde örme kazaklara sık rastlanır. Erkeklerin evlerinde mutlaka tesbik bulunur. Tesbik dîni bir düşünce ve niteyle taşınmaz.(62)

4. 5. Kadınların Kıyafetleri ve Eşyaları

Yaşlı köylü kadınları çeşmeli fes, üzerine yazma veya tülbent örterler. Fistan üzerine elde örme kolsuz yelek giyerler. Bolca şalvar giyerler, ayaklarına da önceleri renkli naylon pabuçlar giyerlerdi.

Güneyli kadınlarda örtme ve peştamal belirleyici bir kıyafettir. Örtme altına üstlük oyaltı yazma ve çember takarlar. Kesinlikle başı açık dolaşmazlar. Zengin kadınlar buldan üstlüğü ve ipekli peştamal denilen daha alımlı kıyafet giyerler. Evlerde ayaklarına şalvara benzer bol don giyerler yada uzun fistan veya uzun namaz eteği giyerler.

İç giyimde genellikle yakalı uzun keten gömlek giyerler. Dizlik adı verilen külot diz altına kadar incek şekilde bolca ve uzundur.

Güney ilçesinde kadın kıyafetleri yaşları ne olursa olsun renklidir. İlçede ve köylerinde kara çarşaf yoktur. Kadınlar bir yere giderlerken ellerinde bir torba veya çıkın bulunur. Ancak bunu örtmenin altına saklarlar, kimsseye göstermezler.(69- 9-29)(Res. 27)

V. BÖLÜM

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. OYUNLAR

5. 1. Çocuk oyunları

5. 1. 1. Çizgi Çizilerek Oynanan Oyunlar

5. 1. 1. 1. Çiçek

Uygun bir yere papatya şeklinde bir çiçek çizilir. Oyun oynayanlardan biri çiçeğin göbeğine ebe olarak geçer. Diğer oynayan kişiler kendilerine birer çiçek ismi alırlar. Daha sonra ebenin etrafındaki yapraklara geçerler. Bu belirledikleri isimleri içlerinden biri ebeye sayar. Ebe istediği ismi söyler. Bu isimdeki kişi ebeden kaçar. Ebe o kaçan kişiyi yakalarsa yakaladığı kişi ebe olur. Kaçan kişi ebeye yakalanmadan yerine gelirse ebe ebeliğe devam eder. Oyun bu şekilde devam eder gider.(33- 34)

5. 1. 1. 2. Üç Taş

Karşılıklı iki kişiyle oynanır. İki kişiden her biri üçer tane taş alır. Herkesin kendi taşı aynı renkte olur. Mesela: üçü kırmızı, üçü beyaz olabilir. Oyunu oynamak için bir kare çizilir. Daha sonra karenin içine köşegenler çizilir. Karenin her kenarının ortasından bir nokta alınır. Karşılıklı gelen noktalar birleştirilir. Oyuncular taşlarını köşelere , kenarlarının ortalarına aldığımız noktalara veya bütün çizgilerin kesiştiği bir merkeze yerleştirebilirler. Oyuncular kendi taşlarını araya karşı rakibin taşı girmeyecek şekilde yan yana, dikey ve çapraz şekilde yerleştirerek 1 puan alır. Oyun hamlelerle devam eder. (33- 35)

5. 1. 1. 3. İmparator

En az iki kişiyle oynanır. Bir dikdörtgen çizilerek iki eşit parçaya ayrılır. İki kişi ayrılarak ayrılan yerlerden birine geçerler. Yuvarlak bir taş bulunarak oyuncuların birinin tarafına konur. Taş hangi oyuncunun içinde bulunduğu bölgede ise taşı kullanma hakkı ondadır. Taşı kullanma hakkı kendisinde olan oyuncunun görevi taşı çizgi üzerine, öbür arkadaşının bulunduğu bölgeye veya diğer bölgede bulunan arkadaşının ayağına atmaktır. Taşı diğer bölmeye geçirebilirse arkadaşı 2 adım, çizgide bırakabilirse arkadaşı 3 adım, arkadaşının ayağına vurdurabilirse arkadaşı 5 adım geri gitmek zorundadır. Oyun sonunda hangi kişinin çizgiye olan uzaklığı daha az ise oyunu o kazanır. Bu oyundaki bölme sayısı oyunu oynayan kişi sayısıyla doğru orantılıdır.(34- 35)

5. 1. 2. Aletsiz Oynanan Oyunlar

5. 1. 2. 1. Hamam Kızdı

5 veya daha fazla kişiyle oynanır. Bu kişiler kale biçiminde yuvarlak olurlar. Bir kişi hamamcı olur. Hamamcı denilen kişinin elinde havlu büyüklüğünde mendil olur. Bu mendilin ucunu tokmak şekline sokar. Daha sonra mendili eline alır sallaya sallaya kalenin etrafında dolaşır. Hamamcı kalenin etrafında dolaşırken biri yakalamaya çalışır. Hamamcı dolaşırken o kalenin üzerine binmeye yani çıkmaya çalışır. Eğer hamamcı kalenin üzerine çıkamazsa ceza verilir. Kale içinde olan kişi ise hamamcı olur. Oyun bu şekilde devam eder.(33- 23)

5. 1. 2. 2. Kemik

Kemik dendiğinde en son elini bağlayan ebe olarak ortada kalır. “Kemik” olduğu yerde hareketsiz durma anlamına gelir. Kemik diyen kişiye ebenin dokunma hakkı yoktur. Ebenin görevi başka birisine kemik dedirtmeden dokunmaya çalışmak ve onu ebe yapmaktır. Herkesin kemik deme hakkı yoktur. Sona kalan kişi kemik diyemez. Derse ebe olur. Ayrıca kemik dediği halde hareket eden kişi olursa ebe olur. Kemik olma hali sadece kemik olmayan kişinin kemik olan kişiye dokunmasıyla bozulur ve bu kişi hareket etmeye ve ebe olmaya açıktır.(24- 35)

5. 1. 2. 3. Yerdeyim Taştayım

Bu oyun en az 3 kişiyle oynanır. Sayışılarak ebe seçilir. Sonra yüksekliklerin olduğu bir yer bulunur. Ebe alçakta durarak alçaktaki kişilere değmeye çalışır. Alçaktaki kişilerde ebeden yükseğe çıkarak kurtulurlar çünkü ebenin yüksekteki kişilere değme hakkı yoktur. Ebe alçaktaki kişilerden birisine değmeye başarırsa değdiği kişi ebe olur. Oyun bu şekilde devam eder.(24- 25)

5. 1. 2. 4. Yakalamaç

Oyun en az 6-7 kişi ile oynanır. Oyuncular gruplara ayrılarak arlarından bir grubu ebe seçerler. Ebe seçilen grubun görevi diğer gruptaki kişileri yakalamaktır. Yakalanan kişi kendine ayrılan bölmede aynı gruptan olan diğer arkadaşlarının kendisini kurtarmasını, başında diğer gruptan olup görevinin kendisini kurtarmaya gelenleri engellemek olan biriyle bekler. Kaçan grubun hepsi yakalanınca yakalama görevi kendilerine geçer. Oyun bu şekilde devam eder.(28- 34)

5. 1. 2. 5. Saklambaç

En az iki kişiyle oynanır. Kişilerden birisi ebe olur. Ebe bir yere yüzüstü diğer kişileri göremeyecek şekilde kapanır ve istenilen bir sayıya(genelde 100) saymaya başlar. Ebe sayarken diğerleri de uygun bir yere saklanmaya çalışır. Ebe saymasını bitirdikten sonra saklanan arkadaşlarını bulmaya çalışır. Bulduğu arkadaşlarını sayı saydığı yere “sobe” diyerek saklandığı yerden çıkmasına sebep olur. Ebe diğerlerini ararken sayı saydığı yerden uzaklaştığını gören saklanan bir arkadaşı oraya daha çabuk ulaşarak “sobe” der ve ebeye kendisini bulamadığını göstermiş olur. Ebenin yakaladığı kişiler kendi aralarında her parmağı birisi tutmak üzere ebeye seçmesini söylerler. Ebenin seçtiği parmağı tutmuş olan kişi ebe olur. Oyun bu şekilde sürer gider.(17- 33)

5. 1. 2. 6. El El Üstünde Kimin Eli Var

Bir çocuk iki büküm olarak yüzüstü yatar. Çocuklar ellerini yatanın sırtına rasgele üst üste koyarlar .”el el üstünde kimin eli var?” diye sorulur. Yatan çocuk en üstte eli olanı bilirse bu kez o çocuk yatar. Bilemezse “arı mı davul mu?” diye sorarlar.”davul” derse sırtına vururlar,”arı” derse “cızz, cızz” diye sırtını çimdiklerler.(23- 24)

5. 1. 2. 7. Birdirbir

Bir Çocuk elleri dizleri üzerinde olmak üzere yere paralel olarak eğilir, öbürleri belli kurallara uyarak sırtından atlayıp geçerler. Atlamayan, sırasını şaşırın “kaçtır kaç?” sorusuna cevap veremeyen çocuk alta düşer.(43- 54)

5. 1. 2. 8. Uzun Eşek

Eş tutan sekiz on çocuk ikiye ayrılır. Bir grup, öndeki çocuğun eğilerek başta ağaca veya duvara dayanan çocuğa tutunmasıyla diğer çocuklar sırayla başlarını bir öndekinin bacaklarının arasına koyup bacaklarına tutunmasıyla dizilirler. Diğer grup mümkün mertebe öne kaymak üzere yatanların sırtlarına atlarlar. Atlayanlardan biri elliye kadar sayar, bu esnada üsttekilerden birinin düşmesi veya ayağını yere değdirmesi halinde bulunduğu grup yatar.(43- 54)

5. 1. 2. 9. Köşe Kapmaca

En az dört köşenin bulunduğu bir yer bulunur ve ortada toplanan oyuncular 1-2-3 diye sayıldığı anda köşelere koşarlar. Oyun köşe sayısından bir fazla kişiyle oynandığından bir kişi mutlaka dışarıda kalır. Köşe kapanların görevi ebeye köşe kaptırmadan yer değiştirmek, ebenin görevi de bu esnada köşe kapmaktır. Kapabilirse dışarıda kalan kişi ebe olur. Oyun bu şekilde devam eder. (26- 27)

5. 1. 2. 10. Evcilik

Evlerdeki çocukların yaş gruplarına göre çeşitli meslekleri ve sosyal konumları rol dağılımıyla dramatizeleştirdikleri oyunlardır.(33- 34)

5. 1. 2. 11. Aile Oyunu

Bu oyuna çocuklar dede, anne, nene,baba, teyze, abla, ağabey, çocuk vb. rolleri paylaşarak doğaçlama oynarlar. Her çocuk kendi rolüyle ilgili doğaçlama rol yapar. Genelde bu oyunu kızlar organize eder. Küçük erkek çocukları da uygun görülürse oyuna dahil edilirler. (36- 37)

5. 1. 2. 12. Doktorculuk

Doktor, hemşire, hasta, hasta yakını rollerini paylaşan çocukların doğaçlama oyunudur.(26)

5. 1. 2. 13. Okulculuk

Çocukların en çok oynadığı oyunlardandır. Genelde ilkokuldaki çocuklar oynar. Çocuk sayısınca rol verilir. Öğretmen, sınıf başkanı, öğrenciler, bazen müdür rolleriyle doğaçlama oynanır.(27)

5. 1. 2. 14. Ağaç Dallarıyla Taklidi Oyunlar

Ağaçlara çıkan erkek çocuklar ağaç dallarını, vites kolu, direksiyon vb. araç aksamaları sayarak araba taklidi oyunlar oynarlar. Oyun sırasında sürekli rekabet araba modelleri sayılır. Motor sesleri taklit edilerek hararetli ve hareketleri bir oyun oynanır.(35)

5. 1. 3. Belli Bir Araç Veya Aletle Oynananlar

5. 1. 3. 1. Uçurtma Uçurma

Mart ve nisan aylarında erkek çocuklarının en zevkli oyunlarından. Uçurtmayı biraz büyücek çocuklar yapar. Kargı adı verilen ince yuvarlak bitki gövdesinden olan iskelet ortadan ve kenarlarından iple bağlanır, buna sağlam bir kağıt geçirilip kenarları hamur veya zamlarla yapıştırılır. Mizanı(terazi) ayarlanır, kuyruğu takılır ve uçurulur.(24- 27- 31)

5. 1. 3. 2. Topaç(Toma)

Kışın düzgün yerlerde veya buz üstünde oğlanlar topaç döndürür. Salınan topaçlardan en çok döneni baş olur.(35- 34)

5. 1. 3. 3. Çelik Çomak

Çelik bir buçuk karış uzunluğunda ince sağlam bir çubuktur. Çelik yan yana konan iki taşın üzerinden kaldırılıp vurulur. Bu önlüktür ve bacak (değnek bacaklar arasından geçirilip kaldırılır.), götlük (değnek sağ arkadan alınır.) şekilleri birbirini izler. Kaldırılan çelik üç defa vurulmalıdır. Bekleyenler çeliği kaparlar veya çeliği taşlara bir değnekten daha yakın olan alana atabilirlerse o çocuk çıkar ve grubun diğer çocukları sıra ile oynar. Çıkan grup beklemeye başlar. Önlük ve bacakta çelik atılınca kaldığı yerden (Çeliği atan taşlara yaklaştırıp oynayan çocuğu çıkarmaya o da değnek ve ayağı ile çeliği ileriye kaydırmaya çalışır.) taşlara kadar değnekle sayılır. Elli sayı bir”enik”tir. Son elde çeliğin düştüğü yerden taşlara kadar Odeğnekle sayılır. Kışın oynanır.(54- 43)

5. 1. 3. 4. Kazık

Kazık uçları sivriltilmiş kalınca çubuktur. Kazık oyunu kışın tersiklerde (gübreliklerde)oynanır. Kazık bir vuruşta yere sağlamca çakılırken daha önce saplanmış kazığa çarptırılarak yıkılmaya çalışır. Yıkılan kazık kazanılır. Oyuncuların elinde üçer beşer kazık vardır.(17- 43)

5. 1. 3. 5. Beş Taş Oyunu

Bahar ve yazın harman yerinde, tarlada ve evlerde oynanır. Oyuna katılan çocuklar belirli usullerle sıraya girerler. Küçük yuvarlak beş taşın ikisini bir eline, üçünü bir eline alan baş “birelemem denk gele” diyerek taşları yapar. (yere sarar) Sağ eline aldığı taşı havaya atıp kaparak taşları tek tek toplar. Sonra ikişer ikişer toplar. Üçerlemede ilkin üç sonra iki taş alır. Dört taşı avucuna alır ve ”löp otur” derken dört taşı yere bırakır, bu esnada havaya attığı diğer taşı sağ eli ile kapar. Bunu taş kırmaç (taşların üçü yere yan yana dizilir, biri avuç kenarına sıkıştırılır ve birinci taş haya atılıp kapılırken taşlar sıra ile kırılır, yani avucun alt kenarına sıkıştırılan taş dokundurulur. Taş değiştirme (havaya atılıp kapılan taşla yerdeki taşlar sıra ile değiştirilir). Çadır (sol elin baş ve işaret parmakları ile kurulur çadır, sağ eldeki taşlar sol ele yakın gelecek şekilde atılır. Biri alınır ve rakibin tayin ettiği “değerse” eli ve taşları değdirmeden diğer taşlar çadırın altından geçirilir. Dede olan yaş çadırdan bir vuruşta geçirilmelidir.) El bar, eldeki taş yukarı fırlatılırken el yere ve göğse vurulur ve taş kapılır. Son olarak havaya atılan taşlar iki elin tersinde tutulur, tutulan taşlar atılarak kapılır. El üstünde kalan taşları üç kere kapamayan sırayı kaybeder.(55- 18)

5. 1. 3. 6. Mendil Saklambaç Oyunu

Sekiz on çocuk halka halinde diz çökerek otururlar. Bir çocuk köşesi düğümlenen mendili bacaklar arasında gizleyerek ve hafif eğilmiş halde halkanın çevresini dolaşırken mendili bir çocuğun arkasına bırakır ve yürütmesine devam eder. O çocuğun hizasına gelince mendili kapıldığı gibi çocuğun sırtına vurmaya başlar. Çocuk kalkıp halkanın çevresinde dolaşarak yerine oturuncaya kadar kovalanır. Mendil saklanırken “başın hareketinden veya elleri ile yoklayarak arkasına mendil konduğunu fark eden çocuk mendili alarak”baş”ı yerine kadar kovalar ve o “baş” olur. Bahar ve yazın harman yerinde, tarlalarda oynanır.(25- 27- 33)

5. 1. 3. 7. Körebe

Oyuna katılan üç beş çocuk çiğil tutar, ayak bas yapar, kaybeden körebe olur. Gözleri mendil veya yazma ile kapatılır körebenin. Çizgi ile sınırlandırılan yarım dönüm kadar alanda koşuşan çocuklar “ebe dam üstünde bulgurun var, tavuklar yiyor, kişileyi vereyim mi?” diye başına tiske ile vururlar. Ebenin yakalayıp başına değdiği körebe olur. Bahar ve yazın tarlalarda oynanır.(34- 35- 36)

5. 1. 3. 8.Goma

Goma bir iki el ayası genişliğinde beş-altı yassı taşın üst üste konması ile meydana gelen sütundur. Goma oynayan iki grup çocuktan altta kalan gomanın başını bekler. Öbürleri sıra ile top atarak gomayı yıkar. Goma yıkılınca bekleyenler öbürlerini toplar vurarak oyundan çıkarmaya çalışırlar. Dıştaki grup gomayı dikerken (dikilince yeniden nişan alma hakkını kazanırlar.) korumaya, atılan topu kaparak atanı oyundan çıkarmaya çalışırlar. Baharda oynanır.(35- 17- 43)

5. 1. 3. 9. Mendil Kapmaç

İlk okullarda oynanan bu oyun bahar ve güzün oynanır. Hızlı koşma, dikkatli olma, rakibini atlatma gibi maharetler ister. İki grup çocuklar alkışlayarak oyunu yarış havasına sokarlar.(23- 24)

5. 1. 3. 10. Top Oyunları

Çocuklar çaput, küçük lastik topa elle havadan karşılıklı atma, “kale” denilen futbol oyununu oynarlar. Sıkıca yapılmış çaput veya lastik topa iki grup veya dağınmık halde vurmaç da(kar topu gibi) oynarlar.(27- 33)

5. 1. 3. 11. Cim

Önce bir daire çizilir. Dairenin içine bir top konur. Bir kişi ebe olur. Ebe arkası dönük olarak karşıya geçer. Öbür çocuklardan biri topa vurur ve topu yakalayan ebe yine arkası dönük geri geri dairenin yanına gelir. O dairenin yanına gelirken diğerleri belirli bir yere saklanırlar. Ebe olan çocuk dairenin içine topu koyar arkadaşlarını aramaya başlar. Ararken de kim önden çıkarsa ebe diye bağırır. Eğer ebe çocuklardan birini bulursa topun yanına giderek çim der. Bunun adına cimleme denir. Çimlenen çocuk ebe olur. Ebeden önce topa ulaşabilen çocuk topa vurur. Ebe tekrar topun peşinden gidince topa vuran ve saklanan çocuklar yer değiştirirler. Ebe tekrar geri geri gelir ve tekrar aramaya başlar. Oyun bu şekilde devam eder gider.(33- 28- 29)

5. 1. 3. 12. Üç Taş

Üç adet taş bulunur ve dik olarak arka arkaya konur. Oynayan kişiler ellerinde kendilerine ait birer taş bulundurmaya üzere, kendi belirledikleri bir çizgi çizerek bu çizgiden itibaren sıraya geçerler. Herkes sıra itibarıyla dizdikleri üç taşı ellerindeki taşlarla vurmaya çalışırlar. Vurabilen çocuk diğerlerine tokat vurma, tek ayak üzerinde durma vb. cezalar verir. Oyun bu şekilde sürer gider.(34- 35)

5. 1. 3. 13. İp

Sallandığında arasından insan geçebilecek bir ipi iki ucu tutularak sallanır. Bir kişi de arasına girip ipe takılmadan atlamaya çalışır. Takılırsa atlama diğer oyuncuya geçer.(33- 36- 30)

5. 1. 3. 14. Stop

Ebe olan kişi birisinin ismini söyleyerek topu havaya atar. İsmi söylenen kişi topu yere düşürmeden tutmaya çalışır. Topu yere düşürmeden tutamazsa tutabildiği yerde stop der. Stop dediği anda herkes durmak zorundadır. Ebe bir renk söyler. Rengi söylemesiyle herkes ebenin söylediği rengi tutmaya çalışırlar. Ebenin görevi ise söylediği rengi diğerlerinin tutmasına mahal vermeden topa kendisine en yakın kişiyi vurmaktır. O yüzden ebe genelde yakınlarda bulunmayan bir renk söyler. Ebe birisini vurduğu takdirde vurulan kişi ebe olur. Vuramadan herkes istediği rengi tutarsa ebe tekrar ebe olur. Oyun bu şekilde devam eder gider.(29- 31- 43- 17)

5. 1. 3. 15. Yumurta

En az dört kişiyle oynanır. İki kişi ortaya iki kişi de ortada olan iki kişiyi aralarına almak şartıyla karşı karşıya geçerler. Karşılıklı geçenlerden birisi eline top alır ve ortadakileri vurmaya çalışır. Vuramazsa top karşıdaki arkadaşına geçer ve bir de o dener ve bu şekilde sırayla top atarak ortadakileri vurmaya çalışırlar. Ortadakilerden birisi yere değmemiş topu havada tutarsa 1 yumurtası olmuş olur. Yumurtasını ancak ebe olan kişiler tarafından vurulunca kaybeder. Ebelerin görevi yumurta hakkı ermeden ortadakileri urup oyundan çıkarmaktır. Ortada bir kişi kaldığında ebelerin ortadakini çıkarmak için 9 kere top kullanma hakları vardır. Bu 9 hak içinde ortadaki kişiyi vurarak çıkarabilirlerse ortaya kendileri geçerler ve diğerleri ebe olurlar. Vuramazlarsa ortadaki kişinin içeri bir kişi daha alma hakkı olur. Oyun bu şekilde devam eder.(17- 55)

5. 1. 3. 16. Bilye(cicoz)

En az iki kişiyle oynanır. Oynayan her kişi belirledikleri kadar bilyeyi belirledikleri bir yere yan yana sırayla dizerler. Dizdikleri bilyelerin bir ucunu baş olarak seçerler. Baş vuran hepsini, baş vuramayıp başka bir yeri vuran, vurduğu yerden baş olmayan taraftaki bilyelerin hepsini alır. Hiçbirini vuramayanın, ortada bilye kaldığı takdirde tekrar atış yapma hakkı vardır. Vurduğunu alır. Tekrar atış yaptığı halde yerde halen bilye varsa o bilyeler yerde kalır. Bir daha ki elin bilyeleri yerdekilerin yanına dizilir.(35- 24)

5. 1. 3. 17. Yedi Kiremit

En az dört kişiyle oynanır. Yedi kiremit üst üste konur. Başında bir tane ebe kalır. Karşıdan herkes kiremitlere taş atar. Vuran, ebe görmeden kiremidini kaçırmaya çalışır. Vuran, ebe görmeden kiremidi kaçıtır ve ebe, kiremidi kaçıranı yakalarsa yakaladığı kişi ebe olur. (27- 28)

5. 1. 3. 18. Pelit Oyunu

Palamut ve meşe türü ağaçların meyvesi toplanır. Çöğür dikenleri pelite batırılarak dört ayaklı havanlar yapılır. Büyük pelitler öküz, inek, orta pelitler dana, küçük pelitle de buzağı, koyun, kuzu sayılarak oynanır.(34- 35)

5. 1. 3. 19. Karpuz Kabuğu

Tarla ve bağlarda uzun süre kalındığı yıllarda dört parçaya ayrılan karpuzun içi yenince geride kalan kabuğun bir ucundan açılan deliğe ip bağlanır, içine toprak doldurularak kamyon kabul edilerek oynanır.(35- 36)

5. 1. 3. 20. Lastik Pabuçlar

İçine taş veya toprak konulur. Kamyon, araba vb. kabul edilerek oynanır.(14)

5. 1. 3. 21. Oyuncak Kağı

Vellengiç (Menengiç- sakız) ağacının taze sürgün dalları kesilir. Dört dal “U” şeklinde kıvrılır. Uzunca ve dirençli bir sopaya belli bir sistemle kağına benzetilerek yine taze ağaç dalları e otlarla bağlanır. Aşağıdaki dallara “teker” yukarıdakilere “kanat” denir. Kanatlar arasına kısa kesilmiş dalları çubuklar vb. şeyler konur. Sopaın ucundan çekilerek kağıni taklidiyle oynanır.(15)

5. 1. 3. 22. Kum Oyunu

İnşaat için getirilen kumlar çocukların çok sevdiği fakat inşaat sahiplerinin en çok kızdığı oyundur. Fırsat bulabilen kız- erkek bütün çocuklar, kuma çeşitli şekiller vererek hayallerine göre oyun icat ederler. Şatolar, evler, arabalar, yollar vb.

Bir elin üzerine kum yığıdıktan sonra göçürmeden eli çekmek başarı sayılır. Geride kalan çukurlara “ebem evi” denir.(23- 24)

5. 1. 3. 23. Muhtelif Oyunlar

Tarlada ve bağda bir araya gelen çocuklar genelde taşlardan evler, avlular, yollar vb. yaparak oynarlar. Bu oyuna her çocuk kendi yaptığı çalışmalarla katılır. Zaman zaman yapılan ev, avlu, dam, yol vb. konularda hararetli tartışmalar yapılır.

Telden tekerlekli araba oyunu telefon tellerinin ilçeye girmesiyle yaygınlaşmıştır.

İplik makaraları boşaldığında, boş ağaç makaraya geçirilen özel bir tel aracılığıyla oynanan araba oyunu.

Halı kırpıntılarının toplanıp bir çapıt bezin içersine konulup dikilmesiyle elde edilen top oyunu

Kağıttan uçak, kayık vb.

Kendi yaptıkları sapanla kuş avlamaya çıkan erkek çocukların oynadığı bir oyundur.

Çocuklar boncuk, madeni para ile kumar oyunları da oynarlar. Bilhassa para oyunu büyüklerce yasaklanır.(23- 24- 25- 33- 34)

5. 2. Yetişkinlerin Oyun Ve Eğlenceleri

5. 2. 1. Güreş

Baharda, güzün, düğünlerde gençler karakucak güreş tutması heyecanla izlenirdi.
(39- 62)

5. 2. 2. Kumar Oyunları

Delikanlı ve orta yaşlılar parayı salma, çarpma, iman şeklinde oynarlardı. Hafifçe meyilli düzgün bir yerde madeni paralar baş ve işaret parmağı arasından salınır. Salınan paranın değdiği paralar kazanılmış olur. Duvar üzerindeki düzgün bir taşa çarpılan paranın, daha önce çarpılarak çizilen belli bir alana düşen paraya kabul edilen bir çubuk boyunda yaklaşması ile o para kazanılır. İman, madeni paraların atılıp konduğu küçük bir çukurdur. “meşe” denilen toprak veya cam bilye sağ elin baş parmağıyla “edilerek” oynanır. Meşeyi iki edimde imana koyabilen atılan paraları kazanır.

Kahvelerin açılması ile tavlâ, domino, iskambil, konken, bilardo, oyunları yaygınlaşmıştır. Oyunlar çayına, kahvesine, sigarasına oynanır. Zaman zaman paraların döndüğü kumar oyunları duyulur.(62- 58)

5. 2. 3. Gıngırcık (Tahtaravalli)

Çocukların, genç kızların bahar ve güzün bir evin önüne gıngırcık kurdukları olur. İki eş hızla döner.(39- 48)

5. 2. 4. Bum

Dört kişiyle oynanır. 16 tane kağıda dörder tanesi aynı olmak şartıyla değişik il, ilçe veya köy isimleri yazılır. Birbirlerine kağıtları vererek değiştirirler. Aynı olan kağıtları biriktirirler. Kim daha önce elinde aynı 4 ismi biriktirirse bum diyerek elini masaya koyar. Öbür kişiler de hemen ellerini koyarlar belirli puanlar alırlar. Belirli bir süre sonra puanlar toplanır. En çok puan toplayan birinci olur.(33- 34)

5. 1. 4. 5. Hayvan Bitki

Kağıt üzerinde oynanan bilgi ve genel kültüre dayalı bir oyundur. Herkes kağıdına hayvan, bitki, il, eşya, isim, sanatçı vb. gibi başlıklar yazar. Seçilen bir harf üzerine herkes o harfle başlayıp biraz önce seçilen başlıklardan bulmaya çalışırlar. İlk önce tamamlayan diğerlerine belirli bir süre verir. O süre içinde diğerleri tamamlayabilirse tamamlar, tamamlayamazsa bulamadığı başlıkları boş bırakır. Sadece bir kişi bile bulamazsa bulabilenler 20 puan, bulamayanlar 0 puan, diğer başlıkları bulanlar arasında aynı kelimeyi bulanlar 5 puan, farklı kelimeler bulanlar 10’ar puan alırlar. Oyun ister harfler bitince, ister belirli bir süre sonra biter. Bittiğinde puanlar toplanır. En fazla puan alan oyunun birincisi olur.(37- 29)

5. 3. Oyuncaklar

1960-64'lere kadar pazardan oyuncak alınmazdı. Tahtadan, mısır sapından, karpuz kabuğundan yapılan kağnılar, söğütten yapılan düdük, değnekten at oğlanların başlıca oyuncakları idi. Kız çocuklarına çırpı üzerine basma parçaları sarılarak bebek yapıldı. Şehirlere gidip gelenler, çocuklara naylon oyuncaklar almaya başlamışlardır.(21- 22)

5. 4. Oyunlar, Danslar

5. 4. 1. Erkek Oyunları

5. 4. 1. 1. Seyman

Yakın zamana kadar düğünlerde delikanlılar Seyman çekerlerdi. Ellerinde kama, omuzlarında tüfek olan delikanlılar, önde bayrak çeken biri olduğu halde, tek sıra halinde düğüne gelirlerdi, bayrak yere dikildiğinde tüfek atarlardı. Yan yana sıralanan gençler ellerinde kamalar olduğu halde oyuna başlarlar, bıçakları başları üzerinde ve bacaklarının arasında ve arkada vurarak oynarlardı.(65- 66)

5. 4. 1. 2. Köroğlu

Gençlerin düğünlerde ellerindeki kamayı başı üzerinde bacakları arasında ve arkada vura vura oynadıkları bir oyundur. Köroğlu müziği eşliğinde oynanır.(39- 59)

5. 4. 1. 3. Sepetçioğlu

Düğünlerde, Sepetçioğlu veya "kırmızı gül olacaksın, sararıp solacaksın" türküleri söylenir, oynanır. Sepetçioğlu ikişer üçer kişilik oynandığı gibi yalnız başına veya beş altı kişilik bir grup halinde oynanan bir oyundur. Düğünlerde kaleden kaleye şahin uçurdum türküsü ile halay çekilirdi.(63- 65)

5. 4. 1. 4. Harmandalı , Zeybek

Güney düğünlerinde her delikanlının başarıyla oynamak istediği bir oyundur. Güzel zeybek oynayanın itibarı da yüksek olur. Törenlerde efe kıyafeti giyen gençler zeybek ekibi olarak törenlere katılır.(39- 59)(Res. 26)

5. 4. 1. 5. Kırık Oyunlar

Bu gruptaki oyunlar hareketli oyunlardır. Çalgının çıkardığı ezgilere göre oynanır. Konyalım, Mevlana , Cemilem vb. Kızlar da bildikleri türkülerle eşlik ederler.(63- 65)

5. 4. 2. Kadın Oyunları

erkeklerin oynadığı bütün oyunları kadınlar da kendi aralarında oynarlar. Ancak kadınlar ağır tabir edilen zeybek oyunlarını daha az ve daha kısa; kırık tabir edilen oyunları, daha çok ve daha uzun oynarlar.(44- 53- 29)

Çalgılı oyunların değişmeyen özelliklerinden birisi oynayanın başından para çevrilerek davulcuya bahşış olarak verilmesidir.

VI. BÖLÜM

ALTINCI BÖLÜM

6. HEKİMLİK

Yüzyıllar boyu tabiatla mücadele halinde yaşayan insanoğlu, hastalıkları tedavi ve hastalıklardan korunma için birtakım yöntemler geliştirmiş, ilaçlar bulmuş, birtakım inançlara ulaşmıştır. Halkın bu konudaki hastalık tedavi ve ilaç bilgisi ve uygulaması halk hekimliği içinde incelenmektedir.¹⁴²

Yakın zamana kadar modern tıptan uzak yaşayan Güney halkı halk hekimliği ve halk veterinerliği konusunda oldukça zengin bir tecrübeye sahip olmuştur. Gerek kendisi gerekse hayvanlarının tedavisini ilaçlar, inançlar, büyüler vb. yöntemlerle sağlamıştır.(58)

6. 1. Halk Hekimliği

6. 1. 1. Hastalık Tedavileri

6. 1. 1. 1. Göze Bir Şey Kaçması

Göze bir şey kaçarsa “toprak isen sağıl, taş isen ezil” diyerek göz kapağı üç kere açılıp kapanır, geçmezse göz sarılır, biraz yatırılır.(53- 69)

6. 1. 1. 2. Yakma:

Yakma acıma, kanlanma ve sulanma şeklinde belirtileri olan bir göz rahatsızlığıdır. Tedavi için ocak olan kadın, pekmezi kaynatır. Temiz bir bezi pekmeze batırır ve yumulan güzün üzerine bastırarak bunu üç kere tekrarlar.(58- 59)

6. 1. 1. 3. Göz Ağrısı, Göz Kanlanması

Gözün kanlanması, ağrması halinde kaşa katran çekilir, kulağa katranlanmış pamuk konur. Göze elefir denen kırmızı göz boyası damlatan da olur. (39- 60)

Bebek emzirmen kadınların sütü ile demli şekersiz çay da gözü pansuman etmek için kullanılır.

6. 1. 1. 4. İtdirse

Hastalığın nedeni işeyen köpeğe bakmakla izah edilir. Göz kapağında çıkan bir çıban olan itdirse kendiliğinden iyileşmeye bırakılır. Gözünde sık sık itdirse çıkan arka üstü yatırılarak üzerine tülbent örtülür. Gözün üzerine konan bir ekmek parçası bir köpeğe aldırılır. Böylece bir daha itdirse çıkmaz.(56- 39)

¹⁴² BORATAV Pertev Naili, 100 soruda Türk Folkloru İst. 1994 Sh. 22

6. 1. 1. 5. Kulak Rahatsızlıkları

Kulağın ağırlaşması(ağır işitmesi) halinde kulağa zeytinyağı damlatılır. Kulak sancıması için süt, su damlatılır, pamuk konur.(49- 53)

6. 1. 1. 6. Burun Kanaması

Burun kanamasını durdurmak için başa soğuk su dökülür, saç çekilir.(20- 53)

6. 1. 1. 7. Diş Sancıması

Sancıyan diş üzerine kekik yağı, kaplumbağa kemiği konur. Son zamanlarda gripin konuyor, kolonya ile gargara ediliyor. (31- 50)

6. 1. 1. 8. Kabarcık

Dilin üzerinde kabarıklıklar belirir, acır. Senitteki kuru hamurlar kazınır, dilin üzeri serpilir. Kabarcıklara un veya çekilmiş kahve basılır.(47)

6. 1. 1. 9. Temre

Ocak olan kadın temrenin üzerine tükürür, tuz eker ve ihlas okuyarak iğne ile temreği çiziktirir gibi yapar.(9)

6. 1. 1. 10. Bezeme

Deri kabarıp, kızarıp ve kaşınır. Ocak olan kadın, ıslak olan elini suya batırır ve bezemenin üzerine hafifçe sürer. Başka bir yolda bezeme olan kişi dört yol kavşağında üzeri iteği ile örtülü olduğu halde”ben kurt oldum” diye bağırmasıdır.(69)

6. 1. 1. 11. El Ayak Çatlama

Katran ve el yağı sürülür. Ocakta kızdırılan bir maşa veya şişin ucu katrana batırılır. Damla halindeki katran çatlağa dökülür. Acı verse de tedaviye katlanılır.(60- 59)

6. 1. 1. 12. Kesikler

Kanın durdurulması için tütün, kurum, toprak basılır. Yaraya tuz, dalak veya tereyağı konarak sarılır.(61- 64)

6. 1. 1. 13. Donmalar

El ayak karla ovulur. Hayvan tersi sarılır. Soğuk su ile yıkanır, yavaş yavaş sığağa alıştırılır.(5- 11)

6. 1. 1. 14. Yanıklar

Yanığa salça, katran veya gaz sürülür. Güneş yanıklarında yoğurt sürülür.(12)

6. 1. 1. 15. Bel Akması

Ağır yük kaldırılması veya düşme halinde bel acır, doğrultulmaz. Ocak olan kişi hastayı direğe, yüzü direğe gelecek şekilde bağlar ve sırtına alarak sarsar. Böylece bel yerine gelir.(62- 14)

6. 1. 1. 16. Kaburđa Batması

Ağır bir Şey kaldırılırken veya hızla sağa sola dönerken kaburđa batar. Nefes güçleşir, dayanılmaz bir acı duyulur. Ocak olan kadın eli ile kaburđayı kaldırmazsa zift yapıştırılır. Zift sancıyı keser, kaburđayı kaldırır. Zift birkaç gün geçince kendiliğinden geçer.(15- 12- 7)

6. 1. 1. 17. Yel(Kulunç)

Omuz, bel vb. kas romatizmasına yel denir. Yel ovdurulur, iğnetilir. Yele eli hoş gelen birkaç ocak aile vardır. Birinin kulunca bir ailenin, birinin kuluncuna bir başkasının eli iyi gelir. Ocak olan kişi ellerini hafifçe tükürükler, elbisenin üzerinden yeli ovar. Sonra okunup üflenerek kulunlu yere bir bıçağın tersiyle hafifçe vurularak "Allah Őifalar versin" denir. Yelli kol bacak çizilir de. Ocak olan kişi, yelin üzerini eliyle biraz tutar, sonra hafifçe tükürükler. Bıçağın tersiyle yatar ve yatay çizgiler(sembolik olarak) izerken okur üfler. "Allah Őifalar versin" der. Yel için kuma girilir, Yenice veya Güllü Hamamlarına gidilir.(56- 58)

6. 1. 1. 18. Baş Ağrısı

Baş ağrısına eli hoş gelen kadınlar vardır. Ocak kadın eline hafifçe tükürür, yatırılan hastanın başını tutar. Bir süre sonra "Elim keçe gibi oldu. Ağrı ok. Allah Őifalar versin"der. Hastanın başına patates dilimleri veya portakal kabukları sarılır. Bu işlemler birlikte ocak kadın hastaya okur. Ağrının nedenlerinden biri ise nazarın gideceği ağrının dineceğine inanılır.(19-22)

6. 1. 1. 19. Topalan

Belirtileri karın ve baş ağrısı, kusma ve ishaldir. Ocak olan kadınlara baş ve karnı tutturulur. Ezilen soğana katran konarak, arpa unu ve ebeğmeci pişirilerek, yazın semizlik ve koruk dövülerek elde edilen yakı sarılır. (41- 42)

6. 1. 1. 20. Soğuk Algınlığı

Hasta sıcak tutup terletilir. Kupa vurulur. Madeni on kuruş, bir bez parçasına konup bağlanır ve sırt üstü yatırılmış hastanın sırtına konur. Bez ateşle tutuşunca üzerine kapatılan kupa bir süre öylece tutulur. Et hafifçe kabarrır. Hastalığın şiddetine ve hastanın yaşına göre üç dört kupa vurulur.(7- 13)

6. 1. 1. 21. Sıtma

Sarı dikenin çiçeği kaynatılıp zehir gibi olan acı suyu içirilir. (61- 62)

6. 1. 1. 22. Çiçek

Sıcak tutulan hastaya tatlı yedirilir. Acı, ekşi, yağlı yiyecekler, et yedirilmez.(53- 44)

6. 1. 1. 23. Köstebek

Boğazda, sırtta, bacakta çıkan, başı belirsiz, sancılı bir yaradır. Köstebek közlenip yenirse iyi gelir.(5- 58)

6. 1. 1. 24. Siğil

Kurbağa ellenirse, siğil attığına inanılır. Siğil ocağı kadın okursa iyileşir.(13- 61)

6. 1. 1. 25. Zehirlenme

Sarmısaklı ayran içirilir, yoğurt yedirilir. Mümkünse hasta kusturulur.(62- 69)

6. 1. 1. 26. Arı Sokması

Çamur alınır, şişliğe sürülür. Şişmesin diye üzerine bıçak konur. Zeytinyağı da sürülür.(60- 64)

6. 1. 1. 27. Yılan Sokması

Yara çizilmek veya sorulmak suretiyle biraz kanı akıtılır. Zehirlenme tedavisi uygulanır.(12- 11)

6. 1. 1. 28. Bayılma

Üzüntüden, sinirden olur. Hasta arka üstü yatırılıp üzerine su serpilir, kolonya sürülür. Kolları, bacakları hareket ettirilir, koluna girilerek odada dolaştırılır.(13- 56)

6. 1. 1. 29. Nazar kesme

Nazar için Güney'de "Göz ermesi" tabiri kullanılır. Renkli gözlü insanların gözlerinin erdiğine inanılır. Nazar olduğunu düşünülen, huysuzlanan, uyumayan ve sürekli ağlayan bir bebek(0-7 yaş arası olabilir) üfürüğün kuvvetli olduğuna inanılan okuyucu bir kadına (ebeye) götürülür. Bağdaş kurup oturan ebe kadın çocuğun başını sol koluna

koyarak kucuğına yatırır. Önce tatlı sözlerle sözlerle “Gel benim ebem gel... kimler nazar etmiş benim guzum...” tarzında çocuğu sakınleştirmeye çalışır. Çocuk yine huy-suzluğa devam ederse bu sefer korkutacak tarzda kavga edercesine bağırır çağırır. “Şimdi ben seni köpeklere atıvırım, öcölere verivirin vb” çocuk sakınleşince içten içe bildiği sureleri ve ayetleri okur.(genelde 3 ihlas, 1 fatiha) Okurken gözlerinden ayır-maz. Dudakları kıpırdatarak okur. Her süre veya ayeti okuyunca baştan ayaklarına doğ-ru çocuğun vücuduna üfler. Bu arada önceden hazırladığı bir bıçağın keskin yüzünü başına, kollarına, ayaklarına kesme taklidi yaparak değdirir ve “çık da git.. çık da git... benim guzumun nazarı çık da git. Ak gözdensen gök gözdensen çık da git...” sözleriyle birlikte vücuda değdirilen bıçak bu sefer yere bir kaç kez kesme taklidiyle değdirilir. Bu işlem yapılırken okuyucu ebe ne kadar çok esner de gözleri yaşarırsa çocuğun o kadar çok “gözederdiğine” inanılır. Okuma işlemi tamamlanınca okuyucu kadın: “al şu çikin şeyini... al... bek de çikinmiş... bunun da niyine göz ere ki... bilmem ki” sözleriyle dili-nin ıslaklığını çocuğun alnına değdirerek üç dört defa daha etrafa tü..tü..tü.. der ve ço-cuğu anasına verir. Çocuk yapılan törenin tesiri ve merakı içinde genelde sakınleşir. Aile çocuğun nazarının kesildiğine inanır. Sonra çocuğun yüzü yıkanır, su içirilir. Oku-yucu kadının okuma işlemi sırasında çocuğun nazarının bir kısmının kendisine geçtiğine inanılır. Bundan kurtulması için, çocuk annesi genelde madeni pa-rayı “gümüş keser...” diyerek okuyucu kadının avucuna verir. O da parayı iki avucunda aktarır, alır. Ardından herkes oturduğu yeri değiştirir. Okuyucu kadının bir süre daha esnemesi devam eder. “ gardış çocuğu çatlatcaklamış, bek çikin göz ermiş. Bu çocuğu bir daha dışarı çıkarman” telkiniyle okuma işini bitirir, çocuk kalkar elini yüzünü yı-kar.(69- 9)

6. 1. 1. 30. Gurdeşen

Bu hastalığa yakalanan hasta geceleyin beyaz bir çarşaf örtünür. Dörtüol ağzına gelir. “ gurdeşen oldum pav... gurdeşen oldum pav... gurdeşen oldum pav...” diye sesle-nirse iyileşeceğine inanılır.(38)

6. 1. 1. 31. Korku

Hastalık derecesinde korkuya düşen hastaları iyileştirmek için bir bezin içine hayvan yüreği (koyun, keçi vb.) sarılır. Hasta olan kişi evden çıkarken daha önceden bir kapı arkasına saklanmış olan yakını(genelde anne, teyze, hala vb. kadınlar) ansızın ortaya çıkarak hastanın sırtına kuvvetlice vurur. Neye uğradığını şaşırان hastanın bu korku

şoku içinde korku hastalığından kurtulacağına inanılır. Buna hastalığı ürkütme denir.(41-42)

6. 1. 1. 32. İnce Hastalık (verem)

Genelde nedeni bilinmeyen hastalıklar için ince hastalık ifadesi kullanılır. Bu hastalığın tedavisi için hastaya kirpi eti, köpek eti yedirilir. Bu yedirme işi hastadan habersiz yapılır. Tavşan eti vb. adlar altında yemek hastaya yedirilir.(45- 59)

6. 1. 2 Şifalı Otlar (57- 59- 61- 62- 64- 9- 46)

6. 1. 2. 1. Ebegümeci

Kökü taşla dövülür, arpa unu, varsa ayvadana da katılarak pişirilir. Elde edilen yakı biraz soğuyunca bir bez içine konarak karına sarılır. Karın ağrısına iyi gelir.

6. 1. 2. 2. Papatya

Kaynatılan suyu öksürüğe iyi gelir.

6. 1. 2. 3. Kekik:

Kaynatılan suyu sancıyı keser.

6. 1. 2. 4. Nane:

Kaynatılan suyu karın ağrısına iyi gelir. Kurusu yemeklere ilâve edilerek yenilir.

6. 1. 2. 5. Boğan Dikeni:

Kökü yaralara iyi gelir.

6. 1. 2. 6. Çörek otu

Nazardan korur. Çocuğun omzuna asılan nazar muskasının içine konularak nazar için kullanılır.

6. 1. 2. 7. Üzerlik

Nazardan korur. Genelde soğan kabuğu, nazar ettiği inanan kişiden alınan ip-likler veya çaput birlikte yakılır. Evin içi nazar olan kişinin elleri ayakları tütsülenir.

6. 1. 3. Şifalı etler (9- 57- 58- 19- 60)

6. 1. 3. 1. Yılan Eti

Yılanın baş ve kuyruğu atılıp geriye kalan kısmı pişirilir, yenirse saraya iyi geldiğine inanılır.

6. 1. 3. 2. Kirpi eti

Haşlaması mayasıla iyi gelir.

6. 1. 3. 3. Köstebek

Köstebek közlemesi iyi gelir.

6. 1. 3. 4. Kırlangıç Eti

Çocuğu olmayan kadınlara kırlangıç yavrusu yedirilir.

6. 2. Halk Veterinerliğı (57- 5- 60)

6. 2. 1. Sığır Hastalıkları

6. 2. 1. 1. Tezdalak

Hayvanın karnı şişer, nefes darlığı görülür. Dilin altı yarılarak kanatılır.

6. 2. 1. 2. Tabak

Ağızında, ayak topuğu ve tırnakları arasında yara belirir. Hayvan yürümez, bir şey yiyemez. Ağızına şap atılır, ayağına kızgın yağlı katran yapılır.

6. 2. 1. 3. Beli Yarma

Hayvanın tüyleri diken diken olur, gerinir esner durur, yem yemez. Beli ovulur, kuyruğu yarılarak kanı akıtılır. Kızgın şişle alındaki tüyler dağlanır. Yanı yanan hayvanın sersemliğı gider.

6. 2. 2. Koyun, Keçi Hastalıkları

6. 2. 2. 1. Çiçek

Koyunun ağızında, kuyruğunda, bacaklarında çiçek çıkar. Bilhassa kuzu doğumuna rastlarsa zayıat çok olur.

6. 2. 2. 2. Dalak Hastalığı

Hayvanın karnı şişer. Çok öldürücüdür. Hayvan soğuk suya atılır.

6. 2. 2. 3. Kan Tutkunluğu

Hayvanın karnı şişer. Çok öldürücüdür. Hayvanın kulak ve göz önü yarılarak kanatılır.

6. 2. 2. 4. Tabak

Tedavisi sığırlarda olduğu gibidir.

6. 2. 2. 5. Kelebek

Soğuk su içmekten olur. Hasta hayvanın gözleri burnu şişer.

6. 2. 2. 6. Şarbon

Bulaşıcı, öldürücüdür. Hayvan veterinerine götürülür.

6. 2. 2. 7. Kırağı Çalması

Sabahları susuz kalan koyun kırağı yalarsa hemen ölür. Onun için mümkün mertebe kırağılı havalarda koyun gütmeğe götürülmez.

6. 2. 2. 8. Süt Kesilmesi

Yazın keçilerin ayağına sızı iner, topukları şişer. Sütleri kesilir.

6. 2. 3. Kırıklar, Çıkıklar

Kırık organ yerleştirilir, katran muşambası yapılır. Çıkıklarda bacak çekilir, kemik yerine getirilir ve sarsılır. Kırık çıkık organların bir süre hareket ettirilmemesi için bağlama yoluna gidilir.

6. 2. 4. Tavuk Hastalıkları

6. 2. 4. 1. Çömelen

Kanatları altında urlar beliren hasta tavuk ayakta duramaz, yürüyemez. Urlar kesilip tuz basılır.

VII. BÖLÜM

YEDİNCİ BÖLÜM

7. HALK MUTFAĞI

Halkın, vücuduna yaralı olan her çeşit gıda maddesi konusundaki bilgi ve tecrübesiyle bu gıda maddelerinden en iyi ve en zevkli bir şekilde yararlanabilmede ortaya koyduğu kültür, halk mutfağı kültürünü meydana getirir. Özellikle yemek kültürü şeklinde bir anlayışla ifade edilen mutfak kültürü o milletin diğer milletlere olan farkını ortaya koyar. Bu konuyla bağlantılı olarak aşağıdaki alıntı konuya açıklık getirmektedir: “Bir mutfağın zenginliği veya milletler arası dereceye girmesi Şüphesiz o mutfağın yemek çeşitlerinin bolluğu ve bu yemeklerin lezzetiyle ölçülür. Bu sebeple Türk mutfağı demek de Türkiye Mutfağı demek olmadığına göre dünyanın her köşesine dağılmış olan Türklerin yemeklerini tespit edip Türk mutfağının bütün müfredatını tamamlamak gerekir. Böyle olunca bugün için dünya mutfakları arasında 3. Sırada yer alan Türk mutfağının daha ön sıralarda yer alacağına inanıyoruz.”¹⁴³

7. 1. Ekmek

7. 1. 1. Yufka

Yufka genellikle buğdayı fazla olan melezden (buğday, arpa karışımı) yapılır. Elenmiş un, hamur teknesinde soğuk su ile iyice yoğrulur. Normal büyüklükte bir tekne üç dört kesim(Ekmek yemek işlerinin kadınlarca yapılmasından dolayı ev idaresine karışmak isteyen kadına “elinin hamuruyla erkek işine karışma” denir.) hamur alır. Ocak başına yazılan iteğinin bir yanına konmuş senitte oklava ile yazan ve öbür yana şiş ile saçya çevire çevire yufka pişiren kadın oturur.(Ekmek sacı şu şekilde küllenmiştir: elenmiş toprak kül ile tuz katılarak karılır ve sacın çukur tarafı bu çamurla bir parmak kalınlığında sıvanır.) Çevrinti yapan(bezeği bir miktar yazıp daha ince ve geniş şekilde yazılmak üzere ocağın sağında oturan yazıcının senidine aktaran üçüncü bir kadın) yoksa pişiren kadın ıskıran ile beze keserek yumruk büyüklüğündeki yuvarlaklar halinde (beze) getirir. Oklavanın iki ucundan tutarak yufkanın yazılması, oklavaya dolayarak saca bırakılması ve is pas etmeden yakmadan pişirilmesi bir hünerdir. Sırf buğday unu ve arpası çok gelmiş un , değirmende yakılmış un veya iyi yoğrulmamış hamurdan yufka yazılamaz. Bu durumda”Saçtan eleğe varmıyor” deymi kullanılır. Ocakta saman çalı çırpı yakılır.(16- 69)

¹⁴³ AKKOYUNLU Ziyat, “Kerkük Mutfağı” 3. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi bildirileri, Cilt 5., Başbakanlık Basım Evi. ANK. 1987, Sh. 18

7. 1. 2. Çörekler

7. 1. 2. 1. Buğday Çöreği:

Her ev ara sıra buğday çöreği yapar. Çörek hamuru mayalanır ve iyice yoğrulur. (çörek hamurunda maya olarak kullanılan ekşili hamur ıslanıp yoğrulan kuru tarhanaya un ilavesiyle yapılır. Bir beze büyüklüğünde olan ekşili hamur ıslanıp yoğrulan kuru tarhanaya un ilavesiyle yapılır. Bir beze büyüklüğünde olan ekşili hamur ödünç alınır verilir.) İteği veya çul parçaları ile iyice örtülerek sıcak tutulan hamur, evine göre yarım veya bir saatte mayalanır, kabarıp çatlayarak çörek yapılmaya hazır hale gelir. Hamur teknesi küçük çörek senidin yanına konur. Sıranı ile beze alınır ve uğralanarak elle yuvarlak ve kalınca yazılır. Saca senitle bırakılan çörek hafif pişince senide alınarak döndürülür ve saca bırakılır. İki yüzü de tavlanınca saç hafifçe yağlanır ve çöreğin yönedi iyice kızaracak şekilde döndüre döndüre pişirilir. Çörek pişirmede eskiden kullanılan ucu ince ve yayvan olan ağaç çubuğa pişirgeç denir. Son zamanlarda demirden yapılan şiş yaygınlaşmıştır.(18- 9)

7. 1. 2. 2. Darı Çöreği

Saçta pişirilir. Daha ziyade kışın yapılır. Pişirme yöntemi buğday çöreğiyle aynıdır.(53)

7. 1. 3. Bükmeler (18- 32)

7. 1. 3. 1. Ispanak Kapama

Yıkayıp kıyılan ispanağa yağ, tuz, soğan katılır. Yazılan yufkanın yarısına bu içten bir miktar konarak incecik yayılır ve öbür kısmı ile üzeri kapatılarak sacda pişirilir.

7. 1. 3. 2. Kabak Kapama

İnce ince rendelenen kabak, yağ, tuz ve ince biberle birlikte iç olarak kullanılır. Saçta pişirilir.

7. 1. 3. 3. Etlı Kapama

Kavurma; yazılan yufka hamurun yarısına serpilir, diğer yarısı kavurmanın üstüne örtülür. Birlikte pişirilip yenilir. Ekmek yapımı sırasında en makbul yiyecektir.

7. 1. 3. 4. Gatmar (katmer)

Arife günleri, hasat zamanı yapılır. Saf buğday unundan yoğrulan hamurdan tutulan bezeler kalınca yazılırken zeytinyağı ile yağlanır. Pişerken de iki yüzü tekrar yağlanır. İçine çökelek konursa daha makbul olur.

7. 1. 3. 5. Bezdirme

Hamuru biraz kalın olan yufkadır. Sacda pişirilir. İndirilince üzerine zeytinyağı gezdirilip sıcak sıcak yenilir. Yufka yapımında kullanılan unun etrafına dağılanlarına "uğra" denir. Çiğnenirse bereketin gideceğine inanılır. Yufka yapımım bitince ocakta kalan közlere su döktürülmez, üzerine kül dökülerek sönmesi sağlanır.

7. 2. Yemekler

7. 2. 1. Çorbalar (16- 17- 18- 9)

7. 2. 1. 1. Tarhana çorbası:

Tuz, iki üç biber atılmış su mülayim olunca tarhana salınarak kaynayınca kadar karıştırılır. (kışın salça, yazın domates suyu katıldığı veya yoğurt veya domates tarhanalarının karıştırıldığı olur.) çorbanın köpüğü azalıp kızarasıya kadar kaynatılır. ("çorba bir az kaynadıyın tatlı olur, bir çok kaynarsa") Ocaktan indirince sarımsağı dövülür ve kapağı kapatılarak sarımsağının sinmesine bırakılır. Çorbaya genellikle yağ katılmaz. Çörek doğranarak kaşıklanır veya bazen gevrek de katılarak yufka ile banılır, yenilir. Çorba tenceresi çocuklara sıyırılır. Bunu yapan çocuğa "düğünün gışın olacak" denerek şakalaşılır.

Tarhana çorbası, yazın yenirken yaygın olarak yanında üzerine tuz ekilmiş çiğ patlıcan yenir. Patlıcan olmazsa istenir.

7. 2. 1. 2. Mercimek Çorbası

Mercimek ayıklanır, kaynatılır. Suyu süzülen mercimek hafifçe ezilir, suya katılır. Salça, incecik doğranmış soğan, yağ katılarak pişirilir.

7. 2. 1. 3. Un Çorbası:

Kaynar suya un katılarak tekrar kaynatasıya kadar karıştırılır. Sade yağı (tere yağı) kavrulur, biraz katılır. Koruk suyu katılacaksa su kaynamadan, limon tuzu suyu katılacaksa soğumaya başlayınca katılır. Un çorbası hazır aştır. Hasta aş olarak bilinir.

7. 2. 1. 4. Erişte Çorbası

Yeni yapılmış ve kurutulmamış olan erişte unla karıştırılır. Kaynatılır, yağı katılır, indirilir. Bu da hasta aşdır.

7. 2. 1. 5. Arap Aşı

Çorbası, ekşili , acı biberli tavuk suyu katılmış veya yağ kavrulmuş duruca un çorbasıdır. Hamuru şöyle hazırlanır: tuzluca su iyice kaynatılıp indirilir. Buna darı unu katılıp iyice karıştırılır. Ocağa alınıp üzeri kayısılanasıya kadar (peltemsi oluncaya kadar)

pişirilir. Pişince tepsiye döküp soğutulur. Sıcak çorbaya parçalar halinde hamur katılarak kaşıklanır. Kışın seyrek olarak pişirilen ekşili hamur aşı, hastaya birebir sayılır.

7. 2. 1. 6. Pirinç Çorbası

Pirinç ayıklanır, soğuk suda dört beş kere yıkanır. Kaynar suya salınarak, ot ermesi için karıştırılarak pişirilir. Ocaktan indirilince kavrulmuş tereyağının bir kısmı karıştırılır, yağın bir kısmı da üzerine dökülür. Lüks olan pirinç çorbası bayramlarda, sayılı günlerde pişirilir.

7. 2. 1. 7. Semizlik Çorbası

Yazın taze semiz otları toplanır. Yağ ve soğanla karıştırılır. Üzerine su ilave edilir. Sıcak şekilde ikram edilir.

7. 2. 2. Sebze yemekleri (9- 16- 17- 32)

7. 2. 2. 1. Taze Fasulye

Kılçığı ayıklanan fasulye doğranır, yıkanır. Domates incecik doğranır, soğan, tuz ve yağ katılarak kavrulur. Yeterince su katılarak pişirilir. Taze fasulyenin kaynatması (haşlanması) da yapılır. Kılçığı ayıklanan fasulye soğan doğranarak tuzla dürünülür.

7. 2. 2. 2. Kuru Fasulye:

Ayıklanıp kaynatılan fasulyenin suyu süzülür. Doğranmış soğan, yağ ve salça katılarak biraz kızartıldıktan sonra haşlanmış fasulye tencere veya çömleğine dökülür. Su, tuz katılarak pişirilir.

7. 2. 2. 3. Musakka Aşısı:

Patlıcan doğranıp tuzlanır. Domates yağ ve tuz katılarak eriyinceye kadar kızartılır. Diğer taraftan tuzlanmış patlıcan acılığı gidinceye kadar üç dört kere yıkandıktan sonra kavrulmuş domates ve soğanın içine atılarak kavrulur. Su katılarak pişirilir.

7. 2. 2. 4. Bamya Aşısı

Bamyalar ayıklanır, doğranır. Soğan, salça, tuz katılarak domates eriyinceye kadar kavrulur. Su ve ekşisi katılarak pişirilir. Et katanlar da olur.

7. 2. 2. 5. Patates (kumpur) Aşısı

Patatesler soyularak doğranır. Soğan, salça, tuz katılarak yağda kavrulur ve üzerine patates dökülerek biraz daha kavrulur. Yeterince su katılarak pişirilir.

7. 2. 2. 6. Pırasa Aşısı

Pırasanın gövdesi yıkanır doğranır, yıkanır. Tencereye yağ, salça tuz katılarak iyice kavrulur. Suyu ve ekşisi katılarak pişirilir.

7. 2. 3. 7. Kabak Aşı:

Kabak soyulur, küçük küçük doğranır. Yağ, salça, tuz katılarak kavrulur. Su katılıp pişirilir

7. 2. 2. 8. Soğan Aşı:

Soğan pürçükleri yıkanır, doğranır. Domates doğranır, tereyağı tuz katılarak iyice kavrulur. Az miktarda su konur pişirilir.

7. 2. 2. 9. Ispanak Aşı:

Ayıklanan ıspanak yıkanır, börtürülür(haşlanır). Soğuk suya alınarak suyu süzülür ve kıyılır. Sıkılan ıspanak tavaya konur, yağ ve tuz katılarak karıştırılır. Üzerine yumurta çakılarak pişirilir. Hafif su olarak pişirilen ıspanak aşı yoğurtla da yenir.

7. 2. 2. 10. Ot Aşı:

Sirke otu ayklanır, yıkanır, ıspanak gibi pişirilir.

7. 2. 2. 11. Çaput aşı:

Taze bağ yapraklarından yapılır. Toplanan taze bağ yaprakları, küçük parçalar halinde doğranır, yağ ilave edilerek haşlanır. Sonra pirinç ve etle pişirilir. Üzerine pişmesinden sonra yoğurt dökülerek yenir.

7. 2. 2. 12. Patlıcan Kebap

Taze patlıcan soyulduktan sonra, parmak şeklinde dilim dilim doğranıp, yağda kızartılır. Bir tencerede yeteri kadar kuşbaşı et, tereyağı ve margarin yağı ile kavrulup salçası verildikten sonra pişirilir. Kızaran patlıcanlar tepsiye döşenir. Pişen etler patlıcanların ortasına konur. Üzeri domates ve dolmalık biberle süslenir. Tuz, karabiber ve tarçın konur. Sonra fırına konur sürülür. Pişmesini müteakip servis yapılır.

7. 2. 3. Et Yemekleri

(17- 44- 53- 9-71)

7. 2. 3. 1. Kavurma

Et doğranır, irice doğranmış soğan ve tuz katılıp arada bir iki kaşık soğuk su verilerek kavrulur. Buna salça katılıp soğan pişinceye kadar devam edilir. Üzerine örtülesiye kadar su, tuzu katılarak pişirilir.

7. 2. 3. 2. Göveç

Kavurmanın göveçte(toprak tencerede) pişirilmiş şeklidir.

7. 2. 3. 3. Çömlek

Kıyılan yağlı et yağı, soğanı, kara biberi, tuzu katılarak az miktarda su ile çömleğe konur. Ağız kağıtla kapatılan veya kapağının kenarları hamurla sıvanan çömlek ateşin karşısına konarak pişirilir.

7. 2. 3. 4. Haşlama

Et haşlanır. Susuz olarak sofraya getirilir. Suyu ile pilav yapılır.

7. 2. 3. 5. Saç

Koyun veya keçinin kaburgaları ince ince doğranır, doğranmış soğan ve salça katılarak köz üzerine konan sacın çukur tarafında pişirilir.

7. 2. 3. 6. Közleme ve şiş

Yağsız et irice doğranarak köze atılmak veya şişe geçirilip közün üzerinde çevrilme suretiyle pişirilir.

7. 2. 3. 7. Kuru kavrulmuş

Et ince ince doğranır, harlı ateşte kavrulur. Yağı bir kaba süzüp donunca alınır ki buna et yağı(teker) denir. Kavrulmuş et de kıyma gibi kullanılır.

7. 2. 3. 8. Yahni(Tas Kebabı)

Kemikli et bir tepsinin ortasına sıralanır, üzerine soğan konur; tekrar kemikli et konur. Baharatlar ilave edilir. Üzerine bir bakır çukur soğan kapatıldığı için tas kebabı da denilir. Bu yemek yapılırken etin tepsiye yapışıp yanmasını önlemek için zemine çaprazlama bağ çubukları konur.

7. 2. 4. Diğer Yemekler (71- 9- 53- 44- 17)

7. 2. 4. 1. Bulgur Aşı

Kaynar suya bulgur salınarak pişirilir. Suyu azalınca indirilip tereyağı kavrulur. Sulu bulgur aşı daha ziyade yazın pişirilir.

7. 2. 4. 2. Patlıcanlı, Domatesli Bulgur Aşı

Domates , soğan, iki biber doğranır, yağda kavrulur, buna su katılıp kaynatılır ve bulgur salınarak suyu az olacak şekilde pişirilir.

7. 2. 4. 3. Göce Aşı

Buğday el değirmeninde çekilir elenir. Göce, eleğin üzerinde kalan kırılmış buğday taneleridir. Göce suda yıkanır, pişirilir, yağı atılarak indirilir.

7. 2. 4. 4. Kabak Aşı:

Kabak soyulur, küçük küçük doğranır. Kaynamakta olan fasulyenin içine kabak ve mercimek katılara pişirilir. Yağı kavrulur, indirilir. Kışın pişirilen bu yemeğe peygamber aşı da denir.

7. 2. 4. 5. Sarma- Dolma

Bulgurun içine yağ, doğranmış soğan, ince biber,tuz katılarak sıcak su ile yoğrulur. Börtürülen yaprağa veya oyulmuş patlıcan, kabak veya bibere doldurulur. Sarılarak tencereye döşenir. Yaprakla sarılanına sarma, diğerlerine de dolma denir. Suyu ve yağı atılarak pişirilir.

7. 2. 4. 6. Keşkek Aşı(Kazan Aşı)

Düğün ve tören yemeği olan keşkek kazanlarda da pişirildiği için kazan aşı da denir. Ana maddesi yağlı erkek veya koç eti ve buğday dövmesidir. Pişirilişine gelince: Erkek veya koç eti, beyaz buğday dövmesi, tereyağı iki büyük kazan içinde bir tarafta dövme, et sabahın erken saatlerinde normal ateşte pişirmeye başlanır. Pişirildikçe buğday kazanı, ağır ağır, ara sıra karıştırılır ve pişen etin suyundan kepçe ile ilave yapılır. Et iyice pişirildikten sonra çıkarılır ve kemiğinden ayrılır, iyice dövülür. Et dövüle dövüle ipek haline gelir ve tamamen pişen dövmenin içine böylece ilave edilir. Yine güçlü erkekler tarafından ağır ağır devamlı karıştırılır. Bir saat daha etle birlikte pişirilir. Ondan sonra da tereyağı bir orta boy tavada kızdırılır. Üzerine aş rengi ilave edilir. Keşkek tabaklara konduktan sonra üzerine kızartılmış yağ gezdirilir. Yanına turşu ile veya salata ile yenir.

Güzün hayır niyetiyle keşkek pişirildiğinde mahallenin çocukları ellerinde bakraçlar veya tabaklara gelirler. Kazandaki yemek bitinceye kadar konu komşuya dağıtılır. “Kazan Aşı” tabiri özellikle bu hayır niyetli keşkek için kullanılır.

7. 2. 4. 7. Yumurta Çakması

Yağ kavrulur, kırılan yumurtanın akı dağıtılır. Akı hafif pişince tuz katılan sarısı indirilir.

7. 2. 4. 8. Çılbır

Yumurta kaynayan suya çakılır. Top top pişen yumurta sudan alınarak üzerine kavrulmuş tereyağı dökülür. Suyundan az miktarda katılabilir.

7. 2. 4. 9. Mantar

Mantar saçta veya köz üzerinde kızartılarak yendiği gibi yıkanıp doğranarak pişirmek suretiyle yemeği de yapılır. Yağışlı baharlarda bol yetişen kulakçık veya kuzu göbeği temizlenip doğranarak yumurta ile pişirilir.

Zaman zaman mantardan zehirlenip ölenlerin olması bu yemeğe karşı soğukluk oluşturur.

7. 2. 4. 10. Haşhaş sürtmesi

Haşhaş sacda karıştırılarak kavrulur. Haşhaş taşında sürtülür. Sürtmesi, pekmeze karıştırılarak yapılan karması yenir.

7. 2. 4. 11. Yoğurt

Yoğurt çiğden alınır veya pişirilip kaymağı alınmış süttten yapılır. Birincide süzülen süt tencerede kaynatılır, indirilir mülayim olunca damızlığı(eritilmiş bir miktar yoğurt) katılarak bir süre karıştırılır. Üzeri örtülür. 2- 3 saat bekletilip açılır. Buna “yoğurt çalmak” da denir.

7. 2. 4. 12. Kölle

Buğday, K. Fasulye, nohut, mısır ve bakla suda kaynatılır. İçine kırmızı biber tuzu, karabiber, tuz konur. Böylece pişirilir. Az sulu piştikten sonra indirilir. Servis yapılır. Üzerine badem içi, ceviz içi, fındık karması konularak kaşıkla yenir. Özel günler ve misafirler için bir eğlence ve toplanma vesilesidir. Ayrıca hayır için pişirilip çocuklara da ikram edilir.

7. 2. 4. 13. Sıyırma

Ayşe kadın fasulyesinin olgun ve dolgularından, tazeleri toplanıp, yıkanır, temizlenir ve toprak haramıya yerleştirilir. Üzerine biraz patates de ilave edilerek yeterince suyu konur. Kapak yerine, taze birkaç kabak yaprağı örtülerek, onun da üzerine bir taş, ağırlık için konur. Kıvamında pişinceye kadar ateşte (yer ateşi) tutulur. Pişirince ateşten indirilir. Suyu süzülür. Sofra bezi üzerine 4-5 kabak yaprağı serilip, bunun üzerine sıyırma dökülür. Patatesler üzerinden alınıp, tuzu ekilir. Büyük başlı birkaç soğan yumrukla veya taşla ezilir, biberler közde pişirilir, domateslerin düzgün ve erginleri elle yarılr, yufka ekmekle azar azar lokma, yapılarak hepsi birlikte yenilir.

7. 3. Yeneni Otlar Salata Ve Meyveler (16- 18- 53)

7. 3. 1. Yeneni otlar ve Yeşillikler

Haşhaşın taze olan otu, teyek(taze bağ sürgünü), kara kavık, bediren(menengicin taze sürgünleri), semizlik tuz ekilerek dürülüp yendiği gibi mevsimine göre biber domates, turp, patlıcan vb. garnitür olarak sofraya getirilir.

Yazı yufka içine domates, patlıcan, biber, soğan, çitlembik ve çökelek(keş) sıralanarak yapılan dürüm Güney'in en pratik ve en çok aranan yiyeceğidir.

7. 3. 2. Salata

Yazın domates (çoban) salatası yapılır. Ayrıca rendelenen turp üzerine yağ ve tu katılarak yendiği de olur. Semizlik otunun da salatası yapılır. Kışın marul salatası yenilir.

7. 3. 3. Meyveler

Yazın kavun karpuz ve üzüm yemeklerin sonunda yenir. 1980'li yıllardan sonra dışarıdan bol miktarda meyve getirilmeye başlanmasından sonra kışın da yemeklerin ardından meyve yenmeye başlanmıştır.

7. 4. Tatlılar (18- 55- 9- 69)

7. 4. 1. Yağ Helvası:

Üç dört kere elekten geçirilmiş buğday unu, eritilmiş iç yağ haşhaş yağı veya zeytin yağı ile karıştırılarak hafif ateşte kızartılır. Buna şeker suyu veya pekmez ilave edilir. Ateşten indirilir, tencere sallanarak helvanın özleşmesi sağlanır. İç yağ ve şekerle yapılanı makbuldür.

7. 4. 2. Ekmek Helvası:

Kaynayan pekmeze ufalanmış ekmek atılır, karıştırılır. Ekmek erir, pekmez koyulaşarak helva haline gelir. Bu helva sıcakken yenir.

7. 4. 3. Haşhaş Helvası:

Haşhaş sürtülür, suyunu alıncaya kadar kaynatılır. İçine pekmez katılarak koyulaşıncaya kadar pişirilir. Ekmek dilimi üzerine sürülerek yenir.

7. 4. 4. Baklava

Has undan incecik yufka yayılıp siniye indirilir. Üzerine önceden hazırlanmış olan ceviz, susam, yumurta, fındık karışımıyla meydana getirilen nişasta ekilir ve üst üste yirmi beş, otuz yufka onulur. Bıçakla baklava dilimi ya da kare şeklinde kesilir. Sini üzeri örtülerek ateşte pişirilir. Pişirilen baklava soğuyunca ağdası katılır.

7. 4. 5. Pelte, Bulamaç(Bulambaç)

Pekmez veya şeker şerbeti kaynarken üzerine ezilmiş nişasta katılır ve üstü kaymak bağlayıncaya kadar karıştırılarak pişirilir. Tabağa dökülür. Soğumaya bırakılır.

7. 4. 6. Muhallebi

İyice yıkanan pirinç haşlanır. Süt ve şeker suyu ile karıştırılarak koyulaşıncaya kadar kaynatılır ve indirilir.

7. 4. 7. Hoşaf(Koşaf)

Ayıklanan üzüm suya salınarak kaynatılır. İndirilip pekmez katılır. Yazın, aynı şekilde erik, kayısı, hoşafı da yapılır. Son zamanlarda şekerle yapılanı da yaygınlaşmıştır.

7. 5. Çerezler

Şeker, fındık, fıstık, leblebi, kestane vb. pazardan alınan şeker ve kuru meyvelere çerez denir. Bilhassa kışın kuruluğunda, meyvenin az olduğu dönemlerde, çocuklara yörede yetişen ürünlerden şu ürünler yapılırdı.

7. 5. 1.Gavırğa(Kavurga)

7. 5. 1. 1. Patlak

Mısır, kavurga tenekesi veya tavada patlatılır. Kavurga tenekesi, yarısından kesilmiş ve tabanı çivi ile delinmiş tenekenin bir yüzüne üst kenarından bir ağaç sap geçirilmesi ile yapılır. İçine bir miktar mısır konan kavurga tenekesi ateş üzerinde sallanırken mısırlar patlar ki bu kavurga çeşidine patlak denir. Mısır tavada kavrulunca daha az patlar. Tavada patlak yapılırken biraz zeytinyağı konulur, isteğe göre tuz da ilave edilir.

7. 5. 1. 2. Islak Darı Kavırgası

Darı suda iki üç gün ıslatılır. Saçta kavrulmuş darı hafifçe kızarır ve çıtlar. Bu bahar ve güzün yapılır.

7. 5. 1. 3. Bulgur Kavırgası

El değirmeninde çekilmemiş bulgur hafif ateşe konmuş, saç üzerinde küçük bir süpürge ile karıştırılarak kavrulur. Aynı şekilde kavrulmuş az miktarda kendir veya leblebi karıştırılır.

7. 5. 1. 4. Buğday Kavırgası

Taş atlanmış, iri taneli buğday bulgur gibi saçma kavrulur ve içine kavrulmuş kendir veya leblebi karıştırılır.

7. 5. 1. 5. Nohut Kavırgası

Islak nohut kızartma tavasına konur, üzerine kapak örtülür. Bir süre sonra nohudun nemi gider ve kavrulur, üzerine tuz da serpilebilir.

7. 5. 2. Gavut(Kavırğa Unu)

Buğday, bulgur, darı, nohut kavırgaları el değirmeninde çekilip içine toz şeker atılarak gavut yapılır. Gavut yiyenler konuşamazlar. Onun için konuşma anlaşılmadığı zaman “Ağzında kavırğa unu mu var?” diye tenkit edilir.

7. 5. 3. Pelit:

Palamut pelitinin iri ve tatlı çeşitleri sacda kavrulur, külde gömülüp pişirilir veya tencerede kaynatılır. Genelde köylerde yapılır.

7. 5. 4. Ütme:

Kızarmış iri nohut başakları tutamlar halinde yolunur, çalı, ot, diken ateşinde ütülür. Başaklar ovalanır, savrularak taneleri taze kabuğundan ayrılır ve sıcakken yenir.

7. 5. 5. Kuru Üzüm

Yazın kurutulan, çekirdeksiz, kara üzüm, bandırma üzümü kışın çok yenir.

7. 6. Kışlık Yiyecek Hazırlığı

(18- 16- 17- 53- 44- 69- 53- 55)

7. 6. 1. Tarna(tarhana)

Tarhana buğday unundan yapılır. Un, yoğurt veya ayranla karılır, üzerine soğan, biber katılır. İyice yoğrulan hamur teknede bekletildiği dört beş hafta içerisinde iki üç günde bir yoğrulur. Bu süre içinde hamur ekşir, tatlılaşır ve tekrar ekşir ki bu son halinde tarhana olmuştur. Sırasıyla parça parça alınarak iteğiye serilen tarhana kuruyunca ovalanır ve unlanmış olanı tekrar kurumaya bırakılır. Tarhana asıl olarak bir tas una bir ölçek hesabı ile yoğurtla karılır. Ağustos tarhanası tatlı olur, azdan tutar, yani bir avuç tarhananın bir haranı çorbası çıkar.

7. 6. 2. Bulgur

Harman kalkınca, evine göre birkaç dolu buğday yıkanır ve kaynatılır. Kurutulan bulgur el değirmeninde çekilir ve küplere konur. Son yıllarda değirmende çekmeden önce dibekte dövülmektedir.

7. 6. 3. Erişte

Buğday unundan yapılan yufkalar sacda hafif pişince indirilerek ince ince kıyılır kurutulur. Bunu sacda hafifçe kızartmak izler. 1970'lere kadar yaygın olan erişteyi, yapan aile çok azalmıştır.

7. 6. 4. Sarmalık Yaprak Kurutmak

Haziranda asmaların taze uç yaprakları toplanır, destelenip dizilerek kurutulur. Çekirdeksiz üzüm yaprağı makbul olur.

7. 6. 5. Sebze Kurutma:

Taze fasulye, biber, patlıcan, bamyalı bol ve ucuz zamanında alınarak dizilir, kurutulur. Biber ve patlıcanın dolmalığı da kurutulur.

7. 6. 6. Üzüm Kurutma:

Toplanan üzüm zeytinyağı ve posata katılmış ılık suya bandırılarak toprağa, hasır veya gazete kağıdı üzerine serilerek kurutulur. İri taneli beyaz üzümün kurusuna bandırma denir.

Buçuk aşın, iri kara, beylerce, çevrek, yediveren, razaki, kınalı, mor üzüm, Osman üzümü, tilki kuyruğu, gibi renkli ve iri üzümler daha çok taze iken yenilir.

7. 6. 7. Pekmez Kaynatma:

Güney yöresinin tarımsal üretiminde yaşanan en önemli sosyal hareketlilik ve folklorik unsurların yer aldığı üretim şekillerinden birisi de “Güre Kaynatma” da denilen pekmez kaynatmasıdır.

Yirmi yıl öncesine kadar çok yaygın olan ve üzüm bağı olan çoğu bağcının “Güre Ocağı” diye özel teşkilata sahip olduğu pekmez kaynatma düzeneğinin bölümleri ve kullanılan aletleri şöyleydi:

Sıra elde etme düzeneği: Bağdan koparılan üzümlerin küfelerle taşınıp yığıldığı önceden yapılmış yerden 1m. kadar yükseklikte 2m.* 4m. boyutunda etrafı 1m. kadar yüksekliğinde taşlara çevrili bölüm.

Üzüm çiğneme yeri: Üzümlerin toplandığı seviyeden 75cm. kadar aşağı seviyede etrafı taşlarla örülüp duvarı ve tabanı betonla kaplı 1,5 * 2m. boyutundaki yer.

Kuyu: Üzüm çiğneme yerinde çiğnenen üzümün suyunun (şırası) bir delikten geçerek içinde biriktiği, toprağa kazılarak yapılan 1,5m. derinliğinde kuyu. Bu kuyunun da etrafı betonla sıvanır.

Mengene: Çiğnenip suya akıtılan üzümlerin geriye kalanların sıkılarak suyunun iyice akıtıldığı özel düzenektir.

Mengene üzüm çiğnenen yerin hem yanına yapılır. 7-8 cm eninde, 1m. yüksekliğinde 5 veya 6 tahta aralarında 0,5 cm. boşluk gelecek şekilde 5 cm. eninde bir tahtaya çakılır. Böyle elde edilen 50 cm. kadar eninde 1m. yüksekliğinde 4 kapak özel yapılmış

zemine dikilir. Etrafına kare şeklindeki demir çember geçirilir. Sonra içine daha önce çiğnenip sırası süzölen üzümler doldurulur. Dikdörtgenler prizması şeklindeki düzenek dolunca üstüne üzümleri tam kapatacak şekilde 15 cm. kadar kalınlığında 5 cm eninde kare prizma şeklinde kesilen kütük konulur. Mengenin arkasında büyükçe bir kaya parçasına açılan oyuğa 5-6m. uzunluğunda bir ağaç gövdesinin ucu sokularak mengene üzerindeki kütük üzüm yığını sıkıştırır. Bu işin kendiliğinden olması için ağaca önceden deliklerinden geçirilen vellengiç ağacından kesilip yapıştırılan halkaya bağlı 20-30 kg'lık taşlar asılır. Böylece mengeneye giren üzümlerin suyu tamamen alınmış olur. Sıranın iyice süzöldüğü kanaatine varılınca, mengenede kalan "cibire" denilen üzüm atıkları alınır. Cibire daha sonra hayvanlara yedirilir. Bu işlem üzümler bitinceye kadar defalarca yapılır.

Güre ocağı: Bir kazan ve iki tavanın aynı anda koyduğu içindeki sıranın kaynatıldığı özel yapılmış ocaktır. Bu ocağın yan duvarları taştan tavaların oturulacağı ocağın çevresi tuğla ve kiremit parçalarından yapılır. Kazanın oturacağı ocağın yarısı açıktır. Ocak bitince ak toprakla sıvanır ve badana edilir.

Bu ocakta yerine göre bir hafta süreyle pekmez kaynatılırdı.

Pekmez kaynatma:

Üzüm çiğnedikten sonra sırada biriken sıra önce kazana alınır. İçine 2-3 avuç beyaz pekmez toprağı katılarak kaynatmaya başlanır. Şıra kesilince sıra kovalara alınarak önceden hazırlanan eskiden kalın ağaç gövdelerinin oyularak hazırlandığı "Şıra aharı" na daha sonra ahar yerine geçen bir bölümü kapak şeklinde açılan petrol varilinden yapılan havuza konularak dinlendirilir. Bir süre sonra ahardaki varildeki şıra pekmez tavalarına aktarılarak pekmez oluncaya kadar kaynatılır. Tavalardan alınan bir kaç damla pekmez ak toprağa damlatılır. Eğer damlalar toplanırsa pekmez kıvamına gelmiştir denilir. Tavalardan alınarak pekmezler özel hazırlanan geniş ve derin oyulan taş haznelere katılarak soğumaya bırakılır.

Bir yandan da soğuyan pekmez önceden tuluklara, daha sonra tenekelere hayvanlara sarılarak evlere taşınırdı. Evlerin alt katında bulunan küplere doldurularak küpün ağzına kapak örtülür, onun da küple birleştiği yer ak torakla sıvanır, satış zamanın da yada yenileceği zaman kışın açılırdı.

Güre kaynatma 15 güne yayılan aynı dönemde üzüm bağı olan pek çok bağcının yaptığı bir iş olurdu. Her ailenin işi 4 gün ile 10 gün devam ederdi. Bu süre içinde işler

birbirini takip ederek gece gündüz devam ederdi. Bu nedenle bu işte görev alanlar günlerce uyumaz yada “tavşan uykusu” tabir edilen yarım yada bir saatlik süreyle uyurlardı.

Güre kaynatma aynı zamanda eğlencelik bir ortamdır. Çalışanlar bol bol türkü söylerler. Uyuyanların yüzlerine kazan karası (isi) sürülür, uyanınca gülüp eğlenilir. Eskiden kuzu ve oğlak kızartılır, yenilir eğlenilirdi. Gençler ellerindeki çıralarla gece ağaçlarda kuş avlarlar sonra bunları yerlerdi. Yakın komşular ziyaretleşirler, gelen komşuya taze pekmez ikram edilirdi. “İkram edilen pekmez övülür, bereket dilek ve duaları söylenir sohbet edilirdi.

Pekmez tavasının içinde karpuz kabuğu atılarak “pessel” yapılır yenilirdi. Pekmez yeniden kaynatılarak pelteleşir, güneşte kurutulur, baklava dilimi halinde kesilip yenir, kışlık olarak saklanırdı. Buna “köfte” denirdi. İplere dizilmiş ceviz içi kaynayan pekmez tavasına batırılıp çıkarılır bunun kurusuna sucuk denir. İşte bütün bunların yapımı bir neşe ve sohbet ortamı oluşturduğundan Güney yöresi bağcılarının en çok özledikleri ve coşku içinde yaptıkları iş “pekmez kaynatma” olurdu.

Yirmi yıldan bu tarafa tütüncülük yaygınlaştığı için, Güney’de kurulan şarap fabrikası yörenin üzümünü topladığı için, özellikle üreticinin para sıkıntısı olduğu bir zamanda, para kazanma için; pekmez kaynatmada çok odun yakıldığından günümüzde de odun bulma sıkıntısı olduğu için vb. nedenlerle “güre kaynatma” daha çok orta yaş ve üstündeki insanların hafızalarında tatlı birer hatıra niteliği taşımaktadır.

7. 6. 8. Bulgur Hazırlama

Arı buğdayın taşı toprağı ayıklanır. Sıcak su ile tavlınır. Biraz su serpip karıştırılır, dibek taşında erkeklere dövdürülür.

7. 6. 9. Sirke

Üzümün döküntüsü veya şıranın cibire denilen posası bir küpe konarak sirke olmaya bırakılır.

7. 6. 10. Domates, Biber Turşusu

Biber ve çakırlı domates yıkanır. Biberler yarılr, domatesler bıçağın ucu ile iki yerinden delinir. Karışık olarak küpe dökülen domates ve biberin üzeri örtülünceye kadar su konulur. Tuz atılır. Küpün ağzına ak üzüm çubukları konarak taşla bastırılır. Turşu su yerine sirke ile de kurulur

7. 6. 11. Düglek Turşusu

Hışır denen küçük gök düğleklerin(kavunun hamı) başı kesilerek küpe döşenir tuz atılır, su konur. Pişkin olması gereken turşu küpünün ağzına üzüm çubukları konup taşla bastırılır.

7. 6. 12. Salça

Yıkanmış olgun domatesler birkaç gün sepette bırakıldıktan sonra doğranır. Süzgeçten geçirilen suya tuz ve zeytinyağı katılarak iyice kaynatılır. Kıvama gelince sinitelerde güneşe bırakılır. Bir kaç gün sonra alınıp şişelere konur.

7. 6. 13. Biber Nerdeği

Kırmızı kaba biber kaynatılır. Suyu kevgirden geçirilir veya sapı çekirdeği alınmış biberler üzerine tuz ekilerek el taşında sürtülür, kaplara konur.

7. 6. 14. Peynir

7. 6. 14. 1. Çiğ Peynir

Yeni sağılmış veya hafifçe ısıtılmış olan süt, kaymağı alınmadan süzülür, mayalanır ve üzeri örtülür. Bir süre sonra tutmuş olan peynir bezden bir keseye konur, üzeri taşla bastırılır. Dilimlenen, tuzlanan peynir birkaç gün tepsi veya sini üzerinde bırakıldıktan sonra saklanacağı kaba alınır.

7. 6. 14. 2. Pişmiş Peynir

İki gün iki kere üzerine gelmiş kaymağı alınan süt hafifçe ısıtılır, mayalanır. Tutunca tencereye alınıp kaynatılır. İndirilip biraz soğutulur ve keseye alınıp bastırılır. Pişmiş peynir sarı ve biraz sert olur.

7. 6. 15, Lor Peyniri

Çiğ peynirin suyu tencerede iyice kaynatılır, indirilip soğutulduktan sonra keseye konup bastırılır. Suyu süzülünce keseden alınır ve tuzlanır.

7. 6. 16. Sade Yağı(tereyağı)

Göveçten alınan kaymak kaşıkla iyice ezilip karıştırılır. Tuzlanır. Sürü sahipleri yayık yağı da yaparlar.

7. 6. 17. Nişasta

Nişasta güzün yapılır. Buğday, taşı toprağı ayıklanmadan, tavaya doldurulur, üzerine su doldurularak güneşe konur. Buğday suyu emip şiştikçe tavaya su konur, kirlenen suyu arada bir değiştirilir. İki üç haftanın sonunda buğday taneler iyice şişince çiğnenip suyu alınır. Bu işlem üç kere tekrarlanır, buğdayın unu kabuğundan ayrılır, nişasta çök-

tükçe üstünün suyu alınır. Sonunda dibe çöken nişasta siniye alınıp kurutulur. Nişastası ayrılır, kışın kullanılır.

7. 7. Mutfakta Kullanılan Araçlar

Yemeklerimiz, genellikle halk mutfaklarında yapılmakta olup, ocak denilen yer ateşinde pişen yemeğin lezzetinin fazla olduğuna inanılır. Bu bakımdan halk mutfaklarında: tahta, oklava, sini, leğenler, un eleği, ekmeğe pişirme sacı, saç ayağı, çeşitli boyalarda haranılar (tencere), dığanlar (tava), tepsiler, sofranın altı tahtası, sofranın bezi, süzgeç, sıranı (yufka çevirme aleti), kesgi (hamur kesmek için), turşu kapları, pekmez küpleri, toprak haranılar, yiyecek maddesi koymaya mahsus ambarlar, tahta kaşık ve kepçeler, erzak tenekeleri, seleler, sepetler ve bunlara benzer diğer gereçlere, havan, dibek ve sürtme taşları bulunur.(18- 53)

VIII. BÖLÜM

SEKİZİNCİ BÖLÜM

8. İNANIŞLAR

İnanç kişinin ya da toplumun bir düşünceyi, bir olguyu, bir nesneyi, bir varlığı gerçek olarak kabul etmesidir. Türkçe’imizde bu konuyla ilgili batıl inanış, boş inanış ve hurafe gibi terimler vardır. İnanç kavramı insan düşüncesiyle doğrudan ilgilidir. Toplumların ilkçağ dönemlerindeki inançlarıyla semavi dinler dönemindeki inançları bugüne kadar gelmiştir. Günümüz insanının kaynağını bilmeden atalarından gördüğü şekliyle inandığı, yaşadığı ve yaşattığı, mukaddes bildiği her türlü değer halk nazarında inançlar çerçevesinde değerlendirilmektedir.¹⁴⁴ Güney ilçesinde bu çerçevede çok zengin yerine göre kaynağı bilinmeyen hayatın her safhasıyla ilgili inanışlar vardır.(40)

8. 1. Gökyüzü İle İlgili İnanışlar

Ayı peri kızları tutar. Ay tutulunca, peri kızları bıraksın diye teneke çalınır, silah atılır, ezan da okunur.

Sesi duyulmayan uzaktaki şimşek çakışları “Dedelerin birbiriyle konuşması” diye yorumlanır.

Gökte bir yıldızın kayması, o yıldızın sahibi olan kişinin öldüğünü, ya da öleceğini haber verir.

Dolunay için bebeklere “Ay dede” diye sevgiyle söz edilir ve onların dolunaya dede demesi istenir. (40-41)

8. 2. Dünyanın Sonu Ve Öteki Dünya

Kıyamet yaklaşınca deccal gelecek, dünyayı kargaşaya verecek. İnsanlar korku içinde kaçacaklar. Deccal, boynunda çanlar asılı bir eşeğin üstünde yürüyecek; etrafında kafirler toplanacak. Yağmur yağacak, bütün kullara kuşlar saldırıp onların etlerini didikleyecek. Zamanın mehdisi İsa çıkacak; eşitliği, doğruluğu yürütmek için deccal ile çok uğraşacak. Sonunda onu yakalayıp öldürecek. İsrail surunu öttürünce gök yarılnca, dağlar parçalanacak, akarsular kuruyup denizler boşalacak. Ay ile güneş kararacak, yıldızlar yağmur gibi yeryüzüne yağacak, dağlar eriyecek... Kırk gün öylesine bir tufan olacak ki gök ile yer birbirine karışacak. Bir tek varlık kalmayacak... Dört melek gelip Hz. Muhammed (SAV)’i mezarından alacaklar. Her kişi kendini sevdiğinin yanında bulacak.

¹⁴⁴ BORATAV P. Naili a.g.c. Sh.7

Ölüler kefenlerine bürünmüş halde mezarlarından kalkacaklar. Kuyruk sokumundaki bir tek kemikten başka vücudun her yeri çürümüş olacak, vücut bu kemikten yeni baştan kurulacak.- mahşer yerinde kurulan mizanda, dirilen ölülerin sevapları ve günahları tartıldıktan sonra cennete veya cehenneme gidecekler belli olacak. Çocuklarla şehitler hesap vermeden doğru cennete gidecekler. Cehennem bir ateş deryasıdır. Sırat köprüsü vardır. Bütün insanlar bu köprüden geçmeyi deneyecekler. İyiler, kurban bayramlarında kestikleri koçların sırtına binerek, sağ esen öte yakaya geçecekler; kötüler aşağıya düşecekler. Günahlarının çokluğuna ve önemine göre uzun ya da kısa bir süre orada yanacaklar. Kafirler için bu ceza sonsuz olacak. Cehennem bekçileri Zebani denilen, ve günahlı kullara türlü cezaları uygulayan korkunç varlıklardır.

Cennet ortasında Kevser ırmağı akar. Bahçesinde Tuba ağacı vardır, dallarında her dilenilen nesne asılı durur; ağacın kökleri havada , dalları yerededir. Cennette kullara hizmetle görevli huriler vardır. Evlenmeden ölmüş olan kullar hurilerle evleneceklerdir. Dünya nimetlerinin en iyileri, en güzelleri cennette, her dilendiği anda ele geçecek, ve cennetlik kul sonuz bir süre bu mutluluğu sürecektir.¹⁴⁵ (38- 49)

8. 3. İnsan Vücudu İle İlgili İnanışlar

Kesilen tırnağı herhangi bir yere atmak iyi değildir. Duvar kavuğuna konur.

Gece tırnak kesilmez, kesilirse evden ölü çıkar.

Baştan dökülen ya da kesilen saçları sokağa atmamalı; atanın başı ağrır. Duvar kavuğuna konur.

Sokağa atılan saçlar kuşların ayağına dolaşmış; kuşlar beddua ederler de atanın başı ağrırmış.

Kulağı çınlayan kişi uzak bir yerde kendisinden söz edildiğine inanır.

Gözü seyriyen kişi misafir gelecek "Sağ gözüm sağlık, sol gözüm varlık" der.

Göz, kulak, el, çene... seğirmelerden her birinin iyi ya da kötü bir anlamı vardır. Sağ el para gelecek, sol el para çıkacak.

Ekmeğe kayması, misafir gelecek diye yorumlanır.

Sağ yanın hayırlı, uğurlu, olumlu; sol yanın olumsuz, uğursuz;körlerin, topalların, uğursuz; çok kısa boyluların, köselerin fitneci; çok uzun boyluların aptal olacağına, gök gözlülerin bakışlarından zarar geleceği(nazar degeceği)'ne inanılır. (41- 67- 43- 53)

¹⁴⁵ BORATAV P. Naili a.g.e. Sh. 21

8. 4. Doğayla Ve Eşyayla İlgili İnanışlar

8. 4. 1. Çevre ile ilgili inanışlar

Nisan yağmuru bereketli sayılır. Nisan yağmurunun altında ıslanmaktan sakınmamak, kaçmamak gerektiği söylenir. Yağmur insan saçlarını güçlendirip, gürleştirmiş.

Ebem kuşağı Fatma Ana'mın kuşağı diye adlandırılır; onun altından geçenin cennete gireceğine inanılır.

Mart içinde havayı yeniden kışa çeviren rüzgarlara "koca- karı fırtınası" denir.

Mart ayında "mart içeri, pire dışarı" diyerek, evin tozlu eşyalarını silkelemenin, silkenin evini bütün bir yıl pislikten koruyacağına inanılır.

Sıcakların gelmesi "cemre" lerin düşmesine bağlanır. Cemrelerin birer hafta aralıkla, 7 (= 20)şubatta havaya, 14 (=27) şubatta suya, 21 şubatta(=5-6 mart) da toprağa düştüğüne inanılır. (45- 46)

8. 4. 2. Bitkilerle ilgili inanışlar

Kimi ağaçlarda olumsuz birtakım niteliklerin bulunduğuna inanılır. "Ocağına incir ağacı dikmek" deyimindeki "evin yurdunu harap etmek, soyunu söndürmek" bu inanışla ilgilidir. (47)

8. 4. 3. Hayvanlar üzerine inanışlar

Domuz İslam dini gereğince yenmesi kesinlikle yasaktır.

Yola çıktığında tavşana rastlayan kimse bunu yolculuğu süresinde birçok güçlüklerle uğrayacağıının habercisi sayar.

Atın ve öküzün kuru kafası, bostanlara korkuluk, ya da nazarlık olarak dikilir. At nalı evlere gene nazarlık, ya da uğurluk olarak asılır.

Turna kutlu sayılır. Turna katarı geçerken herkes durur, seyreder.

Yolda yılanla rastlamak uğursuzluk sayılır.

Karganın ötmesi hayırlı habere işarettir.

Geceleyin köpek uluması depremin habercisi sayılır.

Baykuş ötmesi bir ölümü, perişanlığı, felaketi haber verir.

İshak kuşu, yusufoçuk, ibibik, kumru da eskiden insanken kuş olmuş yaratıklar diye gösterilir, ve dönüşümleri birer hikâye ile anlatılır.(50-51)(Masallar bölümü gumru masalı)

8. 4. 4. Cansız varlıklar, eşyalar ve besinlerle ilgili inanışlar

Ekmek, besinler arasında en çok saygı gören nimettir. Yere atılmaz, yerde görünce kaldırıp öptükten sonra ayak basmayacak bir yere konulur.

Yaşlılar suyu başı açık içmeyi günah sayarlar. Başları açıksa bir elinin avucuyla başlarını örterek su içerler.

Ayakta yemek, içmek de iyi sayılmaz: “Şeytan çeker, götürür; yenilenden, içilenden vücuda fayda gelmez” denir.

Ekmek ve besinler üzerine yemin edilir; bu yeminler “ekmek çarpsın”, ”şu nimet gözüme, dizime dursun” vb.

Yaşlılar sofrada, bir lokma ekmek üzerine serpilmiş tuzu tatmadan yemeğe başlamazlar. Bu, ekmeğe tuza bir saygı göstergesidir.

İftar sofrasında zeytin, ramazan ayında hurma özel bir anlam taşırlar. Bunlar, Kuran’da sözü geçen mübarek yiyecekler olarak kabul edilir.

Üstü yazılı bir kağıt görüldüğü zaman, ekmek gibi, kaldırılıp çiğnenmeyecek yere konur. Çünkü her yazılı kağıtta Allah(cc)’ın adını meydana getiren harfler vardır.

Kuran’a ayrı bir saygı gösterilir. Onu göbekten aşağı tutmamak, oturulan yere koymamak, her ele alışta öpüp alınma götürmek gerekir.

En ağır yemin kuran üzerine el basarak edilen yemindir.

Abdest ve boy abdesti , namaz gibi ibadetlerden başka, önemli bir iş tutulacağı zaman da alınır. Boy abdesti gerektirdiği halde almamak bereketi kaçıırır, uğursuzluğu doğurur. Aybaşı halinde kadının kirliliği sona erer ermez, adeti bitince boy abdestiyle arınması gerekir. Cünüp gezen uğursuzdur. Her şey ondan titrer.

Suyun bulunmadığı yerlerde onun yerini tutan toprak, teyemmüm işleminde kullanılır. Toprağa “vücudun hamuru olarak bakılır.”(40- 43- 47- 38)

8. 4. 5. Konut ve barınaklarla ilgili inanışlar

Halk arasında tekin sözcüğü olumsuz durumlarda kullanılır. Tekin olmayan bir şey esrarlı hallerin, tabiat üzeri bir gücün olduğunu anlatmak içindir. Evlerin de tekin olmayanları vardır. Daha çok büyük ve eski yapılardır. İçinde oturanların bırakıp gittikleri, harabe olmaya yüz tutmuş evler böyle bilinirler ve çocuklar bu türlü yerlerde oynatılmazlar.

Ahırlar, hanlar, değirmenler, örenler, kale...vb. tekin olmayan konutlar içinde yer alır. Böyle yerlerde cinlere perilere rastlayan kimselerin, onları memnun edecek gibi davranırlarsa iyilik gördükleri, zıtlarına giderlerse cezalandırıldıkları anlatılır.(49- 46)

8. 4. 6. Tabiatüstü varlıklarla ilgili inanışlar

8. 4. 6. 1. Cinler

Cinler insanlarla, tabiat öğeleriyle(orman, dağ, göl, kaynak), hayvanlarla ilişkilerde bulunur. Ecinni olarak da geçer. Cinlerin Müslümanları, kafirleri, kadınları, erkekleri vardır. Toplu halde yaşarlar, beylerinin, padişahlarının yönetimi altında bulunurlar. Bütün işlerini gece yapar, horoz sesi ya da sabah ezanı sesi duyduklarında konaklarına çekilirler. Oturdıkları ya da toplaşıp eğlenmek için uğradıkları yerler: değirmenler, hamamlar, terk edilmiş, tekin olmayan yerler, mezarlıklar, hanlar, köy odaları, pınar başları, büyük ağaçların altıdır. Şehrin içinde ve dışında onların uğrakları olan belli yerler vardır. Gündüzleri de tuvalet, çöplük, ulu ağaçların dibi, bulaşık sularının birikintileri, saçak altı gibi yerlerle izbelerde bulunabileceklerini düşünerek dikkatli davranmak, onları ürkütecek, kızdıracak hareketlerden çekinmek, ya da belli birtakım tedbirleri almak gerekir: Bulaşık suları dökülen yerlere, çöplüklere, ateş ve kül dökülen yerlere işememek, tuvalete, izbe yerlere girerken besmele çekmek gerekir.

Cinler kızdırılmazlarsa kötülük etmezler. Gönüllerini hoş edecek yolda davrananları mükafatlandırır. Onları kızdıranları, hele onlara meydan okuyanları çarpmak, sakatlamak, hatta öldürmek suretiyle cezalandırırlar. Cinlerden gelen sakatlıklar içinde en çok sözü edilenler, uzuvların çarpılması ile inmedir. Karı kocanın aralarını bozar, evlenmelere engel olurlar. Bunun sebeplerinden birisi de erkek cinin kadına, kadın cinin de erkeğe tutulmuş olmasıdır. Onların verecekleri türlü zararlardan korunmak için, onların uğrağı olan yerlere hele geceleri, hiç gitmemek, oraları kirletmemek, iş tutarken, bir yerden bir yere giderken besmele çekmek, "destur" demek gerekir. Kilere,dolaba bir eşya koyarken besmele çekilmezse yiyeceğin bereketi olmayacağına inanılır. Çünkü cinlerin onun bir parçasını alıp götüreceklerine, elbiseyi alıp kullanacaklarına inanılır. Cinler insanlara türlü biçimlerde görünürler; kara kedi, oğlak, teke, kara köpek, tavşan, tilki, eşek, ördek, civcivleriyle birlikte tavuk, kuzu, manda, yılan...vs. Geceleyin bu sebepten dolayı kedi ve köpeğe, yabancı hayvanlara sataşılmaz.(38- 41- 50)

8. 4. 6. 2. Hızır

Hızır, darda kalan iyi kalpli insanlara, dilencileri geri çevirmeyen ve konukları ağır-layanlara görünür. Hızır gören keramete ermiştir, ahirette cennete gider. “Kul sıkışma-yınca Hızır yetişmez” denir. Hızır gören sırrını saklarsa üzerinden yardım eli eksik ol-maz. “Her gördüğün kişiyi Hızır göreceksin” öğüdü yaygındır.(48- 38)

8. 4. 6. 3. Yatırlar

Halkın mukaddes bildiği yerlerdir. Ölenin kimliği bilinmez, ancak ermişliğe inanır. Ona dua edilir. Dilek dilenir, adak adanır. Bu şekilde Güney’de Çoban Dede ve E-renler Yatırı vardır.

Adak adayan kişi, dileği gerçekleşince adağını yerine getirir. Adak kurban ise hay-van kesip bir fukaraya dağıtır; adak sahibi adağından kesinlikle yemez. Özellikle çocuk isteyenler, evlenmemiş kızlar ve bir işe girmek isteyenler adak adarlar. (52- 55)

8. 5. Sayılarla İlgili İnanışlar

1, 3, 5, 7, 9, 12, 40, 70, 72, 99, 360, 366, 1001, 18000 gibi sayıların her biri kutlu-luk, hayırlılık, uğurluluk anlamı taşırlar.

“1” Allah’ı gösteren rakamdır. “Söz bir, Allah bir”, “Ben anamdan bir defa doğ-dum” deyimlerinde bir rakamının kullanımını görüyoruz.

“3”ten başlayarak 5, 7, 9’ a kadar varan tek sayılar uğurlu, olumlu sayılırdı: “Üçler, Yediler, Kırklar” ermiş kişilerin lâkaplarıdır.

Çok sevilen ermiş kişilerin ölmediğine, Kırklar’a karıştığına inanılır

Kırklanma, lohusanın kırkı, kırk gün bekleme, kırk çeşit nesneden yapılan ilaçlar, kırk çeşit yiyeceğin bulunması şartı bu sayının önemini belirten örneklerdendir.

Cennet dokuzdur, temizlik işlemlerinde üç kez tekrarlanma şart koşulur, “üçten yediye şart olsun” deyimi... gibi örnekler tek sayıların önemini gösterir.

“72” sayısının önemi “yetmiş iki millet” deyiminde kullanılır.

Kainatı meydana getiren sayısız “dünyalar” anlatılmak istendiğinde, “18.000” alem deyimi kullanılır. Hz. Muhammed(SAV)’den 18.000 alemin Mustafa’sı diye söz edilir. (38- 54- 55- 40)

8. 6. Büyü, Muska Vb. İnanışlar

8. 6. 1. Büyü (72)

iyi veya kötü sonuç almak için tabiat öğelerini, yasalarını etkilemek ve olayların olağan düzenlerini değiştirmek için girişilen işlemlerin tümüne denir.

Bir kimseyi sevdiğinden soğutmak, düşmanını hasta düşürmek veya öldürmek için yapılan büyüye “soğukluk”; karısına karşı sevgi uyandırmak ya da evine bağlılık sağlamak için yapılan büyüye de “sıcaklık” denir. Bu tür işlemleri yapanlar ve yaptıranlar Güney’de hoş karşılanmaz. Bu nedenle bu konuda büyü yaptırmak isteyenler Güney dışında başka şehirlerdeki kişilere giderler

8. 6. 1. 1. Dil Bağlamak İçin Yapılanlar

Dili bağlanan kimsenin konuşamaz hale geleceğine, tepkisizleşeceğine inanılır. Özellikle kavgacı kocalar ya da kaynanalar için yapılır.

8. 6. 1. 2. Uyku Bağlamak İçin Yapılanlar

Büyü bozulmadıkça, murad edilen kimsenin gözüne uyku girmez.

8. 6. 1. 3. Erkekliği Bağlamak İçin Yapılanlar

Çok yaygın olan bu işlemde gerdek gecesi güveyin erkeklik görevini yapamaz hale sokulması amacı güdülür. Bu evliliği istemeyenler yaptırır. Önceden sözlü veya nişanlıdan ayrılanlara ya da gizli sevgilisi olanlara yaptırılır.

8. 6. 1. 4. Düşmanın Hakkından Gelmek İçin Yapılanlar

Düşman bellenen kişiye kızılan konuda galip gelmek için yaptırılır.

8. 6. 1. 5. Hırsızların Yakalanması İçin Yapılanlar

Malı çalınanları başvurduğu bir yöntemdir. Bu tür büyülerden korunmak için ırnak, çay, nehir, akarsu üzerinden geçmek gerekir. Her tür büyüü bozmada en önemli nesne olarak idrar gösterilir. Bir şekilde kendi idrarını içmesi tavsiye edilir.

8. 6. 2. Büyü Yapılış Yöntemleri(72)

Yeşme, içilme, yakılma, yerine bağlanma veya dikilme, atılma, dökülme, saçılma, gömülme, düğüm, kırma, çözme.

Büyüler yapılırken rakamlar, harfler, remizler, çizgiler, Allah’ın adları Hz. Muhammed(sav)’in adı ve sıfatları, ilk dört halifenin adları, tam dualar, dileği açıkça ifade eden, ya da dilekle ilgili Arapça dualar, Kuran ayetleri, Türkçe sözler, okuma üfleme vb. şeyler kullanılır. Bıçak ağzının kapatılması, açılması, el parmaklarının kenetli veya açık olması, olumlu veya olumsuz olarak besleyen birer etken olarak yorumlanır.

8. 6. 2. 1. Ocak(72)

O yerlerde oturan tarikat ulularının ya da lokman hekimlerin soyu anlamına gelir. Bu ocakların önderlik görevi babadan oğula geçer. Ocakların hastalıkları iyileştirme yöntemleri büyüye benzer işlemlerdir. Belirli şeyleri yedirmek, içirmek, vücudun ağrı-

yan yerlerine Őu veya bu maddeyi sűrmek, baēlamak gibi ilaē saydıkları Őeyleri kullanmak: mesela hastaya kűstebek eti yedirilir. Ocaklı erkek de kadın da olabilir. Ocaklı da atadan oēula, anadan kıza geēer. Ocaklı kendi soyundan olmayan bir kiŐiye de el verebilir, yani bűyűlűk gűcűnű sűrdűrmesi iēin baŐkasına aktarabilir. Ocaklının, kendindeki Őifa gűcűnű vermeyi uygun gűrdűēē kimse gelip űnűnde diz ēűker, elini űper; ocaklı el verdiēini bildiren sűzleri sűyledikten sonra, onun aēzına tűkűrűr, ya da tűkűrűr gibi yapar.

8. 6. 2. 2. űfűrűk(72)

Hastalığın iyileŐmesi iēin; duaların, dileklerin etkisini hastanın vűcuduna yaymak iēin , tabiat űstű zararlı varlıkların kűtűlűklerinden korunması ēevreye etraftaki eŐyaya, bu varlıkları tűrkűtecek sűzleri eriŐtirmek iēin yapılan iŐlemdir. Sıtmadan korunmak iēin, bileēe okunmuŐ bir ipliēin baēlanmasına baēlama denir. Sarılık ocaklısı sarı ipliēi bűkerek sarı boncuēa geēirir, hastanın boynuna asar.

8. 7. Diēer İnanışlar

Besmele ile yatılır kalkılır, sofraya oturur ve sofradan kalkarken, bir iŐe baŐlarken ve yola ēıkarken besmele ēekilir. “Besmelesiz iŐten hayır gelmez.” Besmelesiz veya unun uēranın űzerine, eŐiēe, yatanları cin ēarpar.

Uyurken akla gelen duaları okumak sevaptır. Bűylece Őeytanın vesvesesinden de kurtulunur.

Temizlik imandan gelir, temizlik imanın yarsıdır. Sabah el yűz yıkanmadan bir iŐ yapılmaz, el yűz yıkanmadan yemek yenmez.

Anaya babaya itaatsızlık bűyűk gűnahtır. Yalan sűylemek, hilekarlık, zina, iēki kumar gűnahtır.

Kűfretmek, hayvanlara eziyet etmek, yaŐ kesmek, gűndűzleri cinsi műnasebette bulunmak gűnahtır.

Deprem, sel,yaēmurun yaēmaması,űrűnlerin iyi veya kűtű olması hep Allah’tandır.

“Allah rızası iēin” diye kapıya gelene eklemek, zahire verilerek gűnűllenir.

Cuma gűnű iŐe baŐlanmaz, arife gűnű ēalıŐılmaz, ot yolunmaz, aēaē kesilmez.

Hamile kadın sakız ēiēnerse ēocuēun kulaēı sancır, kűrű topalı kınarsa ēocuēu sakat olur.

Doēumdan űlene kabir, cehennem azabı yoktur

ēocuk sabi iken űlűrse, anasının babasının Őefaatēisi olur.

Gelin baba evinden alınırken ve oğlan evine indirilirken, güveği ve sağdıç başı derilirken tekbir getirilir.

Resmi nikah formalitedir. Asıl olan imam nikahıdır. İmam nikahı ile bütün günahlarından temizlenen eşler, birbiri için helal olur.

Ağır hastalara Yasin okunur, üflenir, şahadet kelimesi getirtilir, imansız, kuransız gitmemesi için.

Dua edip Allah'ın adını anarak ölmek her kula nasip olmaz.

Arife günleri erkekler mezarları ziyaret ederler. Mezarlar düzeltilir, geçmişlerin ruhları için okunur.

Ölümün elli ikinci günü ölünün burnu düşer. O gün yeri edilir.(yemek verilip mevlit okunur.)

Nasıpler sabah erkenden dağıtılır. Sabah erken besmele ile kalkmalıdır. Sabahleyin sağ elle kapı açılır, sağ ayak dışarı atılır.

Buğday tınazı savrulurken uzunlamasına ayrılan tane yığınının üzerinden geçilirse bereketi kaçar.

Çecin üzerine gözer konursa bereketi gider.

Harmanın üzerine su çıkartılmaz, yağmur yağar.

Değirmenden un çuvalı gelince üzerine taş konur, böylece bereketli olur.

Un çuvalı ilk kez açılırken üzerine biraz tuz konur, iteğiden alınan un konur.

Besmele ile un alınırken "Benim ellerim değil Fatma anamın elleri" denir.

Elekten geçmeyen un yenmez.

Makas, ağzı açık olduğu halde asılı bırakılırsa düşman hant hant eder.

Biri başkasının iğnesine ipliği düğümlerse birbirini öbür dünyada görmezler.

Cuma günü Memet adlı insan olan evde çamaşır yunmaz, üç kere yıkanırsa Memet adlı kişi ölür.

Gece evden ekşi turşu çıkmaz, çıkarılacaksa içine bir kor atılır.

Güveç altından ateş verilirse kesilir.

Güveç kesilince yedi tersik (gübrelik) ten toplanan çırpı yakılır ve içine iğne ve gök boncuk atılır. Boncuk çatlarsa nazar vardır ki iğne ile onun gözü çıkacaktır.

Süpürge baş altına konup uyunursa felaket gelir.

Koyunlar süpürge ile süpürülürse süpürülür gider.

Eşiğe oturulmaz, şeytan çarpar.(Eşiğe oturma eşikte kalırsın, denilir.)

Kuyu başında testi dolmadan su içen desti karınlı olur.

Sabahleyin Bismillahsız kuyu başına varılırsa su beniller.

Yıkanan gömlek kolları, yukarı gelecek şekilde asılırsa iyi olmaz.

Düşte akrabalardan ölmüşleri görmek onların hayır beklediğine işarettir.

Düşte erkek çıplak görülürse kadın , kadın çıplak görülürse erkek ölür.

Sabun kalıbı ilk ele alıfta “tüü, tü” denmezse çabuk tükenir.

Düşte et, boş kağıt, gelin görmek ölüye çıkar.

Düşte deve görmek yola, devenin ihtiyacı görmek ölüye çıkar.

Düşte gülmekle günah çıkar.

Horoz ve baykuş ötmesi uğursuzluktur.

Yolda önden tavşan geçerse uğursuzluktur, tilki görülmesi uğura çıkar.

Baykuşun konduğu ev ya viran olur ya da evden ölü çıkar.

Ekin ekilirken tarlaya demir atılırsa don tutmaz.

Su içen güvercinleri avlamak günahdır.

Tilki inden çıkınca ilkin akşam ezanını dinlermiş, bu yüzden tilki öldürmek günah-
tır.

Dolu yağarken dolu kesilsin dışarıya sacayak atılır.

Hamile kadın yılan görürse çocuğu yılcık olur.

Hamile kadın karaciğer ellerse çocuğunun yüzünde ciğer beni olur.

Her insan mutlaka kızamık çıkarır,çocukken çıkarmayan büyüyünce çıkarır.

Kışın kar yiyeni yazın üvez yemez.

Örümcek Hz. Muhammed (sav)’in gizlendiği mağaranın ağzını kapatarak onun bu-
lunmamasını sağladığı için zararsızdır, öldürülmesi günahdır.

Bebek çok gülerse yüreği taş olur ölür.

Ekmek edilirken çift çift devşirmeye başlandığında çift biterse devşirenin dileği
gerçekleşir.

Tütün fidesinin çatal oluşu iyi mahsul işarettir, bulan çocuğa bahşiş para verilir.

Cuma günleri kadın başı yıkanmaz.

Bebek ayak ayak üzerine koyarsa anası ikiz doğurur.

4.5 yaşındaki çocuğun sebepsiz emeklemesi yeni bir kardeşinin olacağına yorumla-
nır.

Yanık yeri alacayı yiyinceye kadar iyileşmez.

Bir komşuya ilk kez açılacak çuvaldan un verilecekse yukarıda belirtildiği şekilde açılan çuvaldan iki üç avuç iteğiye döküldükten sonra ölçülerek komşuya verilir, bereketi gitmez.

Ekmek edilirken ekmek edilen yerden ödünç ekmek verilmez, yufkalar dolaba konulduktan sonra verilir, bereketi gitmez.

Ayakta su içilmez, içki içmiş gibi olur, günahdır.

Düğün ekmeği edilirken kimseye bezdirme verilmez, bereketi gider.

Kağnı önü kesilip geçilmez.

Kadınlar, erkeklerin, bilhassa yaşlıların önünü kesip geçmezler.

Bir evden yolcu çıktığı zaman ev süpürülüp sıvanmaz. Süpürülüp gitmesin, izleri silinmesin diye.

Asker çıkan evde iki üç desti su dökülür, su gibi akıp gitsin, akıp gelsin diye.

Hıdrellez günü fesleğen ekerler, güzel kokar.

Gece aynaya bakılmaz, bakanın kardeşi ölür.

Kibleye karşı abdest bozulmaz(işenmez) günahdır.

Aya karşı abdest bozulmaz(işenmez), şeytan çarpar.

Yaşını doldurmayan çocuk aya karşı abdeste tutulmaz, ayın nazarı erer.

Yatakta ayak kibleye gelmez, günahdır.

Elek, kalbur kibleye karşı asılmaz, kıtlık olur.

Sabun elden verilmez, kavga olur, sabunu elden veren öbür dünyada birbirinin yüzünü göremez.

Senit, kulpu yukarıya gelecek şekilde konursa kıtlık olur.

Çocuğun ayağının altı öpülürse yürümez, boynu öpülürse inat olur.

Süt kardeşliği. Ana ölür, sütü kesilir veya çocuğunu atarak anası evine giderse çocuğu akrabadan emzikli bir kadın emzirir. Bu iki ailenin çocukları süt kardeş olur, büyüyünce birbirlerine bağlılık duyarlar. Süt kardeşlerin evlenmeleri yasaktır. Çocuğu anneanne emzirirse süt kardeşliği torunları da kapsar ve ebedi olur.

Kedi abdest alırsa (elini ayağını yalarsa) misafir gelir.

Cuma günü kıl atılmaz, eski yunmaz, ev sıvanmaz.

Eşiğe dönüp başına yatılmaz, şeytan karışır.

Kırlık kadın olan evden hizmet verilmez.

Kadına güvenilmez; o, fitneci, hilekar, müzevirdir; şehvet eğilimlerine direnme gücünden yoksundur; onun değeri, bir süs eşyası gibi güzelliğinde ve gençliğindedir. Buna dayanarak olarak “Kızını dövmeyen dizini döver” denilir.

Ayıdan post, cavırdan dost olmaz

Kırk yıllık Yani, olur mu Kani.

Çingeneler, güya Müslüman çocuklarını kaçırrır, kanlarını içmek için iğneli fiçılarına atarlarmış

Pullu, Çolacık halkının acayip hallerinin sebebi, onların “Goca pınardan”su içmiş olmalarındandır.”Goca pınar” dan su içtikleri için delice işler yaparlar.

Dikiş üzerine hamarat, tez canlı bir kimsenin gelmesi istenir.

Siftah(şefte) parası uğurlu sayılır, çeneye-varsa sakla- sürülür: paranın sayısı sakaldaki kıllar kadar artsın diye.

Günün alışveriş bakımından bereketli olup olmayacağı, ilk gelen kişinin uğurlu veya uğursuz olması ile ölçülür.

İlk satış yapılmadan ve kasaya para girmeden önce, dükkandan, karşılığında para alınmadan bir şey verilmez.

Ambardan, kilerden bir şey alırken besmele çekilir.

Leyleği ilk defa ayakta iken, ya da yürürken gören kimse o yıl çok yolculuk yapacağına inanır.

“El ve ayak tırnakları aynı zamanda kesilirse, sevinç ile keder bir arada gelir.”denir.

Ağzına İp Alma: Elbisenin veya çamaşırın söküğünü, düğmesini giyisi insanın üzerinde iken dikmek iyi değildir: sahibinin kısmeti bağlanır. Bir zorunluluk varsa, dikilirken, dişleri arasına iplik almalıdır.

Üzerinden atlanan çocuğun boyu uzamaz.

Boynundan tespih geçiren borçtan kurtulmaz.

Başı tokuşanlar kel olur; kel olmamak için ikinci kez tokuşturmamak gerekir.

Ramazanda ve iki bayram arasında evlenilmez.

Gece tırnak kesenin ömrü kısalır.

Gece sakız çiğneyen ölü eti çiğnemiş gibi olur.

Örümcek yuvası bozanın yuvası dağılır.

Ağzının iki tarafında yara olan kimsenin ağzına şeytan gem takmış denir.

Salı, Çarşamba, Cumartesi günleri büyük işler yapılmaz; yeni bir elbisenin biçim ve dikimine o günlerde başlanmaz. Böyle işler için uğurlu sayılan günler Pazartesi, Perşembe ve cumadır.

Cuma günü dikiş dikenin kısmeti bağlanır.

Cuma günü ezan zamamı hiçbir yer süpürülmez.

Akşamdan sonra evin bereketi kaçmaması için evden elek, tava verilmez.

Gece vakti dört yol ağzı, harabelik, mezarlık gibi tekin olmayan yerlerden geçerken "destur" demeyi unutmamalıdır.

Gece vakti sokağa bulaşık suyu dökmek cinleri kızdırır.

Duvar diplerine, çöplük, saçak altı gibi yerlere işenmemelidir.

"Maşallah", "Allah kem gözlerden saklasın", "Şeytan kulağına kurşun" vb. gibi sözlerin etkili olacağına kötülüklerden koruyacağına inanılır.

Kutlu uğurlu sayılan yaşlı kişilerin dualarının ve sözlerinin etkili olduğuna inanılır. Onların olumlu bir dilek söylemelerine vesile yaratmaya çalışılır: selâm verme, el öpme, yardıma koşma gibi.

Hayır dualarının iyilik, bedduaların olumsuzluk getirici, gücüne inanılır. Öksüzlerde, çaresiz, yoksul kimselerde, delilerde bu gücün üstünlüğü kabul edilir. Anaların çocuklarına ilenmeleri ise, içten gelmeyen kuru sözler sayılır: ananın, ne kadar kötülük görse, evladına kıyamayacağı, ona bir felaketin gelmesini yürekten istemeyeceği düşünülür. Bir atasözü "Ananın ilenci candan değildir" diyor.

Düş gördüğünü haber veren kimse düşünüyü anlatmadan, karşısındakinin "Hayırdır inşallah", "Allah hayırlara vesile eylesin" demesi gerekir.

Kötüye yorumlanabilen bir düşün hayra dönmesini sağlamak için "Hayırdır inşallah" dedikten sonra üç ihlas, bir fatiha okunup üflenir.

Esnafla, sabah ilk rastlandığı zaman "Pazar ola" diye selâmlaşırlar.

"Afiyet olsun" sözünün karşılığı, "Bereketli olsun"dur. Sofraya oturmuş kimselerin üzerine varıldığı zaman, bu sözle selâmlanır; yemek yiyenlerin; geleni sofralarına buyur etmeleri gerekir. Buyur edilenin mutlaka yemekten az da olsa yemesi istenir. Yemekte direnene "Benim hatırım yoksa sofranın hatırında bari iki lokma al" denilir.

"Bereketli olsun" sözü tohum atan, harman savuran çiftçiye rastlandığında da söylenir; genellikle buna "kolay gelsin" dileği de eklenir.

Yemek yenilirken ailenin bütün fertlerinin sofrada olması istenir. Doymadan gerekçesiz kalkana kıztılır.

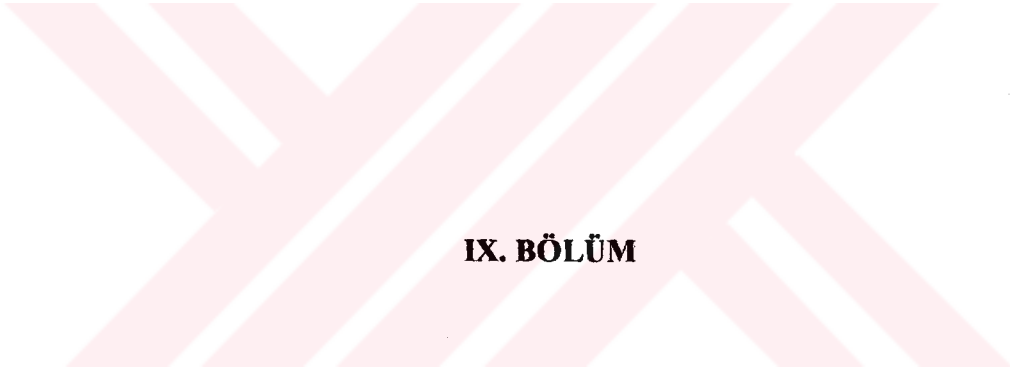
Yemek yenildiğinde sofraya bez hemen toplanmazsa “Meleklerin kanadı ağrıdı” denilir.

Selâm vermek, verilen selâmı almak “farz” sayılır, verilen selâmı almamak günahıdır. Bir tanıdığına selâm götürmeyi üzerine alan kişi, selâmı sahibine götürmezse günaha girer. Uzaktan gelen selâm söylenince, sahibi, “gönderen, getiren sağ olsun.” karşılığıyla “aleyküm selâm” der, selâmı alır.

Kimi sözlerin söylenmesi uğur sayılmaz. Avcılara rastlanınca “uğurlar olsun” demek uğursuzluk, başarısızlık getirir. “Rast gele” denilir.

Anaların çocuklarına “çirkin”, “yumurcak”, “piç kurusu” demeleri, onları olumlu nitelikleriyle anmamaları nazarı önlemek içindir. (38- 40- 41- 42- 43- 44- 45- 46- 47- 48- 49- 50- 51- 52- 53- 54)

IX. BÖLÜM

DOKUZUNCU BÖLÜM

9. HALK MESLEKLERİ

Halkın ihtiyaçlarını gidermek, barınmak ve hayatı kolaylaştırmak için zaman içinde oluşturduğu, atalarının bilgi ve tecrübesine dayalı olarak yürüttüğü meslekler çok azalmış da olsa halen yaşatılmaktadır. Güney ilçesinde de bu konuda son 30 yıl içerisinde büyük bir değişim gözlenmektedir. Ör: saraçlık, nalbantlık, samancılık ortadan kalkarken bunların yanında teknolojik gelişmelere bağlı mesleklerin ortaya çıktığı görülmektedir.(62) Ör: Tv. Tamircisi, oto tamircisi vb.

9. 1. Meslekler Ve İş Kolları

Çizelge 3- 6 Meslekler ve İş Kolları

MESLEK VE İŞ TÜRLERİ	MERKEZ		KÖY		TOPLAM	
	1983	1997	1983	1997	1983	1997
Ayakkabı Tamircisi	1	1	---	1	2	1
Bakkal	52	46	35	25	87	71
Berber	10	12	1	1	11	13
Beyaz Eşyacı	---	4	---	---	---	4
Celep	6	---	10	1	16	1
Değirmenci	2	3	4	3	6	6
Demirci	13	8	3	1	16	9
Dişçi	1	1	---	---	1	1
Dokumacı	11	12	---	---	11	12
Eczacı	2	3	---	---	2	3
Elektrikçi	2	4	---	---	2	4
Fırıncı	5	2	2	---	7	2
Halıcı	6	5	---	---	6	5
Hırdavatçı	---	1	---	1	---	2
İnşaat Malzemecisi	---	3	---	---	---	3
İnşaat Ustası	4	3	---	---	4	3
Kahveci	15	19	33	18	48	37
Kamyon İşletmecisi	10	15	---	---	10	15

MESLEK VE İŞ TÜRLERİ	MERKEZ		KÖY		TOPLAM	
	1983	1997	1983	1997	1983	1997
Kasap	5	3	---	---	5	3
Kavaflar	3	4	---	1	4	4
Kaynakçı	2	2	---	---	2	2
Keçeci	1	---	---	---	1	---
Kırtasiyeci	2	3	---	---	2	3
Kitapçı	1	1	---	---	1	1
Komisyoncu	3	4	1	---	4	4
Konfeksiyoncu	1	3	---	---	1	3
Kuaför	---	3	---	---	---	3
Kunduracı	5	4	2	---	7	4
Leblebici	9	4	1	---	10	4
Lokantacı	8	4	2	2	10	6
Manav	53	27	3	2	56	29
Manifaturacı	4	4	3	---	7	4
Marangoz	21	13	13	4	34	17
Mermerci	1	1	---	---	1	1
Minibüs İşletmecisi	5	12	---	---	5	12
Mobilyacı	4	2	---	---	4	2
Nalbant	4	2	1	---	5	2
Otelci	1	1	---	---	1	1
Oto Boyacı	---	1	---	---	---	1
Oto Elektrikçi	---	2	---	---	---	2
Oto Komisyoncusu	1	1	---	1	1	2
Oto Parçası	1	5	---	---	1	5
Oto Tamircisi	6	8	---	---	6	8
Oto Yıkama	---	1	---	---	---	1
Otobüs İşletmecisi	3	8	---	---	3	8
Peynirci	1	1	---	---	1	1
Pideci	---	3	---	---	---	3

MESLEK VE İŞ TÜRLERİ	MERKEZ		KÖY		TOPLAM	
	1983	1997	1983	1997	1983	1997
Plakçı-Kasetçi	1	1	---	---	1	1
S. Tuhafiyeci	---	2	---	---	---	2
Samancı	1	1	---	---	1	1
Saraç	4	3	1	---	5	3
Şarapçı	1	1	---	---	1	1
Taksi İşletmecisi	2	4	---	---	2	4
Tamirci	10	10	---	---	10	10
Tavukçu	---	---	---	---	---	---
Terzi	13	6	1	3	14	9
Toptancı	3	3	---	---	3	3
Tostçu	---	3	---	1	1	3
Tv Tamircisi	---	3	---	---	---	3
Yapıcı-Sıvacı	8	10	---	---	8	10
Zahireci	10	3	2	---	12	3

Kaynak: Güney Esnaf ve Sanatkarlar Derneği veri cetveli 5. 5. 1997 (25- 23- 27-22)

9. 2. Halıcılık

9. 2. 1. Halıcılığı Tarihçesi

Halıcılık Ortadoğu'ya ve dünyaya nasıl ki Orta Asya'dan gelen atalarımız yayıldıysa, Güney ilçesine de halıcılık Güney'e gelen Türkmenlerce getirilmiştir, diyebiliriz. Ne var ki Güney ilçesi konumu itibariyle tarihte önemli bir role ve yere sahip olamadığından Güney'de yapılan dokumacılık da pek sesini duyuramamıştır.

Güney ilçesinin çevresi önemli halı merkezleriyle çevrilidir, Uşak, Gördes, Kula, Demirci, Çal bunların başlıcalarıdır. Ancak bu merkezler Güney'e oldukça uzak ve ulaşımı oldukça zordur. Bu merkezlerle Güney arasındaki dağlık bölgelerde kilim ve kıl çul dokumacılığı oldukça yaygınlaşmıştır.

Güney ilçe merkezinde ise halıcılık önemli bir geçim kaynağı oluşturmaktadır. Güney'de halıcılığın kesin bir tarihini tespit mümkün değilse de çevresindeki halı merkezlerinin varlığı Güney'deki halıcılığın birkaç yüzyıl geriye gittiğini göstermektedir.

Güney'de halıcık tarihinin 1910'da başladığı sanılmaktaysa da Ispartalı Hacı Ali Bey ile Şark Halı Kumpanyası adına çalışan İstanbullu ABDURRAHİM BEY İngiliz Halı Şirketleri adına bölgede faaliyet gösteren aracı kimselerdir. Bunların Güney'e gelişleri de Güney'de eskiden beri halıcılığın yaygın olarak yapıldığının bir ifadesi olmaktadır.

Abdurrahim Bey "Halı hane" denilen büyük ve geniş atölyeler açtırmıştır. Buralarda kadın ve kızlar halı dokumuşlar.(23- 30- 73- 74)¹⁴⁶

9. 2. 2. Halının Hazırlanışı Ve Dokunuşu

Güney'de halıcılık küçük el sanatları şeklindedir. Tezgahlar genel olarak evlerin Güney'e bakan açık "hayat" denilen kısmına kurulur, burada dokunurdu. Bağlara göçüldüğünde bağlarda da halı dokunduğu zamanlar olmuştur.

Güney'de halının malzemesi ipi dışarıdan gelir, yünü koyunlardan elde edilir ve kök boya kullanılırdı.(73- 74)

9. 2. 2. 1. Kök Boya Elde Edilişi

Koyun yününün tabii halı; MOR koyun, KARA koyun ve AK koyunun yünleri ile KAHVERENGİ renkli oyun yünü; koyunun karın kısmından KİRLİ SARI renkli yün.(73)

9. 2. 2. 2. Bitkilere Dayalı Boyalar

PALAMUT, CEVİZ yaprağı ve, SÜPÜRGE bitkisi, NAR kabuğu kaynatılarak suyuna yün bandırılır, böylece renkli yün elde edilirdi.

KİL ve NEVİD yağı da boya elde edilen diğer malzemelerdi.

Güneyli dokumacılar kimyevi maddeleri kullanmaya başladıktan sonra solmasını önlemek için tabii boyayı kimyevi boyayla karıştırarak "kestirme" adı verilen işlemi yapmışlardır. Sonra da tamamen kimyevi boyayı kullanmışlardır.(73- 74)

9. 2. 2. 3. Güney Halıcılarının Dilinde Motif İsimleri

KESİKBAŞ

YÜNBAŞMA

YÜZBAŞI

ISPARTA (Model Isparta'dan geldiği için)

GÜLİSTAN (73- 74)

¹⁴⁶ GİAİ. A.g.e. Sh. 193

9. 3. Kilimcilik

Güney'in Eziler, Kerimler, Aydoğdu, Karagözler köylerinde yaygın olarak kilim ve kıl çul dokumacılığı yapılırdı. İnsan yapısı olarak Türkmen karakteri gösteren bu yerleşim yerleri Uşak'ın kilim merkezi olan Eşme ve çevresindeki kilimcilik dokumalarından beslenmiştir. Yakın zamana kadar kilim dokumacılığı devam etmiştir. ¹⁴⁷

9. 4. Ortadan Kalkmakta Olan Halk Meslekleri

Tarıma ve tarımcılığa dayalı hızla ortadan kalkmasına bağlı olarak semercilik (1), celepcilik (1), saraçlık (3), samancılık (1), nalbantlık (2), keçecilik (1) mesleklerini yapanlar da azalmış, halatçılık ve hallaçlık vb. meslekler ortadan kalkmış değirmencilik suyla çalışandan elektrikle çalışana dönmüştür. Bunun yanında makinalaşmaya bağlı mesleklerde de artış olmuştur.(29- 31- 26)

¹⁴⁷ DEMİRCİ, KATIRANCI, Meltem, Denizli Yöresinde Tespit Edilen Atkı Yüzlü Düz El Dokumaları PAÜ.Sos.Bil. Ens. Yls. Tezi DENİZLİ 1996 Sh. 100

X. BÖLÜM

ONUNCU BÖLÜM

10. HALK TAKVİMLERİ

Halkın hava değişiklerine , mevsimlerine ve aylara yönelik inanç, töre ve gelenekleri doğrultusunda getirdiği yorum ve tasnifi içerir. Kendince bu oluşumlara isimler vererek genel takvimin dışında kendi takvimini oluşturur. Güney’de de aynı şekilde bir halk takvimi geleneği devam etmektedir.(75)

10. 1. Genel Takvimler

Ülke genelinde olduğu gibi Güney’de de iki takvim kullanılır: 1) Bir yılı on ikiye bölen, 354/355 gün sayan ay takvimi 2) Dünyanın günlük hareketi esasına dayanan, batı ülkeleriyle ortak, güneş takvimi. Halkın gelenekleriyle ilgili sayılı günler için bu iki takvimden de yararlanır: Dini bayramlar için ay takviminden yararlanır, başka törenler ve işler için, mevsimleri görmeye elverişli güneş takviminden yararlanır. Ay takviminin başlangıcı Hz. Muhammed (SAV)’in Mekke’den Medine’ye göç ettiği, miladi 622 yılının 17 Temmuz günü idi; onun için “hicri takvim” de denir.

Geçmişte belli bir olayın zamanını göstermek için uygulanan yöntem, toplumun yaşamında iz bırakmış daha önemli bir olayın hareket noktası olarak alınmasıdır: Seferberlik(1914-1918 savaşı), 93 harbi(1978), Balkan harbi (1912), Yunan işgali (23 Temmuz 1920), Yunan’ın Güney ‘den gidişi (3 Eylül 1922)... gibi.

Gün akşam güneşin batmasıyla başlar: Örneğin, Perşembe günü güneş battıktan sonrası, ertesi gün güneş batmasına kadar Cuma sayılır.(76- 77)

10. 2. Yerli Gün Adları

<u>Yerli Gün Adları</u>	<u>Resmi Gün Adları</u>
Cuma	Cuma
Cumartesi	Cumartesi
Tadil	Pazar
Pazar	Pazartesi
Salı	Salı
Çerşembe(Eşme Pazarı)	Çarşamba
Buldan Gidimi(Buldan Pazarı)	Perşembe

Günlerin adlandırılmasını, hafta içinde, bölgenin ticaret merkezi olan kasabaların pazarının kuruluş günü etkiliyor. Cuma, dini niteliği gereğince, hiçbir yerde ad değiş-tirmez.(77- 76)

10. 3. Güney’de mevsim tarihleri

<u>Bahar:</u>	Mart	(22 Mart- 5 Mayıs)
	Hidrellez	(6 Mayıs- 21 Haziran)
<u>Yaz:</u>	Gündönümü	(22 Haziran- 13 Ağustos)
	Ağustos	(14 Ağustos- 21 Eylül)
<u>Güz:</u>	Güz	(22 Eylül- 5 Kasım)
	Kasım	(6 Kasım- 21 Aralık)
<u>Kış:</u>	Zemheri	(22 Aralık- 31 Ocak)
	Karakış	(1 Şubat- 21 Mart)

Karakış deyimindeki kara sıfatı olumsuzluk anlamı yüklenmiştir.

Nevruz(22 mart, eski martın dokuzu) yılbaşı sayılır. İlkbaharın başlangıcı olarak kabul edilir. Ağustos girince “Ağustos bir kalbur kışla gelir.” denilir. (5- 49- 50)

10. 4. Mevsim Adları

<u>Güney’de Söylenişi</u>	<u>Türkiye Türkçesi</u>
Baharın	İlkbahar
Yazın	Yaz
Güzün	Sonbahar
Gışın	Kış (5- 57- 60)

10. 5. Yılların Adlandırılışı

<u>Güney’de Söylenişi</u>	<u>Türkiye Türkçesi</u>
Bolluk Yılı	
Gıtlık Yılı	: Kıtlık Yılı
Fakirin Yılı	: Bolluk Olan Yıl İçin Kullanılır.
Zenginin Yılı	: Kışı Zorlu Geçen Yıl İçin Kullanılır.
Harp Yılları	: 2. Dünya Savaşı Yılları
Yokluk Yılları	: Kıtlık Olan Yıl İçin Kullanılır.
Gunuri Yılları	: Kolera Salgını
İşgal Yılları	: Yunan İşgali Yıllar
Çekirge Yılı	: Çekirge İstilasası Olan Yıl
Öled Yılı	: Ölümün Çok Olduğu Yıl
Afat Yılı	: Afetlerin, Selin, Karın Çok Olduğu Yıllar

(3-5)

XI. BÖLÜM

ONBİRİNCİ BÖLÜM

11. HALK MİMARİSİ

İnsanoğlunun barınmak için tarih boyunca mimaride arayış içersinde bulunduğu bir vakadır. Bu arayış içersinde doğal şartlara uygun barınaklar yapmış, bunları çok az değişiklikle kullana gelmiştir. Halkın bu şekilde ortaya koyduğu yapılar halk mimarisi içersinde değerlendirilmiştir. Güney yöresinde halen içinde yaşanan toprak damlı evler ve kâgir, ahşap, kiremit örtülü evler halk mimarisinin en canlı örnekleridir.(62)

11. 1. Toprak Damlı Evler

Güney'in ilk yerleşim yıllarından yakın zamana kadar kullandığı geleneksel evleridir.(5- 6- 76)(Res. 15, 19, 20, 27, 28,29)

11. 1. 1. Alt Kat

Bu evlerin zemin kat girişi evin alt katıdır. Tarım ve hayvancılığa dayalı hayat tarzına hitap edecek şekilde hazırlanmıştır. Hayvan damı (ahır) samanlık, odunluk, pekmez küpleri, yufka ekmeği ve yemek yapılacak ocak bu kattadır. Ayrıca evin tuvaleti kapı arkasındadır. Tuvalet helâ, abdeslane, ayakyolu, memişhane isimleri de denilir. Özel bir banyo bölümü yoktur. Ocakta su kaynatılır, Koca kapı denilen giriş kapısının ardında çamaşır yıkanılır Ve aynı yerde banyo yapılır.(Res. 29)(5- 21- 22)

11. 1. 2. Üst Kat

Bir tahta veya taş merdivenle üst kata çıkılır. Burası alt katın çekme katı tarzında yapılmıştır. Önü açıktır, açık sofa gibi boşlukta genelde halı tezgahı bulunur. Su küpü ve bir divan buranın değişmezlerindedir. (Res. 28)(5)

11. 1. 2. 1. Hayat

Bu açık sofanın hemen yanında "hayat" denilen evin günlük hayatının geçtiği yemek yenilen, oturlan kısmı vardır. Ocak, sahanlık ve yüklük (yataklık) yer alır.(5)

11. 1. 2. 2. Büyük Oda

Misafir odası niteliğindedir. Yüklük, (yataklık), ocak, sahanlık, küçük bir kiler ile apteslik (hamamlık) yer alır. Misafir gelirse burada ağırlanır ve burada yatırılır.(5)

11. 1. 2. 3. Gerard (Geri art)

Üst katın en arka bölümüdür. Evin kışlık yiyeceklerinin deposudur. Haftalık kullanılacak yiyecek ve içecek maddeleri burada yer alır.

Gerek zemin katın, gerekse üst katın üstleri düzdür ve toprakla örtülüdür. Bu evlerin ana malzemesi taştır. Taşlardan çamurla duvar örülür. Ana iskelet olarak ağaç göv-

deleri kullanılır. Bunlara düğer denilir. Düğerler, direkler üzerine uzatılırlar. Ara duvarlar bu direklerin üstüne örülür. Üst kat duvarlarında arada çaprazlanan ağaçlar arasında da taş ve çamur kullanılır. Evin üstü paralel uzatılan ağaçların üstü tahta ve çalı ile kaplanır bunların üstü toprakla kaplanır. Ocakların bacaları bu dam üstlerinin en belirgin süsüdür. Ayrıca dam üstlerinde kar yağdığında toprağı sıkıştırmak için “yuvarlak” denilen silindirik bir taş yer alır. Bu taş yuvarlanır ağırlığıyla toprak yuvarlanır.

Bu evler 1970’li yıllara kadar çok yaygın bir şekilde kullanılmıştır.(5)

11. 2. Hanaylar, Kiremitli Evler

Toprak damlı evlerin planın, daha iyi malzemeyle biraz daha iyileştirilerek yapılan evlerdir. Bu evlerin en belirgin özelliği evin üstünün düz değil çatı sistemiyle ve kiremitle örtülmüş olmasıdır. Bu evlerde malzeme olarak, taş, tuğla, briket ve harç kullanılmıştır. Evlerin ön tarafları genelde kapanmış toprak damlı evlerdeki evin ön açıklığı hanaylarda kapanmıştır. Binanın genel yapısında öne çıkan bir balkon, yerini almıştır. Bu balkonların açık olanlarına “ayazlık” adı verilmiştir.(1- 2- 3-)(Res. 13, 14, 16)

11. 3. Bağ Damları(evleri)

1970’li yıllara kadar Nisandan, Ekime kadar yatılı olarak kalınan bağ damları oldukça yaygındı. Bu evler oldukça basit malzemeyle kuru taş duvar ve üstünün örtülmesiyle yapıldı. Genelde 1 oda yatmak için ayrılır. 1oda yatmak için ayrılırdı.(5)

11. 4. Çardak

Bağ damlarının yanında yerden 2 metre kadar yükseklikte yığılmış taşların üstünün düzeltilip topraklanan bir zemin üstüne dikilen kuru ağaçların üstleri de ağaçlanır ve ağaç dalları ile örtülür, gölgelik elde edilirdi. Çardak genelde gençlerin yattığı ve geceyi geçirdiği yerlerdi.

Şu anda bağ damlarından da daha iyi malzemeyle yapılan kiremitli evler ve daha düzenli çardaklar vardır.(8- 13)

11. 5. Ağıllar

Hayvancılığın yaygın olduğu zamanlarda yapılan hayvan barınaklarıdır. Güney’de taş oldukça bol olduğu için hemen her türlü yapıda malzeme olarak kullanıldığı gibi ağıllarda da kullanılmıştır. Yerden 1,5 m. kadar taş duvar çevrilmiştir. Taş duvarların üstü çalılarla desteklenerek hayvanların dışarı çıkışları engellenirdi. Yağış hayvanlar için ise hayvan damları yapıldı.(8- 11)

11. 6. Musluk

Yaz boyunca yolcuların ve gelip geçenlerin su içmesi için içine küp yerleştirilen özel yapılardır. Bazıları taştan, çamurdan yapıldığı gibi, bazıları ağaç dalları ile yapılır. Özellikle köy yollarının ana yolla buluştuğu kavşaklara daha düzgünleri yapılır. Yağışlı havalarda bir nevi sığınak olarak da kullanılırdı.

Musluk geleneği halen yaygın ve canlı bir şekilde devam etmektedir.(58-33)

11. 7. Çağıl

Taşlık bir yapıya sahip olan Güney'de tarlada toplanan taşların yerden 1m. kadar daireye benzer şekilde yığılmasıyla yapılır. Bazısının üzeri düzlenip toprak atılarak üzerinde üzüm kurutulur.

SONUÇ

Bu yüksek lisans (master) çalışmasıyla Güney ilçesi halkının geçmişten bugüne taşıdığı maddî ve manevî kültür unsurlarından aynen korunanlar ile sözlü edebî kültür birikimlerini de ortaya koymayı amaçlayan araştırmamızla ulaştığımız tespitleri şöyle özetleyebiliriz:

Güney ve çevresinde ilk çağlara ait şu ana kadar ortaya konmuş önemli bir antik kent yerleşim merkezi yoktur. Belirsiz bir Sala şehrinden kaynak gösterilmeden söz edilir. İlçenin şu andaki yerleşim yeri ile köy yerleşim yerleri bu yerlere gelen Yörük - Türkmen aşiretlerince yerleşime açılmıştır. Bu nedenle kuruluşlarından beri dışarıdan etkilenmeyen sürekliliği olan bir kültür söz konusudur.

Türkçemizin nazal n (ng) sesi günlük konuşmalarda canlı olarak kullanılmaktadır. Yörede kullanılan kelimelerin bir kısmı yalnızca yöreye özgüdür. Dilimize başka dillerden girmiş olan kelimelerin ünlü uyumlarına uydurulmasıyla ilgili bir yaygınlık vardır. Orta Asya kökenli bazı kelimelerimizin kökendeki anlamı ve söyleyişle muhafaza edildiği görülmektedir.

Soyadı kanunundan önce çok yaygın bir gelenek olan lâkap takmanın şahsın en belirgin bir özelliğini ortaya çıkarma ve toplumda aynı ada sahip insanları diğerinden ayırt etme işleviyle çok canlı bir şekilde yaşadığı tespit edilmiştir. Bunun yanında televizyonların lâkap takmada özellikle çocukları etkilediği de görülmektedir.

Hitap ve selâmlaşma geleneksel şekliyle devam etmektedir. Sosyal hayatta ata sözleri, deyimler ve vecizlerin çok canlı bir şekilde kullanıldığı görülmüştür. Mani söyleme geleneği ile masal anlatma ve bilmecelerin TV yayınlarından sonra hızla azalmaya başladığı tespit edilmiştir. Yaşlı kuşak ile genç kuşak arasında TV girdiği için sözlü (manevî) kültür akışı geçmişe göre gittikçe azalmaktadır. Türküler eskisi kadar yaygın söylenmemektedir. Genç nesil düğünlerde türküler yerine enstrümantal müzik eşliğinde oynamayı tercih etmektedir. Teknolojinin gelişimiyle araziye kolay ulaşan makinalı tarım yapan halk zamanının çoğunu meskûn sahada geçirdiğinden türkü söyleme azalmaktadır. Çünkü bu yörede türkü söyleme mekânı çok uzun süre yatılı olarak kalınan ya da çobanların sürülerini otlattığı sahipsiz boş araziler, dağ başları ile tarım arazisi, bağ ve bahçe ile yol boyudur. Yerleşim yerlerinde türkü söyleme mekânları ve geleneği

yoktur. Fıkralar ve birkaç cümlelik kısa hikâyeler çok yaygın bir biçimde anlatılmaktadır. Ancak bu anlatım gençler arasında azalmaktadır.

Yörede okumuş kesim bazı törensel adetlere batıl inanç, hurafe vb. gözüyle baksa da geleneksel kültüre sahip olan gençler ile orta ve yaşlı kuşak arasında inanışlarla ilgili kültürel motifler devam etmektedir. Yörede ağaca çaput bağlama yoktur. Birçok inançların ve geleneklerin bir çoğunda Orta Asya'ya dayalı eski Türk inançları ile İslâmî unsurların iç içe bulunduğu görülmektedir. Yalnız kemiği kalmış, kurumuş boynuzlu öküz kafası ile at kafasının uzunca bir dayağın ucuna takılıp korkuluk olarak kullanılmasının yanında işyerlerine Arapça yazılı Karınca Duaları'nın asılması vb.

Askere uğurlama ve karşılama genelde eğlence merkezidir. Hacca uğurlama ve karşılama ile sünnet merasimleri, İslâmî uygulamaların yoğunlaştığı ortamlardır.

Güney'de en yaygın evlenme şekli akraba evliliğidir. Düğünlerde yaygın olan şekil üç gün üç gece iken, düğün salonlarında balo sistemiyle evlilik önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Düğünlerde yüzyıllardan beri gelen geleneklerin önemli bir bölümü uygulanmaktadır. Evlenme yaşı kızlarda 17-20, erkeklerde ise 18 ile 22 yaş arasındadır. Yüksek tahsil yapanlarda yaş sınırı yükselmektedir. Düğünlerde başlık parası yoktur. Çok fakir kız ailelerine varlıklı erkek tarafı düğün masrafı olarak yardımıda bulunabilmektedir. Düğün hem düğün sahibi hem akrabaları için hem de komşuları için etrafında birleşilen önemli bir konu olmaktadır. Kız evinde kına gecesi, oğlan evindeki gece eğlenceleri ile gelin alma töreni düğünlerin en önemli ve duygusal ortamını oluşturmaktadır.

İlçede 1970'li yıllara kadar büyük aile düzeni yaşatılmıştır. Evli çift damadın ailesi ile aynı evde yaşamışlar, kayınvalide ve kayın peder ailenin söz hakkı kendilerinde olan otoritesi olmuşlardır. Kocanın askere veya yurt dışına gidişinde de gelin koca tarafıyla yaşamaya devam etmiştir. Yeni evli çiftler kendi başlarına ev kurmaya karar verdiklerinde bu karar oğlanın ailesi ile yeni evli gençlerin uzun süre küsmesine sonrasında da soğukluğa yol açmıştır.

Ölüm ve ölüm sonrasındaki uygulamaların çoğunluğu İslâmiyet'in etkisiyle şekillenmiştir. Ölüm ve sonrasındaki törenler ile dinî bayramlardaki törenler yörede her ailece aynen uygulanmakta olup, uygulama farkı ailenin fakirliği veya zenginliğine bağlı olarak ikramlarının niteliğinde olmaktadır. Yağmur duası önceden Çoban Dede veya Erenler Dedesi gibi belli mekanlarda törensel olarak yapılırken günümüzde yalnızca camilerde dua şeklinde yapılmaktadır.

Geleneksel giyim unsurları ve tarım kültürüne bağlı geleneksel giyim tarzı köylerde daha yaygın şekilde korunmuştur. Gençlerin ve çocukların giyimi şehir giyimiyle benzerlik oluşturmuştur.

Yörede çocuk oyunları yaygın olarak grup oyunu tarzındadır. Çocuklar bu oyunlar sayesinde paylaşmayı öğrenmektedir. Köy ve tarla ortamında doğaya yönelik her çeşit unsur, oyun aracı olarak kullanılmaktadır. TV' ye dayalı etkilenmeyle TV kahramanlarının isimlerini taşıyan ve figürlerini taşıyan yeni yeni oyunlar da ortaya konulmaktadır.

Hastalıkların tedavisinde ilk olarak geleneksel tedavi yöntemleri uygulanır. Bu konuda bilgi ve tecrübesine güvenilen, el aldığına inanılan ocaklı geleneğindeki kişilere benzeyen belli kişiler, deneme-sınama yoluyla edindiği bilgilerle büyüklerinden gelen bilgiler eski Türk inanç sisteminden intikal eden bilgiler ve İslâm dinine ait sureler ve dualarla hastayı iyileştirmeye çalışırlar. Hasta iyileşmezse doktora götürürler. Aynı yöntem hayvan hastalıklarında da geçerlidir. Hayvanların rahatsızlıklarında da nazara inanılır ve okutulur. Bu tedavi yöntemleri yüksek tahsillilerin dışında olduğu gibi kabul edilir. Bilgilerin doğruluğu ve tedavi yöntemleri tartışılmaz. Sonuç olumsuz olursa kader anlayışıyla kabul edilir.

Yöre halkının yemeklerdeki tercihi etli yemeklerdir. Günlük yemeklerde tarhana çorbası, bulgur pilavı ve etli kuru fasulye en yaygın olanlardır. Mevlit, düğün vb. tören yemeklerinde yemek çeşidi artar. Kazan aşı tabir edilen keşkek törenlerin belirleyici yemeğidir. Keşkek olmayan tören yemeği çok da makbul sayılmaz. Yemeklerin pişirilme şekli ve sofrada adetleri birbirine benzer ve gelenekleşmiştir.

Mimârîde günümüzdeki yaygın yapı malzemesi kullanılır. Halen mevcut evlerin çoğunluğu kagır, yığma binalardır. Köylerde bahçeli ve geniş evler tercih edilir. Güney ilçe merkezinde evler birbirine bitişik, arazinin engebeli ve sarp oluşu yüzünden birbirine yakındır ve merdiven basamağı tarzındadır. Geleneksel yapıda evler iki kattan oluşmuştur. Alt kat hayvanlar için ahır ve evin deposu, üst çekme kat aile içindir. Geleneksel yapıda evlerin malzemesi taş, ağaç, çamurdur. Evin üstü düz ağaç, tahta vb. malzeme üzerine toprak yayılarak yapılmıştır. Yeni ev sistemi şehir hayatının yapısına ve lüksüne yönelmektedir.

İlçe halkının günlük ve törensel hayatının bir çok safhasında eski Türk inanç. Ve geleneklerinin yaygın olarak unsurlar ve motifler halinde devam ettirildiği görülür. Bu

uygulamaların içinde İslâmî unsurların gelenek ve töreye dayalı inançlarla birlikteliği ve sürekliliği görülür.

Geleneksel yapıda toplum önemlidir. Yöredeki insan yapısının aynı kökenden gelmesi dışarıdan göçün olmayışı, akrabalık duygusunun güçlü yapısı, hayat şartlarının zorluğu, iş hayatının darlığı, toprağa ve hayvancılığa dayalı geçimin ortaya koyduğu zorluklar ve sıkıntılar, insanları birlikte harekete , dayanışmaya ve yardımlaşmaya zorlamıştır. Bunun sonucunda, bir diğ erinin malını ve varlığını koruma ve sahip çıkma, bedelsiz karşılıklı yardım, imece usulü, grup çalışması yaygın bir hayat tarzı halini almıştır. Yöre şartlarını beğenmeyen veya daha iyi şartlarda yaşamak isteyenler işçi olarak yurt dışına ya da Denizli, Nazilli, İzmir vb. yerlere göç etmişlerdir. Ancak bu gidenler genellikle kalanlar tarafından hoş karşılanmamıştır. Okumak gayesiyle ilçeden ayrılan ve başarılı olanlara saygıyla ve gıptayla bakılmıştır. Buna rağmen yöre sürekli çevreye göç veren ve göç almayan bir özellik arz etmiştir. Bu nedenle TV vb. etkenler ve oluşumlarla geleneksel yapıda eskiye göre bir değişim ve sarsılma görüldüyse de bu değişim bölgedeki diğ er yerleşim yerlerindeki değişime göre en alt seviyede olmuştur. 1970'e kadar istisnasız bütün düğünler üç gün üç gece davullu zurnalı olurken bunun yerini balo ve bir günlük düğünler almıştır. Tarımda insan ve hayvan gücü kullanımından 1980'li yıllardan sonra çok yaygın ve üst seviyede makine gücüne geçilmesi, tarımla ilgili geleneğe dayalı, töreler ve inançlarla, kültürel unsurlarda büyük ve hızlı değişiklikler ortaya çıkarmıştır. Sürüyle hayvan besiciliği çok azalmış, yazın bağlara göç azalmış, üzümüne dayalı pekmez vb. üretimleri ve buna bağlı kültürel unsurlar değişmiş. Radyo ve TV ise bu değişimin içinde insanların türkü, mani, bilmece, ata sözü ve sohbet geleneklerini azaltmıştır. Bunun sonucunda yeni yetişen kuşak atalar tecrübesinden ve kültürel unsurlardan özellikle sözlü manevî kültürden uzaklaşmıştır. Bunun yerini TV programlarının değişken unsurları almıştır.

Halk giyimi zevke değil doğal şartlara ve ihtiyaca yönelik, koruyucu bir biçimde şekillenmiştir. Tarıma dayalı giyimde kadınlarda fistan, şalvar, belde kuşak, başta çember ve dastarla geniş örtüler yaygınlaşmıştır. Köylerde eski yörtük ve Türkmen kıyafeti renkleriyle birlikte yakın zamana kadar devam etmiştir, halen de yaşatılmaktadır.

Geleneksel giyimde Güneyli kadınlar peştamal ve örtmeleri ile bir bütünlük ifade eder duruma gelmiştir. Yeni kuşak ise yaygın giyimi tercih etmiştir.

Sonuç olarak Güney insanı için geleneksel kültürel unsurlarını koruyan, bildiklerinin doğruluğuna inanan, hayat tarzından mutlu olan, değişmek istese de değişeni de hoş karşılamayan bir yapıya sahip olduğunu söyleyebiliriz. İlçede kitle iletişiminde televizyon en önceliklidir ve önemli bir yere sahiptir. İlçe halkı okumaya karşı ilgisizdir. Çok az gazete satılır. Gazetenin çoğunluğunu da memurlar okur. Bu nedenle gazetenin insan hayatında etkisi ve gücü hemen hemen yok denecek kadar azdır. İlçeye dışarıdan gelenlere ve memurlara karşı bir mesafe bırakılır. Onlara hep gelip geçici gözle bakılır. İnsanların bir diğeriyle ilgili yargısı işine, davranışına ve sülâlesinin şöhretine göredir. Uzun sürede verilen yargı kolay kolay değişmez. Halkın bu tavrını hayatın her alanıyla ilgili görmek mümkündür. “Osmanlıyla dost olma; kariya sırrını bildirme” halkın devlet memurlarına dostluktaki mesafesini açıklar. Halkın siyasî tercihinin de uzun süre değişmediği; değişikliklerin çok zor ve sıkıntılı olduğu görülmektedir.

Bütün bu bilgi ve veriler Güney ilçesinin geleneksel yapısını devam ettirdiği, yenilikler, moda vb. unsurların yaşama çok geç ve sınırlı olarak geçtiği, halkın çoğunluğunun içinde bulunduğu hayat tarzından mutlu olduğu, içinde yaşadığı mekanı sevdiği, evine ve toprağına atalar kültünden intikal eden bir kutsiyetle sahip çıktığı görülmektedir. Okumanın dışında yöreden ayrılanlar, kalanlarca terk edenler olarak görülmekte, her aileden dışa gidenler olduğu için bu duyguların toplumsal bir burukluk olarak konduğu ve paylaşıldığı görülmektedir.

HARİTALAR LİSTESİ

1. 1. 1. Harita - 1. Denizli Vilâyeti Beylikler Haritası, Tuncer Baykara
1. 1. 1. Harita - 2. Yüzyılda Lazıkıyye (Denizli) Kazası, Turan Gökçe
1. 1. 1. Harita - 3. Yüzyılda Lazıkıyye (Denizli) Kazası, Kaş- Yenice Nahiyesi , Turan Gökçe
1. 2. 1. Harita - 4. Denizli İl Haritası, Basım ajans Matbaa, Denizli, 1995.
1. 2. 1. Harita - 5. Türkiye Kara Yolları Haritası, Kara Yolları Genel Müdürlüğü, 1990.
1. 2. 1. Harita- 6. Güney İlçesi Köy Hizmetleri, İl Müdürlüğü Denizli Köy Yolları Haritası 1992.

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf No 1. 1. 1- 1	Güney İlçe Merkezinden Bir Görünüm
Fotoğraf No 1. 1. 1- 2	Güney İlçe Merkezinden Bir Görünüm
Fotoğraf No 1. 2. 3- 3	Büyük Menderes Irmağı
Fotoğraf No 1. 2. 3- 4	Güney şelalesi
Fotoğraf No 1. 6. 2- 5	Hacı Hüseyin Camii Çeşmesi
Fotoğraf No 1. 6. 2- 6	Şehitli Çeşmesi
Fotoğraf No 1. 6. 2- 7	Cibit Gölü Veya Sarnıcı
Fotoğraf No 1. 6. 2- 8	Musluk, 1997
Fotoğraf No 1. 6. 5- 9	Kağı, 1960
Fotoğraf No 1. 6. 5- 10	Buğday Sapı Taşıyan Kağı, 1960
Fotoğraf No 1. 6. 5- 11	Düvenle Harman Sürülmesi, 1960
Fotoğraf No 1. 6. 5- 12	At Ve Pullukla Tarla Sürülüşü
Fotoğraf No 1. 6. 6- 13	Güney Evi- Balkonlu Hanay
Fotoğraf No 1. 6. 6- 14	Güney Evi- Ayazlıklı Ev
Fotoğraf No 1. 6. 6- 15	Güney Evi- Toprak Dam
Fotoğraf No 1. 6. 6- 16	Güney Evi, Koca Kapı Girişi, Alt Kat
Fotoğraf No 1. 7. 2- 17	İlk Okul Öğrencileri, 1970
Fotoğraf No 1. 7. 2- 18	Orta Okul Öğretmeni, Öğrencisi, 1966
Fotoğraf No 2. 2. 5- 19	Çolacık Camii Ahşap Kagir, 1997
Fotoğraf No 9 - 20	Toprak Damlı Ev İçi
Fotoğraf No 3. 1. 2- 21	At Üstünde Sünnet Çocukları
Fotoğraf No 3. 1. 2- 22	Sünnet Sonrası Çocuklar
Fotoğraf No 3. 1. 5- 23	Nişanlılar ve Ailesi, 1966
Fotoğraf No 3. 1. 5. 4- 24	Yeni Evli Gençler, 1964
Fotoğraf No 3. 1. 5. 4- 25	Düğün Fotoğrafı, 1978
Fotoğraf No 3. 2. 2. 1. 3. - 26	3 Eylül Güney'in Kurtuluş Bayramı Töreni
Fotoğraf No 4. 3.1 - 27	Güney Yöresi Zeybek Kıyafeti, 1991
Fotoğraf No 4. 5 - 28	Güneyli Bir Kadın Kıyafeti
Fotoğraf No 11. 1 - 29	Güney Evi- Hayat Ve Dam Üstü
Fotoğraf No 11. 1 - 30	Güney Evi- Giriş. Alt Ve Üst Kat
Fotoğraf No 9. 2- 31	Güney Halısı
Fotoğraf No 9. 2- 32	Güney Halısı
Fotoğraf No 9. 2- 33	Güney Halısı
Fotoğraf No 9. 2- 34	Güney Halısı

SÖZLÜK

TÜRÇEMİZDEKİ KELİMELERİN GÜNEY'E ÖZGÜ SÖYLENİŞLERİ

-A-

aba	Abla
abdal	Aptal
abdas	Aptes
abık sabık	Abuk subuk
abıla	Abla
acala	Acele
acam	Acem, İranlı
acamı	Acemi
acans	Ajans
acanta	Acente
acanta	Ajanda
acap	Acep
acar	1. Güzel 2. Yiğit
adires, edirez	Adres
afat	Afet
afiyon	Afyon
ağa/ gaga	Ağabey
ahır	Ahir; son, sonraki
ahrat	Ahret
akca, pakca	Akça, pakça
alalacala	Alalacele
alama	İri taş
alarım	Alarm
alaşsa etmek	Al aşağı etmek
alav	Alev
alavara	Alavere
alavı	Alevî
alaz	Alev, yalaz
aliykimselâm	Aleykümselâm

allarcı	Alerji
amaliyat	Ameliyat
ambalac	Ambalaj
ampil	Ampul
ana	Anne
anafır	Anafor
ancin	Anjin
Angara	Ankara
añsadağ	Ansızın
Arab	Arap
arafa	Arife
araşdırmak	Araştırmak
Arcantin	Arjantin
armıt	Armut
Arnavıt	Arnavut
artiz	Artist
arza	Arıza
arzi	Arzu
arzımanlık	İstek
asğı	Askı
asma gaba	Asma kabağı
assubay .	Astsubay
Aşçı	Ahçı
aşır aşı	Aşure
aşşa	Aşağı
aşşa yokarı	Aşağı yukarı
ataş	Ateş
ataşlamak	Ateşlemek
avara	Avare
aviç	Avuç
avınmak	Avunmak
Avıstırya	Avusturya

avıtmak	Avutmak
avkat	Avukat
Avrıpa	Avrupa
avşar	Afşar
ayazlık	Balkon, taraça
ayıb	Ayıp
ayle	Aile
ayşam	Akşam

-B-

babıssız	Pabuçsuz
baddal	Battal
bağırdak	Beşikte kullanılan bebek bağlama bezi .
bahalı	Pahalı
balcan	Patlıcan
balcanlı	Patlıcanlı
balle	Balya
balloz	Balyoz
bamiya	Bamya
barabar	Beraber
barat	Beraat
barıt .	Barut
barlambıd	Palamut
basırat	Basiret
başaşsa	Baş aşağı
başketip	Baş katip
başörtmen	Baş öğretmen
baya	Bayağı
bayça	Bahçe
bayçıvan	Bahçıvan
bazar	Pazar, pazar
bazarlık	Pazarlık

bek	Pek
bekmezci	Pekmezci
bele	Bela
beliki	Belki
berkitmek	Ayağını bir yere vurarak morartma
bertil	İncinmek
beslengi	Üvey evlat
bezdirme	Yufka ekmeğinin bir türü
biçara	Çaresiz
bide	Pide
bilader	Birader
bılandı	Bulandı
bulaşıcı	Bulaşıcı
bulaşık	Bulaşık
biliç	Piliç
bille	Bilye
billor	Billur
birana	Birahane
bire	Bira
bismilla	Besmele
bismillasız	Besmelesiz
bişgin	Pişkin
bişir	Pişir
boduç	Testi
bodurum	Bodrum
boğanak	Sağanak
boyça	Bohça
boyçacı	Bohçacı
böcü	Kurt,hayalet
böğrek	Böbrek
böğük	Büyük
börtlemek	Gözün yuvasından fırlaması,cıvık bir meyvenin patlaması çok

	sıcak havada pişmek anlamında
börtü,böce	Çeşitli böcekler
buba	Baba
bulambaç	Bulamaç
bureuva	Burjuva
burunsalık	Harman sürerken öküzün ağzına bağlanan özel ağızlık aleti
-C-	
cabar,cabbar	Cebbar
cafar	Cafer
cameken	Camekan,vitrin
canavar	Kurt
capon	Japon
carcar	Geveze
cayiz	Caiz
cebellez etmek	Hakkı olmayanı cebe indirmek
celatin	Jelatin
cenēze	Cenaze
cepe	Cephe
ceptel	Cetvel
cerāt	Cerihadan,yaradan çıkan irin
ceriyan	Cereyan
cibindirik	Cibinlik
ciğara	Sigara
çihan	Cihan
cıla	Cila
cırmalamak	Tırmalamak
cırtlak	Olgunluktan ezilecek duruma geçmiş meyve
cırtlangıç	Bostan güzeli
cıvan	Civan
cıvanmert	Cıvanmert
çoğap,covap	Cevap
combadak	Cumbadak

combuldamak	Cumbuldamak; suyun çalkalanması, çocuğun otururken çok kımıldaması
comburtu	Cumburtu
cüzden	Cüzdan
-Ç-	
çabık	Çabuk
çağıl	Taş yığını
çālā	Çağla
çalkak	Çalkağı, arpa buğday elenen alet
çalkarmak	Çalkayıyla buğdayı topraktan ayırmak
çaltı	Diken
çamır	Çamur
çamırlı	Çamurlu
çankal	Çengel
çankal, çangal	Dikenli dal
çapıt	Çaput
çatma	Semerin ağaç kısmı
çebiş	Çebiç (bir yaşındaki keçi yavrusu)
çeldirme	Çelgi (alna bağlanan yazma)
çember	Yazma,yemeni
çepreşik	Çarpışık
çevrim .	Girdap
çıbık	Çubuk,körpe dal
çığindirik	Omuzda su taşıma ağacı
çıkı	Çıkın
çıkılamak	Çıkınlamak
çikin	Çirkin
çikince	Çirkince
çitlemik	Çitlembik,melengi
çoğal	Çuval içine buğday, un konan özel dokuma
çokak	Üzüm bağının kütüğü
çomçaklamak	Dolu dolu sulumla aralıksız yemek yemek.

Çokum çokum yemek	Bol bol yemek
çotak	Çotuk, üzüm bağının kütüğü
çömse	Tahta kepçe
çönmek	Çömmek, çömelmek
çöven	Sabun otu
çul	Keçi kılından dokunan bir çeşit kilim
çulfa	Çulha
-D-	
dabıldamak	Güçsüz çırpınmak
dağar	İçinde tarhana karılan kahve fincanını andırır büyükçe toprak kap
dalap etmek	Talep etmek
dangırdamak	Dangıldamak, yüksek sesle lüzumsuz konuşmak
danışmak	Bilgisine başvurmak
dastar	Dertar, başörtüsü
daş	Taş
daşşak	Taşak
datlı	Tatlı
davar	Koyun, keçi sürüsü
davşancı	Tavşancı
debildemek	Güçsüz çırpınmak
deccel .	Deccal
değmen	Değirmen
değnek	Sopa
dellel	Tellal
dembel	Tembel
demin	Biraz önce
dene	Tane
dernek	Düğün, nişan vb. toplantı
desden	Destan
desdere	Testere
desti	Testi

deyze	Teyze
dibek	İçinde buğday dövmeğe yarayan çukur taş
dıkız	Tıkız
dilki	Tilki
dilkilik	Tilkilik
diñlemek	Dinlemek
direyet	Dirayet
divana	Divane,deli
dizlik	Kadınlarda dize kadar inen bolca kilot
dırkaz	Tırkaz
dırmalamak	Tırmalamak
dırmık	Tırmık
dırnak	Tırnak
doğak	Duvak
doğaksız	Duvaksız
domburcaklanmak	Tomurcuklanmak
don	Pantolon
döğen	Döven
döğüşgen	Dövüşken
döngel	Muşmula
dörpülemek	Törpülemek
döşsek	Döşek
döğlet	Devlet
dutarlı	Tutarlı
dutgal	Tutkal
dutumlu	Tutumlu
dutuşmak	Tutuşmak
duzcu	Tuzcu
dün	Tün
dünekleme	Tünekleme
düneme	Tüneme
dünür	Dünür

dünye	Dünya
düretmek	Türetmek
düşmen	Düşman
-E-	
ebe	Büyük anne
eferin	Aferin
eğreti	Geçici
elembe	İp sarılan özel düzenek
embeklemek	Emeklemek
emme	Ama, fakat
emselsiz	Benzersiz
endeze	Endaze
enser	Büyük çivi
enteri	Entari
erişte	Ev makarnası
esemesi okunmamak	Adı geçmemek
esirer	Esrar
esnef	Esnaf
eşgel	Eşkal
eşkiye	Eşkîya
eten	Yemişlerin yenilen bölümü
etgi	Etki
evlet	Evlat
eyfam	Evham
eyfen	Kolay
eyşi	Ekşi
ezen	Ezan
-F-	
fermar	Fermuar
feset	Fesat
fincen	Fincan
firen	Fren

fitire	Fitre
fotin	Potin
foturaf	Fotoğraf
furgun	Vurgun
-G-	
gabadayı	Kabadayı
gabak	Kabak
gabara	Kabara
gabasakal	Kabasakal
gabāt	Kabahat
gabık	Kabuk
gabiliyetsiz	Kabiliyetsiz
gabir	Kabir
gabız	Kabız
gaç, kaç	Çekil
gaçıl, kaçıl	Çekil
gader	Kader
gadife	Kadife
gadıköy	Kadıköy
gadın	Kadın
gadir	Kadir
gaga	Ağabey
gahba	Kahpe
gahbaca	Kahpece
gahır	Kahır
gahraman	Kahraman
gahrolmak	Kahrolmak
galabalık	Kalabalık
galay	Kalay
galbır	Kalbur
galem	Kalem
galfa	Kalfa

galgımak	Sıçramak
galın	Kalın
galıp	Kalıp
gallavi	Bir çeşit fincan
galleş	Kalleş
gama	Kama
gamara	Kamara
gamat	Kamet
gambar	Kamber
gambır	Kambur
gamiş	Kamış
ganat	Kanat
gandil	Kandil
gangal	Kangal
ganıksamak	Kanıksamak
ganmak	Kanmak
ganyası	Bir ot cinsi
gapak	Kapak
gar	Kar
garadut	Karadut
garafil	Karanfil
garantık	Karanlık
garaz	Garez
gardış	Kardeş
gargı	Kargı
garı	Karı
garınca	Karınca
garpız	Karpuz
gaş	Kaş
gaşıklamak	Kaşıklamak
gaşınmak	Kaşınmak
gaşşā	Kaşağı

gatık	Katık
gatılmak	Katılmak
gatil	Katil
gatır	Katır
gatmar	Katmer
gatron	Katran
gav	Kav
gaval	Kaval
gavanoz	Kavanoz
gavçık	Kauçuk
gavga	Kavga
gavgacı	Kavgacı
gavık	Kavuk
gavillaşma	Kavilleşme
gavın	Kavun
gavır	Gevir
gavırğa	Kavırğa
gavırmalık	Kavırmalık
gavis	Kavis
gavişmak	Kavuşmak
gavıt	Kavut
gavız	Kavuş
gavlak	Kavlak
gavrık	Kavruk
gavrılmak	Kavrılmak
gavun	Kavun
gaya	Kaya
gaya	Gaye
gayaflık	Kayaflık
gayakçı	Kayakçı
gaybet	Kaybet
gaybolmak	Kaybolmak

gaydırmak	Kaydırmak
gayfacı	Kahveci
gayfa	Kahvehane
gayfarengi	Kahverengi
gaygı	Kaygı
gaygısız	Kaygısız
gayık	Kayık
gayın	Kayın
gayır	Kayır, Kum
gayırmak	Kayırmak
gayısı	Kayısı
gayış	Kayış
gayıtsız	Kayıtsız
gayma	Kağıt para, Kaime
gaymak	Kaymak
gaymakam	Kaymakam
gaynak	Kaynak
gaynana	Kayın ana
gaynaşmak	Kıpırdayıp durmak
gaynat	Kaynat
gaynata	Kayın ata
gaypak	Kaypak
gayrak	Kayrak
gayrat	Gayret
gaysarı	Kayseri
gaytak	Kaytak
gaytan	Kaytan
gayvaltı	Kahvaltı
gayyım	Kayyum
gaz	Kaz
gazzak	Kazak
gazan	Kazan

gazanmak	Kazanmak
gazık	Kazık
gazıklamak	Kazıklamak
gazma	Kazma
geçi	Keçi
gıdık	Köpek
gılavuz	Kılavuz
gılıbık	Kılıbık
gılıç	Kılıç
gılıf	Kılıf
gılık	Kılık
gımıldamak	Kımıldamak
gır	Kır
gırā	Kırağı
gıraç	Kıraç
gırat	Kırat
gıravıt	Kırvat
gırbaş	Kırbaş
gırgın	Kırgın
gırık	Kırık
gırlangıç	Kırlangıç
gırlaşmak	Kırlaşmak
gırmızı	Kırmızı
gırnav	Çiftleşmek isteyen kedilere verilen isim
gışlık	Kışlık
gıvırcık	Kıvırcık
gıvrak	Kıvrak
gız	Kız
gızak	Kızak
gızan	Kızan
gızıl	Kızıl
gızılbaş	Kızılbaş

go	Koy
goca	Koca
gocā	Koca aĝa, aĝabey
gocabaŝ	Kocabaŝ
gocagarı	Kocakarı
gocaman	Kocaman
gocan	Kocan
goĝat	Kuvvet
goĝcu	Kovcu
goĝuk	Kovuk
golay	Kolay
golla	Kolla
goltuk	Koltuk
goltukçu	Koltukçu
goñŝu	Komşu
gonak	Konak
gonakla	Konakla
gonuŝmak	Konuşmak
gopgoyu	Kopkoyu
gova	Kova
göce	Kırık buĝday ,börülceden yapılmış yemek
göcen	Tavşan,kedi,domuz yavrusu
göĝē	Güvey,damat
gönendirmek	Mutluluĝa erdirmek
göpgözel	Güpgüzel
görücü	Dünür
göven	Güven,sıĝır sineĝi
göynek	Gömlek
göze	Su gözü,su kaynaĝı
gözel	Güzel
gözer	İri kalbur
gubat	Kaba,biçimsiz

gucaklamak	Kucaklamak
gudubat	Sevimsiz,çirkin,gudubet
gul	Kul
gulak	Kulak
gumandan	Kumandan
gumbar	Kumar
gumbara	Kumbara
gumuru	Kumru
gundak	Kundak
gundura	Kundura
gurabiye	Kurabiye
gurbā	Kurbağa
gurdele	Kurdele
gurnaz	Kurnaz
gurşun	Kurşun
gurt	Kurt
guru	Kuru
guruş	Kuruş
guş	Kuş
gutlamak	Kutlamak
guyruk	Kuyruk
guyu	Kuyu
guzgun	Kızgın
guzu	Kuzu
güdücü	Çoban
güdük	Eksik, kısa
güzün	Sonbahar
-H-	
halā	Hela,tuvalet
halva	Helva
hambal	Hamal

hamballık	Hamallık
hanay	İki katlı ev
haranı	Büyük tencere
harım	Tarla çiti
hār	Kuvvetli yanan ateş
harlak	Çağlayan
harman	Yığın, buğday, sapından ayırmak
hartadak, hartadan	Ansızın, sertçe
hasda	Hasta
hastana	Hastane
haşaş	Haşhaş, afyon
hatıl	Duvar yapısında kullanılan direk
hatım	Hatim
hatıp	Hatip
havas	Heves
havayi	Havai
haviç	Havuç
havız	Havuz
hayā	Erkeklik organları
heybe	Semere ardacak şekilde içine yiyecek konacak iki gözlü özel dokuma
hiciret	Hicret
hıdırellez	Hıdrellez
hınzır	Hınzır
hıyanat	Hıyanet, ihanet eden
hızmat	Hizmet
hızmatcı	Hizmetçi
horaz	Horoz
hödük	Kaba. Görgüsüz
höküm	Hüküm
hökümet	Hükümet
hōngür hōngür	Hüngür hüngür

hönkürdemek	Hünkürdeyerek ağlamak
hönkürtü	Hüngürtü
hörmet	Hürmet

-İ-

ıknmak	İkınarak durmak
ileşber	Rençber
ıman	İman
İrab	Rabb,Allah
ırado, irado	Radyo
ıraf	Raf
ırak	Uzak
ırakı	Rakı
ırāmatlı	Rahmetli
ıramazan	Ramazan
ırapa	Rampa
ıraptiye	Raptiye
ırasgele	Rastgele
ırast gelmek	Rast gelmek
ırazı	Razı
ırızkı	Rızkı
ırza	Rıza
ıscak	Sıcak
ıskarta	Boşa çıkarma
ıskat	Düşürülme
ıssız	kimse bulunmayan yer
ışarat	İşaret
-İ-	
ıçdon	Kilot
ıçlık	İçe giyilen çamaşır
ıdāre	Yönetme, Lamba
ıftār etmek	Övünmek

igdiş etmek	Hayvanları hadım etmek
ilence	İlenme,beddua
imtān	İmtan
inşāt	inşaat
irecim	Rejim
iredif	Redif
iremzi	Remzi
irende	Rende
irenk	Renk
irenkli	Renkli
iresimli	Resimli
ireyis	Reis
irezillik	Rezillik
irica	Rica
istetme	Stepne
istirpe	Kibrit
istok	Stok
istop	Stop
işallah	İnşallah
iteği	Un elerken kullanılan örtü
iytişam	İhtişam

-K-

kanafçe	Kanaviçe
kerāneci	Kerhaneci
kebeb	Kebap
kekire	Kekre
kelli,felli	Kerli,ferli
kelpeden	Kerpeten
keltengüçcük	Kertenkele
kemane	Keman
kemel	Kemal

kesdene	Kestane
ketip	Katip
kırkışmak	Gücünün yetmeyeceği biriyle yarışmak
kırkmak	Kesmek
kirlık	Gömlek

-M-

mabere	Muhabere
māçıp	Mahçup
māfaza	Muhafaza
māfet	Mahvet
mahana	Bahane
makbız	Makbuz
malim	Malüm
mallim	Muallim, Öğretmen
mallebi	Muhallebi
mamele	Muamele
mammet	Muhammet
manavra	Manevra
mancar	Pancar
mapıs	Mahpuz
mapısana	Mapushane
marak	Merak
masara	Muhasara
masaríf	Masraf
masdar	Mastar
māsır	Muasır
maşşallah	Maşşallah
maval okumak	Yalan söylemek, Palavra atmak
māvin	Muavin
mayana	Muayene
mayasıl	Hastalık şekli

māyer	Muayer
mayış	Maaş
maymın	Maymun
mecelsiz	Mecalsiz
mecubur	Mecbur
memet	Mehmet
mencilis	Meclis
meraba	Merhaba
merdimek	Merdiven
merem	Meram
meres	Miras
merhemet	Merhamet
mēkeme, merkeme	Mahkeme
messel	Masal
metetmek	Methetmek
meyden	Meydan
meymenetsiz	Hayırsız, uğursuz
mıyandız	Mühendis
molaz	Moloz
mosgof	Moskof
motur	Motor
mukuat	Vukuat
mulāza	Mulahaza
musga	Muska
müslümen	Müslüman
müstantık	Müstantik
mütāsıs	Mütehassıs
mütēsir	Müteessir
-N-	
nacak	Odun baltası
nakıs	Olgunlaşmış insan

namazla	Seccade
namıslı	Namuslu
nana	Nane
nanıkör	Nankör
niden	Neden
nışanlı	Nişanlı
nişasta	Nişasta
normel	Normal

-O-

ogga	Okga
oğalamak	Ovalamak
oğalı	Ovalı
oğuşturmak	Ovuşturmak
okga	Okka
oklā	Oklava
oñmak	İyileşmek
oñar	Onar
oñmak	Unmak
orasbılık	Orospuluk
otamatik	Otomatik
otamabil	Otomobil
otapsi	Otopsi
otobos, ütebis	Otobüs

-Ö-

öge	Üvey
ögez, üvez	Sivri sineğe benzer böcek
ögmek	Övmek
öğünç	Övünç
ölet	Öldürücü salgın hastalık

ölzger	Rüzgar
ölzgerlik	Rüzgarlık
ömre, omra	Umre
önecek	Önlük
öñlem	Önlem
öñlemek	Önlemek
öñlük	Önlük
öñsürmek	Öksürmek
öñsürtmek	Öksürtmek
öñsürük	Öksürük
örngenmek	Öğrenmek
örtme	Baş örtüsü
örtmen	Öğretmen
özengi	Üzengi
özengileme	Üzengileme

-P-

palas,pandıras	Çarçabuk
paldım	Yük hayvanında kullanılan kayış
palto	Pardesü
pamık	Pamuk
pancur	Panjur
pansıman	Pansuman
pantifli	Pantufla
pantulun	Pantolon
papān	Papağan
papiyon	Papyon
pardun	Pardon
pareşüt	Paraşüt
pastāne	Pastahane
pençere	Pencere
periz	Perhiz

perizli	Perhizli
peştembal	Peştamal
pıransa	Pırasa
piretik	Pıratik
piretiklik	Pratiklik
pokus	Boks
postāne	Postane
poşnak	Boşnak
pragıram	Proğram
proce	Proje
pumar	Pınar
pusmak	Pısmak

-S-

sabın	Sabun
sabınlı	Sabunlu
sadırazam	Sadrazam
safar	Zafer
sāfur	Sahur
sağan	Sahan
sağ selim	Sağ selamet
sakısgı	Saksı
sāli	Salı
sallangaç	Salıncak
sallangoz	Salyangoz
salun	Salon
sancı	Sancı
sançmak	Batırmak (iğne vb.)
sandele	Sandalye
sandırmak	Zannettirmek
santral	Santral
saraf	Sarraf

sarañ	Sarnıç
saroş	Sarhoş
sası	Tatsız
sāten	Zaten
savırgan	Savurgan
savişdirmek	Savuşturmak
savruk	Savruk
saybı	Sahibi
sayi	Sahi
sayiden	Sahiden
sayıp	Sahip
sekizen	Seksen
selā	Sālā
selāyet	Selahiyet
selbes	Serbest
selem	Selām
selemet	Selāmet
sepken	Yağış şekli
seyāt	Seyahat
sımkıç	Bebeğin beşikte çişinin biriktiği özel kap
sibek	Bebeğin çişini sımkıça götüren özel aygıt
sināmeki	Mızımız,sevimsiz kişi
siñir	Sinir
siñirlenmek	Sinirlenmek
siñmek	Sinmek
siñsi	Sinsi
siñsice	Sinsice
sivişmek	Srıışmak
soğulcan	Solucan
sonra	Sonra
sosyata	Sosyete
söbü	Bıçımı yumurtaya benzeyen

söğgü	Sövgü
söğmek	Sövmek
suluk	Bebeklere takılan önlük
sulum	Yemek alınan yufka parçası
sumsak, Sumsuk	Yumrukla vurmak
sundurma	Kiremitli evlerde balkona benzer uzantı
sunturlu	Sunturlu
suyikast	Suikast
sübob	Supap
südüyen	Sütyen
sünet	Sünnet
sünetçi	Sünnetçi
sünger	Sünger
sürünceme	İşin askıda kalması

-Ş-

süse	Şose
şakavat	Şekavet, eşkiya
şapırdatmak	Şapırdatmak
şarapane	Şarap yapılan yer
şinik	Tahıl ölçmeye yarayan ölçek
şıra	Üzüm suyu
şırfıntı	Seviyesi düşük kadın
şişek	Bir iki yaş arası koyun
şüfer	Şoför
şüpe	Şüphe

-T-

tabele	Tabela
tabire	Tabure
tabiyat	Tabiat
tadil	Tatil

tahan	Tahin
takavıt	Tekaüt,emekli
takaza	Azarlama
takı	Ziynet eşyası
takka	Takke
takva	Biraz safça kişi
tañrı	Tanrı,Allah
tapa	Tıkaç,tıpa
tarnalık	Tarhanalık
tasa	Kaygı
tavsır	Tasvir,resim
tava	Yemek pişirme kabı
tavıkcılık	Tavukçuluk
teceret	Ticaret
tekerek	Tekerlek
tembehlemek	Tembihlemek
temeşe	Temaşa
tenefis	Teneffüs
tengilmek	Devrilmek
tengil mengil gitmek	Yuvarlanıp gitmek
tenheleşme	Tenhalaşma
tenkeci	Tenekeci
tenkid	Tenkit
tenkemek	Devirmek
tepsi	Tepsi
terefi	Teravi
teres	Pezevenk
terezi	Terazi
teris	Terhis
ters	Hayvan pisliği
tesbik	Tespah
teşfik	Teşvik

teyrekilik	Tiryakilik
tezelik	Tazelik
tezene	Mızrap
tezkere	Teskere
tiğ	Kısa şiş
tırampa	Trampa
tırampet	Trampet
tingildemek	Bomboş gitmek(eşya taşımadan gitmek)
tiren	Tren
tiskinmek	Tiksinmek
titirek	Titrek
tiyatora	Tiyatro
tokatçı	Dolandırıcı
tomafil	Otomobil
toplaşmak	Toplanmak
toprak	Toprak
torba	Torba
torun	Torun
töbeker	Tövbekar
töre	Töre
tuvalet	Tualet
tütsü	Tütsü

-U-

uğra	Yufka açılırken tahtaya serpilene un
uğrak	Uğranılan yer
uğru	Hırsız
uğur	Uğur
ula ülan	Kabaca "Ey" sözü
ulak	Haberci
ulu	Yüce
urba	Elbise

usanmak Bıkmak
uşkurluk Uşkurluk

-Ü-

üçüret Ücret
ümid Ümit
ürüşvet Rüşvet
ürütbe Rütbe
üryâ Rüya
üryen Üryan, çıplak

-V-

vakıtsız Vakitsiz
valde Valide
vallaa Vallahi
vardiyeci Vardiyacı
varyetli Variyetli, zengin
vayız Vaiz
vayşi Vahşi
verene Virâne
verenelik Virânelik
vitemin- Vitamin

-Y-

yaba Harman savurma aracı
yabalamak Yaba ile savurmak
yad Yabancı
yafudu Yahudi
yağız Yiğit
yakı Vücutun dışına sürülen özel hazırlanmış ilaç
yakışık Uygunluk
yalaz Alev

yalım	Alev
yalnız	Yalnız
yaltakçı	Yaltaklanan
yamacı	Yama yapan
yamık	Yamuk
yanık	Yanık
yanlış	Yanlış
yapaa	Yapağı, koyun tüyü
yapışgan	Yapışkan
yararı	Yaren
yararlık etmek	Yarenlik, sohbet etmek
yassı	Yatsı
yassın	Yatsın
yav	Yahu
yavıklı	Yavuklu, sevgili
yavız	Yavuz
yavru	Yavru
yaygı	Yere yayılan örtü, çul
yazgı	Kader
yazma	Baş örtüsü
yedemin	Yed-i emin
yekinmek	Davranmak
yeldirme	Kadınların örtüsü
yeleğen	Yeleken
yemeni	Örtü
yemiş	İncir
yeñilik	Yenilik
yeñişmek	Yenişmek
yiğen	Yeğen
yımirtacı	Yumurtacı
yıkamak	Yıkamak
yoğarlık	Yuvarlık

yoğurt	Yoğurt
yokarı	Yukarı
Yonan	Yunan
yordam	Usul, metot
yosma	Şen,güzel,fettan kadın
yörümek	Yürümek
yuf	Yuh
yuka	Yufka ekmeği, zayıf ince
yünsek	Yüksek
yünlü	Yünlü

-Z-

zencirlemek	Zincirlemek
zeneet	Zanaat
zenëtker	Zanatkar
zinzele	Zelzele
ziyafat	Ziyafet
ziyan	Ziyan
ziyarat	Ziyaret

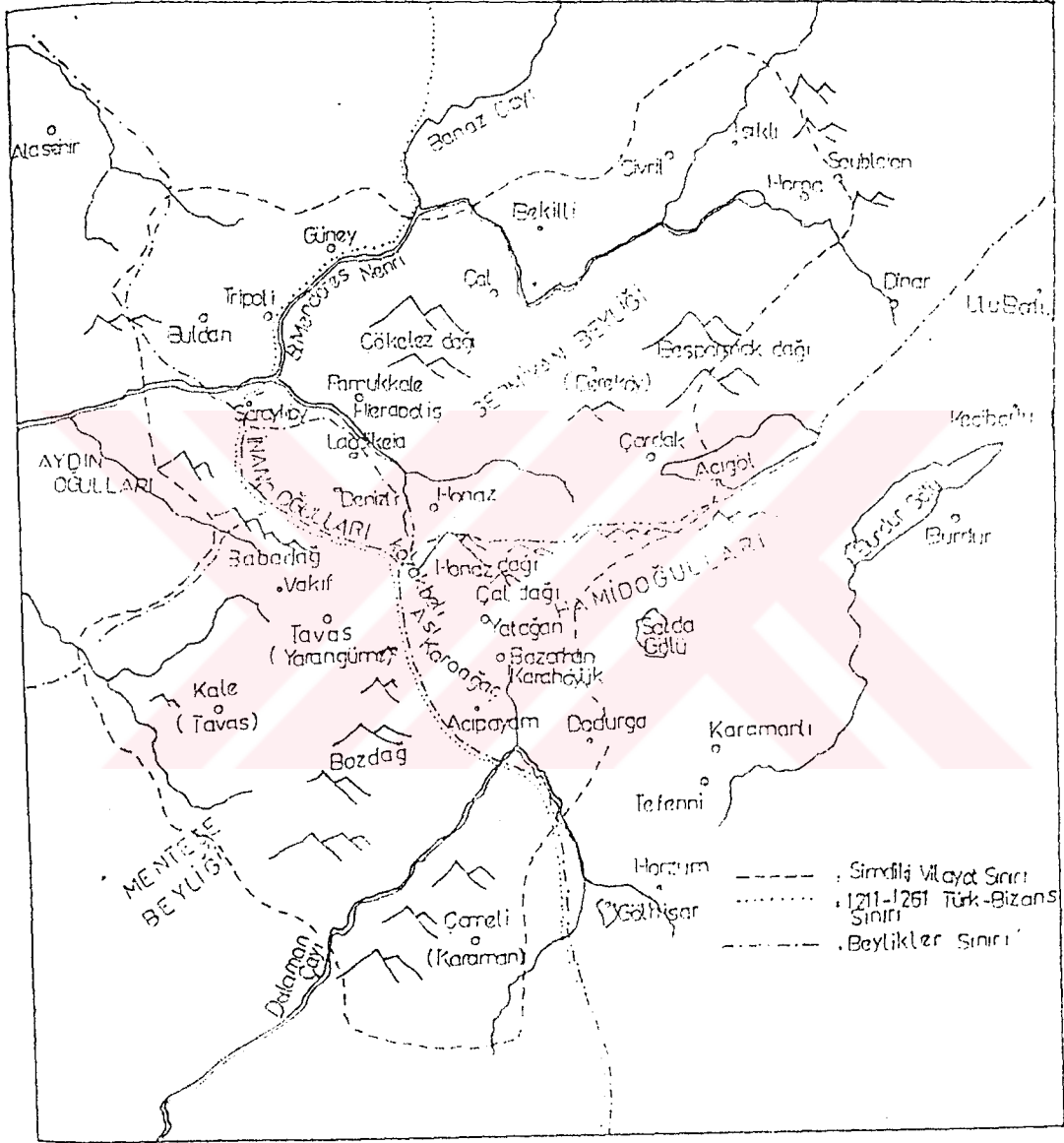
KAYNAK KİŞİLER

1	Halil AYHAN	36 yaşında, Belediye Başkanı,	GÜNEY
2	Mehmet EROL	62 yaşında, Emekli öğretmen	KERİMLERLİ
3	Mustafa ÇALLI	74 yaşında, Emekli esnaf	GÜNEY
4	Duran DEMİRDÖVEN	64 yaşında, Nalbant	GÜNEY
5	Zühtü KUTLUDAĞ	70 yaşında, Çiftçi, Duvar Ustası	GÜNEY
6	İlhan BEŞENK	36 yaşında, Öğretmenevi Md.	GÜNEY
7	Hüseyin AKGÜL	51 yaşında, Çiftçi	KARAGÖZLER
8	Hüseyin OĞUZKAN	33 yaşında, Çiftçi, Besici	YÖRÜKLER
9	Meryem KİMİL	82 yaşında, Ev Hanımı	GÜNEY
10	Hasan ORANLI	43 yaşında, Esnaf	CİNDERE
11	Hüseyin KALINKARA	53 yaşında, Çiftçi, Besici	HAMİDİYE
12	Arif YILDIRIM	39 yaşında, Çiftçi, Muhtar	DOĞANLI
13	Hasan GÜSSÜN	52 yaşında, Çiftçi	KERİMLİLER
14	Duran TURHAN	34 yaşında, Esnaf, Bakkal	GÜNEY
15	Ekrem CİHAN	28 yaşında, Çiftçi	GÜNEY
16	Serpil YÖRÜK	Öğrenci, Güney Lisesi	GÜNEY
17	Hüseyin GÜNDÜZER	Öğrenci, Güney Lisesi	GÜNEY
18	Nazire GÜNDÜZER	Öğrenci, Güney Lisesi	GÜNEY
19	Ahmet ALGÜN	75 yaşında, Çiftçi, Kaval Çalar	EZİLER
20	Mustafa GÖKDELİ	80 yaşında, Çiftçi, Kaval Çalar	EZİLER
21	Hasan Hüseyin KEBUDE	75 yaşında, Emekli İnşaatçı	GÜNEY
22	Mahmut ALASULU	38 yaşında, Memur	GÜNEY
23	Mehmet EZGİN	38 yaşında, Esnaf	GÜNEY
24	Rahmi BAŞŞİ	43 yaşında, Çiftçi	A.ÇEŞME
25	Orhan BÜLBÜL	44 yaşında, Çiftçi	GÜNEY
26	Halil ALKAR	68 yaşında, Semerci	GÜNEY
27	Yaşar TURHAN	55 yaşında, Bakkal	GÜNEY
28	Kenan KAYA	42 yaşında, Çiftçi	ÇAMRAK
29	Ahmet KİMİL	48 yaşında, Emekli	GÜNEY
30	Sıdıka DERELİ	45 yaşında, Memur	GÜNEY

31	Hüseyin DEMİRKIRAN	44 yaşında, Esnaf, Demirci	GÜNEY
32	Gülübe KIMIL	47 yaşında, Nisaiye Emeklisi	GÜNEY
33	Hülya ABACI	Öğrenci, İlk öğretim Okulu	EZİLER
34	Özgür USLU	Öğrenci, İlk Öğretim Okulu	EZİLER
35	Hasan KOÇ	Öğrenci, 3 Eylül İlkokulu	YENİKONAK
36	Gülseren KARAN	Öğrenci, 3 Eylül İlkokulu	YENİKONAK
37	Mutafa AKKUŞ	Öğretmen, Atatürk İlkokulu	GÜNEY
38	Abdurrahman KÜLKÖYLÜOĞLU	65 yaşında, Emekli İmam	GÜNEY
39	Remzi ÖZTORBALI	50 yaşında, Çiftçi, Şöför	GÜNEY
40	Ragıp ÇELİK	37 yaşında, İHL. Md.	GÜNEY
41	Gülsüm TAPALI	77 yaşında, Ev Hanımı	GÜNEY
42	Ömer ÇELİK	67 yaşında, Emekli İşçi	GÜNEY
43	Ahmet ALASULU	16 yaşında, Öğrenci	GÜNEY
44	Meral ÇİÇEKÇİ	28 yaşında, Öğretmen	GÜNEY
45	Abdurrahman ÇELİK	60 yaşında, Emekli İşçi	GÜNEY
46	Süleyman AYKOVAN	65 yaşında, Çiftçi	GÜNEY
47	Habip KARABULUT	62 yaşında, Çiftçi	GÜNEY
48	Orhan TUTULMAZ	44 yaşında, Memur	GÜNEY
49	Abdullah ERDOĞAN	77 yaşında, Çiftçi	GÜNEY
50	Hüseyin KARAMAN	67 yaşında, Çiftçi, Esnaf	GÜNEY
51	Özkan EVRAN	30 yaşında, Çiftçi, Bakkal	GÜNEY
52	Sadık MORDAĞ	40 yaşında, Müftülük Memuru	GÜNEY
53	Gülsüm ÇELİK	55 yaşında, Ev Hanımı	GÜNEY
54	Adil EROĞLU	Öğrenci, İHL	GÜNEY
55	Ayfer EKİCİ	Öğrenci, İHL	GÜNEY
56	Mehmet GEYİKOĞLU	50 yaşında, Çiftçi	GÜNEY
57	Süleyman TOKTAŞ	75 yaşında, Eski Muhtar, Çiftçi	HAYLAMAZ
58	Sefer KUTLUDAĞ	55 yaşında, Çiftçi, Besici	A.ÇEŞME
59	Süleyman UYANIK	34 yaşında, Çiftçi	AYDOĞDU
60	Mahmat ATAMAN	65 yaşında, Çiftçi, Muhtar	ÇORBACILAR
61	Ahmet AKGÜL	55 yaşında, Çiftçi	KARAGÖZLER

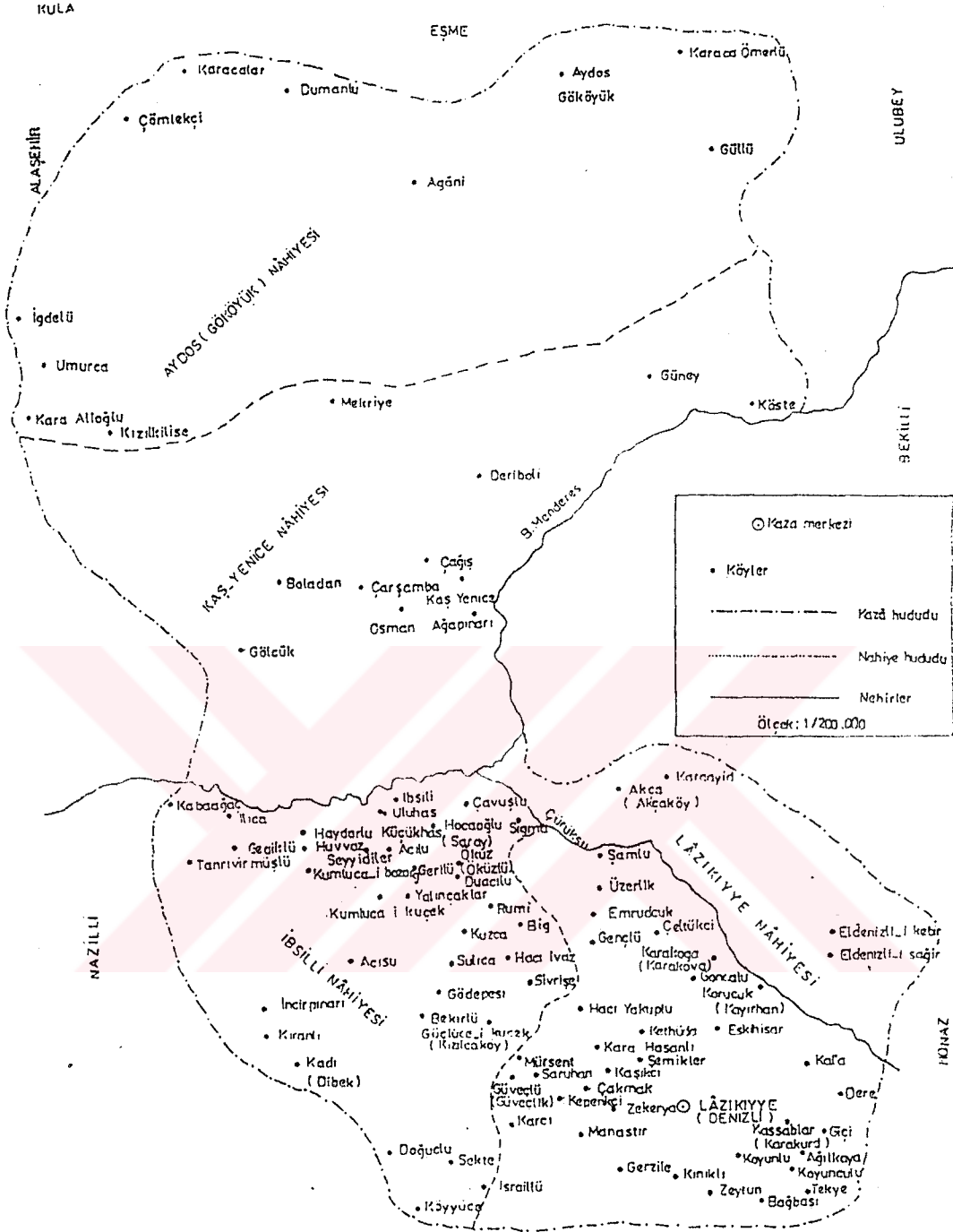
62	Şevket TOKAT	63 yaşında, Şöförler Odası Bşk.	GÜNEY
63	Ali AKGÜL	45 yaşında, Müzisyen	EZİLER
64	Arif YILDIRIM	37 yaşında, Muhtar	DOĞANLI
65	Hüseyin BALIKÇI	44 yaşında, Öğretmen	GÜNEY
66	Nazım KÜLKÖYLÜOĞLU	42 yaşında, Öğretmen	GÜNEY
67	Hasan KAPLAN	43 yaşında, İlçe Millî Eğitim Md.	GÜNEY
68	Yusuf DENİZ	45 yaşında, İlçe ME. Şb. Md.	GÜNEY
69	Dudu TAVACI	68 yaşında, Ev Hanımı-Çiftçi	GÜNEY
70	Ahmet YÜKSEL	23 yaşında, PAÜ. Eğt. Fak. Öğr.	YENİKONAK
71	Rahime TURAN	51 yaşında, Ev Hanımı	GÜNEY
72	M.K	65 yaşında, Muskacı	GÜNEY
73	İlhan EZGİN	65 yaşında, Halıcı	GÜNEY
74	Lütfi ÖZSOYDAN	65 yaşında, Hallaç	GÜNEY
75	Şevki ACAROĞLU	48 yaşında, Memur	GÜNEY
76	Süleyman EĞERCİOĞLU	52 yaşında, Saraç	GÜNEY
77	Halil EĞERCİOĞLU	35 yaşında, Saraç	GÜNEY

Harita 1. 1. 1. -1. Denizli Vilayeti Beylikler Haritası

Tuncer Baykara

Harita 1. 1. 1. -2. 16. Yüzyılda Lazikıyye (Denizli) Kazası

Turan Gökçe age

BİBLİOGRAFYA

- ACAROĞLU M. Türker "Denizli İlinde Yer Adları" Türk Kültür Tarihinde Denizli Sempozyumu(27- 30 Eylül 1988) Bildirileri, Denizli 1989, Sh. 28-73
- AKÇA F. Akçakoca, Laodikya, Denizli 1937
- AKIN Himmet, Aydınogulları Tarihi hakkında Bir Araştırma, Ankara 1968
- AKSOY Ömer Asım, Atasözleri ve deyimler Sözlüğü, Deyimler Sözlüğü 2, TDYK, Ank. 1976
- ALİ "İnançoğulları", TT. EM, X/87(1 Temmuz), Sh. 205-261
- ANMAÇ Elvan, Batı Anadolu Halıcılığı Ve Şark, Halı Kumpanyası
- ASLANAPA, Türk Halı Sanatı, İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası Yay. 1972
- BAYKARA Tuncer, Denizli Tarihi, İkinci Kısım 1070-1429, İstanbul 1969
- BEKTAŞ Cengiz, Yaşama Kültürü, TKTDS "Bildiriler" Denizli 1989, Sh. 272-276
- CUMBUR Müjgan, "Denizli Kültür Tarihinde Gaziler ve Ahiler" Türk Kültür Tarihinde Denizli Sempozyumu(27-30 Eylül 1988) Bildirileri, Denizli 1989 Sh. 16- 21
- DARKOT Besim, "Denizli", İA. III, Sh. 557-531
- ELÇİN Şükrü, Anadolu Köy Orta Oyunu, TKAE. Ankara 1977
- ELÇİN Şükrü, " Denizli Dokumacılığı Üzerine Notlar", Türk Etnografya Dergisi, V(1962), Sh. 5-8
- ENGİN Ahmet, 1939-1940 Yıllarında Eziler Köyü Sakinlerinden Derlenen Kaval Havaları, Türküler, Maniler, Bilmeceler, Masallar
- EVLIYA Çelebi, Seyahatnamc, IX, İST. 1935
- GOLDSTEİN S. Kenneth Sahada Folklor Derleme Methodları, Çev. A. Edip Uysal
- GÖKÇE Turan, 16. ve 17. Yüzyıllarda Lzıkıyye(Denizli) Kazası
- GÖKÇE Turan, "1830 Genel Nüfus Sayım Sonuçlarına Göre Denizli Şehri Nüfusu Hakkında Bir Değerlendirme", TİP, VI(İzmir 1989) Sh. 169-182
- GÖZAYDIN Nevzat, "Denizli Adının Doğuşu Efsanesi" Türk Folklor Araştırmaları, XVII/337(Ağustos 1977), Sh. 8071

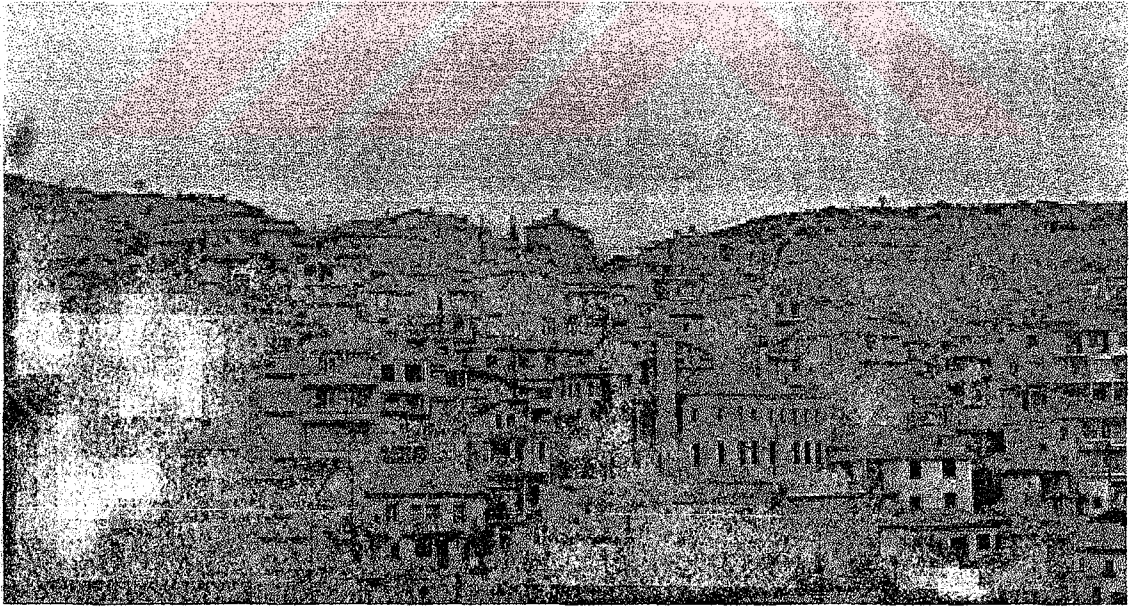
- GÜNGÖR Kemal, "Denizli Havalisi Yörükleri Üzerinde, Antropolojik İlk Tetkik ve Neticeleri", Türk Antropoloji Mecmuası,13 (1939) Sh. 19-22
- GÜLENSOY Tuncer, Kütahya Yöresi Ağzları, TDK Yay. Ank. 1988
- GÜNAY Umay, Denizliden Derlenen Masallar, "Türk Kültür Tarihinde Denizli Sempozyumu" Bildirileri, 27- 30 Eylül , Denizli, 1989
- HEKİMOĞLU Levent, Denizli ve Yöresi El Dokuma Sanatları(E.Ü. Müh. Fak. Basılmamış Lisans Tezi), İzmir 1977
- KAPTAN Şükrü Tekin, Denizli'nin Halk Kültürü Ürünleri Cilt I, Denizli1987
- KARAHAN Leyla, Anadolu Ağzlarının Sınıflandırılması,TDK.Yay.Ank. 1996
- KORKMAZ Zeynep, Güney- Batı Anadolu Ağzları TDYK, Ankara 1994
- KOŞAY Hamit Zübeyr, Etnoğrafya ve Folklor Kılavuzu, Ulusal Matbaa, ANK. 1939
- KÜRKCÜOĞLU Birecik , Kültür Bakanlığı Ankara, 1996
- A.Cihat,
- ÖGEL Bahaeddin, Türk Mitolojisi I- II. Cilt, TTK Yay, Ank. 1995
- ÖGEL Baheedin, Türk Kültür Tarihine Giriş, Kültür Bakanlığı, Ankara 1978
- ÖZBEK, Mehmet, Folklor ve Türkülerimiz, Ötüken Neşriyat, İst. 1994
- Öztelli Cahit, Evlerinin Önü, Halk Türküleri , Hürriyet Yayınları, iSt. 1972
- SEVİM Ali, Anadolu'nun Fethi, Selçuklular Dönemi, ANK, 1993
- SÜMER Faruk, Oğuzlar(Türkmenler) Tarihleri- boy Teşkilatı- Destanları, İstanbul, 1980
- ŞEKER Mehmet, "İbn Battutaya Göre Denizli'nin Sosyal ve İktisadi Hayatı" TDAD, 59(Nisan 1989), Sh. 93- 102
- ŞEN İbrahim, Yeşil Buldan, Denizli, 1969
- TANYELİ Uğur, "Denizli Kentinin Yapısal Evrimi" (11-15. yy) TKTD. S. (27-30 Eylül 1988)Bildiriler, Denizli, 1989, Sh. 341-48
- TANYU Hikmet, Denizli ve Çevresinde Manevi Halk İnançlarına Genel Bakış, TKTD.S. "Bildiriler" , Denizli, 1989 Sh. 103-107
- TAŞDEMİR Gülin, Denizli Masalları, (Basılmamış Mezuniyet Tezi) Atatürk Üniversitesi Ed. Fak. TDE Bl. Erzurum, 1971
- TAYLAN Ertuğrul, Çolaklı Köyü, Kültür Bakanlığı, Ankara,1995
- TEZCAN Mahmut, Denizli'nin Bazı Kasabalarındaki Toplumsal Değişmelerin

FOTOĞRAFLAR

1.1.1. Resim-1. Güney İlçe Merkezinden Bir Görünüm

1.1.1. Resim-2 Güney İlçe Merkezinden Bir Görünüm

1.2.3. Resim-3 Büyük Menderes Irmağında Görünüm

1.2.3. Resim-4 Güney Şelalesi

1.6.2. Resim-5 Hacı Hüseyin Çeşmesi

1.6.2. Resim-6 Şehitli Çeşmesi

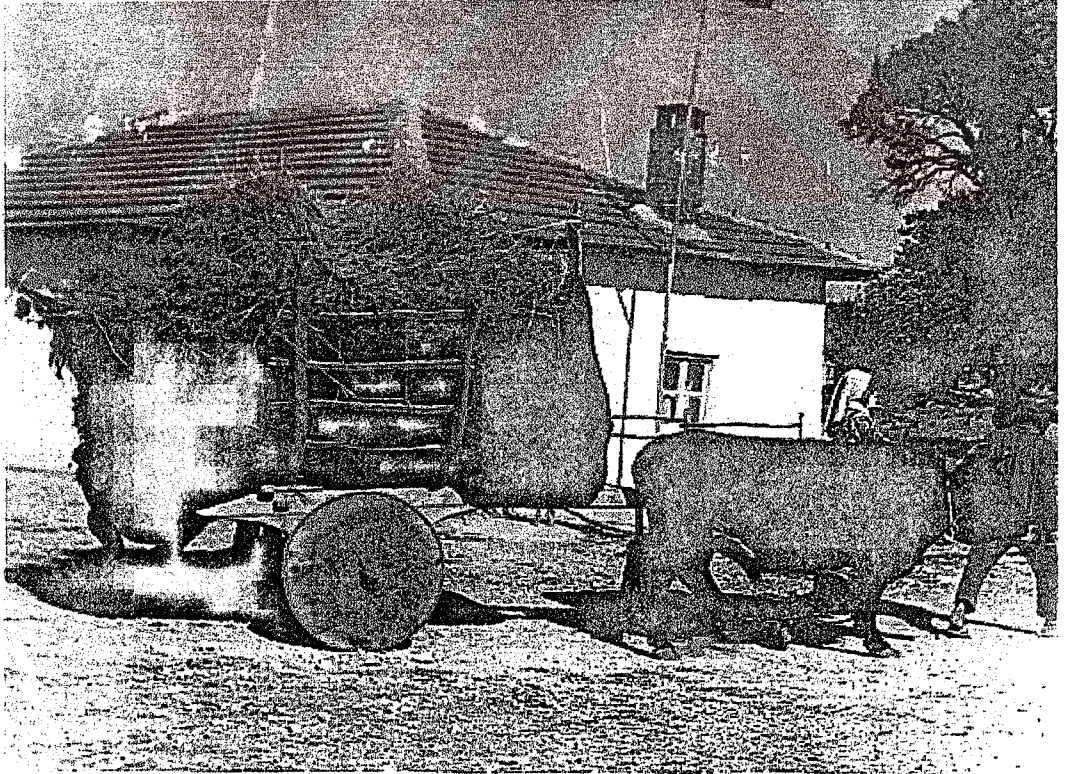
1.6.2. Resim-7 Cibit Gölü Veya Sarancı

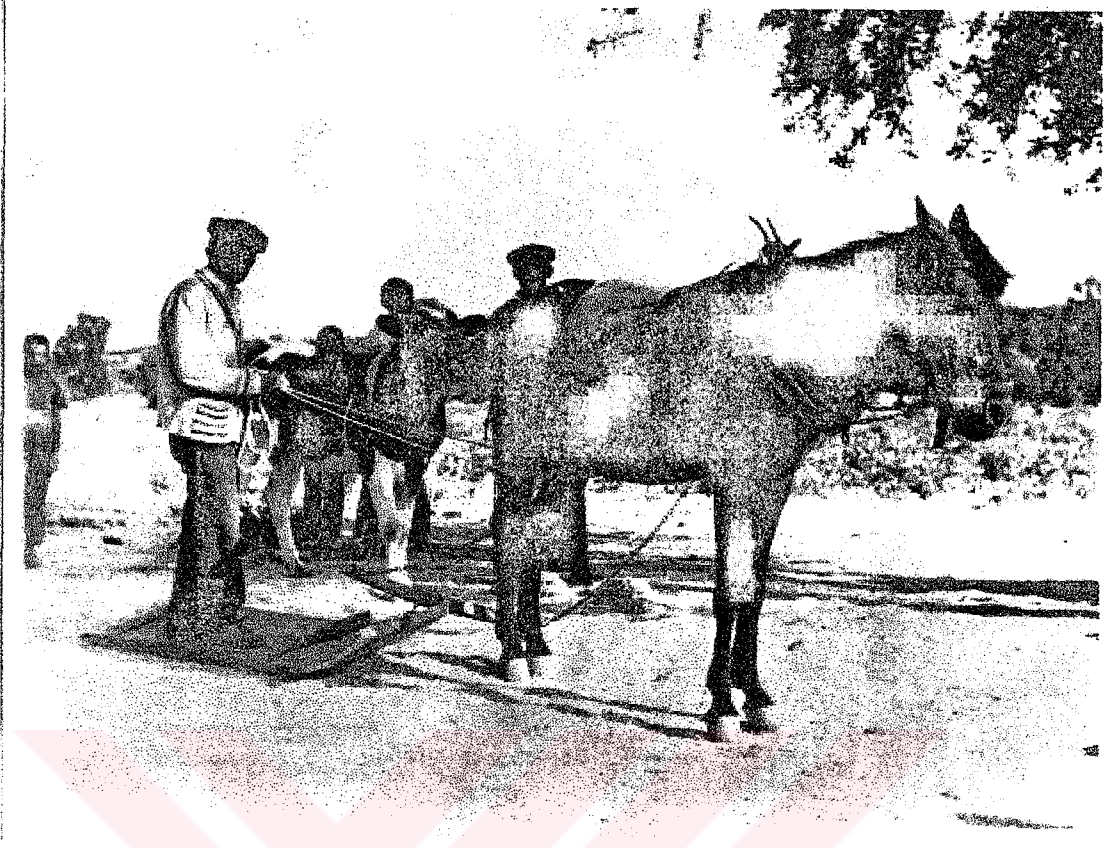
1. 6. 2. Resim-8 Musluk

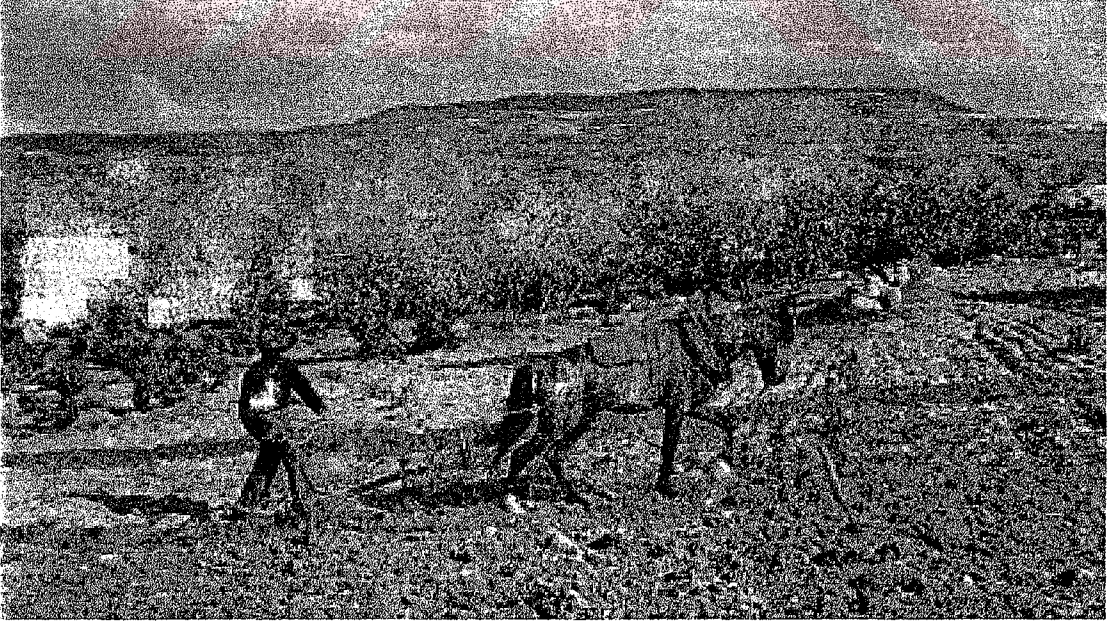
1. 6. 5. Resim 9 Kağı- 1960'lı Yıllara Ait

1. 6. 5. Resim-10 Buğday Sapı Taşıyan Bir Kağı
1960'lı Yıllara Ait

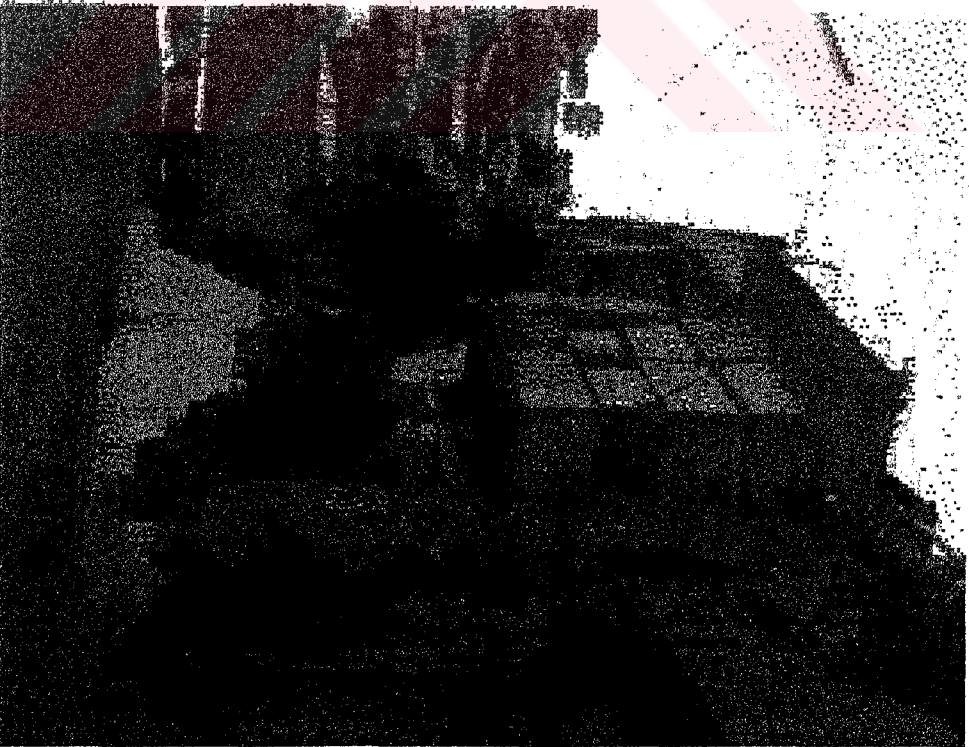
1. 6. 5. Resim 11. Düvenle Harman Dövülmesi
1960'lı yıllara ait

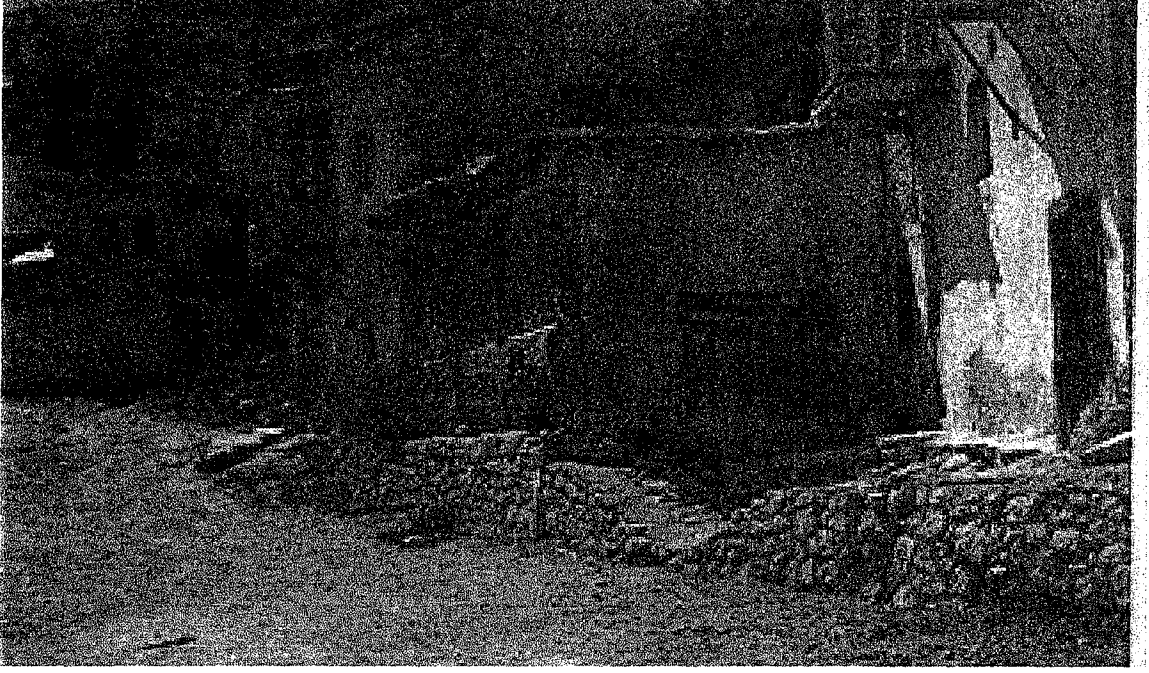
1. 6. 5. Resim 12. Pullukla çift sürülmesi
1997 Yılı

1. 6. 6. Resim 13. Güney Evi: Kiremitli Hanay

1. 6. 6. Resim 14 Güney Evi: Kiremitli Ev Girişi
Ve Ayazlığı (Balkonu)

1. 6. 6. Resim 15. Güney Evi; Önde Toprak Damı Yanında Kiremitli Hanay

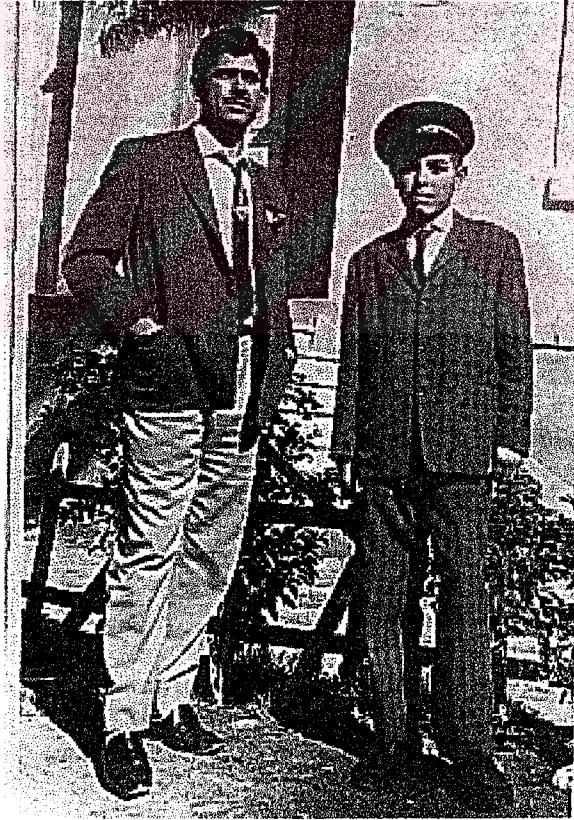

1. 6. 6. Resim 16. Güney Evi; Koca Kapı Girişi, Alt Kat,
Toprak Dam, İkinci Çekme Katın Hayatı Ve Önü,
Kiremitli Hanaylar

1. 7. 2. Resim 17 Güney'de İlk Okul Öğrencileri Ve Öğretmenleri

Yıl 1970

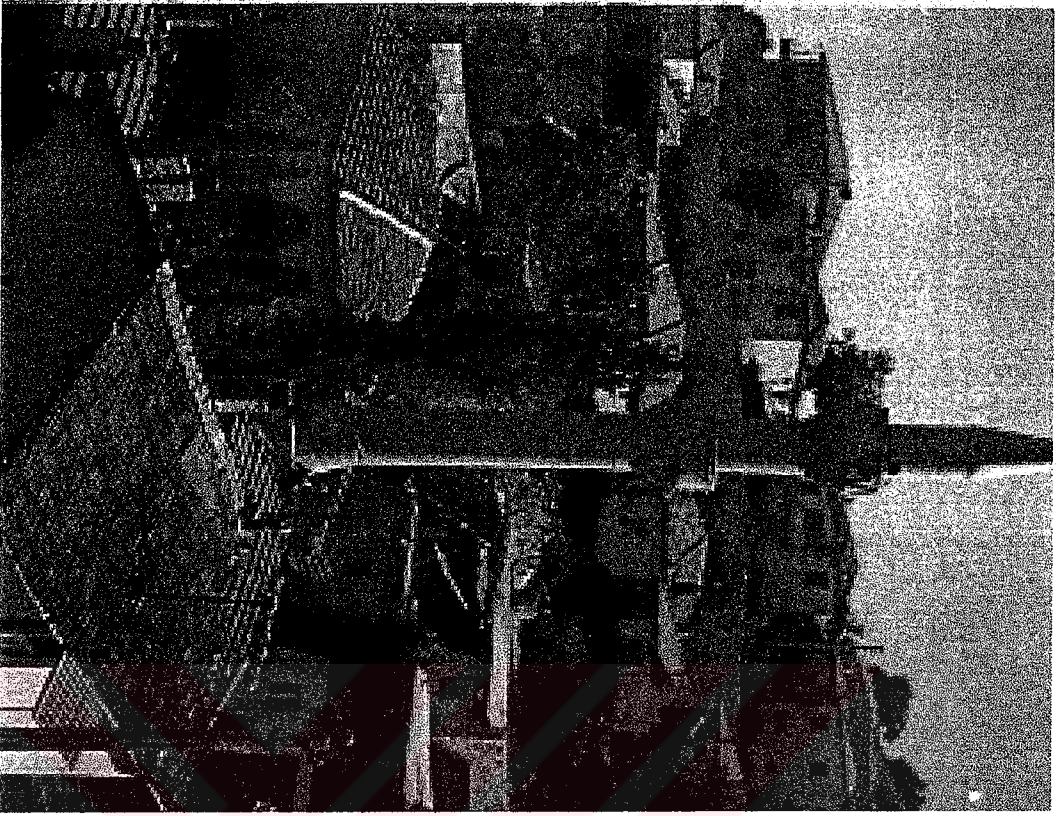

1. 7. 2. Resim 18 Güney Orta Okulu Öğretmeni Ve Öğrencisi

Öğretmen: Turgut Şanlıar

Öğrenci: Şerif Kutludağ

Yıl 1966

2. 2. 5. Resim 19. Çolacık Camii; Ahşap, Kagir ve Tek Katlı

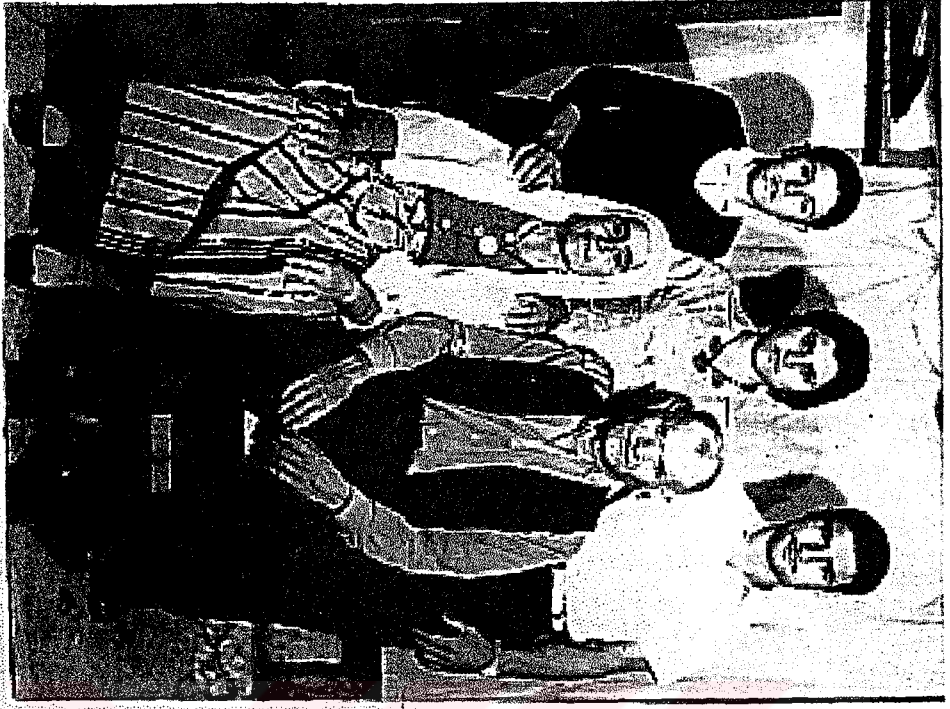
9. 1. Resim 20 Toprak Damlı Güney Evi İç yapısı...

3. 1. 2. Resim 21. At Üzerinde Sünnet Çocukları ve Yakınları. Yıl 1983

3. 1. 2. Resim 22. Sünnet Sonrası Sünnet Çocukları ve Yakınları. Yıl 1983

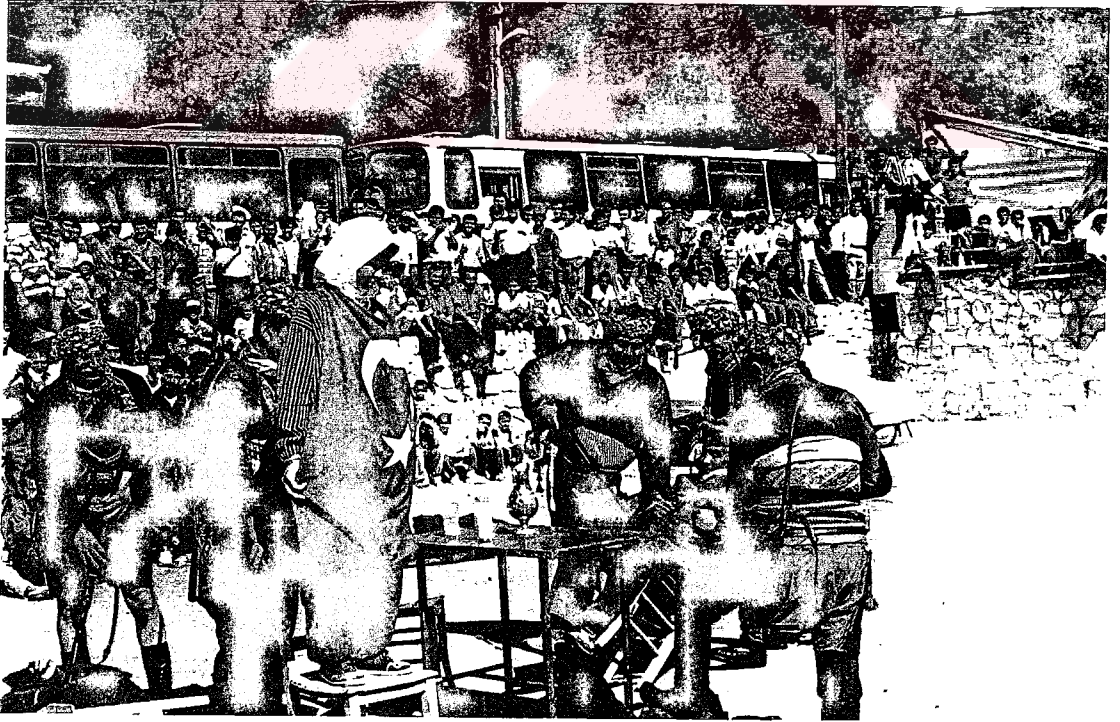
3. 1. 2. Resim 23. Nişan Sonrası Fotoğrafi
Nişanlılar ve Ailesi

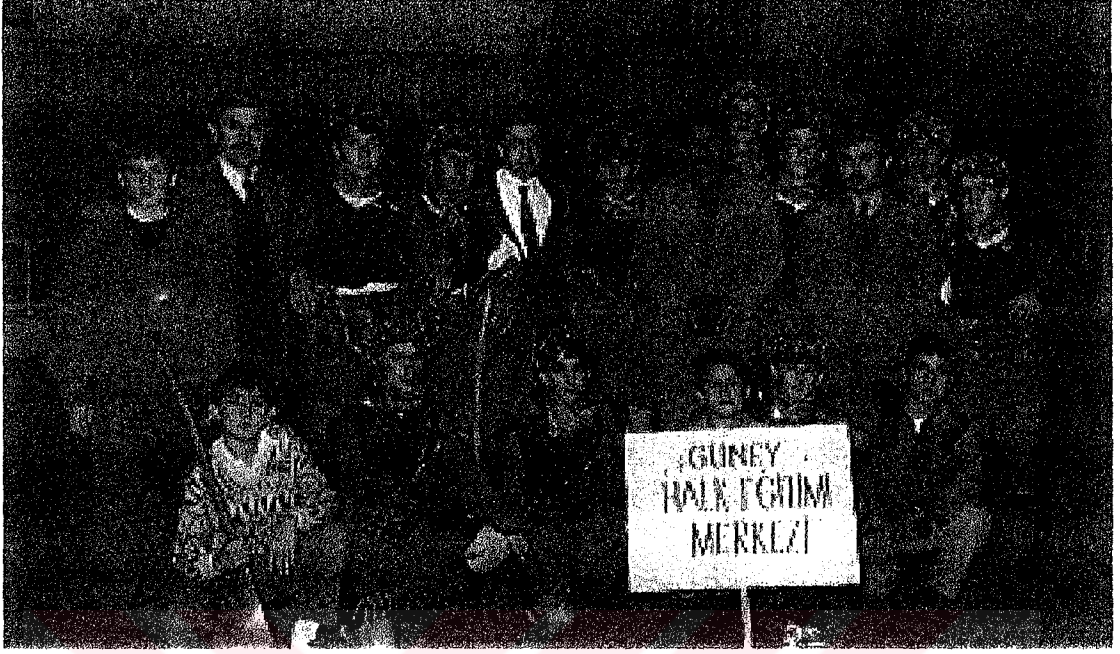
3. 1. 2. Resim 24. Yeni Evli Gençler ve Ailesi
Kayınvalide ve Görümce

3.1.5.4. Resim 25. Düğün Töreninden Bir Görüntü, 1978

3.22.1.3 Resim 26. 3 Eylül Güney Kurtuluş Bayramı 1996

4. 3. 1. Resim 27. Güney Yöresi Zeybek Kıyafeti. Yıl 1991

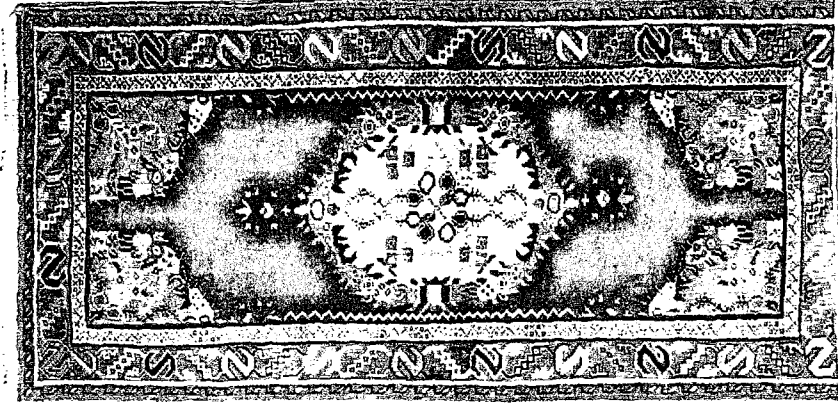
4. 5. Resim 28. Güney'li Bir Kadın ve Geleneksel Kıyafeti. Yıl 1996

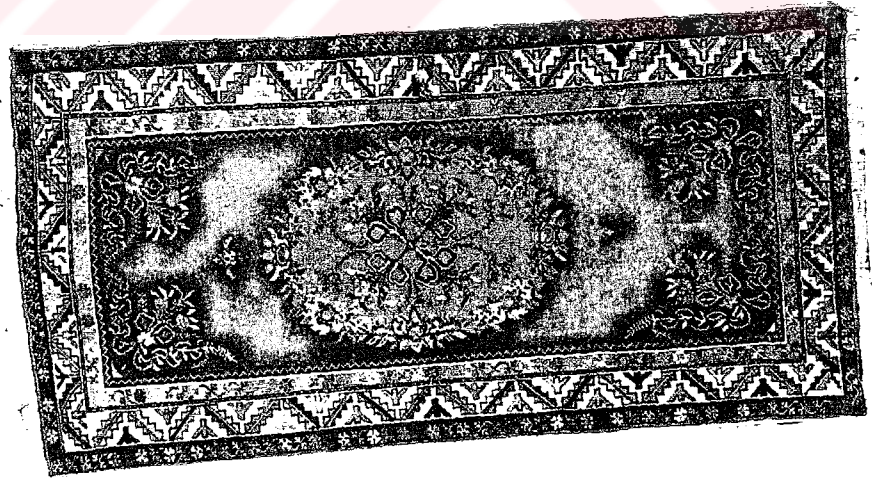
11. Resim 29. Geleneksel Güney Evinin Hayat ve
Hayat Önü Dam Üstüsü

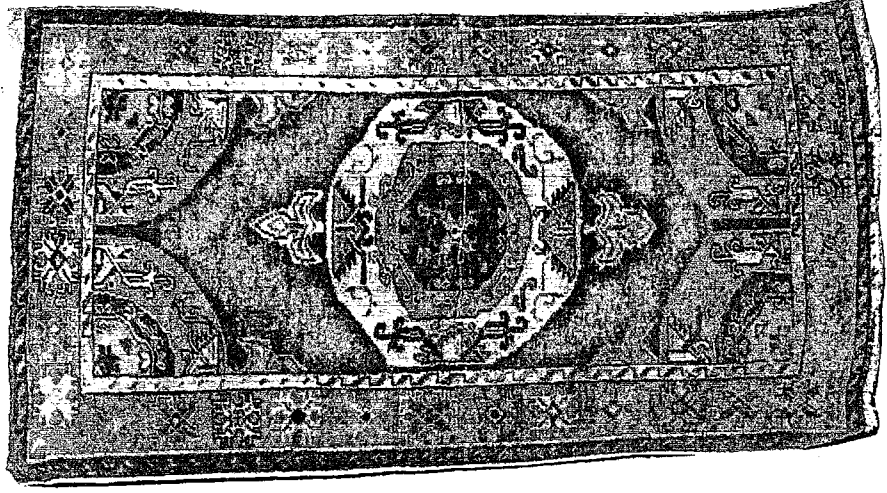
11. Resim 30. Geleneksel Güney Evi: Giriş, Alt Kat, Üst Kat

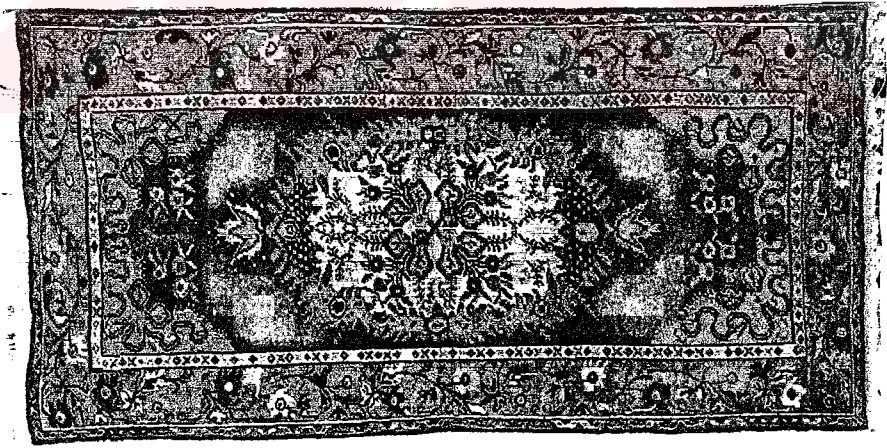
9.2.2. Resim 31. Güney Halısı. Çekim, 1995
İlhan Ezgin Koleksiyonu

9.2.2. Resim 32. Güney Halısı. Çekim, 1995
İlhan Ezgin Koleksiyonu

9.2.2. Resim 33. Güney Halısı Gekim 1995
Mehmet-Rıfki Ezgin Koleksiyonu

9.2.2. Resim 34. Güney Halısı Gekim 1995
Lütfi Özsoydan Koleksiyonu

ÖZGEÇMİŞ

Kimliği

Adı Soyadı : Şerif KUTLUDAĞ
Doğum Yeri ve Tarihi : 20.07.1954
Çalıştığı Kurum : PAÜ Eğitim Fakültesi TDE. Bl.

Öğrenim Durumu

İlk Okul : Güney İlk Okulu
Orta Okul : Güney Atatürk Orta Okulu
Lise : Nazilli Lisesi
Üniversite : Ank. Üniv. Dil ve Tarih Coğr. Fakültesi
 Yüksek Öğr. Okulu

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM
 BAKANLIĞI

Mesleki Deneyimi

3. 3. 1978 Uşak Öğretmen Okulu TDE. Öğretmenliği
 7. 3. 1978 Uşak End. Mes. Lisesi TDE. Öğretmenliği
 13. 10. 1978 Denizli Lisesi TDE Öğretmenliği, Mdr. Yrd.
 3. 9. 1983 Denizli Anadolu Lisesi TDE. Öğr. Mdr. Baş Yrd.
 11. 2. 1991 Denizli İl Milli Eğitim Şube Müdürlüğü
 21. 7. 1994 PAÜ. Eğitim Fak. TDE. Bl. Öğr. Gör.

1995 yılında Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün Türk Dili Edebiyatı Eğitimi, Halkbilimi alanında açmış olduğu yüksek lisans programına katılarak Halkbilimi'nde çalışmalarını sürdürmüştür.

21. 7. 1994'ten itibaren PAÜ Eğt. Fak. TDE. Böl.'nde Öğr. Gör. olarak çalışmaktadır . 1994 yılından itibaren TDE Bölüm Bşk. Yardımcısı olarak görev yapmaktadır.

Evli, üç çocuk babasıdır.